

PELASTUSOPISTO

Pelastusalan työn vaikuttavuuden mittaaminen 2024 ja näkymiä tulevaan

Pelastustoimen palveluiden vaikuttavuuden mittaaminen osana hyvinvointialueita -esiselvityshankkeen loppuraportti

Aino Harinen

PELASTUSOPISTO

PELASTUSOPISTO

Pelastusalan työn vaikuttavuuden mittaaminen 2024 ja näkymiä tulevaan

*Pelastustoimen palveluiden vaikuttavuuden mittaaminen osana
hyvinvointialueita -esiselvityshankkeen loppuraportti*

Aino Harinen

PELASTUSOPISTO

Pelastusopisto
PL 1122
70821 Kuopio
www.pelastusopisto.fi

Pelastusopiston julkaisu
B-sarja: Tutkimusraportit
1/2025

ISBN 978-952-7217-87-0 (pdf)
ISSN 2342-9313 (pdf)

Pelastusopisto

Aino Harinen

Pelastusalan työn vaikuttavuuden mittaaminen 2024 ja näkymiä tulevaan

Julkaisu/Tutkimusraportti, 108 s., 5 liitettä (35 s.)

Helmiäkuu 2025

Tiivistelmä

Pelastusopiston ja sisäministeriön yhteisessä *Pelastustoimen palveluiden vaikuttavuuden mittaaminen osana hyvinvointialueita* -esiselvityshankkeessa (1.5.2024–28.2.2025) selvitettiin pelastusalan vaikuttavuuden arvioinnin nykytilaa ja tulevaisuusnäkymiä monimenetelmällisellä selvityksellä sekä tuotettiin suunnitelma myöhemmin toteutettavalle pidempikestoiselle kehittämishankkeelle. Tavoitteena oli selvittää pelastusalan vaikuttavuustyön nykyiset määritelmät ja menetelmät sekä tunnistaa siihen liitettyjä kehityshaasteita. Samalla tarkoituksena oli yhteisen keskustelun kautta vahvistaa jaettua ymmärrystä vaikuttavuuden ja sen arvioinnin merkityksestä pelastusalan toiminnassa. Vaikuttavuustyöllä tarkoitettiin hankkeessa pelastusalan työn vaikuttavuuden mittaamista ja arviointia sekä tulosten hyödyntämistä toiminnan kehittämisessä, suuntaamisessa ja näkyväksi tekemisessä.

Toiminnan vaikuttavuudesta ja sen arvioinnista puhutaan pelastusalan yhä enemmän, ja tarve vaikuttavuusperustaiselle johtamiselle ja toiminnan systemaattiselle tietoperusteiselle kehittämiselle on tunnistettu ja tunnustettu laajalti. Hankkeeseen osallistuneet määrittivät pelastusalan vaikuttavuuden strategisia tavoitteita tukeviksi ja veloitteiden vaatimaksi tekemiseksi ja/tai pelastusalan työllä aikaan saaduksi yhteiskunnalliseksi vaikuttavuudeksi. Vaikuttavuuden mittaamisen ja arvioinnin katsottiin olevan työllä aikaan saatujen pidempikestoisten (yhteiskunnallisten) vaikutusten vertaamista vaikuttavuustavoitteisiin, alan ja organisaatioiden strategiaihin, säädösperustaan sekä toimintaympäristön tarpeisiin.

Pelastusalan vaikuttavuuden mittaaminen nähdään haasteelliseksi, ja pelastustoimen lakisäätelisten palveluiden vaikuttavuutta arvioidaan alueilla eri tavoin ja erilaisin resurssein. Pääasiassa tarkastellaan tuotoksia, mutta arviointia tehdään jonkin verran myös panosten, vaikutusten ja yhteiskunnallisen vaikuttavuuden näkökulmasta sekä suhteessa toiminnan aiheuttamiin kustannuksiin. Pisimmällä vaikuttavuustyö on lakisäätelistissä palveluissa onnettomuuksien ehkäisytyössä, ja eniten kehitettävää siinä nähdään varautumisen ja väestönsuojelun osalta.

Hankkeeseen osallistuneet toivovat vaikuttavuustyöhön vahvempaa valtakunnallista ohjausta ja tukea. Yhtenäinen tietoperusta ja toimivat valtakunnalliset tiedonhallintajärjestelmät nähdään edellytyksinä tehokkaalle, luotettavalle ja vertailun mahdollistavalle vaikuttavuustyölle. Lopulta alueilla nähdään tarvetta sekä valtakunnallisesti tunnistetuille yhteisille vaikuttavuustavoitteille, -kriteereille, -menetelmille ja -mittareille että alueiden riskeihin ja asiakastarpeisiin sovitetuille toimintamalleille ja mittareille. Lisäksi toivotaan asiakkaiden ja sidosryhmien vahvempaa osallistamista palveluiden suunnitteluun, arviointiin ja kehittämiseen. Ennakoivaa arviointia ja toimintaympäristön systemaattista ja koordinoitua analyysia peräänkuulutetaan. Ketterät kokeilut sekä digitalisaation ja automatisaation tarkoituksenmukainen hyödyntäminen toivotettaisiin tervetulleiksi vaikuttavuustyöhön.

Tehokkaan pelastusalan vaikuttavuuden arvioinnin nähdään edellyttävän jaettua ymmärrystä vaikuttavuudesta ja sen mittaamisesta sekä sitoutumista ja yhteistä tahtoa vaikuttavuustyöhön. Tärkeäksi koetaan myös yhteistyö eri sidos- ja kohderyhmien kanssa. Toimintaympäristön ja tekniikan nopea kehitys, asiakastarpeiden muutokset sekä monimutkaisissa systeemeissä ja verkostoissa toimiminen haastavat ennakoitiin ja uuden oppimiseen, mihin kaivataan kansallista tukea ja ohjausta. Tervetulleiksi nähdään myös resurssien turvaaminen sekä lainsäädännön ja rahoituksen uudistaminen vaikuttavuustyötä tukeviksi.

Työn vaikuttavuuden arviointi auttaa suuntaamaan resursseja ja kehittämään toimintaa sekä tekemään pelastusalan työn arvon näkyväksi. Pelastusala voi hyödyntää vaikuttavuustyön kehittämisessä esimerkiksi sosiaali- ja terveystoimen, muiden turvallisuusviranomaisten ja Opetushallituksen kokemuksia vaikuttavuustyöstä. Jatkossa vaikuttavuuden arviointi olisi tärkeä saada osaksi kaikkien pelastusalan organisaatioiden johtamista ja tekemistä sekä linkittää se jokaisen työhön. Pelastusalan vaikuttavuudesta ja sen arvioinnista olisi tarpeen myös viestiä monikanavaisesti ja tehokkaasti.

Pelastustoimen palveluiden vaikuttavuuden mittaaminen osana hyvinvointialueita -esiselvityshanke on ottanut askeleen kohti entistä vaikuttavampaa pelastustointia. Se on tuonut tietoa pelastustoimen vaikuttavuustyön kehittämiseen ja luonut pohjaa uudentalaiselle, osallistavalle ja tehokkaalle pelastusalan arviointikulttuurille. Jatkossa vaikuttavuustyötä tulisi jatkaa laajassa verkostossa sekä päivittää sitä tarpeiden mukaisesti toimintaympäristön muutosten mukana.

Avainsanat: Pelastusala, vaikuttavuus, vaikuttavuuden mittaaminen ja arviointi, vaikuttavuustyö, osallistaminen, ilmiölähtöisyys, asiakaskeskeisyys, kustannusvaikuttavuus.

Pelastusopisto

Aino Harinen

Measuring the Impact of Rescue Sector in 2024 and Prospects for the Future

Report, 108 p., 5 appendix (35 p.)

February 2025

Abstract

In the joint project “Measuring the Impact of Rescue Services as Part of Welfare Areas” by the Emergency Services Academy Finland and the Ministry of the Interior, the current state and future perspectives of impact evaluation in the rescue sector were explored through a multi-method study, and a plan for a longer-term development project was produced for later implementation. The goal was to examine the current definitions and methods of impact evaluation in the rescue sector and to identify associated development challenges. At the same time, the aim was to strengthen shared understanding of the importance of impact and its evaluation in rescue operations through joint discussions. “Impact work” in the project referred to measuring and evaluating the impact of rescue services' work, as well as utilizing the results in the development, direction, and visibility of operations. The project was carried out from May 1, 2024, to February 28, 2025.

In the rescue sector, the effectiveness of operations and its evaluation are increasingly discussed. Calls for joint efforts and effective structures to develop impact evaluation are growing, and the need for impact-based management and the systematic, evidence-based development of operations has been widely recognized. However, measuring impact is seen as challenging.

The project participants defined the impact of the rescue sector as supporting strategic goals, fulfilling obligations, and/or achieving societal impact through rescue operations. Impact measurement and evaluation were considered to involve comparing long-term (societal) effects achieved by the work with impact goals, sectoral and organizational strategies, regulatory frameworks, and the needs of the operational environment.

Impact evaluation of rescue services is carried out in different ways and with varying resources in the regions. The focus is mainly on outputs, but some evaluation is also conducted from the perspectives of inputs, outcomes, and long-term societal impact, as well as in relation to the costs of operations. The most advanced impact work is seen in accident prevention, while the greatest development needs are identified in the impact work for preparedness and civil defense.

Participants in the project expressed a desire for stronger national guidance and support in impact work. A unified data foundation and effective national data management systems are seen as prerequisites for efficient, reliable, and comparative impact work. Ultimately, there is a need in the regions for both nationally recognized common impact goals, criteria, methods, and indicators, as well as locally tailored models and indicators that fit the region's risks and customer needs. Additionally, there is a desire for stronger utilization of the perspectives of customers and stakeholders, and for the involvement of different groups in the planning, evaluation, and development of services. Proactive evaluation and systematic, coordinated analysis of the operational environment are also called for, as well as the inclusion of agile experiments and the purposeful use of digitalization and automation in impact work.

Effective evaluation of rescue sector impact is seen to require not only shared understanding of impact and its measurement, but also commitment and common will for impact work. Cooperation with various stakeholders and target groups is also considered important. The rapid development of the environment and technology, changing customer needs, and working in complex systems and networks pose challenges for forecasting and learning new things, which is why national support and guidance are needed. Securing resources and reforming legislation and funding to support impact work are also seen as necessary.

Impact evaluation supports rescue services in directing resources, developing operations, and making the value of rescue sector visible. The rescue sector can benefit from the experiences and lessons learned for example from the social and health care, other safety authorities, and the Finnish National Agency for Education in developing its own impact work. In the future, it will be important to integrate impact evaluation into the management, guidance, and operations of all rescue sector organizations, and link it to the work of every expert in the field. Communication about impact and its evaluation in the rescue sector should also be carried out in a multi-channel and effective manner.

This pre-study project has taken a step towards more impactful rescue services. It has provided information for developing the impact evaluation of rescue services and laid the foundation for a new, participatory, and effective impact evaluation culture in the sector. In the future, impact work should be continued in a broad network and updated as needed in line with changes in the environment.

Alkusanat

Pelastusopiston ja sisäministeriön yhteisen *Pelastustoimen palveluiden vaikuttavuus osana hyvinvointialueita* -esiselvityshankkeen (1.5.2024–28.2.2025) tavoitteena on ollut kartoittaa pelastustoimen nykyiset vaikuttavuuden arvioinnin määritelmät, toimintatavat ja mittarit sekä tuottaa suunnitelma vaikuttavuustyön kehittämiseksi ja mittarien tuottamiseksi yhteistyössä laajan verkoston kanssa. Lisäksi hankkeen keskusteluissa on vahvistettu pelastusalan osaamista sekä yhteistä ymmärrystä pelastusalan vaikuttavuudesta ja sen arvioinnista.

Olen vastannut projektipäällikkönä hankkeessa sen toimeenpanosta sekä siinä toteutetun selvityksen suunnittelusta ja toteutuksesta. Hankkeen ohjausryhmänä on toiminut sisäministeriön pelastusosaston johtoryhmä. Sisäministeriö on mahdollistanut rahoituksellaan ja asiantuntevalla ohjauksellaan hankkeen toteutuksen.

Hanketyön varrella olen saanut kohdata ja keskustella lukuisten asiantuntijoiden kanssa, jotka ovat tuoneen arvokkaan panoksensa hankkeen toteutukseen ja tuotoksiin. Eri alojen asiantuntijoiden kanssa käyty keskustelut ovat olennainen osa myös tämän raportin lähdeaineistoa. Haluankin kiittää antoisista keskusteluista ja asiantuntija-avusta muun muassa sisäministeriön, sosiaali- ja terveysministeriön, Pelastusopiston, valtiovarainministeriön, Vaikuttavuuskeskuksen, hyvinvointialueiden ja pelastuslaitosten, pelastuslaitosten kumppanuusverkoston ja Hyvinvointialueyhtiö Hyvil Oy:n, Itä-Suomen yliopiston vaikuttavuuden talon, pelastusalan järjestöjen ja Sosped Keskuksen asiantuntijoita. Sisäministeriötä kiitän rahoituksesta ja mahdollisuudesta toimia tämän tärkeän ja kiinnostavan aiheen parissa, yhdessä laajan verkoston kanssa.

Aivan korvaamaton kumppani koko matkan ajan minulle on ollut hankkeen suunnitteluun ja toteutukseen sekä jatkuvaan arviointiin asiantuntemuksella ja sitoumuksella osallistunut sisäministeriön johtava asiantuntija Jaana Määttä. Yhteinen tekeminen Jaanan kanssa on ollut mutkatonta, mukavaa ja hedelmällistä. Parityöskentelystä hankkeen kyselyn suunnittelussa, toteutuksessa, tulosten analysoinnissa ja raportoinnissa sekä antoisista keskusteluista haluan kiittää tutkijakollegaani Dan Sundblomia. Myös Pelastusopiston ja sisäministeriön johto, muut asiantuntijat, opettajat, tukipalvelut sekä TKI-kollegat ovat tukeneet hankkeen eri vaiheissa, mistä heille kaikille osoitan lämpimät kiitokset.

Suurin kiitos kuuluu kuitenkin teille kaikille pelastus- ja lähialojen asiantuntijoille, jotka osallistuitte hankkeen keskusteluihin ja kohtaamisiin, kommentoitte tekstejä niiden eri vaiheissa sekä toitte arvokkaan panoksenne yhteiseen kehittämiseen ennakkoluulottomasti, innolla ja avoimin mielin. Yhteissuunnittelu ja kehittäminen sekä keskustelut hankkeen osallistavissa työpajoissa olivat innostavia myös järjestäjälle, ja asiantuntijakeskustelut avarsivat tutkijan maailmankuvaa kerta toisensa jälkeen.

Matka pelastusalan vaikuttavuuden ja vaikuttavuustyön lähteille on ollut kiinnostava ja opettavainen. Toivotan lukijalle antoisia hetkiä hankkeen loppuraportin parissa ja uskon, että se vahvistaa edelleen ymmärrystämme pelastusalan vaikuttavuudesta ja sen arvioinnin merkityksestä tämän päivän ja huomisen toimintaympäristössä. Toivon tulosten tukevan pelastusalaan vaikuttavuustyön kehittämisessä ja johdattavan alaa jälleen ainakin jonkin askeleen kohti vahvaan tiedolla johtamiseen ja systemaattiseen arviointiin perustuvaa toimintakulttuuria.

Tampereella 10.2.2025

Aino Harinen

Sisälllys

1	Aluksi.....	7
1.1	Johdanto.....	7
1.2	Pelastustoimen palveluiden vaikuttavuuden mittaaminen osana hyvinvointialueita -hanke	8
2	Vaikuttavuus ja vaikuttavuuden arviointi	10
2.1	Vaikutus, vaikuttavuus ja lähikäsitteitä.....	10
2.2	Vaikuttavuuden mittaaminen ja arviointi	14
	Mitä vaikuttavuuden mittaaminen voisi tarkoittaa käytännössä?	14
	Tehokas vaikuttavuuden todentaminen edellyttää osaamista ja resursseja	17
3	Esiselvityksen toteutus	18
3.1	Selvityksen lähtökohdat ja kiinnostuksen kohteet.....	18
3.2	Aineistot ja menetelmät.....	18
	Kirjallisuuskatsaus ja asiantuntijakeskustelut alan sisällä ja ulkopuolella	21
	Kysely hyvinvointialueiden pelastustoimelle.....	22
	Osallistavat työpajat ja verkkopaneeli.....	22
	Aineistojen määrällinen ja laadullinen analyysi.....	23
4	Tulokset	25
4.1	Aiempaa vaikuttavuustyötä ja vaikuttavuustyön perustaa pelastusalalla	25
	Pelastustoimen vaikuttavuustyön ja -tavoitteiden perusta	25
	Pelastusalalla tunnistettuja vaikuttavuustavoitteita	27
	Tutkimuksia ja selvityksiä pelastusalan vaikuttavuudesta ja sen arvioinnista.....	33
	Pelastusalalle tuotettuja vaikuttavuusmittareita ja arvioinnin työkaluja.....	38
4.2	Oppia muualta pelastusalan vaikuttavuustyöhön.....	41
	Eri turvallisuusviranomaisten kokemuksia vaikuttavuustyöstä.....	41
	Sosiaali- ja terveystoimen kokemuksia vaikuttavuustyöstä	42
	Ammatillisen koulutuksen parissa tehtyä vaikuttavuustyötä.....	45
4.3	Pelastusalan vaikuttavuuden ja sen mittaamisen nykytila	46
	Mistä puhumme, kun puhumme pelastusalan vaikuttavuudesta ja sen arvioinnista?	46
	Pelastusalaa ja sen organisaatioita linjaavat nykyiset vaikuttavuustavoitteet.....	47
	Pelastusalan nykyiset vaikuttavuuden arvioinnin menetelmät ja mittarit.....	49
	Pelastusalan vaikuttavuustietopohja ja järjestelmät tiedon hallintaan	59
	Vaikuttavuustiedon raportointi ja hyödyntäminen pelastusalan työssä.....	62
	Vaikuttavuustyön dokumentointi, arviointi ja kehittäminen pelastusalalla.....	65

4.4	Pelastusalan vaikuttavuustyön tulevaisuus	66
	Pelastusalan vaikuttavuustyölle tunnistettuja kehittämistarpeita	66
	Näkemykset tulevista osaamis- ja kyvykkyystarpeista pelastusalan vaikuttavuustyössä	73
	Ideoita pelastusalan vaikuttavuustavoitteiksi ja -mittareiksi	75
5	Yhteenveto, johtopäätökset ja suunnitelma tulevaan	80
5.1	Selvityksen päätulokset ja johtopäätökset.....	80
5.2	Hankkeen toimenpidesuosituksset.....	85
5.3	Kohti vaikuttavuusperustaista kulttuuria.....	87
5.4	Suunnitelma pelastusalan vaikuttavuustyön toimeenpanohankkeeksi.....	90
6	Selostus tiedonhankintaprosessista ja laatuseloste	92
	Lähteet	96
	Liitteet	102

1 Aluksi

1.1 Johdanto

Pelastustoimella on keskeinen rooli yhteiskunnan turvallisuuden ja hyvinvoinnin ylläpitämisessä, ja sen tavoitteena on lisätä turvallisuutta yhdessä eri toimijoiden kanssa. Ala tuottaa lukuisia hyötyjä asiakkaille ja yhteiskunnalle, mutta nuo hyödyt on pystyttävä todentamaan ja osoittamaan eri ryhmille säännöllisesti. Myös hyvinvointialueiden ohjauksen tueksi tarvitaan kattavien taloustietojen lisäksi tietoa yhteiskunnan hyvinvoinnista, ihmisten palvelutarpeista sekä palveluiden vaikuttavuudesta.

Säästöpainneissa kamppailevan julkisrahoitteen palveluntuottajan rajalliset resurssit olisi pystyttävä kohdentamaan palveluihin, jotka tuottavat asiakkaille eniten vaikuttavuutta. Arvioinnin avulla voidaan löytää vaikuttavimmat palvelut ja keskittää resursseja niihin. Lisäksi kansalaiset, päättäjät ja muut pelastustoimen kohde- ja sidosryhmät haluavat tietää, että yhteiskunnan turvallisuuteen panostetaan tarkoituksenmukaisesti. Tavoitteiden toteutumisesta eli palveluiden aikaan saamista tuloksista, vaikutuksista ja vaikuttavuudesta onkin tärkeä myös kertoa (vrt. Kuntoutussäätiö 2024).

Vaikuttavuuden arviointi on kriittistä pelastusalan tehokkaan toiminnan ja vaikuttavan palvelutuotannon mahdollistamiseksi ja kehittämiseksi. Se lisää toiminnan avoimuutta ja luotettavuutta, mikä on tärkeää niin kansalaisten, rahoittajien kuin yhteiskunnan kokonaisturvallisuuden näkökulmasta. Lisäksi pelastustoimella on lakisääteinen velvollisuus seurata ja arvioida palveluidensa vaikuttavuutta, ja hyvinvointialueiden tulee verrata omia tietojaan muiden alueiden tietoihin. Pelastustoimen työn vaikuttavuuden mittaaminen tulisikin kiinnittää osaksi hyvinvointialueen vaikuttavuuden mittaamista sosiaali- ja terveystieteiden rinnalla.

Yhtaikaa lisääntyvien taloudellisten haasteiden kanssa tarpeet ja odotukset pelastusalan työtä kohtaan kasvavat, ja pelastusalan onkin pystyttävä osoittamaan, että se tekee oikeita asioita ja käyttää toimintaansa myönnetyt resurssit tehokkaasti ja tarkoituksenmukaisesti toimintaympäristö, lainsäädäntö, strategiset tavoitteet ja asiakkaiden moninaistuvat tarpeet huomioiden. Pelastusalan on otettava paikkansa hyvinvointialueilla tärkeinä sisäisen turvallisuuden toimijoina ja pystyttävä perustelemaan tarvitsemansa resurssit, mihin vaikuttavuustyö tarjoaa hyvän välineen. Vaikuttavuuden todentaminen ja näkyväksi tekeminen tukevat lisäksi pelastusalan työhyvinvointia ja kokemusta merkityksellisestä työstä.

Pelastustoimessa eri palveluiden vaikuttavuutta on tarkasteltu ja testattu erilaisissa tutkimus- ja kehittämishankkeissa mutta yleensä melko kapeisiin sektoreihin keskittyen. Lisäksi eri tahot ovat toteuttaneet yksittäisiä toimenpideohjelmia ja kehittämishankkeita niin alueellisesti kuin valtakunnallisesti. Tietoa tehtävistä suoriutumisesta ja taloudellisesta tilanteesta kerätään niin ikään pelastusosalalla systemaattisesti. Pelastustoimessa ei kuitenkaan tähän mennessä ole tutkittu tai määritelty vaikuttavuutta ja vaikuttavuuden mittareita niin, että niitä voitaisiin kattavasti hyödyntää tai yhteensovittaa hyvinvointialueilla.

Vaikuttavassa työssä olennaista on asiakkaan ja toimintaympäristön tarpeisiin vastaaminen, mihin tarvitaan ajantasaista asiakasyymmärrystä ja kattavaa tietoa toimintaympäristöstä uhkineen, riskeineen ja mahdollisuuksineen. Etenkin viime aikoina paitsi pelastusalan toimijat, myös eri sidos-

ja kohderyhmät ovat alkaneet peräänkuuluttaa pelastustoimelta uudenlaista, systemaattiseen tiedon hyödyntämiseen ja vaikuttavuusperustaiseen johtamiseen perustuvaa toimintakulttuuria. On toivottu vahvaa informaatio-ohjauksen prosessia, ajantasaiseen tilannekuvaan sekä toimintaympäristön muutosilmiöiden havainnointiin, varautumiseen ja reagointiin perustuvia toimintamalleja sekä uusia avauksia vaikuttavuuden arviointiin, mittaamiseen ja toiminnan kehittämiseen. Vaikuttavuudesta ja siihen liittyvästä tiedolla johtamisesta keskustellaan aktiivisesti, ja ne nousevat esiin niin politiikkaohjelmissa kuin rahoitushauissa.

Näin pelastustoimessa onkin tunnistettu tarve käynnistää tehokas vaikuttavuusarvioinnin kehittämistyö. Työn pohjaksi tarvitaan kuitenkin selvitys alan nykyisestä vaikuttavuuden ja sen arvioinnin määritelmästä, mittaamismenetelmästä, mittareista ja vaikuttavuustiedon hyödyntämisestä. Koska kattava kokonaiskuva pelastustoimen vaikuttavuuden mittaamisesta osana hyvinvointialueiden kokonaisvaikuttavuutta puuttuu, on lähdettävä liikkeelle esiselvityshankkeella. Lopulta parhaat edellytykset menestyä muuttuvassa toimintaympäristössä antaa vaikuttavuusperustainen ja systemaattiseen arviointiin pohjaava toimintakulttuuri, jossa vaikuttavuuden arviointi ja vaikuttavuustiedon hyödyntäminen linkittyvät osaksi kaikkea työtä.

1.2 Pelastustoimen palveluiden vaikuttavuuden mittaaminen osana hyvinvointialueita -hanke

Pelastustoimen palveluiden vaikuttavuuden mittaaminen osana hyvinvointialueita - esiselvityshankkeen (tästä eteenpäin *Pelastustoimen vaikuttavuus* -hanke) tavoitteena on ollut ottaa askel eteenpäin kohti vaikuttavuustietoon pohjaavaa pelastusalan toimintakulttuuria. Hankkeen konkreettisiksi tavoitteiksi määriteltiin pelastustoimen palveluiden vaikuttavuuden mittaamisen nykytilan selvittäminen sekä suunnitelman laatiminen vaikuttavuustyön ja valtakunnallisten mittarien kehittämiseksi. Pelastusopisto ja sisäministeriö toteuttivat hankkeen yhteistyössä ajalla 1.5.2024–28.2.2025.

Vaikka hankesuunnitelmassa tavoitteeksi määriteltiin keskittyä pelastustoimen lakisääteisten palveluiden vaikuttavuustyön tarkasteluun, päätettiin katsantokantaa lopulta laajentaa käsittämään myös muiden pelastusalan organisaatioiden vaikuttavuustyötä. Näin tässäkin raportissa puhutaan pääsääntöisesti *pelastusalan* vaikuttavuustyöstä *pelastustoimen* palveluiden vaikuttavuustyön sijaan. Näin hankkeen tarkastelu kattaa pääsääntöisesti kautta linjan pelastustoimen viranomaisten lisäksi myös esimerkiksi järjestöt sekä vapaaehtois- ja kansalaisyhteiskunnan toimijat. Hankkeessa vaikuttavuustyöllä tarkoitettiin pelastusalan työn vaikuttavuuden mittaamista ja arviointia sekä tulosten hyödyntämistä toiminnan kehittämisessä, suuntaamisessa ja näkyväksi tekemisessä.

Hankkeessa selvitettiin pelastusalan organisaatiossa ja pelastusalalla valtakunnallisesti käytössä olevat vaikuttavuuden määritelmät, mittaamiskäytännöt ja -menetelmät. Lisäksi alueilta kartoitettiin vaikuttavuustyön kehittämiseen liittyviä tarpeita, toiveita ja odotuksia. Tietoja kerättiin kevyehköllä kirjallisuuskatsauksella, kyselyllä, avoimissa osallistavissa työpajoissa, verkkopaneelissa ja henkilökohtaisissa tapaamisissa pelastusalan ja vaikuttavuustyön asiantuntijoiden sekä verkostojen kanssa. Hankkeen kaikkia aineistoja käsiteltiin ja tulokset raportoidaan anonyymisti. Nykytilan selvityksen perusteella laadittiin suunnitelma pelastusalan vaikuttavuuden arvioinnin pitkäkestoisemmalle kehittämistyölle, jossa vaikuttavuuskriteereitä, -mittareita ja mittaamistapoja on tarkoitus kehittää ja ottaa käyttöön yhteistyössä eri sidos- ja kohderyhmien kanssa.

Hankkeessa nähtiin olennaiseksi pelastusalan sisäisen ja ulkoisten edustajien kanssa käydyn keskustelun merkitys vaikuttavuustyöhön liittyvän ymmärryksen vahvistamisessa. Hankkeen kohtaamisten tavoitteena olikin vahvistaa yhteistä ymmärrystä pelastusalan vaikuttavuudesta ja sen arvioinnista. Niissä oli mahdollisuus jakaa hyviä toimintamalleja sekä luoda pohjaa uudelle, systemaattiseen vaikuttavuusperustaiseen johtamiseen perustuvalla toimintakulttuurille.

Tässä raportissa esitellään hankkeen selvityksen tulokset. Raportti kuvaa pelastusalan vaikuttavuuden mittaamisen nykytilaa ja tulevaisuusnäkyviä sekä erittelee pelastusalan tehtyä vaikuttavuustyötä. Lisäksi raportissa pohditaan, miten pelastusalan vaikuttavuutta voi ja kannattaisi arvioida sekä mitä tehokas vaikuttavuuden arviointi alalta edellyttää. Lopuksi esitellään esiselvityksen tärkeimmät johtopäätökset, niiden pohjalta laaditut toimenpidesuosituksukset sekä ehdotus tulevalle vaikuttavuustyön kehittämiseksi.

Hankkeessa kerättyä tietoa voidaan hyödyntää pelastusalan vaikuttavuustyön kehittämisessä ja vaikuttavuusperustaisen toimintakulttuurin vahvistamisessa. Hanke on tuonut esille pelastusalan tiedolla johtamiseen ja tietoperustan kehittämiseen liittyviä tarpeita sekä tukenut vaikuttavuustiedon hyödyntämistä, laadun varmistamista, ongelmanratkaisua, ennakoitua, kokeilukulttuuria, yhdessä tekemistä sekä avointa keskustelua ja oppien jakamista. Jatkossa vaikuttavuuden arviointi olisi tärkeä linkittää osaksi jokaisen pelastusalan asiantuntijan työtä.

2 Vaikuttavuus ja vaikuttavuuden arviointi

2.1 Vaikutus, vaikuttavuus ja lähikäsitteitä

Yleensä toiminnan onnistumista tarkasteltaessa kiinnitetään huomiota tuloksiin, vaikutuksiin ja vaikuttavuuteen. Kuntoutussäätiön (2024) tavoin **tulokset** voidaan nähdä niiksi muutoksiksi, joita kohderyhmässä eli toimintaan osallistuneissa tapahtuu heti tai pian toiminnan jälkeen. **Vaikutukset** voidaan puolestaan määritellä muutoksiksi, jotka liittyvät sekä yksilöihin että isompiin järjestelmiin tai ilmiöön ja jotka ovat tuloksia pidempiaikaisia. **Vaikuttavuudella** tarkoitetaan taas pysyvämpää muutosta koko kohderyhmässä, järjestelmissä tai yhteiskunnassa. Vaikuttavuus on vaikutusta laajempi käsite, mikä tekee siitä myös monimutkaisemman mitata ja arvioida. Vaikuttavuuden osatekijöitä voivat olla esimerkiksi hyvä asiakaskokemus tai tehokas prosessista suoriutuminen, mutta yksin nekin eivät riitä takaamaan palvelun vaikuttavuutta. Toisinaan voidaan olla hyvinkin tehokkaita, mutta jos tehdään asiakkaan kannalta vääriä asioita, ei toimintaa voi pitää vaikuttavana.

Vaikuttavuutta on joka tapauksessa määritelty ja lähestytty eri toimialoilla ja eri yhteyksissä eri tavoin. Yksinkertaisimmillaan se voidaan nähdä onnistuneeksi työksi, jonka avulla päästään tavoiteltuihin tuloksiin. Vaikutusten ja vaikuttavuuden käsitteitä käytetään osittain myös päällekkäin, mutta yleensä vaikutuksia ja vaikuttavuutta on pelastusalalla hahmotettu etenkin vaikutusketjuajattelun avulla. Tällöin vaikutuksella tarkoitetaan yleensä konkreettista muutosta esimerkiksi yksittäisen asiakkaan toiminnassa tai organisaatioissa ja vaikuttavuudella viitataan taas keskipitkän tai pitkän aikavälin yhteiskunnalliseen hyötyyn. (Esim. Lepistö & Heliskoski 2019.)

Kuviossa 1 kuvatussa vaikutusketjuajattelussa ketju koostuu **panoksista** (input), **tuotoksista** (output), **vaikutuksista** (outcome) ja **vaikuttavuudesta** (impact). Lopulta kokonaisvaltaisessa vaikutusketjuajattelussa vaikuttavuus voidaan nähdä ”tavoitteellisella (yhteis)toiminnalla aikaansaaduksi positiiviseksi yhteiskunnalliseksi muutokseksi ja inhimilliseksi hyvinvoinniksi” (esim. Lepistö & Heliskoski 2019). Näin vaikuttavuuden tunnistaminen, todentaminen ja näkyväksi tekeminen edellyttävät tavoitelähtöisyyttä, vaikutusketjujen tunnistamista, systemaattista ja suunnitelmallista yhteistyötä sekä kumppanuutta mukana olevien tahojen välisen luottamuksen vahvistamiseksi. Se on siis pitkäjänteistä työtä. (Heliskoski 2020; Lepistö & Heliskoski 2019; Rekola 2019; ks. myös Aistrich 2014; Heliskoski, Humala, Kopola, Tonteri & Tykkyläinen 2018.)

Kuvio 1. Vaikutusketjuajattelu I-O-O-I: Input-Output-Outcome-Impact (kuva: Heliskoski 2020).

Satakunnan pelastuslaitoksen 2021 toteuttamassa *Asiakas keskiöön* -hankkeessa vaikuttavuus määritellään toiminnalla saavutetuksi hyödyksi ja tavoitelluksi muutokseksi: vaikuttavuus on ”muutosta halutussa osa-alueessa, johon suunnataan resursseja ja toimenpiteitä tavoitteellisesti.” (Puolitaival, Kippo & Koivisto 2021, 11.) Pelastustoimen ja siviilivalmiuden suorituskyky ja suunnitteluperusteet -hankkeessa (tästä eteenpäin *Suorituskykyhanke*) vaikuttavuus määritellään puolestaan panosten ja tekojen avulla saavutetuksi keskipitkän tai pitkän aikavälin yhteiskunnalliseksi hyödyksi ja vaikutus taas konkreettiseksi muutokseksi käyttäytymisessä tai rakenteessa. Tästä päästään edelleen **suorituskykyvaatimuksen** käsitteeseen, jolla tarkoitetaan sisäministeriön vahvistamaa valtakunnallisesti yhtenäistä mitoitusohjetta, joka määrittää palvelun tavoitetason laadullisesti ja/tai määrällisesti. Se toimii perustana palvelun tuottajan asettamille suorituskykytavoitteille, jotka määritellään uhkien ja riskien arvioinnin pohjalta. **Kyvykkyys** tarkoittaa taas organisaation tai palvelun tuottajan käytössä olevaa osaamista, resursseja ja toimintavalmiuksia, jotka mahdollistavat asetettujen suorituskykytavoitteiden saavuttamisen. Kyvykkyys kattaa valmiudessa olevat voimavarat, joilla suorituskyky tuotetaan, ja sitä tarkastellaan suhteessa suorituskykyvaatimuksiin. Kyvykkyuden keskeiset osa-alueet ovat 1) henkilöstö ja osaaminen, 2) kalusto, laitteet ja materiaalit, 3) sopimukset ja yhteistyö sekä 4) toimintamallit. (Lähde: sisäministeriö.)

Yksilön **toimintakyky** on yhdistelmä psyykkisten, fyysisten, kognitiivisten ja sosiaalisten voimavarojen muodostamia kykyjä. Kyvykkyys on usein katsottu organisaation ominaisuudeksi, kun taas toimintakyky liitetään yleensä yksilöön: henkilön toimintakyky muodostaa osan koko organisaation kyvykkyyteen tarvittavista resursseista. Palveluntuottajan kyvykkyys tai sen puute vaikuttaa palvelun tarjontaan ja laatuun, eikä palveluja pystytä tuottamaan riittävän laadukkaasti ja kustannustehokkaasti ilman tarvittavia kyvykkyyksiä. (Mankkinen, Haake, Soininen & Nykyri 2022.)

Myös Rekola (2019) toteaa vaikuttavuuden käsitettä käytettävän vaihtelevasti. Hän viittaa esimerkiksi Kuntaliittoon, joka on määritellyt vaikuttavuuden ”toiminnalla tai palvelulla tavoitelluiksi ja asiakkaissa aikaan saaduiksi muutoksiksi”. Kettunen (2017) on taas Rekolan mukaan määritellyt vaikuttavuuden sosiaali- ja terveystaloudessa palvelun aikaansaamiseksi, tavoitteiden mukaisiksi tuloksiksi. Tulokset ovat muutoksia asiakkaan elämässä: esimerkiksi pelastusalan turvallisuuskoulutus johtaa asiakkaan turvallisuustietojen lisääntymiseen, tehokas pelastustoiminta taas parhaimmillaan säästää hänen henkensä. Lopulta Rekola muistuttaa vielä, että vaikuttavuus tarkoittaa laajempaa kokonaisuutta kuin tuottavuus, joten pelkkä määrällisiin indikaattoreihin tai tuloslukuihin keskittyvä tarkastelu ei vaikuttavuuden todentamisessa riitä.

Kokko (2022) on tarkastellut väitöstutkimuksessaan sosiaali- ja terveydenhuollon vaikuttavuutta ja toteaa niin ikään terminologian olevan kirjavaa. Kokko esittelee niin kutsutun Kolmen E:n mallin, jossa vaikuttavuus kuvaa panosten ja niillä aikaansaattujen vaikutusten suhdetta (Vakkuri 2009; Kokon 2022 mukaan). Lääketieteessä vaikuttavuus viittaa taas hoidon tai toimenpiteen tehoon todellisessa tilanteessa (Saano ja Kivelä 2016; Kokon 2022 mukaan), ja terveystaloudetieteessä sillä tarkoitetaan yleensä potilaalle relevantteja muutoksia esimerkiksi terveydentilassa, elämänlaadussa, toimintakyvyssä ja hyvinvoinnissa. (Sintonen ja Pekurinen 2006; Kokon 2022 mukaan).

Vaikuttavuus ja taloudellisuus liitetään yleensä yhteen, mutta niitä voidaan tarkastella myös erikseen: yleensä vaikuttavuudella tarkoitetaan tavoitteiden ja aikaansaattujen vaikutusten välistä suhdetta ja taloudellisuudella puolestaan tuotosten ja kustannusten välistä suhdetta (esim. Paronen, Mäki-Opas & Lammintakanen 2022). Myös Kokko (2022) tunnistaa vaikuttavuuteen läheisesti

liittyviksi ilmiöiksi paitsi vaikutusketjut, tavoitteet sekä tunnistetut tarpeet ja toiveet, myös **kustannustehokkuuden, taloudellisuuden ja tuottavuuden**. Tuotos on Kokon mukaan väline vaikutuksen saavuttamiseksi ja **taloudellisuus** kuvaa tuotosten ja kustannusten suhdetta. **Tuottavuus** viittaa panosten ja tuotosten optimaaliseen suhteeseen, kun taas vaikuttavuuden tarkastelussa havainnoidaan panosten ja aikaansaatuisten vaikutusten suhdetta. **Tehokkuuden** Kokko määrittelee resurssien mahdollisimman järkeväksi käytöksi. **Laatu** ei hänen mukaansa useinkaan sellaisenaan sisälly vaikuttavuusmääritelmiin, mutta se voidaan nähdä alisteisena vaikuttavuudelle: hyvä laatu edistää ja huono heikentää vaikuttavuutta. (Kokko 2022.) Myös Paronen, Mäki-Opas ja Lammintakanen (2022) ovat yhdistäneet vaikuttavuuden käsitteeseen laadun: heidän mukaansa vaikuttavuus voidaan kiteyttää tavoitteiden ja aikaan saatujen vaikutusten väliseksi suhteeksi lisättyinä muutokseen johtaneen prosessin ominaisuuksien (kuten laadun) tarkastelulla.

Aejmelaesus, Pitkänen ja Matinheikki (2023) kuvaavat sosiaali- ja terveydenhuollon vaikuttavuutta arvoketjulla, jossa palvelujärjestelmän resursseilla tuotetaan suoritteita, jotka saavat aikaan pitkäaikaisia vaikutuksia eri ryhmien terveydessä ja hyvinvoinnissa. Lopulta vaikutukset yksittäisiin ihmisiin heijastuvat koko yhteiskuntaan sosiaali- ja terveydenhuollon vaikuttavana toimintana. Myös muut tutkijat (mm. Kokko 2022; Paronen, Mäki-Opas & Lammintakanen 2022) ovat nostaneet esiin, että vaikuttavuutta voidaan tarkastella eri tasoilla ja erilaisista tulokulmista: toiminnan tulokset voivat näkyä yksilön, yhteiskunnan tai palvelujärjestelmän toimintojen tasolla, suhteessa koettuun arvoon tai laatuun, ja niitä voidaan tarkastella esimerkiksi hyvinvoinnin ja turvallisuuden lisäämisen tai palveluiden yhdenvertaisen saatavuuden näkökulmista.

Julkisen hallinnon yhteydessä on peräänkuulutettu viime vuosina enenevässä määrin myös **kustannusvaikuttavuuden** tarkastelua. Sillä tarkoitetaan toiminnalla aikaansaatuisten vaikutusten suhdetta käytettyihin resursseihin. Näkökulma tuo tarkasteluun mukaan resurssit ja niillä tuotetun arvon tai hyödyn: miten pystytään toimimaan mahdollisimman järkevästi annetuilla resursseilla tai käyttämään myönnetty resurssi tarkoituksenmukaisesti? (Esim. Kokko 2022.) Niin ikään Aejmelaesus, Pitkäsen ja Matinheikin (2023) mukaan kustannusvaikuttavuudessa on kyse asiakkaan kokeman hyödyn suhteesta sen aikaansaamisesta syntyneisiin kustannuksiin. Lopulta on kyse ”väestön terveys- ja hyvinvointihyödyn maksimoimisesta suhteessa käytössä oleviin resursseihin”.

Taustaksi vaikuttavuusperusteiseen ajatteluun omaksutaan yleensä **ilmiölähtöisyys**. Se perustuu toimintojen suunnitteluun yhteiskunnassa vallitsevien tai nousevien ilmiöiden perusteella, vastakohtana suorite- tai organisaatiolähtöiselle tarkastelulle. Yksittäisten ongelmien tai tarpeiden sijaan havainnoidaan kokonaisuuksia, jotka ovat usein monimutkaisia ja joiden ratkaisemiseen tarvitaan yleensä asioiden tarkastelua eri näkökulmista, pilkkomista osiin sekä uudenlaisia toimintamalleja. Ilmiölähtöisen ja vaikuttavuusperusteisen hallinnon tavoitteena on pelkän suoritteiden tehostamisen sijaan vaikuttavuuden lisääminen. Toiminnan kannalta olennaisten ilmiöiden tunnistamisen kautta edetään niiden mahdollisten seurausten ja vaikutusten tarkasteluun sekä sen arviointiin, missä määrin organisaatio voi vaikuttaa ilmiöihin joko omalla toiminnallaan tai yhteistyössä toisten kanssa. Lopulta eri tahoja osallistamalla, yhdessä tekemällä ja kehittämällä pyritään tavoittamaan laajempaa yhteiskunnallista vaikuttavuutta pistemäisten vaikutusten tai yksittäisten vaikutusketjujen sijaan. (Esim. Mäkipää & Aalto-Kallio 2022.; Tiirinki, Koivisto & Liukko 2018.)

Vaikuttavuusperustainen ohjaus on ohjausta, jossa vaikuttavuus on keskeinen mittari. Sitä voidaan toteuttaa niin normi-, resurssi- kuin informaatio-ohjauksen¹ kautta, mutta tarkastelun pohjaksi on oltava saatavilla käyttökelpoista vaikuttavuustietoa. (Aejmelaesus, Pitkänen & Matinheikki 2023.) Vaikuttavuusperustaisessa ohjauksessa palveluita asetetaan järjestykseen sen perusteella, miten vaikuttavia ne ovat asiakkaille, mikä tarkoittaa, että joistain palveluista on myös luovuttava. Tämä ei tarkoita asiakkaiden heitteille jättämistä vaan sitä, että hukkaa tuottavia toimintoja vähennetään ja vaikuttavia palveluita priorisoidaan.

Muun muassa Pyykkö (2017) esittelee vielä **vaikuttavuusinvestoimisen** (impact investing) käsitteen. Hänen mukaansa sillä tarkoitetaan pääoman tietoista suuntaamista toimintaan, jolla tavoitellaan sekä taloudellista tuottoa että mitattavaa hyvinvoinnin lisäystä tai hyötyä. Olennaista on, että investoinnille asetetaan sekä selkeät vaikuttavuustavoitteet että taloudelliset tuottotavoitteet, joiden toteutumista mitataan. Erilaiset vaikuttavuusinvestoimisen mallit tulevat todennäköisesti entisestään lisääntymään yhteiskunnan eri osa-alueilla. Vaikuttavuuden huomioimista investointisuunnittelussa on vaadittu enenevässä määrin myös pelastustoimelta, minkä lisäksi varsinaisia vaikuttavuusinvestointimalleja on sovitettu pelastusalalla ainakin palokuntatoimintaan (esim. Jussila, Uusijärvi & Vuorinen 2025).

Pelastustoimessa vaikuttavuus voidaan yhdistää niin käytännön interventioilla todennettaviin vaikutuksiin kuin pitkän aikavälin yhteiskunnalliseen hyvinvointiin. Se voi liittyä yksilöiden yksittäisistä kokemuksista yhteiskunnan arvoilmastoon – ja melkein mihin tahansa siltä väliltä. Vaikuttavuuteen voidaan yhdistää esimerkiksi palvelujen saatavuus, yhdenvertaisuus, asiakaskokemus ja kustannukset. Kun tarkasteluun otetaan mukaan yksilön näkökulma, tavoitteet ja odotukset ovat jälleen astetta monimuotoisempia ja saattavat asettua myös ristiriitaan. (Ks. esim. Kokko 2022.)

Yhteenvetona vaikuttavuudella voidaan tarkoittaa a) toiminnan aikaan saamaa, asiakkaan kokemaa hyvinvointiin ja turvallisuuteen liittyvää hyötyä, b) laajasti skaalautuvaa yhteiskunnallista hyötyä tai c) toiminnalla aikaan saatujen vaikutusten suhdetta syntyneisiin kustannuksiin. Lopulta yhteiskunnallinen vaikuttavuus voidaan Kokon (2022, 48) tavoin nähdä koko julkishallinnon toiminnan päämääräksi. Vaikuttavuuden arviointi on kuitenkin haasteellista, mikä tunnistetaan myös pelastusalalla. Yksinkertaista oikotietä onnistuneeseen vaikuttavuuden mittaamiseen ei ole, ja uusia mittareita ja pitkäjänteistä mittaamis- ja arviointityötä kaivataan laajalti. (Ks. esim. Harinen 2018; Lepistö & Heliskoski 2019; Pedak, Mankkinen & Kolttola 2016; Rekola 2019; Rekola, Itkonen & Saine-Kottonen 2017.)

¹ Normiohjauksella tarkoitetaan lakien ja asetusten kautta tapahtuvaa velvoittavaa ohjausta, resurssiohjauksella rahan ja muiden resurssien jakamisen kautta tapahtuvaa ohjausta ja informaatio-ohjauksella tiedon jakamista ilman velvoitteita. (Esim. Aejmelaesus, Pitkänen & Matinheikki 2023.)

2.2 Vaikuttavuuden mittaaminen ja arviointi

Mitä vaikuttavuuden mittaaminen voisi tarkoittaa käytännössä?

Vaikuttavuuden mittaaminen nähdään usein hankalaksi tai lähestulkoon mahdottomaksi. Muuttuvassa toimintaympäristössä se on kuitenkin ensiarvoisen tärkeää, jopa välttämätöntä – ja osana hyvinvointialueita toimivalle pelastustoimelle myös lakisääteinen velvoite.

Puolitaival, Kippo ja Koivisto (2021) toteavat *Asiakas keskiöön* -hankkeen loppuraportissa, että palveluiden arvioinnissa on olennaista löytää vastaus siihen, kuinka jokin toimenpide saa aikaan toivotun muutoksen. Lopulta arvioinnin tavoitteena on palveluiden tuloksellisuuden ja laadun parantaminen asiakaslähtöisesti. Myös Kokko (2022) viittaa vaikuttavuustarkastelun yhteydessä asiakkaiden odotusten ja arvojen huomioimiseen ja samalla muistuttaa, että arviointi tulee tehdä aina suhteessa asetettuihin tavoitteisiin. Vaikuttavuuden arviointi edellyttää myös ymmärrystä siitä, mitä vaikuttavuudella kulloisessakin organisaatiossa tai kontekstissa tarkoitetaan.

Kokko (2022) jakaa vaikuttavuustarkastelun lyhyemmän aikavälin vaikutusten ja pidemmän aikavälin yhteiskunnallisen vaikuttavuuden arviointiin. Usein toimintaa arvioitaessa nouseekin esiin kysymys siitä, mihin arviointi itse asiassa kohdistuu. Keskittykö tarkastelu lyhyemmän aikavälin vaikutuksiin, vai saadaanko tilanteesta tietoa laajemmasta ja pidemmän aikavälin vaikuttavuudesta? Mittaamista ja arviointia monimutkaistaakin myös se, että jo käsitteet itsessään ymmärretään ja määritellään eri tavoin. Rekolan (2019) mukaan seurattavien tavoitteiden saavuttamista olisikin tärkeää erottaa lopulliset tavoitteet välillisistä tavoitteista. Välillisten tavoitteiden, joita voidaan kutsua myös vaikutustavoitteiksi, saavuttamisen voidaan olettaa vievän kohti laajempaa vaikuttavuustavoitetta.

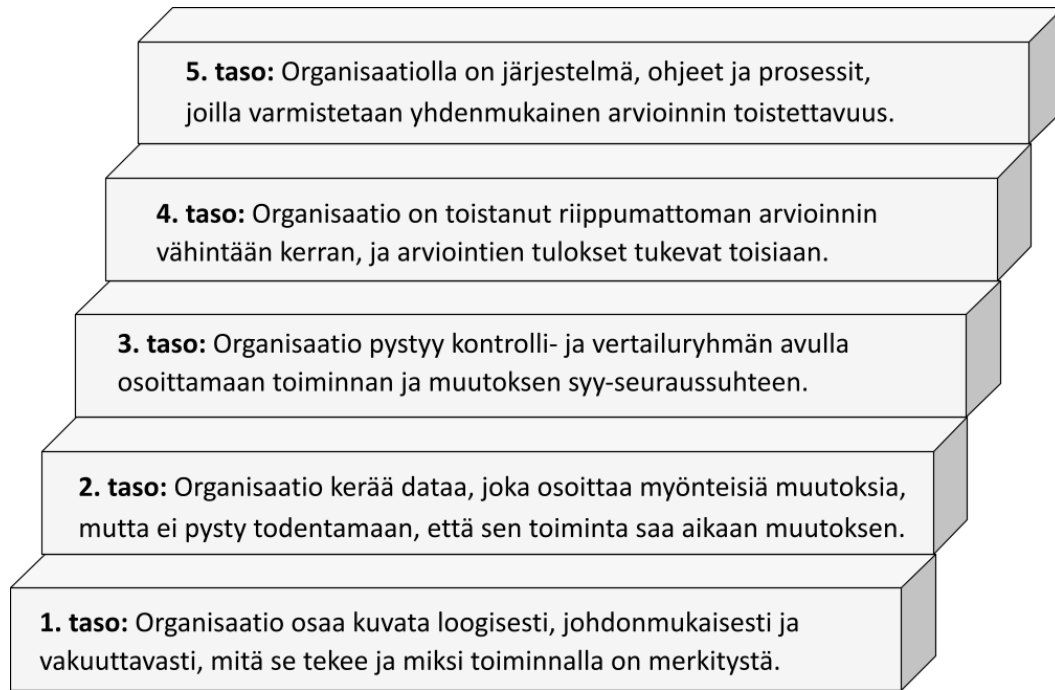
Samoilla linjoilla vaikutusten ja vaikuttavuuden suhteesta ovat myös muun muassa Lepistö ja Heliskoski (2019). He toteavat, että vaikutuksia mittaamalla pyritään löytämään yleensä suhteellisen nopeasti havaittavissa olevia konkreettisia muutoksia, kuten muutosta kohderyhmien tiedoissa, taidoissa tai toiminnassa. Myös yhteiskunnallinen vaikuttavuus todennetaan seuraamalla konkreettisia muutoksia, mutta se tehdään yhteiskunnallisesta viitekehyksestä ja usein vaikutuksia pidemmällä aikavälillä. Laajaa yhteiskunnallista vaikuttavuutta voidaan odottaa saavutettavan yleensä 3–5 vuoden aikajänteellä. (Ks. myös Aistrich 2014; Heliskoski, Humala, Kopola, Tonteri & Tykkyläinen 2018.) Lisäksi kokonaisvaltaisessa vaikuttavuustarkastelussa olennaiseksi on nähty toimintaympäristön muutosten ennakoiva huomiointi, eri tahojen aito osallistaminen ja vahva yhdessä tekeminen (esim. Mäkipää & Aalto-Kallio 2022).

Vaikuttavuutta mitattaessa kiinnitetään siis huomiota toiminnan aiheuttamiin muutoksiin, tuotoksiin ja vaikutuksiin. Arvioinniksi mittaaminen muuttuu, kun mittaustuloksia verrataan asetettuihin tavoitteisiin ja tarkastellaan niitä suhteessa ilmiöön ja toimintaympäristöön sekä muodostetaan niiden pohjalta johtopäätöksiä toiminnan onnistumisesta. Kokko (2022, 49) toteaa, että arvioitaessa vaikuttavuutta voidaan keskittyä selkeästi määrällisesti indikoitaviin tuloksiin/muutoksiin tai arvioida ilmiöitä myös yksittäisen ihmisen kokemusten tai hänen niille antamansa arvon perusteella. Eri yhteiskunnissa ja yksilöillä tavoitteet ja odotukset ovat erilaisia, mikä tekee vaikuttavuuden tarkastelun jälleen astetta monimutkaisemmaksi.

Paronen, Mäki-Opas ja Lammintakanen (2022) tarjoavat arvioinnin pohjaksi Puttickin ja Ludlowin vaikuttavuuden porrasmallia (kuvio 2, lähde mukailen), joka soveltuu heidän mukaansa hyvin

julkishallinnon vaikuttavuusarviointiin. Mallissa keskitytään organisaation toimintaprosesseihin sekä vaikuttavuuden arvioinnissa käytettyihin aineistoihin ja arvioinnin toistettavuuteen (Puttick & Ludlow; Parosen, Mäki-Oppaan & Lammintakasen 2022 mukaan).

Kuvio 2. Vaikuttavuuden portaat.

Toinen Parosen, Mäki-Oppaan ja Lammintakasen (2022) esittelemä julkishallinnon vaikuttavuusarvioinnissa hyödynnetty malli on kokonaisvaikuttavuuden matriisi (taulukko 1). Siinä kokonaisvaikuttavuutta arvioidaan sekä asiakaskokemuksen että ammatillisen toiminnan ja johtamisen laadun näkökulmista. Arviointi kohdistuu organisaation toimintaan ja tekoihin, rakenteisiin, tilanteessa vaikuttaviin systeemisiin prosesseihin sekä toiminnalla aikaan saatuihin vaikutuksiin. (Ovretveit; Parosen, Mäki-Oppaan ja Lammintakasen 2022, 186 mukaan.)

TAULUKKO 1. Kokonaisvaikuttavuuden matriisi.

Arvioinnin näkökulmat	Panokset, rakenteet	Prosessit	Vaikutukset
Asiakkaan laatu / vaikuttavuus	Asiakkaan voimavarat, tarpeet ja odotukset	Vuorovaikutus asiakkaan kanssa, osallistaminen, voimaannuttaminen, kohtelu, preferenssien huomioon ottaminen	Tarpeiden tyydyttyminen, ongelmien lieventyminen, elämään tyytyväisyys, koettu elämänlaatu (fyysinen, psyykkinen, sosiaalinen), ympäristön tuki
Ammatillinen laatu / vaikuttavuus	Ammattitaito, laatukriteerit, standardit, dokumentoinnin ja arvioinnin välineet, motivaatio	Asiakkaan voimavarojen ja tarpeiden arviointi, palvelusuunnitelmat, hoidon ja hoivan käytännöt, tiimityö, tavoitteellisuus, joustavuus, ystävällisyys, jatkuvuus, kirjaamiskäytäntö	Ammatillisten kriteerien täytyminen, asiakkaan ongelmien ratkaisu tai lieventyminen, hoidon psykososiaaliset ja kliiniset tulokset
Johtamisen laatu / vaikuttavuus	Toimintaa ohjaava missio, resurssit, työn organisointi ja johtamistyyli, verkostot, laillisuus, yhteistyö, seurannan ja arvioinnin välineet	Resurssien käyttö, tavoitteelliset ja määritellyt toiminta- ja yhteistyöprosessit, arviointi, konfliktien ratkaisu, kehittäminen ja kehittyminen	Vaikuttavat ja oikein kohdentuvat palvelut, oikeudenmukainen jako, järkevä työnjako, hyvinvoiva työyhteisö

Yksi keino arvioida kuntien toiminnan vaikutuksia ja vaikuttavuutta voisivat Parosen, Mäki-Oppaan ja Lammintakasen (2022) mukaan olla kuntien vuosittaiset arviointiraportit. Pelastustoimessa samaa voisi soveltaa hyvinvointialueiden vuosittaisiin selvityksiin pelastustoimen palveluiden toteumasta ja talouden tilasta. Sisäministeriö ja Aluehallintovirasto hyödyntävät kyseisiä hyvinvointialueiden selvityksiä vuosittain tuottamisissaan selvityksissä ja asiantuntija-arvioissa, jotka puolestaan antavat tietoa pelastustoimen palveluiden ja talouden tilasta suhteellisen pitkältä aikaväliltä sekä esittävät kehittämissuosituksia ja mahdollistavat näin palveluiden kehittämisen kohdennetusti. Muuttuvassa toimintaympäristössä vaikuttavuusperustainen johtaminen edellyttäisikin pitkäjänteistä seurantaa ja tietojen vertailua raportointijaksojen välillä. (Esim. Leinonen 2024.)

Tehokas vaikuttavuuden todentaminen edellyttää osaamista ja resursseja

Kokonaisvaltaisen ja systemaattisen, arviointiin perustuvan vaikuttavuustyön tärkeys on tunnustettu ja tunnustettu eri toimialoilla. Esimerkiksi Parosen, Mäki-oppaan ja Lammintakasen (2022) mukaan vaikuttavuuden arviointi on välttämätöntä esimerkiksi palveluiden turvallisuuden ja yhdenvertaisuuden näkökulmasta, mikä edellyttää kokonaisvaltaista, organisaatorajat ylittävää otetta. Lopulta vaikuttavuusperustaisessa johtamisessa toimintaa johdetaan, kehitetään ja seurataan vaikuttavuustiedon perusteella, jolloin päätöksenteko perustuu luotettaviin ja validoituihin indikaattoreihin, joita seurataan systemaattisesti.

Luotettavuuden varmistaminen ei ole kuitenkaan aina helppoa: voi olla hankala erottaa, johtuiko tavoiteltu muutos pelastusalan työstä vai jostain muusta, kuten muutoksista olosuhteissa tai asiakkaan toiminnassa. Johdolla ei myöskään aina ole välttämättä mahdollisuutta, resursseja tai osaamista vaikuttavuustiedolla johtamiseen. Edellytyksenä onnistumiselle onkin, että organisaatiossa otetaan käyttöön vaikuttavuustyön mahdollistavat prosessit ja rakenteet, jotka auttavat koko henkilöstöä omaksumaan vaikuttavuustyön osaksi kaikkea tekemistään. Vaikuttavuuden arvioinnissa ei myöskään riitä, että keskitytään mittaamaan tavoitteiden saavuttamista, sillä lopputulokseen voi liittyä erilaisia odottamattomia seurauksia. Vaikka yleisimmin vaikuttavuus on totuttu määrittelemään tavoitteiden, siis haluttujen vaikutusten saavuttamiseksi, tulisi tarkastelussa huomioida aina myös mahdollisia ei-toivottuja, odottamattomia tai haitallisiakin vaikutuksia. (Esim. Paronen, Mäki-Opas & Lammintakanen 2022; Puolitaival, Kippo & Koivisto 2021.)

Paronen, Mäki-Opas ja Lammintakanen (2022) huomauttavat vielä, että kontrolloitujen asetelmien käyttöön voi etenkin julkisten palveluiden vaikuttavuuden arvioinnissa liittyä eettisiä haasteita. Lisäksi vaikuttavuus todentuu usein pitkällä aikavälillä, joten syy-seuraussuhteiden osoittaminen voi olla hankalaa. Monialaiset ja monimutkaiset verkostot haastavat niin ikään vaikuttavuuden arviointia: vaikuttavuus tehdään verkostoissa, joissa työskentelyä leimaavat usein kompleksisuus ja ilmiöiden yhteenkietoutuneisuus.

Vaikuttavuuden mittaaminen voidaan lopulta pelastusalallakin nähdä haastavaksi useista syistä. Häätätilanteiden ennakoimattomuus ja vaihtelevuus vaikeuttaa standardoitujen mittarien kehittämistä, minkä lisäksi pitkälti ajantasaisiin suunnitelmiin sekä valmiuteen ja varallaoloon perustuvan järjestelmän vaikuttavuuden todentaminen voi tuntua haastavalta. Syy-seuraussuhteiden todentaminen ja pelastusalan työn osuuden erottaminen tilanteissa mahdollisesti vaikuttavista muista ilmiöistä on toisinaan liki mahdotonta. Yhtä kaikki vaikuttavuutta on pystyttävä todentamaan, joten vaikuttavuuden arviointiin on välttämätöntä löytää sopivia keinoja.

3 Esiselvityksen toteutus

3.1 Selvityksen lähtökohdat ja kiinnostuksen kohteet

Esiselvityshankkeen kiinnostuksen kohteena on ollut, kuinka pelastusalan vaikuttavuutta määritellään ja sen arviointia toteutetaan pelastusalalla ja verkostoissa 2024. Lisäksi hankkeessa on oltu kiinnostuneita pelastusalalla ja sen lähialoilla tehdystä vaikuttavuustyöstä sekä siihen liitetystä kehittämistarpeista. Selvityksessä tarkasteltavat kysymykset ovat olleet:

1. Miten vaikuttavuuden käsite ymmärretään pelastusalalla?
2. Miten vaikuttavuuden mittaaminen ja arviointi määritellään hyvinvointialueiden pelastustoimessa ja pelastusalan muissa organisaatioissa?
3. Millaisia toimintamalleja, menetelmiä ja mittareita pelastusalan vaikuttavuuden arvioinnissa hyödynnetään?
4. Millaisia alueellisia ja/tai valtakunnallisia vaikuttavuustavoitteita ja tavoitteiden määrittelyperusteita pelastusalalla tunnustetaan kokonaisuutena ja eri palveluiden osalta?
5. Millaisia pelastusalan palveluiden vaikuttavuuteen liittyviä tutkimus- ja kehittämishankkeita on toteutettu?
6. Millaisia kehitystarpeita pelastusalan vaikuttavuustyölle tunnustetaan?
7. Mitä pelastusala voisi oppia muilta toimialoilta vaikuttavuuden arviointiin?

Hanke perustui osallistamiselle, asiakaskeskeisyydelle ja tulevaisuusorientaatiolle. Hankkeen kyselyllä kartoitettiin pelastusalalla tunnistettuja vaikuttavuustavoitteita, nykyisiä menetelmiä ja mittareita sekä tulevaisuuteen kohdistuvia kehittämisajatuksia, odotuksia ja tarpeita. Osallistavissa työpajoissa, keskusteluissa ja verkkopaneelissa pohdittiin muun muassa seuraavia kysymyksiä:

- Miksi vaikuttavuuden arviointi on tarpeellista pelastusalalla?
- Millaisin menetelmin vaikuttavuutta tarkastellaan hyvinvointialueiden pelastustoimessa ja pelastusalan muissa organisaatioissa?
- Mikä on suurin haaste, mikä pelastusalan vaikuttavuustiedolla johtamiseen ja tiedon hyödyntämiseen liitetään? Mitä asian ratkaisemiseksi tulisi tehdä?
- Mitä vaikuttavuustyön onnistuminen edellyttää alalta, organisaatioilta ja yksilöiltä? Millaista osaamista tai menetelmiä tarvitaan nyt – ja millaista tulevaisuudessa?
- Mitä askelia kohti pelastusalan vaikuttavuusperustaista kulttuuria tulisi ottaa seuraavaksi?

3.2 Aineistot ja menetelmät

Vaikuttavuuden arvioinnin nykytilaa ja kehittämistarpeita selvitettiin monimenetelmällisellä ja erilaisia aineistoja yhdistävällä selvityksellä. Tietoja hankittiin kevyehköllä kirjallisuuskatsauksella, hyvinvointialueiden pelastuslaitoksille suunnatulla kyselyllä (kyselylomake liitteessä 1), tapaamisissa sekä kaikille kiinnostuneille avoimissa työpajoissa (työpajasuunnitelmat liitteissä 2a ja 2b) ja verkkopaneelissa (paneelin tiedote ja sisältö liitteissä 3a ja 3b). Nykytilan selvityksen pohjalta tuotettiin ehdotus myöhemmälle kehittämis- ja toimeenpanohankkeelle, jossa vaikuttavuuden mittaamiskäytäntöjä on tarkoitus kehittää ja ottaa käyttöön yhteistyössä laajan verkoston kanssa (liite 5).

Vaikuttavuuden tehokkaaseen arviointiin ja kehittämiseen tarvitaan yhteistä ymmärrystä vaikuttavuudesta. Hanke onkin ollut kiinnostunut siitä, mitä vaikuttavuudella tarkoitetaan pelastustoimen eri palveluiden yhteydessä. Liikkeelle lähdettiin muun muassa vaikutusketjuajattelun (esim. Heliskoski 2020) sekä valtiovarainministeriön kustannusvaikuttavuusymmärryksen pohjalta. Pohjana työskentelylle toimivat myös aiemmissa pelastusalan vaikuttavuuden arviointiin liittyvissä hankkeissa tuotetut aineistot. Jaettua ymmärrystä vaikuttavuudesta ja sen mittaamisen merkityksestä vahvistettiin työpajoissa ja paneeleissa yhteissuunnittelulla ja tulevaisuusajattelulla.

Hankkeessa nähtiin tärkeäksi, että mukaan yhteiseen keskusteluun vaikuttavuudesta ja sen arvioinnin kehittämisestä saadaan alusta alkaen sekä pelastusalan avaintoimijoita että näkökulmia muilta toimialoilta tuovia yhteistyökumppaneita. Osallistamalla mukaan eri avainryhmiä voitiin edesauttaa sitoutumista systemaattiseen vaikuttavuuden johtamiseen sekä hankkeen aikana jaettujen toimintamallien ja myöhemmin mahdollisesti kehitettävien työkalujen hyödyntämiseen. Lisäksi hankkeesta saatiin kokemuksia yhteiskehittämisestä pelastusalan ja muotoiluajattelun soveltamismahdollisuuksista pelastusalan kehittämisessä.

Kyselyn päätavoitteena oli keskittyä kartoittamaan nykyisiä mittaamismenetelmiä ja pelastusalan organisaatioissa vallitsevaa ymmärrystä vaikuttavuudesta ja vaikuttavuustyöstä. Työpajoissa tarkoitus oli käydä edelleen syvällisempää keskustelua siitä, mitä vaikuttavuus ja sen mittaaminen pelastusalan tarkoittavat ja miten sitä tulisi tai voisi kehittää. Lopulta hankkeen päätteeksi toteutetun verkkopaneelin tavoitteena oli vielä entisestäänkin syventää ja vahvistaa yhteistä ymmärrystä teemasta sekä käydä keskustelua vaikuttavuudesta ja sen arvioinnista avoimesti ja argumentoiden. Hankkeen eteneminen ja eri vaiheisiin liittyvät tavoitteet kuvataan kuviossa 3.

Kuvio 3. Prosessin vaiheet kyselystä työpajoihin ja verkkopaneeliin sekä eri vaiheiden tavoitteet.

Kysely lähetettiin pelastuslaitoksille kohdennetusti. Kutsu hankkeen avoimiin työpajoihin ja verkkokeskusteluun lähetettiin laajalla jakelulla niin pelastusalan kuin eri sidosryhmille. Hankehenkilöstö tapasi henkilökohtaisesti sekä pelastusalan, vaikuttavuustyön että eri sidosryhmien vaikuttavuusasiantuntijoita ja vaikuttavuustyötä tekeviä henkilöitä. Hankkeen tiedonkeruu ja kehittämismenetelmät on koottu taulukkoon 2. Aineistojen analyysimenetelmät esitellään kuviossa 4. Jokainen menetelmä on selostettu tarkemmin vielä seuraavissa alaluvuissa.

TAULUKKO 2. Pelastustoimen vaikuttavuus -hankkeen esiselvityksen aineistot ja menetelmät.

Puhdas tiedonkeruu		
	Tiedonhankintaa sisältävät kehittämismenetelmät	
KIRJALLISUUSKATSAUS	KOHDENNETTU KYSELY JA ASiantuntijakeskustelut	AVOIMET TYÖPAJAT JA ASiantuntijapaneeli
Pelastusalan palveluiden vaikuttavuuden arviointiin liittyvät tutkimus- ja kehittämishankkeet sekä toimenpiteet (toteutuneet, käynnissä olevat, suunnitelmat) > julkaistut materiaalit	Kysely hyvinvointialueille (21 vastaanottajaa): 1) pelastustoimen palveluiden vaikuttavuuden arvioinnin nykyiset toimintamallit ja menetelmät 2) pelastustoimen palveluiden vaikuttavuuden arviointiin liitetyt kehittämistarpeet ja toiveet.	Avoimet, osallistavat tulevaisuustyöpajat 1. Pelastusalan viestinnän vaikuttavuuden mittaaminen, 2. Onnettomuuksien ehkäisytyön vaikuttavuuden mittaaminen sekä 3. Pelastustoiminnan, varautumisen ja väestönsuojelun vaikuttavuuden mittaaminen 1) pelastusalan palveluiden vaikuttavuuden ja sen arvioinnin käsitteet 2) pelastusalan palveluiden vaikuttavuuden nykyiset mittaamiskäytännöt ja mittarit 3) pelastusalan palveluiden vaikuttavuuden mittaamisen tulevaisuuden näkymät.
Pelastusalan vaikuttavuuden arviointiin liittyvät ohjeistukset, raportit ja muut asiakirjat > ns. harmaa kirjallisuus	Keskustelut ohjaavien ministeriöiden edustajien, vaikuttavuustutkijoiden sekä pelastusalan ja yhteistyötahojen vaikuttavuustyön asiantuntijoiden ja työhön eri tavoin osallistuneiden kanssa > benchmarking ja näkemysten kerääminen	Avoim verkkopaneeli pelastusalan ja sidosryhmien edustajille 1) pelastusalan palveluiden vaikuttavuustyön nykytila 2) pelastusalan palveluiden vaikuttavuustyön tulevaisuus 3) pelastusalan ymmärrys vaikuttavuuden käsitteen ja sen arvioinnin sisällöstä, pelastusalan vaikuttavuustavoitteista sekä ideat valtakunnallisiksi pelastusalan vaikuttavuusmittareiksi.
	Turvallisuusviranomaisten benchmarking-työpaja vaikuttavuuden mittaamisesta > vaikuttavuustyön nykytila ja kehittämistarpeet eri turvallisuusviranomaisissa	

Kuvio 4. *Pelastustoimen vaikuttavuus* -hankkeen aineistojen analyysi (menetelmistä ks. esim. Alasuutari 2005; Eskola & Suoranta 2014.; Hirsjärvi & Hurme 2014; Hirsjärvi, Remes & Sajavaara 2017; Kylmäkoski & Raino 2021.)

Kirjallisuuskatsaus ja asiantuntijakeskustelut alan sisällä ja ulkopuolella

Hankkeessa toteutettiin kevyt kirjallisuuskatsaus, jossa hyödynnettiin pääsääntöisesti pelastusalan ja lähialojen vaikuttavuustyöstä julkaistuja hanke- ja tutkimusraportteja, toimenpideohjelmiä ja strategisia asiakirjoja. Lisäksi hyödynnettiin eri työryhmien ja toimijoiden työpapereita, ohjeita ja muita ei-julkaistuja aineistoja sekä hankkeiden, työryhmien ja ohjelmien verkkosivustoja.

Lisäksi hankehenkilöstö kutsui henkilökohtaisiin tapaamisiin asiantuntijoita pelastusosalta ja sen verkostoista. Kutsut osoitettiin vaikuttavuustyössä mukana olleille tai teemasta paraikaa käynnissä olevien hankkeiden, työryhmien tai kehittämisohjelmien henkilöstölle. Kesän 2024 aikana järjestettiin yhteensä kaksi minityöpajaa sisäministeriön vaikuttavuustyöhön osallistuneille (28.5.2024 mukana hankehenkilöstön lisäksi seitsemän henkilöä ja 14.6.2024 mukana hankehenkilöstön lisäksi kolme henkilöä). Lisäksi järjestettiin yksi livetapaaminen (jossa hankehenkilöstön lisäksi kaksi osallistujaa järjestösektorilta) sekä kolme Teams-keskustelua (joista yhdessä hankehenkilöstön lisäksi kaksi osallistujaa valtionhallinnosta, toisessa yksi osallistuja hyvinvointialueilta ja kolmannessa yksi osallistuja yliopistosektorilta). Hanketta esiteltiin ja teemoista käytiin keskustelua myös pelastustoimen johdon kanssa sen kokouksessa syksyllä 2024. Marraskuussa 2024 järjestettiin vielä benchmarking-työpaja, johon kutsuttiin osallistujia sisäministeriöstä ja muista turvallisuusviranomaisista.

Pelastusalan sisäisiin asiantuntija- ja ulkoisiin benchmarking-keskusteluihin päädyttiin kutsumaan vaikuttavuustyön parissa toimineita ja toimivia asiantuntijoita sekä pelastusosalta että hankkeen ja pelastustoimen kannalta olennaisista sidosryhmistä. Myös hankkeen avoimien työpajojen ja paneelin kutsun voidaan olettaa tavoittaneen pääsääntöisesti pelastusalan ja sen lähimpien verkostojen asiantuntijoita. Tällaiseen harkinnanvaraiseen otantaan päädyttiin, koska haluttaessa kuvata alan käytännön arkea on hyödyllisintä keskustella siinä päivittäin mukana elävien ja sitä rakentavien henkilöiden kanssa (vrt. Eskola & Suoranta 2014, 18). Keskusteluja varten laadittiin väljätkö runko. Lopulta kohtaamiset etenivät vapaamuotoisesti keskustellen. Kohtaamisissa

keskusteltiin vaikuttavuuden käsitteestä sekä sen mittaamisen ja arvioinnin merkityksestä pelastusalalla. Tavoitteena oli saada näkemyksiä nykytilasta ja eväitä tulevaan kehittämistyöhön.

Erikseen järjestettyjen palaverien ja minityöpajojen lisäksi keskusteluja käytiin muun muassa vaikuttavuustutkijoiden sekä pelastus- ja turvallisuusalan asiantuntijoiden kanssa hankkeen järjestämässä Pelastustoimen vaikuttavuus -teemasessiossa, joka järjestettiin valtakunnallisilla Pelastustoimen tutkimus- ja kehittämispäivillä Kuopiossa kesäkuussa 2024. Teemasessioon osallistui yhteensä 34 henkilöä eri organisaatioista.

Alan sisäistä keskustelua ja benchmarkingia ulkopuolisten tahojen kanssa käytiin koko hankkeen ajan myös muun muassa sähköpostitse ja satunnaisissa kohtaamisissa. Kaikissa keskusteluissa kartoitettiin näkemyksiä vaikuttavuudesta ja sen mittaamisesta sekä saatiin oppia hyvistä käytännöistä niin pelastusalan sisältä kuin ulkopuolelta.

Kysely hyvinvointialueiden pelastustoimelle

Kysely laadittiin hankkeen ensimmäisten kuukauden aikana käytyjen asiantuntijakeskustelujen ja kevyehkön kirjallisuuskatsauksen perusteella kesän 2024 aikana. Kyselyssä pelastustoimen palvelut jaettiin 1) onnettomuuksien ehkäisyyn 2) pelastustoimintaan ja 3) varautumiseen ja väestönsuojeluun. Kysely rajattiin näin koskemaan vain lakisääteisiä ydinpalveluita, kun taas eri palveluita leikkaavat toiminnot (kuten HR, johtaminen, viestintä, yleishallinto) jätettiin tässä vaiheessa tarkastelun ulkopuolelle.

Kysely pilotoitiin sisäministeriön ja Pelastusopiston vaikuttavuusasiantuntijoiden joukossa ennen lähettämistä. Pilotointikierrokselta kyselyyn saatiin vielä kehittämissuhteita, joiden perusteella kysely stilisoitiin valmiiksi elokuussa 2024.

Kysely toteutettiin sisäministeriön ohjauksessa ajalla 23.8.–16.9.2024. Elokuussa oltiin puhelimitse yhteydessä 21 hyvinvointialueen pelastuslaitoksen johtoon ja pyydettiin nimeämään henkilö vastaamaan vaikuttavuustyöhön liittyvään kyselyyn. Webropol-linkki lähetettiin nimetyille vastaajille 23.8.2024. Ensimmäisellä kierroksella vastauksia saatiin 12/21. Muistutuskierrosten jälkeen kyselyn vastaanottajiin oltiin vielä yhteydessä puhelimitse, minkä jälkeen vastauksia saatiin seitsemältä. Lopullista vastausprosenttia (19 pelastuslaitosta 21:sta, 86 %) voi pitää suhteellisen kattavana. Puhelujen aikana pelastuslaitosten asiantuntijat mainitsivat syyksi aiempaan vastaamatta jättämiseen muun muassa ajanpuutteen ja erilaisten kyselyjen runsaslukuisuuden.

Osallistavat työpajat ja verkkopaneeli

Avoimiin työpajoihin ja verkkopaneeliin jaettiin kutsua hankkeen kanavissa (verkkosivut, some) sekä laajalla sähköpostijakelulla pelastusalalle ja verkostoille suoraan. Työpajat toteutettiin seuraavasti:

1. Pelastusalan viestinnän vaikuttavuuden mittaaminen ja arviointi, hybriditoteutus 12.9.2024 – 15 osallistujaa paikan päällä, 9 osallistujaa etäyhteydellä (ilmoittautuneita 30)
2. Onnettomuuksien ehkäisytöiden vaikuttavuuden mittaaminen ja arviointi, etätoteutus 7.10.2024 – 19 osallistujaa (ilmoittautuneita 34)
3. Pelastustoiminnan, varautumisen ja väestönsuojelun vaikuttavuuden mittaaminen ja arviointi, etätoteutus 21.10.2024 – 13 osallistujaa (ilmoittautuneita 29)

Paneeli toteutettiin kolmen kierroksen verkkokeskusteluna, jonka ensimmäinen kierros oli avoinna 18.–29.11.2024, toinen 3.–13.12.2024 ja kolmas 16.12.2024–10.1.2025. Ensimmäisellä kierroksella oltiin kiinnostuneita erityisesti pelastusalan palveluiden vaikuttavuuden mittaamisen nykytilasta, toisella kierroksella puolestaan tulevaisuusnäkymistä. Kolmannella kierroksella vahvistettiin yhteistä ymmärrystä vaikuttavuustyön käsitteistä ja pelastusalan vaikuttavuustavoitteista sekä visioitiin mahdollisia valtakunnallisia vaikuttavuusmittareita niin onnettomuuksien ehkäisyyn, pelastustoimintaan kuin varautumiseen ja väestönsuojeluun.

Paneeliin osallistui sen ensimmäisen kierroksen aikana yhteensä kahdeksan nimimerkkiä, toisella kierroksella kuusi nimimerkkiä ja kolmannella kierroksella yksi nimimerkki. Keskustelu oli aktiivista ja näkemyksiä saatiin vielä hankkeen loppuajalle ja etenkin tulevan kehittämistyön suunnitelman aineistoksi. Hankkeen päätöstilaisuudessa on tarkoitus järjestää vielä lyhyt äänestys, jossa osallistujilla on mahdollisuus äänestää paneelissa ja muissa hankkeen keskusteluissa esiin nousseista vaikuttavuuden määritelmistä, vaikuttavuustavoitteista ja mittari-ideoista mielestään osuvimmat. Tavoitteena on tiivistää moninaisesta ideoiden ja näkemysten joukosta osallistujien näkökulmasta sopivimmat. Äänestyksen tulos julkaistaan päätöstilaisuudessa ja siitä viestitään hankkeen sosiaalisen median kanavissa ja verkkosivulla tilaisuuden jälkeen.

Kaikki työpajat ja paneeli toteutettiin anonyymisti ja niissä noudatettiin turvallisemman tilan periaatteita. Työpajat, keskustelujen karkeat litteroinnit ja sekä työpajojen ja verkkopaneelin kirjalliset tuotokset tallennettiin tietoturvallisesti Pelastusopiston järjestelmiin ja tuhottiin niiden analysoinnin ja tulosten raportoinnin jälkeen.

Aineistojen määrällinen ja laadullinen analyysi

Hankkeen aineistoja analysoitiin sekä laadullisesti että määrällisesti. Määrällistä otetta käytetään yleensä, kun tavoitteena on saada tietoa selvityksen kohteena olevasta ilmiöstä laaja-alaisesti ja selittää sitä (ks. esim. Hirsjärvi, Remes & Sajavaara 2000, 210). Laadullinen ote soveltuu taas selvityksiin, joiden tavoitteena on ymmärtää ilmiöitä syvällisemmin. Kvantitatiivinen ja kvalitatiivinen ote täydentävät yleensä toisiaan, ja niitä onkin vaikea erottaa toisistaan selvärajaisesti. Yleensä lähestymistapoja käytetään rinnakkain, jotta saataisiin mahdollisimman laajasti näkemyksiä ja varmistettaisiin tiedon todenmukaisuus. Yhteiskuntatieteiden menetelmiä tarkastellut Pertti Alasuutarikin (1994, 16) käsittelee määrällistä ja laadullista tarkastelua jatkumona. Hänen mukaansa menetelmiä yhdistämällä aineistosta tulee monipuolinen: määrällinen aineisto kuvaa vaikuttavuustyön nykytilaa sellaisena kuin se on ja laadullisen aineiston avulla päästään kiinni niihin tulkintoihin ja merkityksiin, joita toimijat ovat tehneet ja tekevät niin nykytilasta kuin tulevaisuudesta.

Tässä selvityksessä kiinnostuksen kohteina ovatkin paitsi vaikuttavuuden mittaamisen nykytila sellaisenaan, myös keskusteluihin osallistuneiden pelastustoimen vaikuttavuuteen ja sen arviointiin liittämät merkitykset, tulkinnat ja kokemukset (vrt. Hirsjärvi, Remes & Sajavaara 1997, 134–135). Luennassa paneudutaan ilmiöille annettuihin merkityksiin, joiden perusteella tehdään tulkintoja vaikuttavuustyön tilasta organisaatioissa ja valtakunnallisesti.

Kaikkia aineistoja lähestyttiin sekä kvantitatiivisen sisällön erittelyyn että kvalitatiivisen sisällönanalyysin keinoin. Siinä missä sisällön erittelyssä aineistoa kuvataan määrällisesti (kuinka

monta kertaa jostakin asiasta on puhuttu tai se on mainittu), sisällön analyysissa keskitytään sen kuvailuun, miten jostakin asiasta puhutaan, kirjoitetaan tai muutoin vastataan siihen liittyviin kysymyksiin (ks. Eskola & Suoranta 2014, 186). Kyselyn, työpajakeskustelujen, asiantuntijakohtaamisten ja verkkopaneelin aineiston tarkastelussa määrällinen ja laadullinen aineistonkeruu yhdistettiin kokonaisuudeksi, jonka tavoitteena oli saada mahdollisimman kattava kokonaiskuva pelastusalan vaikuttavuustyön tilanteesta ja tulevaisuuden näkymistä.

Kyselyn tulokset kerättiin sekä webropol-ohjelman valmiiden työkalujen että excel-ohjelman avulla taulukoiksi, joiden pohjalta laadittiin graafisia esityksiä. Mitään hankkeen aineistoa ei voi pitää varsinaisen tilastollisen tutkimuksen tekemiseen riittävänä, joten myös kyselyn analysoinnissa määrällinen tarkastelu keskittyy frekvensseihin ja keskiarvoihin. Kyselyn tulokset raportoitiin niin ikään suhteellisen yksinkertaisesti, mihin päädyttiin paitsi aineiston koon, myös selvityksen tiedonintressien vuoksi: kartoituksen tavoitteena oli luoda yksinkertainen kuvaus nykytilanteesta tekemättä tulkintoja esimerkiksi ilmiöiden välisestä kausaliteetista tai korrelaatioista. Kyselyn avoimiin kysymyksiin saadut vastaukset kerättiin yhteen ja ryhmiteltiin sisällönanalyysin avulla laajemmiksi kokonaisuuksiksi.

Hankkeen päätoiminen projektipäällikkö kävi kaikki asiantuntija- ja benchmarking-keskustelut henkilökohtaisesti pääsääntöisesti Teamsilla. Hän vastasi myös työpajojen fasilitoinnista ja dokumentoinnista. Keskusteluista ja työpajoista laadittiin karkeat muistiinpanot raportointia varten heti niiden jälkeen: mitään ei litteroitu sanatarkasti, vaan ajatukset kirjattiin ylös teemakohtaisesti. Lisäksi työpajojen tallenteet ja litteroinnit käytiin läpi karkealla tasolla kirjaamalla ajatukset ja näkemykset ylös teemakohtaisesti. (Vrt. Hirsjärvi & Hurme 2014, 141–142.) Aineistoon myös palattiin lukuisia kertoja analyysin aikana.

Työpajojen ja asiantuntijakohtaamisten keskusteluaineistosta poimittiin hankkeen kannalta kiinnostavista teemoista esiin nousseita mainintoja. Maininnat kerättiin yhteen nykytilaa kuvaaviksi vahvuuksiksi ja heikkouksiksi sekä koettuja kehittämistarpeita kuvaaviksi haasteiksi ja mahdollisuuksiksi. Näin asiantuntijoiden esiin nostamat seikat tiivistettiin laadullisen sisällönanalyysin avulla kokonaisuudeksi, jonka katsottiin kuvaavan hankkeeseen osallistuneiden parissa vallitsevia näkemyksiä vaikuttavuustyön nykytilasta ja tulevaisuusnäkymistä. Samalla tehtiin tulkintoja henkilöiden ilmiöille antamista merkityksistä sekä heidän niihin liittämistään käsityksistä. (Vrt. Hirsjärvi & Hurme 2014, 135–137, 145.) Lopulta aineistosta nostettiin esiin yhteenvetona piirteitä, jotka olivat yhteisiä useimmille keskusteluihin osallistuneista ja luotiin näin yleiskuvaa aineistosta esiin nousevista näkemyksistä ja kokemuksista kokonaisuudessaan (Vrt. Eskola & Suoranta 2014, 140.) Analyysi keskittyy siis pääasiassa luokitteluun ja kuvailuun. Tällaisessa deskriptiivisen tason analyysissa tavoitteena on lähinnä etsiä aineistosta samankaltaisuuksia ja yhtäläisyyksiä, kun taas uudemmassa, syvemmälle menevässä analyysissa huomio kiinnittyisi myös aineiston eroihin ja moninaisuuteen. (Eskola & Suoranta 2014, 140; Hirsjärvi & Hurme 2014, 108, 145–150, 172–176.)

4 Tulokset

Seuraavassa esitellään hankkeen päätulokset teemoittain eri aineistojen² tuottamaa tietoa yhdistäen.

4.1 Aiempaa vaikuttavuustyötä ja vaikuttavuustyön perustaa pelastusalalla

Pelastustoimen vaikuttavuustyön ja -tavoitteiden perusta

Pelastustoimen tehtävänä ja tavoitteena on vähentää onnettomuuksia ja vahinkoja, vastata palveluillaan ympäristön tarpeisiin ja riskeihin sekä antaa ihmisille ja yhteisöille valmiuksia estää onnettomuuksia, varautua erilaisiin tilanteisiin ja toimia tehokkaasti mahdollisissa onnettomuus- ja vaaratilanteissa. Raamit vaikuttavuustyölle luodaan strategia-asiakirjoissa ja lainsäädännössä, jotka heijastuvat puolestaan esimerkiksi pelastuslaitosten palvelutasopäätöksiin, toimenpideohjelmiin ja kehittämishankkeisiin. Vaikuttavuustavoitteita on linjattu niin sisäasiainhallinnon yhteisessä konsernistrategiassa (sisäministeriö 2023a), pelastustoimen valtakunnallisissa strategisissa tavoitteissa (sisäministeriö 2023b) kuin eri palvelukohtaisissa toimintaohjelmissä.

Pelastusalan vaikuttavuustyö pohjaa kokonaisuudessaan lainsäädännön ja alan strategisten tavoitteiden lisäksi nykytilan analyysiin ja tunnistettuihin kehitystarpeisiin: tavoitteet asetetaan strategian ja säädösten asettamien velvoitteiden lisäksi suhteessa toimintaympäristön ominaisuuksiin sekä tietoihin alueellisista piirteistä, riskeistä ja uhista. Pelastustoimen tehtävämäärittelyjen ja suorituskykyvaatimusten avulla kuvataan valtakunnallisesti yhtenäisin periaattein pelastustoimen palveluilta vaadittava taso, mikä toimii pohjana myös vaikuttavuustavoitteiden ja -kriteerien asettamiselle.

Muun muassa pelastustoimen järjestämisalakia koskevassa hallituksen esityksessä (HE241/2020, 822) todetaan, että pelastustoimen tehokkuutta tulee jatkossa tarkastella vaikuttavuuden ja tuottavuuden näkökulmista osana hyvinvointialueita ja huomioida toimenpiteiden tehokas kohdentaminen riskiperustaisesti yhä vahvemmin. Lakiesityksen mukaan suunnitelmassa on myös kehittää pelastustoimeen arviointikehikko, joka huomioisi vahvemmin sekä toiminnan vaikutukset että vaikuttavuuden. Laki pelastustoimen järjestämisestä tunnistaakin tarpeen pelastustoimen vaikuttavuustarkastelulle osana hyvinvointialueita sen tuottamien sosiaali- ja terveystalouden rinnalla. Myös pääministeri Orpon hallitusohjelman mukaan hallituskauden aikana on tarkoitus tehostaa ”systemaattista vertailukelpoisen laatu-, vaikuttavuus- ja kustannusvaikuttavuustiedon tuotantoa, tiedon analysointia ja hyödyntämistä”. Lisäksi palveluvalikoiman määrittelyssä on tarkoitus painottaa ”väestön hyvinvoinnin ja terveyden sekä palveluiden kustannusvaikuttavuuden kannalta merkittävimpiä toimia” sekä vahvistaa valtion vaikuttavuusperustaista ohjausta. Ohjelman

² Hankkeen toteuttaman kyselyn tuloksia avaavat raportin luvut on osittain kirjoitettu yhteistyössä kyselyn suunnitteluun, toteutukseen, analysointiin ja raportointiin osallistuneen tutkija Dan Sundblomin kanssa.

mukaan hallitus tukee ”vaikuttavuuden ja kustannusvaikuttavuuden tutkimusta, joka kohdentuu palvelujärjestelmään, sosiaali- ja terveydenhuoltoon sekä hyvinvoinnin ja terveyden edistämiseen.” (Valtioneuvosto 2023, 28.)

Näin myös sisäministeriön vaikuttavuustyössä vaikuttavuuden arvioinnin perusta määritellään suhteessa alan tehtävät määrittelevään laki- ja säädösperustaan, toimintaympäristöanalyysiin, valtion talousarvioesitykseen sekä sisäasiainhallinnon, pelastustoimen, hyvinvointialueiden ja pelastuslaitosten strategioihin. Lisäksi vaikuttavuustavoitteita määritellään eri hankkeiden ja toimenpideohjelmien yhteydessä sekä suhteessa palveluiden toteuttamiseen liittyviin sisältötavoitteisiin. Tavoitteiden saavuttamisen säännölliseen seurantaan ja arviointiin tarvitaan sekä pitkän että lyhyen aikavälin seurantatietoa eri palveluista.

Vuosina 2021–2022 sisäministeriön johdolla toteutetun Suorituskykyhankkeen tavoitteena oli tuottaa pelastustoimen valtakunnallisten suunnitteluperusteiden pohja ja selvittää, miten pelastustoimen ja siviilivalmiuden suorituskyky ja palvelut vastaavat toimintaympäristöä, riskejä ja asiakastarpeita. Hankkeessa tuotettiin pelastustoimeen yhdenmukainen tapa arvioida palveluiden tarvetta ja riittävyttä, keskusteltiin pelastustoimen vaikuttavuustavoitteista laajassa verkostossa ja määriteltiin tunnistettujen vaikutus- ja vaikuttavuustavoitteiden pohjalta tavoitteiden toteutumiseen vaadittavat kyvykkyydet. Näin syntyi ensimmäinen valtakunnallinen versio suorituskykyvaatimuksista sekä arvio niihin liittyvistä suorituskyvystä pelastustoiminnan, onnettomuuksien ehkäisyn sekä varautumisen ja väestönsuojelun osalta. Ajatuksena oli, että jatkossa pelastustoimen suorituskykyä vahvistetaan ja kehitetään sekä suorituskykyvaatimuksia ja niiden arviointia päivitetään systemaattisesti toimintaympäristön muutosten mukana. Hankkeessa tuotettujen yhdenmukaisten suorituskykymäärittelyjen nähtiin olevan edellytyksiä pelastustoimen vaikuttavuustavoitteiden saavuttamiselle, joten ne tarjoavat myös alan vaikuttavuustyöhön tärkeän viitekehyksen. (Erholtz & Mannila 2022, 27; Mankkinen, Haake, Soininen & Nykyri 2022.)

Yksittäisistä pelastusalan toimintaohjelmista panoksia vaikuttavuustyöhön on tuotettu muun muassa vuonna 2019 ensimmäistä kertaa toteutetun Pelastustoimen onnettomuuksien ehkäisyn toimintaohjelman yhteydessä. Ohjelmatyön tavoitteena oli määritellä yhteisesti ne painopistealueet, joihin ala pyrkii onnettomuuksien ehkäisytyöllään vaikuttamaan. Toimintaohjelman oli tarkoitus luoda yhteinen suunta pelastustoimen onnettomuuksien ehkäisytyölle ja lisätä näin onnettomuuksien ehkäisyn vaikuttavuutta. Tavoitteiden toteutumista oli määrä arvioida yhdenmukaisin mittarein, ajatuksena tarkastella toimialan vaikutuksia ja vaikuttavuutta yksittäisten suoritteiden sijaan tavoitteisiin ja tarpeisiin pohjaavana kokonaisuutena. Lopulta onnettomuuksien ehkäisyn missioksi määriteltiin ”Turvallinen ja onnettomuudesta vapaa arki 2025”, ja missiota tarkennettiin tunnistamalla arjen turvallisuuteen vaikuttavia ilmiöitä sekä onnettomuuksien ehkäisytyön vaikuttavuustavoitteita ja niiden toteutumiseen tarvittavia konkreettisia tekoja. Ohjelmassa painotetaan, että eri pelastustoimen alueilla hyvään tulokseen voidaan päästä erilaisin keinoin ja tavoitteiden saavuttaminen vaatii laajaa yhteistyötä. Keskiöön asettuvat muun muassa osallisuus ja eri ryhmien kuuleminen, yhteinen tekeminen ja moninaisesti tarpeisiin vastaaminen. Lopulta toimintaohjelman lähtökohdiksi kiteytyivät vaikuttavuus, ihmislähtöisyys ja ilmiökeskeisyys. (Lepistö 2019; Lepistö & Heliskoski 2019.) Onnettomuuksien ehkäisyn toimintaohjelma päivitettiin 2025 vastaamaan muuttuneen toimintaympäristön, asiakkaiden ja sidosryhmien tarpeita.

Pelastustoimen vaikuttavuustarkasteluun liittyy olennaisesti myös se tiedonkeruu, joka kokoaa valtakunnallisesti ja alueellisesti kuvaukset pelastustoimen palveluiden ja talouden tilasta sekä

lakisääteisistä velvoitteista suoriutumisesta. Sisäministeriö laatii vuosittain valtakunnallisen selvityksen, jossa arvioidaan pelastustoimen palvelujen toteutumista ja rahoituksen riittävyyttä hyvinvointialueilla sekä tarjotaan valtakunnallinen tilannekuva pelastustoimen palveluista ja taloudesta osana hyvinvointialueita. (Sisäministeriö 2024a.) Tiedot selvitykseen kerätään paitsi hyvinvointialueille suunnatuilla tietopyynnöillä, myös olemassa olevista aineistoista: ideana on hyödyntää mahdollisimman pitkälti jo eri järjestelmiin kerättyä ja julkaistua dataa. Jatkossa tavoitteena on mahdollistaa hyvinvointialueiden suorituskykyjen ja kyvykkyyksien toteuman ja kustannusten seuranta sekä vertailu vahvemmin ja näin tukea alueita toimintansa kehittämisessä suhteessa toimintaympäristöön ja sen riskeihin sekä käynnissä oleviin ja potentiaalsiin muutoksiin.

Aluehallintovirasto laatii puolestaan alueelliset arviot pelastustoimen palvelujen tarpeesta, palvelutasosta, saatavuudesta, laadun toteumasta ja tulevasta kehityksestä sekä investointien tarpeesta ja vaikutuksista. Alueellisten arvioiden perusteella muodostetaan valtakunnallinen asiantuntija-arvio, joka sisältää keskeistä tietoa pelastustoimen palveluiden järjestämisestä ja tukee näin alueellisten arvioiden kanssa hyvinvointialueiden toiminnan suunnittelua ja arviointia. Alueellisten arvioiden ja selvitysten lisäksi valtakunnallisen arvion laadinnassa hyödynnetään muun muassa kanteluratkaisuja ja korjausmääräyksiä sekä hyvinvointialueen omavalvonnan tuottamaa tietoa, keskeisiä toimintaa määrittäviä dokumentteja ja pelastustoimen tilastoja. (Leinonen 2024.)

Pelastusalalla tunnistettuja vaikuttavuustavoitteita

Kun on tunnistettu yhteiskunnalliset muutostarpeet ja tavoitteiden kannalta olennaiset ilmiöt, joihin toiminnalla halutaan ja voidaan vaikuttaa, voidaan määritellä ilmiöihin liittyvät vaikuttavuustavoitteet. Perusteellinen nykytila-analyysi ja ratkaistavan ongelman juurisyiden tunnistaminen tukevat tavoitetilan konkreettista määrittelyä. Selkeät vaikuttavuustavoitteet auttavat puolestaan tunnistamaan toimenpiteitä, joilla niiden saavuttamista voidaan edistää, sekä määrittelemään kyseisten tavoitteiden saavuttamisen seurantaan soveltuvat mittarit.

Pelastustoimessakin vaikuttavuustavoitteita on määritelty eri yhteyksissä. Muun muassa jo aiemmin mainituissa *Suorituskykyhankkeessa*, *Onnettomuuksien ehkäisyn toimintaohjelmassa* ja sisäministeriön ennakointityössä on listattu vaikuttavuustavoitteita niin pelastustoimelle kokonaisuutena kuin erikseen esimerkiksi onnettomuuksien ehkäisylle, pelastustoiminnalle, varautumiselle, väestönsuojelulle ja viestinnälle. Määrittelytyö on osin kesken ja elää ajassa: toimintaympäristön muuttuessa tavoitteita päivitetään myös verkostoyhteistyössä. Lähtökohdat niiden kansalliseen muodostamiseen ovat kuitenkin olemassa ja kehittäminen aktiivista.

Seuraavaksi kuvataan erikseen sisäasiainhallinnon konsernistrategiassa, *Suorituskykyhankkeessa*, onnettomuuksien ehkäisyn strategisissa asiakirjoissa, sisäministeriön muussa vaikuttavuustyössä sekä hallinnonalan erillisissä hankkeissa ja työryhmissä pelastustoimen eri palveluiden osalta tunnistettuja vaikutus- ja vaikuttavuustavoitteita.

Sisäministeriön hallinnonalan konsernistrategiassa (sisäministeriö 2023) määritellään seuraavat vaikuttavuustavoitteet:

1. Kiireellisten viranomaispalvelujen saavutettavuus on hyvä.
2. Väkivalta ja onnettomuudet vähenevät. Jengi- ja järjestäytynyt rikollisuus eivät saa kasvusijaa suomalaisessa yhteiskunnassa.
3. Suomeen kohdistuva maahanmuutto ei aiheuta turvallisuusuhkaa eikä maahanmuuttojärjestelmämme mahdollista väärinkäytöksiä. Maasta poistutaan tai poistetaan tehokkaasti.
4. Ihmiset, viranomaiset, elinkeinoelämä ja yhteiskunta ovat hyvin varautuneita ulkopuoliseen vaikuttamiseen sekä erilaisiin kriiseihin ja häiriöihin.
5. Ihmiset luottavat turvallisuusviranomaisiin.

Lisäksi strategiassa todetaan, että hallinnonalan toimintaa johdetaan ja ohjataan tietoperusteisesti ja toiminnan vaikuttavuus tehdään näkyväksi. Strategian toimintaperiaatteiksi mainitaan omatoimisen varautumisen tukeminen, turvallisuusosaaminen vahvistaminen, varautuminen, ongelmiin puuttuminen ja laaja-alainen yhteistyö, mitkä ovat tuttuja muistakin strategioista myös (vaikuttavuus)tavoitteina. Eron tekeminen tavoitteiden ja toimenpiteiden välille tuntuukin toisinaan hankalalta, joskus jopa keinotekoiselta. (Ks. myös Erholtz & Mannila 2022.)

Suorituskykyhankkeessa suorituskykyvaatimusten määrittelyssä lähdettiin liikkeelle vaikuttavuustavoitteiden tunnistamisesta. Siitä edettiin linjaamaan vaikutustavoitteita, joilla pyritään edistämään yhden tai useamman sovitun vaikuttavuustavoitteen toteutumista. Vaikutuksilla viitattiin niihin konkreettisiin muutoksiin, joita toiminnan tuloksilla tavoitellaan turvallisuuden lisääntymiseksi. Muutosten aikaansaamiseksi nähtiin tarvittavan toimenpiteitä, joita kuvattiin pelastustoimen tehtävillä. (Erholtz & Mannila 2022, 27; Mankkinen, Haake, Soininen & Nykyri 2022.)

Suorituskykyhanke lähtee siis siitä, että pelastustoimen tavoitteiden saavuttaminen edellyttää siltä tiettyä kyvykkyyttä. Se, kuinka hyvin mitoitettu ja kohdennettu suorituskyky on, ilmenee työn vaikuttavuutena: vaikuttavassa toiminnassa palveluiden mitoitus vastaa riskejä ja kysyntää ja ihmisillä ja yhteisöillä on valmiudet estää onnettomuuksia ja toimia vaaratilanteissa. Jokainen suorituskyky linkittyy joko yhteen tai useampaan vaikutustavoitteeseen ja sitä kautta edelleen yhteen tai useampaan vaikuttavuustavoitteeseen. Itse *Suorituskykyhankkeen* vaikuttavuustavoitteeksi linjattiin turvallisemman yhteiskunnan edistäminen tukemalla pelastustoimea kohdentamaan resurssejaan tehokkaasti ja yhdenmukaisin perustein. Lisäksi hankkeelle asetettiin kaksi omaa vaikutus- tai muutostavoitetta: 1) pelastustoimen johtaminen, ohjaaminen ja suunnittelu perustuvat tiedolla johtamiseen sekä 2) alalla on yhdenmukaiset toimintamallit johtamisen, ohjaamisen ja suunnittelun tukena. (Erholtz & Mannila 2022, 27; Mankkinen, Haake, Soininen & Nykyri 2022.)

Suorituskykyhanke keskittyi määrittelytyössään vaikutus- ja vaikuttavuustavoitteisiin, sillä panoksiin ja tuotoksiin liittyvien tavoitteiden ja niitä vastaavien toimenpiteiden linjaamisen nähtiin kuuluvan hankkeen jälkeiseen kehittämiseen (Erholtz & Mannila 2022). Lopulta suorituskykyhankkeessa tunnistettiin muun muassa seuraavia (lähinnä pelastustoimintaan, varautumiseen ja väestönsuojeluun linkittyviä) pelastustoimen vaikuttavuustavoitteita:

- siviilien loukkaantumisten ja menehtymisten välttäminen vaaran vuoksi
- toiminnan turvaaminen määrittelemällä tilannepaikalla olevat vaarat ja eri vaara-alueilla vaadittava suojaustaso
- pelastustoiminnan turvaaminen estämällä ulkopuolisten henkilöiden pääsy vaaralliselle alueelle ja pelastustoiminnan alueelle
- useampien yhtäaikaisten laajojen maastopalojen ehkäisy
- väestön altistuksen vähentäminen asevaikutuksille tai niiden vaikutusten lieventäminen siviileille suojia rakentamalla ja käyttämällä
- evakuoitien tarpeen vähentäminen väestönsuojilla ja väestön suojaaminen paikallaan (mikä mahdollistaa myös yhteiskunnan elintärkeiden toimintojen jatkumisen)
- loukkaantuneiden ensiavun varmistaminen, kun ensihoitoa ei ole tarjolla tai se ei pysty toimimaan tilanteessa
- siviiliväestön altistumisen estäminen ilmasta uhkaavilta asevaikutuksilta tai muun onnettomuuden vaikutuksilta
- tehokkaan työskentelyn mahdollistaminen johtamisella
- toiminnan suunnittelu ja kohdentaminen perustuen tietoon toimenpiteiden vaikutuksista ja vaikuttavuudesta. (Lähde: sisäministeriö.)

Pelastustoimen palveluiden vaikuttavuustavoitteita tarkasteltiin *Suorituskykyhankkeessa* paitsi kokonaisuutena, myös erikseen kunkin lakisäateisen palvelun osalta. Hankkeessa nähtiin, että pelastustoiminnassa suorituskykyvaatimukset määrittyvät pääasiassa onnettomuusskenaarioiden ja niiden pohjalta määriteltyjen tehtävien perusteella, kun taas onnettomuuksien ehkäisytyössä ei ole yleensä keskeistä saada aikaan välittömiä vaikutuksia vaan luoda vaikuttavuutta pitkällä aikavälillä. Hankkeen onnettomuuksien ehkäisyn suorituskykyihin keskittyneessä työpaketissa vaikuttavuustavoitteiden tarkastelu aloitettiin toimintaympäristön määrittelyllä ja onnettomuuksien ehkäisyn kannalta merkityksellisten teemojen, ilmiöiden, ongelmien ja kehityssuuntien tunnistamisella, mistä päästiin puolestaan suorituskykyvaatimusten, vaikutus- ja vaikuttavuustavoitteiden ja niitä vastaavien kyvykkyyksien määrittelyyn. Hankkeessa tunnistetut onnettomuuksien ehkäisytyön vaikuttavuus- ja vaikutustavoitteet esitellään taulukossa 3. (Erholtz & Mannila 2022, mukailten.)

TAULUKKO 3. Suorituskykyhankkeessa määritellyt onnettomuuksien ehkäisytöiden tavoitteet.

Vaikuttavuustavoite	Vaikuttavuustavoitteeseen linkittyvät vaikutustavoitteet
1. Tieto on oikeaa ja ajantasaista.	Tämä vaikuttavuustavoite voidaan jakaa erillisiin vaikutustavoitteisiin, jotka liittyvät esimerkiksi tavoitteiden toteuman mitattavuuteen, vaikuttavuusarvioinnin ja mittaamisen osaamiseen sekä tietoperustaan, tiedonjakoon tai toimintaympäristön systemaattiseen seurantaan ja muutossilmäiden tunnistamiseen.
2. Toimenpiteet kohdennetaan vaikuttavasti.	Tämä vaikuttavuustavoite jaetaan vaikutustavoitteiksi, joihin liittyvät muun muassa ajantasainen vaikuttavuustieto, toimintaympäristöön vaikuttaminen sekä resurssien ja toimintojen priorisointi ja kohdentaminen tarve- ja riskiperusteisesti.
3. Johtaminen mahdollistaa onnistumisen.	Tämä vaikuttavuustavoite jakautuu taas vaikutustavoitteiksi, joihin yhdistyvät niin ikään ajantasainen tieto mutta myös henkilöstö hyvinvointi, osaamisen varmistaminen sekä riittävä resursointi.
4. Yhteistyö on aikaansaavaa.	Tämä vaikuttavuustavoite jakautuu vaikutustavoitteiksi, jotka linkittyvät mm. yhteistyön edellytysten varmistamiseen, yhdenmukaisten käytäntöjen vahvistamiseen sekä viranomaisten välisen yhteistyön saumattomuus.
5. Turvallisuusviestinnällä rakennetaan hyvää turvallisuuskulttuuria.	Tämä vaikuttavuustavoite jakautuu vaikutustavoitteiksi, joihin kuuluvat muun muassa viestinnän tavoitavuus, saavutettavuus, yhdenmukaisuus, ajantasaisuus ja ymmärrettävyys sekä pelastustoimen aktiivinen osallistuminen yhteiskunnalliseen keskusteluun.
6. Jokaisen oikeusturvasta huolehditaan.	Tämä vaikuttavuustavoite jakautuu vaikutustavoitteiksi, joihin liittyvät muun muassa palveluiden asianmukaiseen järjestämiseen, asiakkaiden kielellisten oikeuksien ja yhdenvertaisen kohtelun turvaamiseen, neuvonnan antamiseen ja hallinnon oikeusperiaatteiden toteutumiseen.
7. Palvelutuotanto on vastuullista ja asiakaslähtöistä.	Tämä vaikuttavuustavoite liittyy siihen, että asiainn pelastustoimen kanssa tulisi olla kansalaisille mahdollisimman helppoa. Tavoite jakautuu alataavoitteiksi, joita ovat muun muassa palvelujen esteettömyys, digitaalisten palvelujen saavutettavuus sekä palvelujen oikea-aikaisuus.
8. Valvonta on yhdenmukaista, uskottavaa ja vaikuttavaa.	Valvonnan vaikuttavuustavoitteena on, että sen myötä pystytään varmistamaan velvoitteista huolehtiminen ja tarvittaessa muuttamaan ihmisten asenteita ja toimintaa turvallisuutta edistävään suuntaan.

Lopulta *Suorituskykyhankkeessa* huomattiin, että useat alun perin onnettomuuksien ehkäisyn yhteydessä määritellyt tavoitteet sopivat myös muiden pelastustoimen tehtävien yhteydessä tarkasteltaviksi. Eri toimintoihin liittyvät kyvykkyydet muodostavat yhdessä pelastustoimen kyvykkyyden, jonka osa-alueet menevät osittain päällekkäin: samoja viestintä- ja johtamiskyvykkyyksiä tarvitaan niin onnettomuuksien ehkäisyssä kuin pelastustoiminnassa, varautumisessa ja väestönsuojelussa. (Erholtz & Mannila 2022.)

Onnettomuuksien ehkäisyn toimintaohjelman päivytytyössä (Lepistö 2025) tunnistettiin kahdeksan kansallista onnettomuuksien ehkäisytyöhön liittyvää vaikuttavuustavoitetta ja niihin liittyvää ilmiöluokkaa, joihin pelastustoimen työllä voidaan ja nähdään tärkeäksi vaikuttaa. Onnettomuuksien ehkäisyn toimintaohjelmassa tunnistetut vaikuttavuustavoitteet ja niihin liittyvät ilmiöluokat kuvataan taulukossa 4.

Taulukko 4. Onnettomuuksien ehkäisyn toimintaohjelmassa tunnistetut vaikuttavuustavoitteet ja niihin liittyvät yhteiskunnalliset ilmiöluokat (Lepistö 2025).

Vaikuttavuustavoite	Ilmiöluokka, johon vaikutetaan
1. Väestön omatoimisen varautumisen osaaminen vahvistuu kaikissa väestöryhmissä.	Osaaminen ja kyvykkyys
2. Lasten ja nuorten turvallisuuspääoma kasvaa.	Osaaminen ja kyvykkyys
3. Teknologian käytön turvallisuus lisääntyy.	Teknologian kehittyminen
4. Yhteistyö ennakoivassa turvallisuustyössä vahvistuu.	Yhteiset voimavarat
5. Ihmiset ottavat vastuuta ja huolehtivat aktiivisemmin omasta sekä muiden turvallisuudesta ja turvallisuuden toimintakyky vahvistuu.	Asenteet ja jaetut käsitykset
6. Maahanmuuttajien tuntemus suomalaisesta turvallisuuskulttuurista ja oikeista toimintamalleista lisääntyy.	Asenteet ja jaetut käsitykset
7. Pelastusalan ennakoiva turvallisuustyö perustuu ajantasaiseen riskiarviointiin sekä tunnistettuihin tarpeisiin ja osaaminen vahvistuu.	Asenteet ja jaetut käsitykset
8. Tulipalojen määrä puolittuu.	Muuttuva toimintaympäristö

Vuonna 2025 onnettomuuksien ehkäisyn yhteiseksi päämääräksi määriteltiin ”Turvallinen ja onnettomuuksista vapaa elämä 2030”. Tavoitteen saavuttamisessa merkittäviksi tekijöiksi tunnistettiin aktiivisen toimijuuden lisääminen, turvallisuuden kokemuksen vahvistaminen, palvelujen saatavuuden varmistaminen ja yhteisen työn kehittäminen. Lisäksi nähtiin, että kehittämistyön jatkuvuuden varmistamiseen tarvitaan kansallista koordinaatiota pelastusalan organisaatioiden kanssa sekä valtakunnallisesti määriteltäviä ja laajasti käyttöön otettuja mittareita. (Lepistö 2025; ks. myös Lepistö & Heliskoski 2019.)

Pelastustoimen onnettomuuksien ehkäisyn osaamisvaatimuksia on määritetty *Suorituskykyhankkeen* lisäksi muun muassa Pelastusopiston hallinnoimassa Onnettomuuksien ehkäisyn osaamisen kehittäminen -hankkeessa. Hankkeessa tunnistetut ja yhteisesti määritellyt osaamisvaatimukset voivat jatkossa toimia pohjana myös vaikuttavuustavoitteille ja -mittareille tarjotessaan näköaloja siihen, millaista osaamista erityisesti onnettomuuksien ehkäisytyössä tarvitaan. Hanke päättyy ja sen tuotokset julkaistaan vuoden 2025 aikana.

Suorituskykyhankkeen vaikuttavuustarkastelun lisäksi sisäministeriö on tehnyt viime vuosina aktiivisesti myös muuta vaikuttavuustyötä. Sisäministeriön laaja-alainen vaikuttavuustyö on kesken, ja esimerkiksi öljy- ja kemikaalivahinkojen torjuntaan tai palontutkintaan liittyvä vaikuttavuustavoitteiden määrittely on käynnissä.

Pelastusalan TKI-toiminnan vaikuttavuustavoitetta määriteltiin sisäministeriön vuosina 2021–2022 koordinoimassa TKI-kehittämistyöryhmässä. Työryhmä näki TKI-työn tavoitteeksi laadukkaan toiminnan, joka tukee alan vaikuttavuustavoitteiden saavuttamista toteuttamalla ajantasaisia, eri ryhmien tarpeisiin vastaavia tutkimus- ja kehittämishankkeita sekä tuottamalla systemaattisesti toimintaympäristötietoa alan käyttöön. Pelastusalan TKI-toiminnan vaikuttavuustavoitteeksi kiteytyi lopulta ”ihmisten ja ympäristön turvallisuuden parantaminen ajantasaisen TKI-toiminnan avulla”. Lisäksi todettiin, että tutkimuksen vaikuttavuutta arvioitaessa tärkeää on nähdä tutkimuksen vaikutukset käytännön toiminnassa: tutkimus on vaikuttavaa, jos sen tuloksista on konkreettista hyötyä. Pelastusalan tutkimuksen vaikuttavuus voikin tarkoittaa esimerkiksi tutkimuksen tulosten hyödyntämistä päätöksenteossa tai tutkimuksen kautta saadun tiedon vaikutuksia ihmisten turvallisuuskäyttäytymiseen tai luottamukseen viranomaisia kohtaan. Tutkimuksen avulla voidaan kehittää uusia toimintamalleja, joita otetaan käyttöön alan organisaatioissa, tutkimus voi lisätä ihmisten turvallisuuspääomaa tai tutkittu tieto voi jalostua edelleen opetukseen ja koulutukseen. Lopulta pelastusalan TKI-toiminnan vaikuttavuus näkyy toimintaympäristössä tapahtuvina muutoksina, joiden edistämiseen ja toteuttamiseen se joko suoraan tai välillisesti osallistuu. (Sisäministeriö 2022a; 2022b; ks. myös esim. Mustajoki 2005.)

Pelastusalan viestinnän vaikuttavuustavoitteita on määritelty muun muassa pelastusalan valtakunnallisten viestintäverkostojen keskusteluissa ja Pelastustoimen viestinnän linjauksissa (sisäministeriö 2024c). Viestinnän tavoitteeksi on nähty alan strategisten vaikuttavuustavoitteiden toteutumisen tukeminen viestinnän toimenpitein sekä luottamuksen vahvistaminen ja kokonaisturvallisuuden parantaminen. Näin pelastusalan viestinnän vaikuttavuustavoitteet pohjaavat paitsi alan yhteisiin yleisiin strategioihin, myös erikseen määriteltyihin Pelastustoimen viestinnän linjauksiin. Yksittäisten viestintähankkeiden tavoitteet määritellään puolestaan erillisissä hankesuunnitelmissa, niiden toteumaa seurataan valituin mittarein ja tuloksista raportoidaan säännöllisesti niin rahoittajalle kuin muille sidos- ja kohderyhmille.

Pelastusalan koulutuksen vaikuttavuustavoitteeksi voidaan nähdä yhteiskunnan kokonaisturvallisuuden parantaminen kouluttamalla työelämän ja toimintaympäristön tarpeita vastaavia, osaavia ja vastuullisia ammattilaisia. Lisäksi esimerkiksi Pelastusopiston tavoitteena on tukea turvallisuutta hanke- ja tutkimustoiminnalla yhteistyössä eri verkostojen kanssa. Pelastusopiston strategiassa vuosille 2023–2026 todetaan muun muassa, että ”kouluttamalla tuotamme pelastustoimelle ja hätäkeskustoiminnalle ensiluokkaiset henkilöstö- ja osaamisresurssit” sekä ”tutkimalla ja kehittämällä vahvistamme Suomen turvallisuutta”. Lisäksi tavoitteena on olla ennakoiva edelläkävijä sekä vastuullinen, luotettu yhteistyökumppani ja verkostotoimija niin alan sisällä kuin ulkopuolella. (Pelastusopisto 2022.)

Tutkimuksia ja selvityksiä pelastusalan vaikuttavuudesta ja sen arvioinnista

Lain mukaan hyvinvointialueen pelastustoimen palvelut on suunniteltava ja toteutettava siten, että ne voidaan hoitaa mahdollisimman tehokkaalla ja tarkoituksenmukaisella tavalla ja että onnettomuus- ja vaaratilanteissa tarvittavat toimenpiteet voidaan suorittaa viivytyksettä ja tehokkaasti (Laki pelastustoimen järjestämisestä 613/2021). Työn pohjaksi tarvitaan laaja-alaista vaikuttavuustietoa, minkä tuottamisessa tutkimuksella on keskeinen rooli.

Pelastusalalla onkin toteutettu erilaisia vaikuttavuuteen ja sen arviointiin liittyviä valtakunnallisia ja alueellisia selvityksiä ja tutkimuksia. Akateeminen vaikuttavuustutkimus on tähän saakka ollut aktiivisinta onnettomuuksien ehkäisyn interventioiden ympärillä. Selvityksissä on huomattu, että esimerkiksi turvallisuusviestinnän toimenpiteet (kuten erilaiset paloturvallisuuskampanjat) ja valvontatyö ovat lisänneet turvallisuusosaamista, vähentäneet tulipalojen määrää, vaikuttaneet kohderyhmien turvallisuusasenteisiin tai innostaneet hakeutumaan pelastusalalle. Lisäksi tutkimuksissa on tarkasteltu esimerkiksi pelastustoimen palveluiden kustannusvaikuttavuutta, pelastusalan viestinnän vaikuttavuuden mittaamista sekä erilaisten turvallisuuskasvatuksen toteutustapojen vaikutuksia kohderyhmien turvallisuuspääomaan, kuten tietoihin, taitoihin, asenteisiin ja luottamukseen.

Vaikuttavuuteen liittyviä tutkimuksia ja selvityksiä on toteutettu muun muassa seuraavissa Pelastusopiston hankkeissa:

1. Kustannus-vaikuttavuusanalyysin mahdollisuudet pelastustoimen palvelujen optimoinnissa 2014–2016
2. Pelastuslaitosten viestintäkäytännöt 2017–2018
3. Kohti tuloksellisempaa turvallisuusviestintää, Mobituvij 2018–2020
4. Strategisellä viestinnällä vaikuttavuutta pelastustoimeen, ViVaPe 2020–2022
5. Nouhätä? Nuorten turvallisuuskoulutuskampanjan vaikuttavuus 2021–2024.

Turun yliopiston Rauman opettajankoulutuslaitoksen tutkijat ovat tarkastelleet monipuolisesti etenkin turvallisuuskasvatuksen ja -koulutuksen sekä muiden turvallisuusviestintäinterventioiden vaikutuksia (Turun yliopisto, Rauman opettajankoulutuslaitos). Lisäksi pelastustoimen turvallisuusviestinnän vaikuttavuuden arviointia ovat lähestyneet aiemmin ainakin Häkkinen vuonna 2010 sekä Rekola, Itkonen ja Saine-Kottonen vuonna 2017 (ks. esim. Harinen 2020). Esimerkiksi Laaksonen (2002) on pohtinut vaikuttavuuden mittaamisen teoriaa ja kartoittanut systemaattisesti kymmeniä tutkimuksia, joissa on arvioitu onnettomuuksien ehkäisyn kampanjoiden tuloksia ja vaikutuksia. Myös Pedak, Mankkinen ja Koltola (2016) ovat eritelleet paloturvallisuuskampanjoiden vaikuttavuutta tarkastelleita tutkimuksia omassa kartoituksessaan. (Rekola 2019.)

Pelastusopiston koordinoimassa *Kustannus-vaikuttavuusanalyysin mahdollisuudet pelastustoimen palvelujen toteutuksessa* -hankkeessa tarkasteltiin yhteiskuntataloudellisten arviointimenetelmien soveltuvuutta pelastustoimen tietojohdamisen välineiksi. Hankkeessa tunnistettiin menetelmien hyödyntämisessä mahdollisuuksia mutta samalla peräänkuulutettiin kustannusvaikuttavuuden tarkasteluun määrällisten mittarien lisäksi laadullista tarkastelua myös pidemmällä aikavälillä. Lisäksi palveluiden vaikuttavuuden tarkastelulta toivottiin systemaattista ja jatkuvaa arviointia, pitkän aikavälin tietojen keräämistä ja hyödyntämistä sekä rakennusten riskiluokkiin ja turvallisuuskulttuureihin liittyvien alueellisten erojen huomiointia. Hankkeen loppuraportissa huomautetaan myös, että onnettomuuksien ehkäisytyöhön ja pelastustoimintaan tarvitaan erilaisia

vaikuttavuusarvioinnin menetelmiä: ”valvontatoiminnan vaikuttavuutta voidaan teoriassa mitata suhteellisen luotettavasti ekonometrisilla estimointimenetelmillä, mutta operatiivisen toiminnan hyötyjen arviointi on lähtökohtaisesti --- kvalitatiivisempaa sekä [siinä] suorien ja epäsuorien hyötyjen arviointi varsin virhealtista ja vaativaa asiantuntijatyötä.” Lopulta hankkeen päätelmissä todetaan, että vaikka sekä ennaltaehkäisevän työn että pelastustoiminnan kustannus–hyötytarkasteluun liittyy epävarmuuksia, se voi antaa lisäarvoa pelastustoiminnan palvelujen vaikuttavuuden arviointiin ja analysointiin ja toiminnan tuottamia hyötyjä voidaan ainakin tiettyyn rajaan saakka arvioida suhteessa kustannuksiin. Lisäksi nähtiin, että etenkin onnettomuuksien ehkäisytyön kehittämällä voidaan ainakin teoriassa saavuttaa merkittävää nettohyötyä yhteiskunnalle jo varsin alhaisilla vaikuttavuuden tasoilla. (Laine 2017.)

Pelastusopiston *Kohti tuloksellisempaa turvallisuusviestintää* -hankkeessa tarkasteltiin mobiilipelien mahdollisuuksia alakoululaisten turvallisuuskasvatuksen vaikuttavuuden lisäämisessä. Tutkimuksissaan Harinen ja Rekola havaitsivat muun muassa, että osallistava yhteissuunnittelu ja -kehittäminen yhdessä kohde- ja sidosryhmien kanssa lisäävät turvallisuuskasvatuksen vaikuttavuutta. Into ja sitoutuminen yhteiseen tekemiseen sekä palveluiden ja niistä viestinnän muotoilu kohderyhmille tehostavat varsinaista kehittämistyötä mutta lisäävät myös ymmärrystä käsiteltävästä teemasta sekä innostavat hakemaan siitä lisätietoa. Hankkeeseen osallistuneiden turvallisuusosaamista lisäsivät tehokkaimmin erilaisia menetelmiä yhdistävä laaja-alainen lähestyminen käsiteltäviin teemoihin sekä tunteita ja elämyksiä tarjoava opetus. Kun kohderyhmät osallistuvat suunnitteluun, kehitettävä tuote tai palvelu ja muut turvallisuusteemat tulevat heille tutuiksi, mikä helpottanee myös lopputuotteesta viestimistä ja sen käyttöönottoa. Lisäksi hankkeessa huomattiin, että opettajan tai viranomaisen auktoriteetti lisää opetuksen tehoa: opettaja koetaan esikuvaksi ja hänen sanaansa uskotaan, mutta vaikuttavinta opetus on, jos mukana tilanteessa on myös pelastusviranomainen. Myöskään lasten vanhempien ja läheisten merkitystä turvallisuusosaamisen vahvistamisessa ei pidä vähätellä. (Harinen 2020.)

Myös useiden muiden interventiotutkimusten mukaan turvallisuuskasvatus voidaan nähdä sitä vaikuttavammaksi, mitä osallistavampaa, monimenetelmäisempää ja ihmisläheisempää se on. Esimerkiksi Mulari ja Lehtikangas (2016) ovat todenneet, että lapset kannattaa ottaa mukaan kasvatuksen tutkimiseen, suunnitteluun ja kehittämiseen. Lisäksi Puolitaival, Somerkoski, Lindfors ja Laakkonen (2024) löysivät *NouHätä!*-kampanjan vaikuttavuutta kyselytutkimuksella kartoittaneen selvityksensä yhteydessä vahvan yhteyden turvallisuuskompetenssin lisääntymisen ja käytännön harjoittelun välillä. Myös tuntimäärällä ja opetuksen toteuttamisella pelastajan ja opettajan yhteistyönä vaikutti olevan positiivinen vaikutus oppimistuloksiin. Lapsille suunnattujen paloturvallisuuskampanjoiden vaikuttavuutta tutkineet Warda, Tenenbein ja Moffat (1999) ovat niin ikään havainneet, että passiivisten opetusmenetelmien sijaan vaikuttavuutta lisäävät eri tavoin osallistavat menetelmät, pienryhmissä työskentely sekä pelastusviranomaisen antama opetus. Kuitenkin toisaalta myös osallistavissa interventioissa taitojen pitkäaikainen muistaminen tuntuisi heidän selvitystensä mukaan usein jäävän alhaiselle tasolle. (Sundblom 2024.)

Somerkosken, Kärjen ja Lindforsin (2019) havaintojen mukaan turvallisuusopetusinterventio koulussa vaikutti alakoululaisilla myönteisesti etenkin turvallisuusasenteisiin, kun taas yläkoululaisilla se paransi heidän tietojaan ja taitojaan turvallisuudesta. Johanderin, Turusen ja Salmivallin (2021) tutkimusten perusteella *KiVa koulu* -kampanjassa saavutettiin taas parhaat tulokset silloin, kun opettajat seurasivat implementaation toteutuksessa annettuja ohjeita. Sen sijaan tulokset olivat

heikoimpia opettajien käyttäessä ohjeita valikoidusti tai tilanteissa, joissa he eivät osanneet ilmoittaa, miten he olivat toteuttaneet kampanjaa. (Ks. myös Sundblom 2024.)

Pelastusopiston vuosina 2022–2024 toteuttamassa *NouHätä? Nuorten turvallisuuskoulutuksen vaikuttavuus* -hankkeessa arvioitiin monimenetelmäisesti Nouhätä!-kampanjan vaikutuksia ja vaikuttavuutta kohderyhmissään. Pitkittäistutkimukseen ja vertailuasetelmaan perustuen tutkittiin, kuinka hyvin kampanja saa aikaan sen tavoitteiden mukaisia muutoksia nuorten turvallisuustaidoissa ja -pääomassa. Tutkimuksen tarpeellisuutta perusteltiin muun muassa kampanjassa toteutettavan koulutuksen tehokkuuden ja mahdollisimman toimivien käytäntöjen löytämisellä, nykyisten toimintatapojen vaikuttavuuden todentamisella ja turvallisuusviestinnän arvioimisena myös alan vetovoimaan linkittyvänä toimintana (Rikkilä, Sundblom, Mäki-Opas, Somerkoski, Ahonen & Puustinen 2024). Hankkeessa tavoiteltiin monipuolista tietoa yksittäisen kampanjan ja sitä kautta mahdollisesti myös laajemmin turvallisuuskasvatuksen vaikutuksista ja vaikuttavuudesta, yhdistettiin useita menetelmiä ja osallistettiin mukaan eri tahoja. Hankkeen tuottaman selvityksen tulokset mukailevat muiden, pelastusalan turvallisuuskoulutuksen vaikuttavuutta selvittäneiden hankkeiden tuloksia: monikanavainen ja eri menetelmiä yhdistävä, osallistava ja kohderyhmät mukaan kutsuva turvallisuusviestintä ja -koulutus ovat myös kohderyhmälle kiinnostavimpia ja vaikuttavimpia.

Satakunnan pelastuslaitoksen *Asiakas keskiöön* -hankkeessa (2022) vertailtiin eri menetelmillä tuotettua tietoa onnettomuuksien ehkäisytyön vaikuttavuudesta. Vaikuttavuustavoitteiksi omaksuttiin *Onnettomuuksien ehkäisyn toimintaohjelmassa 2019* määritellyt vaikuttavuustavoitteet ja lähtökohdaksi otettiin asiakkaan näkökulma ja tarpeet. Tavoitteena oli selvittää, mitä arvoa asiakkaat saavat onnettomuuksien ehkäisytyöstä ja miten tuota arvoa voitaisiin kasvattaa. Hankkeessa toteutettiin kyselyjä asiakkaille ja pelastusalan asiantuntijoille, ja niistä saatujen tulosten mukaan esimerkiksi valvonnalla oli vaikutuksia asiakkaiden asenteisiin, tietoihin, taitoihin ja käyttäytymiseen ja sitä kautta koko turvallisuuskulttuuriin. Pelastusalan asiantuntijat tunnistivat onnettomuuksien ehkäisyn vaikuttavuuteen liittyviksi tekijöiksi etenkin palvelun laadun sekä henkilöstön osaamisen ja motivaation. Tärkeäksi vaikuttavuutta lisääväksi tekijäksi tunnistettiin yhteistyö, joten sen laajuuden ja vaikuttavuuden arviointiin kaivattiin päteviä yhteisiä mittareita. Lopulta vaikuttavaan onnettomuuksien ehkäisyyn yhdistettiin seuraavat keinot ja niiden edelleen kehittäminen: 1) turvallisuusviestintä, 2) valvonta, 3) yhteistyö, 4) sähköiset palvelut, 5) ympäristön hyvinvoinnin edistäminen ja 6) organisaatiomuutos kohti yhteen yksikköön pelastuslaitoksella keskitettyä onnettomuuksien ehkäisytoimintaa. Hankkeen johtopäätöksenä todetaan, että onnettomuuksien ehkäisytyössä tulisi jatkossa keskittyä erityisesti vaikuttavuuden, osallistamisen ja yhteisen tekemisen lisäämiseen sekä työtä tukevien vaikuttavuuden mittaustapojen kehittämiseen. Lisäksi hankkeen tulokset osoittivat pelastusalalla olevan lisääntyvää tarvetta asiakastarpeiden tunnistamiseen ja asiakkaiden osallistamiseen. (Kippo, Koivisto & Puolitaival 2021; Puolitaival, Koivisto & Kippo 2021.)

Pelastusalan viestinnän vaikuttavuuden arviointia on tarkasteltu muun muassa *Pelastuslaitosten viestintäkäytännöt, Strategisella viestinnällä vaikuttavuutta pelastustoimeen sekä Tutkimustulokset timanteiksi, tiedoksi ja toiminnaksi* -hankkeissa (Pelastusopisto 2018; 2022; 2024). Hankkeiden selvitysten mukaan pelastuslaitosten viestintää on seurattu ja arvioitu pitkälti suoriteperusteisesti, ja tämä havainto on tuttu myös turvallisuusviestinnän vaikuttavuuden arviointia kartoittaneista aiemmista selvityksistä. *Pelastuslaitosten viestintäkäytännöt* -hankkeen (Harinen 2018) loppupäätelmissä todetaan, että pelastusalan viestintää arvioitaessa esimerkiksi

turvallisuusviestinnässä suoritteet kirjattiin tuolloin pääasiassa pelastustoimen resurssi- ja onnettomuustilasto Prontoon ja niitä seurattiin sekä vertailtiin valtakunnallisesti. Kirjaamiskäytännöissä oli kuitenkin vaihtelevuutta. Lisäksi pelastuslaitoksilla tehtiin mediaseurantaa, mitattiin yksittäisten kampanjoiden onnistumista, toteutettiin asiakastytyväisyyskyselyjä tai seurattiin mainebarometrien tuloksia. Kuitenkin esimerkiksi mediaseurantakin painottui lähinnä mediaosumien laskentaan laadullisemman sävyjen ja sisältöjen analysoinnin jäädessä vähemmälle. Myös muiden turvallisuusviestinnän arviointiin liittyneiden selvitysten mukaan esimerkiksi paloturvallisuuskampanjoiden arviointi on ollut pelastusalalla suurelta osin vakiintumatonta ja toteuttajariippuvaista (esim. Pedak, Mankkinen & Kolttola 2016), ja esimerkiksi Häkkinen (2012; Rekolan 2019 mukaan) ja Viinamäki (2013; Rekolan 2019 mukaan) ovat todenneet, että turvallisuusviestintää on arvioitu tähän mennessä pitkälti turvallisuuskoulutukseen ja -viestintään käytettyjen työtuntien ja viestintää vastaanottaneiden tai koulutuksiin osallistuneiden henkilöiden määrän perusteella.

Pelastusopiston *Strategisella viestinnällä vaikuttavuutta pelastustoimeen* -hankkeen kohtaamisissa painotettiin, että pelastusalan viestinnän vaikuttavuuden kehittämiseksi olisi tärkeää määritellä viestinnälle selkeät yhteiset tavoitteet ja niille sopivat mittarit. Hankkeeseen osallistuneet peräänkuuluttivat muutamaa valtakunnallisesti käyttöön otettavaa viestinnän vaikuttavuusmittaria sekä lisää osaamista viestinnän vaikuttavuuden arviointiin. Pelastusalan viestinnän parissa toimivat näkivät, että viestinnänkin arvioinnissa olisi tarpeen kiinnittää huomiota panosten ja tuotosten lisäksi etenkin vaikutuksiin ja pidempikestoiseen yhteiskunnalliseen vaikuttavuuteen myös laadullisesta näkökulmasta. Lisäksi peräänkuulutettuun ennakoivaa vaikuttavuustyötä: tavoitteilla tulisi kuvata haluttua lopputulosta, tavoitetta tai päämäärää, ei vain tehtyä työtä tai suoritteita.

Asiakas keskiöön -hankkeessa tutkittiin viestinnän osalta pelastusalan turvallisuusviestinnän tavoittavuutta asiakaspaneelilla ja huomattiin, että hieman yli puolet vastaajista ei ollut huomannut pelastuslaitoksen viestintää tai osallistunut mihinkään pelastuslaitoksen toimintaan viimeisen kahden vuoden aikana. Vastaajista 22 prosenttia oli nähnyt mediakampanjan, 16 prosenttia osallistunut poistumisharjoitukseen ja 14 prosenttia osallistunut pelastustoimen järjestämään koulutukseen. Tutkijat muistuttavat kuitenkin, ettei viestinnän tavoittavuus välttämättä kerro vielä mitään sen vaikutuksista – yhteiskunnallisesta vaikuttavuudesta puhumattakaan. (Puolitaival, Kippo & Koivisto 2021.) Myös Laine (2017) näki viestintä- ja tiedotuskampanjoiden potentiaalinen onnettomuuksia ehkäisevässä työssä suureksi mutta sen vaikuttavuuden mittaamisen hyvin haastavaksi. Hänen mukaansa esimerkiksi some-viestinnän vaikutusten mittaaminen edellyttäisi systemaattista, moninäkökulmaista ja suunnitelmallista seurantaa sekä suurta tietomäärää ja resursseja, joihin pelastusalalla ei ainakaan toistaiseksi ole ollut tarpeeksi mahdollisuuksia.

Turvallisuuskasvatuksen, pelastustoiminnan, valvontatyön ja viestinnän vaikuttavuuden lisäksi viime vuosina on tutkittu esimerkiksi posttraumatyöpajojen vaikutuksia pelastajien psyykkiseen hyvinvointiin, työssä jaksamiseen, ammatilliseen kehittymiseen ja itsetuntoon. Työpajojen vaikutukset on todettu pilottitutkimuksiin osallistuneiden joukossa merkittäviksi ja pääsääntöisesti työhyvinvoinnin ja psyykkisen resilienssin vahvistamisen kannalta positiivisiksi. (Korpela & Nordqvist 2023a; 2023b.)

Suomen Pelastusalan Keskusjärjestö SPEKin ja Sosped Keskuksen *Palokuntien alueellinen vaikuttavuustyökalu, Palva* -hankkeessa on tarkasteltu palokuntatoiminnan tuloksellisuutta niin talouslukujen kuin muiden, yhteiskunnalliseen ja sosiaaliseen vaikuttavuuteen liittyvien

indikaattorien valossa. Hankkeessa vaikuttavuustavoitteiksi omaksuttiin Palosuojelurahaston palokuntatoimintaan liittyvät vaikuttavuustavoitteet ja toimintaa arvioitiin muun muassa kustannusvaikuttavuuden, laatulementtien sekä työn tuloksellisuuden ja vaikutusten näkökulmasta. Hankkeen tavoitteena on ollut tuoda näkyväksi palokuntatoiminnan taloudelliset ja sosiaaliset hyödyt yksilöille ja yhteiskunnalle, ja hankkeessa on selvitetty sekä palokuntatoiminnan suoria että epäsuoria vaikutuksia eri sidosryhmille hyödyntämällä Social Return On Investment (SROI) -menetelmää. Samalla tarkoituksena on ollut tukea valtion palveluihin kohdistavaa vaikuttavuusperustaista ohjausta ja edistää vaikuttavuuden tarkasteluun sekä jatkuvaan toiminnan kehittämiseen perustuvan ohjausmallin, lainsäädännön ja rahoituksen kehittämistä. Lähtökohtana on ollut ajatus, että nykyisessä toimintaympäristössä turvallisuustoimijoiden työn vaikuttavuutta tulisi tarkastella kokonaisuutena tekemättä eroa vapaaehtoisten ja ammattihenkilöstön välille. (Suomen Pelastusalan Keskusjärjestö SPEK ry. 2023.)

Palva-hankkeen johtopäätös on, että järjestöjen tuottamaa arvoa voidaan arvioida rahallisesti mallintamalla niitä säästöjä, joita toiminta saa aikaan esimerkiksi hyvinvointialueiden palvelutarvetta vähentämällä. Lisäksi hankkeessa nähtiin, että eurojen lisäksi olisi tärkeä ymmärtää, mitä osaa palveluverkoston kokonaisuudesta vapaaehtois- ja järjestötoimijat tuottavat yhdessä julkispalveluiden kanssa. Hanke ehdottaa myös, että riskiluokittelua sekä pelastuslaitosten ja sopimuspalokuntien rahoitusmallia voitaisiin kehittää vaikuttavuusperusteisen ohjauksen ja tietopohjan avulla kustannustehokkaammaksi, jolloin saataisiin paremmin hyödynnettyä sopimuspalokuntien potentiaalia alueellisen turvallisuustilanteen parantamisessa. Lopulta hankkeen johtopäätös on, että palokuntien pelastaman omaisuuden arvo sekä pelastetut ihmishenget tuottavat yli 90 prosenttia palokuntien tuottamasta noin miljardin euron arvosta, joten sopimuspalokuntien rooli tulisi huomioida jatkossa rahoituskriteereissäänkin vahvemmin. Mahdolliset rahoitukseen, lainsäädäntöön ja kulttuureihin liittyvät esteet olisivat hankkeen mukaan mahdollisesti voitettavissa esimerkiksi SIB-rahoitusmalleilla, innovaatiomyönteisen sääntelyn kulttuurilla, lainsäädännön poikkeusjärjestelyillä ja rohkeilla kokeiluilla. (Jussila, Uusijärvi & Vuorinen 2025, tulossa.)

Pelastusalalla eri toimintojen ja palveluiden vaikutuksia ja vaikuttavuutta on siis lähestytty eri näkökulmista ja erilaisin tutkimusasetelmin. Kuitenkin esimerkiksi Itä-Suomen yliopiston usein pitkäikäistutkimusasetelmia hyödyntävien ja yleensä sosiaali- ja terveyspalveluiden vaikuttavuuteen liittyvien tutkimusten kaltaiset selvitykset ovat pelastustoimessa harvinaisempia, mikä liittyyneen sosiaali- ja terveystoimen pidempään vaikuttavuustutkimuksen perinteeseen. Myös esimerkiksi Rekola on todennut, että onnettomuuksien ehkäisytyön arvioinnissa on keskitytty tarkastelemaan pääsääntöisesti erilaisten interventioiden vaikutuksia, usein laskemalla esimerkiksi tietyllä kampanja-alueella tapahtuneita onnettomuuksia tai tiettyjen kampanjoiden kohderyhmien kohtaamia vahinkoja. Toisaalta laadullisetkin tarkastelut esimerkiksi kampanjoiden toiminta-alueella kohderyhmien turvallisuuspääomassa tapahtuneista muutoksista tai heidän omatoimisesta varautumisestaan onnettomuuksiin ja häiriötilanteisiin ovat ainakin jossain määrin lisääntyneet – ja olisivat edelleen tervetulleita. (Rekola 2019.)

Pelastusalalle tuotettuja vaikuttavuusmittareita ja arvioinnin työkaluja

Jotta vaikuttavuustavoitteiden toteumaa voidaan seurata, tarvitaan niille sopivia mittareita. Muun muassa sisäministeriön ennakkointiryhmän tuottamassa skenaarioraportissa (sisäministeriö 2023c, 33) nähdään, että yksi tärkeimmistä tulevien vuosien tavoitteista tai toimenpiteistä on luoda sisäasiainhallinnolle yhteiset luotettavat vaikuttavuusmittarit. Myös esimerkiksi Rekola (2019) on todennut, että vaikka ”pelastusalalla on jo pitkään kuljettu suuntaan, jossa käytettyjen riskienhallinnan keinojen sekä toimintamallien tuloksellisuutta ja vaikuttavuutta pyritään arvioimaan tehokkaammin ja toimintaa suunnittelemaan perustuen havaintoihin tehokkaimmista toimintatavoista”, ei ainakaan vuonna 2019 minkään pelastusalan palvelun vaikuttavuuden arvioimiseen ei ollut tuotettu vakiintuneita, yhteisesti tunnistettuja ja käyttöön otettuja toimintamalleja, tutkimuserinteitä tai mittareita.

Työn ja palveluiden tuloksia onkin eri toimialoilla totuttu tarkastelemaan usein organisaatio- ja suoriteperustaisesti, mikä vaikuttaisi olevan jossain määrin todellisuutta myös pelastusalalla. Yhtä kaikki avauksia myös ilmiö- ja asiakaslähtöiseen, osallistavaan ja vaikuttavuutta tavoittelevaan toimintaan on tuotettu viime aikoina enenevästi niin erillisissä hankkeissa kuin pelastuslaitosten yhteistyönä esimerkiksi Pelastuslaitosten kumppanuusverkostossa.

Pelastusopiston koordinoimassa *Pelastustoimen indikaattorit* -hankkeessa pohdittiin vuonna 2017 eri tahoja osallistavassa työryhmätyössä, mitä tuloksellisuus ja tuottavuus voisivat tarkoittaa pelastusalalla, sekä määriteltiin kansalliset tarpeet arviointijärjestelmän rakentamiseen. Poikkileikkaavina teemoina olivat asiakkuus ja toimintaympäristön nopea kehittyminen, joiden pohjalta muodostettiin ennakkointia painottava arviointirakenne. Hankkeessa tunnistettujen mittaamistarpeiden, mittaamisen päätasojen sekä mittariston tuottaman tiedon yhteyttä kuvattiin hankkeessa mittarikartalla (kuvio 5), joka kiteytti hankkeessa kehitetyn tiedolla ohjaamisen kokonaisuuden, joka rakentui lainsäädännön, asiakkaan tarpeiden sekä palvelutasopäätösten rakentamalta lähtötasolta pelastustoimen tuloksellisuuden ja vaikuttavuuden arvioimiseen. (Huuskonen 2017.) Hankkeen päättyessä sovittiin valtakunnallisesta toimintamallista, minkä käyttöönotto ei kuitenkaan koskaan alan käytännön arjessa ainakaan täysimääräisenä toteutunut.

Kuvio 5. Pelastustoimen indikaattorit -hankkeen mittarikartta (kuva: Huuskonen 2017).

Pelastustoimen indikaattorit -hankkeen työtä jatkoi Pelastusopistolla vuosina 2018–2019 toteutettu *Mittarit pelastuslaitosten prosessien arviointiin* -hanke. Tavoitteena oli tuottaa mittaristo, jonka avulla pelastuslaitokset voisivat seurata, arvioida ja kehittää toimintojaan ja palvelujaan sekä niiden laatua. Hankkeessa tuotettiin Excel-tuloskortti (taulukko 5), joka laskee Pelastustoimen resurssi- ja onnettomuustilasto Prontosta saatujen tietojen pohjalta painotetut suoritteet ja indikaattorit kullekin pelastuslaitokselle erikseen ja summaa ne yhteen, jolloin saadaan pelastuslaitoskohtaiset arvot. (Naumanen, Ketola, Puustinen, Tervo, Virtanen & Kokki 2019.) Pelastuslaitosten tuloskorttien oli määrä valmistua vuoden 2019 aikana ja niiden pohjalta oli tarkoitus koota valtakunnallinen tuloskortti. Tämä ei ainakaan laajemmassa mittakaavassa toteutunut.

TAULUKKO 5. Mittarit pelastuslaitosten prosessien arviointiin -hankkeen tuloskortti (Naumanen 2019).

	2017 Toteuma	2018 Toteuma
Yhteiskunnallinen vaikuttavuus (ind)	100,0	106,1
Tuloksellisuus (ind)	100,0	106,4
Palvelukyky (ind)	100,0	110,3
Pelastustoiminta (1-5)		
Onnettomuuksien ehkäisy (1-5)		
Ensihoitopalvelut (1-5)		
Tuottavuus (ind)	100,0	105,6
Pelastustoiminta (1-5)		
Turvallisuuspalvelut (Onnettomuuksien ehkäisy + varautuminen (1-5))		
Taloudellisuus (ind)	100,0	116,1
Pelastustoiminta (1-5)		
Turvallisuuspalvelut (Onnettomuuksien ehkäisy + varautuminen (1-5))		
Vaikutukset asiakkaissa (ind)	100,0	89,2
Pelastustoiminta (1-5)		

Satakunnan pelastuslaitoksen toteuttaman *Asiakas keskiöön* -hankkeen tavoitteena oli kehittää malli tukemaan pelastustoimea ja sen sidosryhmiä mittaamaan onnettomuuksien ehkäisyn laatua ja vaikuttavuutta. Malli ei valmistunut hankkeen aikana, mutta hanke tuotti avauksia ja välineitä pelastusalan vaikuttavuustiedolla johtamisen tueksi sekä avasi uusia näköaloja niin vaikuttavuustutkimukseen kuin pelastustoimen onnettomuuksien ehkäisytyn vaikuttavuuteen ilmiönä. (Puolitaival, Kippo & Koivisto 2021.)

Suomen Pelastusalan Keskusjärjestö SPEK on tuottanut palokuntatoiminnan arviointiin valtakunnallisen laatumittariston, jonka avulla toiminnan tunnuslukuja tarkastellaan säännöllisesti. SPEKin ja Sosped Keskuksen *Palokuntien alueellinen vaikuttavuustyökalu, Palva* -hankkeessa tuotettu työkalu yhdistää puolestaan palokuntien hallinnointiin tuotetun HAKA-tietokannan kirjauksia toimintaan osallistuvien määrästä, tietoja alueellisesta väestöpohjasta sekä tutkimuksissa arvioituja nuorten syrjäytymisen aiheuttamia kustannuksia tuoden näin esille palokuntatoiminnan tuottamaa taloudellista, sosiaalista ja yhteiskunnallista arvoa. Eri tietolähteitä yhdistämällä hankkeessa tuotettiin tietoa toiminnan tuloksista ja muodostettiin painotettu mittaristo palokuntatoiminnan tuottamien hyötyjen tarkasteluun. Lopulta *Palva*-hankkeen mukaan palokuntatoiminnan arvo on mahdollista arvioida kokonaisvaltaisesti kiinnittämällä arvioinnissa huomiota sekä taloudellisiin hyötyihin että vaikeammin rahassa mitattaviin hyötyihin. Yksittäisistä mittareista hankkeessa tarkasteltiin muun muassa sosiaali- ja terveystaloustieteessä

vakiintuneen, ennenaikaisten kuolemien tarkasteluun kehitetyn PYLL-mittarin soveltuvuutta palokuntatoiminnan vaikutusten ja vaikuttavuuden tarkasteluun.

Sisäministeriön kehittämä *Sentimentti*-tietotyökalu tarjoaa turvallisuusviranomaisille menetelmän vaikuttavuustarkasteluun ja toiminnan kehittämiseen sen pohjalta. Se auttaa analysoimaan, ennakoimaan ja seuraamaan ihmisten turvallisuuden tunnetta sekä tekemään johtopäätöksiä pelastustoimen toiminnan vaikutuksista sen edistämiseksi. Työkaluun tuotetaan säännöllisesti väestötietoa, jota analysoidaan monimenetelmällisesti. Työkalu tukee sisäasiainhallinnon ja pelastustoimen tavoitetta vahvistaa Suomessa asuvien väestöryhmien turvallisuudentunnetta, mikä nähdään saavutettavan yhdessä sidosryhmien kanssa ”mahdollisimman vaikuttavien toimenpiteiden suunnittelulla ja toteuttamisella”. (Sisäministeriö 2024b.) Sentimenttiin on pääsy viranomaisilla, mutta tietosuoja- ja turvallisuuskysymykset rajoittavat jossain määrin tiedon avointa julkistamista ja hyödyntämistä. Järjestelmä tarjoaa kuitenkin alan viranomaisille keinon systemaattisen tiedonkeruuseen väestöstä sekä tiedon jalostamiseen ja hyödyntämiseen.

Pelastuslaitosten kumppanuusverkostossa on kehitetty vuosien 2023–2024 aikana pelastuslaitoksille yhteistä mittaristoa asiakaskokemuksen mittaamiseen. Ennen käyttöönottoa mittaristo pilotoidaan pelastuslaitoksilla. Lopulta tavoitteena on tuottaa asiakaskokemuksen arviointiin valtakunnallinen malli ja mittaristo, jossa arvioitavina alakohtina ovat palotarkastukset, pelastustoiminta, turvallisuuskoulutukset sekä ohjaus- ja neuvontapalvelut. Tarkoitus on, että mittaristo olisi jatkossa laajasti hyödynnettävissä ja sen tuloksia seurattaisiin jatkossa valtakunnallisesti systemaattisesti. Mittaristo on tarkoitus lanseerata vuoden 2025 aikana.

Pelastustoimen viestinnän linjausten (sisäministeriö 2024c) yhteydessä määriteltiin viestinnän tavoitteet, mutta yhteisiä keinoja tai mittareita niiden toteuman arviointiin ei ainakaan linjauspaperissa määritelty. Pelastusopiston *Strategisella viestinnällä vaikuttavuutta pelastustoimeen* -hankkeen järjestämässä viestinnän mittaamisen työpajassa esitettiin 2022 mahdollisiksi valtakunnallisiksi pelastusalan viestinnän vaikuttavuusmittareiksi seuraavia: 1) Pelastusalan johtajien ja asiantuntijoiden aktiivisuus Twitterissä (nykyinen X), 2) Jatkotiedotteiden määrä suhteessa ensitiedotteiden määrään ja 3) Työhyvinvointikyselyt. Näistä viestittiin pelastustoimen viestinnän parissa toimiville hankkeen aikana ja sen jälkeen esimerkiksi valtakunnallisten pelastusalan viestintäverkostojen kautta, mutta epäselvää on, miten laajasti niitä on mahdollisesti otettu käyttöön alan organisaatioissa.

4.2 Oppia muualta pelastusalan vaikuttavuustyöhön

Eri turvallisuusviranomaisten kokemuksia vaikuttavuustyöstä

Vaikuttavuustyö on tuttua myös muille turvallisuusalan viranomaisille, ja esimerkiksi Poliisihallituksessa, Rajavartiolaitoksella ja Puolustusvoimissa keskustelu sen ympärillä on voimistunut ja sen tueksi on tuotettu erilaisia aineistoja ja työkaluja. Työn laajuus, etenemistahti ja organisointi sekä vastuiden määrittely vaihtelevat organisaatioittain. Joillain virastoilla on otettu käyttöön myös järjestelmiä, jotka auttavat tiedon jäsentämistä ja hallinnointia sekä suuntaavat arviointitoimintaa.

Perusteet turvallisuusviranomaisten vaikuttavuustarkastelulle ovat yhtenäiset: pohjana ovat lainsäädäntö, strategiset tavoitteet ja toimintaympäristö, lähtökohtina ilmiölähtöisyys, tulevaisuusorientaatio sekä olemassa olevat ja muuttuvat asiakas- ja sidosryhmätarpeet. Toimintatavoissa korostuvat ennakointi ja arvioinnin systemaattisuus, tuloksiin perustuva jatkuva kehittäminen, osallistaminen sekä vahva sisäinen ja ulkoinen yhteistyö. Toiminnan tuloksia ja vaikutuksia tarkastellaan suhteessa ympäristöön ja toiminnan kustannuksiin, ja erilaisten laskentamallien ja painotettujen kertomien avulla tehdään johtopäätöksiä toiminnan tuloksellisuudesta, kustannusvaikuttavuudesta ja yhteiskunnallisesta vaikuttavuudesta. Arviointi kohdistuu esimerkiksi palveluiden laatuun, voimavarojen hallintaan sekä tuottavuuteen ja taloudellisuuteen. Vaikuttavuusdata muodostuu esimerkiksi henkilöstökirjanpidosta, asiakaspalautteista, kustannustiedoista, suoritteista ja työn tuloksista.

Turvallisuusviranomaisissa käyttöön otettuja vaikuttavuusmittareita ovat muun muassa turvallisuuden tunne, kansalaisten luottamus tai ilmoitettujen rikosten, onnettomuuksien tai rajatapahdumien määrä. Mittareita on laadittu esimerkiksi strategian, toimintaan tarvittavien määriteltyjen kyvykkyyksien tai tulosohjauksikriteerien perusteella. Turvallisuusviranomaiset ovat pyrkineet tunnistamaan vaikuttavuusarvioinneissaan korrelaatioita ja ilmiöiden välisiä syy-seuraussuhteita sekä tekemään niiden avulla johtopäätöksiä toiminnan vaikutuksista ja vaikuttavuudesta.

Yhteistä kaikille hankkeeseen osallistuneille turvallisuusviranomaisille on, että vaikuttavuustyö nähdään tärkeäksi. Siitä toivotaan välineitä parempaan tiedon analysointiin, tilannekuvan hallintaan ja toiminnan jatkuvaan tietoperustaiseen kehittämiseen ja johtamiseen. Kehittämiskohteina tunnustetaan esimerkiksi data-analytiikan kehittäminen sekä tekoälyn tehokkaampi hyödyntäminen analyysissä, ennusteissa ja olennaisten asioiden havaitsemisessa. Lisäksi toivottaisiin parempia mahdollisuuksia vaikuttavuustietojen karttapohjaiseen, paikkatietoperustaiseen esittämiseen, suoritteiden ja kustannusten/resurssien yhdistämiseen sekä ylipäätään automatiikan tehokkaampaan hyödyntämiseen. Jatkossa tarkoitus olisi vähentää manuaalista työtä ja kehittää tietopohjaa jatkuvasti toimintaympäristön muutosten mukana. Joissain organisaatioissa on suunnitteilla edetä myös järjestelmien kehittämisessä lähivuosien aikana konkreettisesti muun muassa modernisoimalla tulostietojärjestelmiä sekä niihin liittyviä hakutoimintoja ja panostamalla voimakkaasti data-analyysin mahdollistaman infrastruktuurin kehittämiseen. Osaamista tekoälyn ja koneoppimisen hyödyntämiseen kaivataan myös vaikuttavuustyön tueksi.

Lopulta tavoitteena olisi tuottaa systemaattinen, määriteltyjä toimintamalleja seuraava arviointirakenne sekä valtakunnallinen vaikuttavuusmittaristo kunkin viranomaisen tarpeisiin sovitettuna. Vaikuttavuustyöhön tunnistetaan tarvittavan kuitenkin sekä lisää resursseja että yhteisen ymmärryksen vahvistamista niin vaikuttavuudesta ilmiönä kuin sen mittaamisesta ja mittaustulosten hyödyntämisestä arjessa. Eri turvallisuusviranomaisissa nähdään tarve kattaville, laadullisia ja määrällisiä indikaattoreita yhdistäville mittaristoille, jolla olisi mahdollisuus kerätä tavoitteiden kannalta olennaista tietoa. Lisäksi nähdään, että vaikuttavuusmittareihin tulisi sisällyttää sekä prosessi- että tulostittareita.

Eri turvallisuusviranomaisten kokemukset ja näkemykset vaikuttavuudesta ja sen arvioinnista mukailevat pelastusalalla tehtyjä havaintoja. Lisäksi eri turvallisuusviranomaiset voivat oppia toinen toistensa vaikuttavuustyöstä. Valtion turvallisuustoimijoiden näkemyksiä ja hyviksi todettuja arvioinnin käytäntöjä kannattaakin jakaa yli virasto- ja hallinnonalarajojen myös jatkossa.

Sosiaali- ja terveystoimen kokemuksia vaikuttavuustyöstä

Hyvinvointialueiden vaikuttavuustarkastelu lähtee siitä, että palveluiden järjestämisessä on löydettävä toimia, joista on mahdollisimman paljon hyötyä suhteessa kustannuksiin ja jotka vastaavat asetettuihin tavoitteisiin tehokkaasti. Sosiaali- ja terveysministeriö lisää asteittain vaikuttavuuden merkitystä myös sosiaali- ja terveydenhuollon kansallisessa ohjauksessa, missä vaikuttavuutta kehitetään kansallisesti kokonaisuutena. (Sosiaali- ja terveysministeriö ja valtiovarainministeriö 2023.)

Hyvinvointialueuudistuksen yhteydessä tietopohjan koordinaation ja resursoinnin tarve muuttui, mikä synnytti sosiaali-, terveys- ja pelastuspalveluihin lukuisia kansallisia ohjelmatyöjulistuksia ja kehittämishankkeita. Esimerkiksi vuonna 2023 toteutetussa *Hyvinvointialueiden tiedolla ohjaaminen ja vaikuttavuus* -hankkeessa luotiin pohjaa yhteiselle kehittämiselle ja tuotettiin toimenpidesuosituksia tietopohjan, tiedon jatkojalostuksen ja tiedon hyödyntämisen parantamiseen. Lisäksi nostettiin esiin, että nykyisen tiedon paremmalla jatkojalostuksella ja hyödyntämisellä voidaan saada paljon aikaan myös ilman varsinaista uuden tietopohjan kehittämistä. Erityisesti tietojohdantamisen kokonaisuuden haltuunotto organisaatioissa sekä tietojen kansallinen ja kansainvälinen vertailtavuus nähtiin tärkeiksi: hankkeen keskusteluissa sosiaali- ja terveydenhuollon johtajat ja asiantuntijat toivoivat vaikuttavuuden arviointiin selkeyttä, yhteistä tahtotilaa ja kansallista ohjausta. (Aejmelaesus, Pitkänen & Matinheikki 2023.)

Sosiaali- ja terveystoimen vaikuttavuustyössä on huomattu myös, että alan vaikuttavuustyön osaaminen on kirjavaa, joten tarve vahvistaa osaamista kansallisesti on tunnistettu. Lisäksi yhdeksi keskeisimmistä kehittämiskohteista on nostettu vaikuttavuustiedon tietotuotannon kehittäminen. Sosiaali- ja terveystoimissa vaikuttavuustyö onkin keskittynyt viime aikoina yhteisen tietopohjan rakentamiseen ja laajentamiseen. Yhä tärkeämmäksi on nähty myös toiminnan tulosten yhdistäminen talouteen ja sen tarkastelu, mitä annetuilla resursseilla saadaan aikaan. Lisäksi on nähty, että vaikuttavuustyö on olennaista myös investointeja suunniteltaessa ja perusteltaessa.

Kustannusnäkökulman korostumisen lisäksi olennaisiksi hyvinvointialueiden vaikuttavuusarvioinnissa ovat osoittautuneet esimerkiksi yhdenvertaisuuden sekä asiakkaiden subjektiivisten kokemusten huomioiminen palvelujen laadun ja vaikutusten tarkastelussa. Olennaista on tuottaa lisäarvoa

asiakkaalle tuomalla esimerkiksi lisääntyviä terveyshyötyjä, parantamalla toimintakykyä ja edistämällä parempaa arjessa pärjäämistä. Vaikuttavuutta lisäävän laadukkuuden kokemuksen on nähty liittyvän sekä rakenteen, prosessien että tulosten laatuun. (Vrt. Kokko 2022.) Näin terveydenhuollossakin tarkastelun pääpaino on siirtynyt pelkkien suoritteiden määrän sijaan potilaalle tuotettavan arvon tarkasteluun (ns. arvoperustainen terveydenhuolto, ks. Kokko 2022, 28). Volyymin sijaan olennaista on tarkastella toiminnan tuottamaa arvoa asiakkaalle ja asiakkaiden arvoja koskevia odotuksia, tunnistaa toiminnan kokonaisarvon elementtejä sekä tutkia oman prosessin laadukkuutta ja sen tuottamia tuloksia ja säästöjä. Ihannetapauksessa arvosta keskustellaan asiakkaiden kanssa ja tarkastellaan yhdessä heidän kanssaan heidän arvokokemustensa muodostumiseen vaikuttavia asioita. Kun tavoitteena on tuottaa mahdollisimman paljon arvoa asiakkaalle mahdollisimman pienillä kustannuksilla, voidaan asiakkaita osallistamalla vastata heidän erilaisiin tarpeisiinsa arvoa luovasti mutta resurssiviisaasti. Maksimaalisen arvon ja hyödyn luomiseksi on tehtävä myös valintoja: ketä palvellaan ensimmäiseksi? Lopulta ”arvoperustainen terveydenhuolto on oikeudenmukaista, kestävä ja läpinäkyvä saataavilla olevien resurssien käyttöä parempien tulosten ja kokemusten saavuttamiseksi jokaiselle henkilölle” (Hurst ym. 2019; Kokon 2022, 30 mukaan) sekä ”tapa varmistaa, että niukat resurssit ovat optimaalisessa käytössä” (Gentry ja Badrinath 2017; Kokon, emt. mukaan).

Sosiaali- ja terveystoimessa vaikuttavuustyö onkin edennyt viime vuosina ripeästi. Paraikaa käynnissä on laaja sosiaali- ja terveysministeriön koordinoima kansallinen palvelureformi, jonka yhtenä kärkenä on tietojohtamisen edistämisen lisäksi vaikuttavuuden ja kustannusvaikuttavuuden lisääminen. Pyrkimyksenä on paitsi vahvistaa osaamista ja ymmärrystä vaikuttavuudesta ja sen arvioinnista, tuottaa myös työkaluja sen tueksi. Tavoitteena on, että vaikuttavuustietoa hyödynnettäisiin jatkossa entistä vahvemmin alueiden ohjauksessa ja johtamisessa sekä palveluiden kohdentamisessa ja kehittämisessä.

Sosiaali- ja terveyspalveluiden vaikuttavuustarkasteluun on tuotettu myös kansallisia mittareita. Vaikuttavuuden arvioinnin tueksi määritetty hyvinvointivajemittaristo sekä peruspalveluiden vaikuttavuusmittaristo julkaistiin 2023. Ohjaavien tahojen mukaan mittaristot toimivat organisaatioiden tukena vaikuttavuustyössä ja edistävät kustannusvaikuttavuustiedon hyödyntämistä hyvinvointialueiden ohjauksessa, sillä ne ovat kaikille avoimia ja niiden avulla voidaan arvioida väestön tarpeita, palveluiden vaikuttavuutta ja kustannusjaon osuvuutta. Hyvinvointivajemittariston visualisoinnit mahdollistavat myös trendien tarkastelun sekä toiminnan tulosten arvioinnin kustannustietoihin perustuen. ([Sosiaali- ja terveysministeriö ja valtiovarainministeriö 2023.](#))

Muista sosiaali- ja terveyspalveluiden vaikuttavuuden arviointiin kehitetyistä mittareista kokonaisvaltainen asiakkaan toimintakyvyn, hoidon tarpeen sekä hoidon laadun ja vaikuttavuuden arviointiin kehitetty [RAI-järjestelmä](#) (Resident Assessment Instrument) on laajasti käytössä. Sen käyttö on myös esimerkiksi vanhushpalveluissa iäkkään asiakkaan palvelutarvetta arvioitaessa lakisääteinen velvoite. Suomessa Terveyden ja hyvinvoinnin laitoksen (THL) ylläpitämät RAI-tietovarannot muodostavat kattavan kuvan iäkkäiden asiakkaiden toimintakyvystä, palvelutarpeesta ja annetusta hoidosta, ja niitä voidaan hyödyntää myös vaikuttavuustyössä. (Terveyden ja hyvinvoinnin laitos 2024.) Lisäksi esimerkiksi Tilastokeskuksen, Digi- ja väestötietoviraston, Kelan tai hoitoilmoitusrekisterien tiedot voivat toimia vaikuttavuustyön tukena. Eri rekistereissä onkin jo monenlaista sosiaali- ja terveystoimen palveluihin liittyvää laatu- ja vaikuttavuustietoa, ja tätä dataa

on hyödynnetty ja kannustetaan hyödyntämään enemmän. Asiakaskokemusta mittaava NPS-mittari on laajassa käytössä, kustannustietoja kerätään mittavasti eri palveluista, ja Terveiden ja hyvinvoinnin laitoksella valmistellaan myös yleisluonteista vointimittaria terveydenhuollon käyttöön. Tarve systemaattisemmalle kustannustietojen keräämiselle ja hallinnalle on kuitenkin tunnistettu.

Sosiaali- ja terveystoimen organisaatioissa vaikuttavuus näkyy jo strategioissa keskeisessä roolissa ja se on valittu johtamisen kärjeksi useissa organisaatioissa. Toiminnassa on lähdetty siitä, että vaikuttavuustarkastelun tulee olla koko organisaatiota läpileikkaavaa toimintaa, jota johtaminen, rakenteet ja tietopohja tukevat ja johon kannustetaan koko henkilöstöä. Yhteisiä vaikuttavuustavoitteita ja niiden todentamiseen mahdollisesti jo olemassa olevia tietolähteitä on lähdetty hakemaan usein pieninkin askelin, jolloin vaikuttavuustarkastelu on voitu aloittaa esimerkiksi asiakasmäärien laskemisella ja asiakaspalautteiden analysoinnilla. Olennaiseksi kaikessa arvioinnissa on nähty asiakkaan näkökulma: tällöin vaikka laskettaisiin pelkkiä toimenpiteitä, tavoitteena on saada mukaan asiakkaan kokemukset ja näkemykset palvelun laadusta ja vaikutuksista. Näin voidaan samalla paitsi arvioida, myös edistää asiakasosallisuutta koko yhteiskunnan hyvinvoinnin vahvistamisessa.

Lopulta vaikuttavuutta on nähty tärkeäksi viedä systemaattisesti eteenpäin organisaatioissa ja niiden eri tasoilla. Lisäksi on perustettu erillisiä työryhmiä, kuten vaikuttavuustyöryhmiä, jotka voivat koostua hyvinvointialueen eri organisaatioiden edustajista ja edistää yhteistä vaikuttavuustyötä. Näin vaikuttavuusajattelun on nähty tulevan lopulta tutuksi läpi organisaatioiden.

Tutkimuksissa on havaittu muun muassa, että sosiaali- ja terveystoimessa vaikutusten ja vaikuttavuuden arviointi tulisi erottaa toisistaan ja arviointimalli rakentaa tavoitelähtöisesti strategioihin kirjatun mukaisesti. Lisäksi tutkimuksissa toistuu havainto vaikuttavuuden käsitteen monista määritelmistä: vaikuttavuus ymmärretään sosiaali- ja terveystoimessa laajasti ja moniselitteisesti, minkä lisäksi vaikuttavuustietoon perustuva johtaminen edellyttää uudenlaista osaamista ja saattaa toisinaan myös helposti jäädä retoriikan tasolle ja epäselväksi. (Simonen 2012, Silvennoinen-Nuora 2010 sekä Tirronen 2020; Kokon 2022 mukaan.)

Yhteenvedon voidaan todeta, että sosiaali- ja terveyspalveluissa vaikuttavuustyöllä ja sen arvioinnilla on pidemmät perinteet kuin pelastusalalla. Kuitenkin esimerkiksi Torkki ja Mäki-Opas (2021) toteavat, että vaikka Suomessakin sosiaali- ja terveystoimen vaikuttavuus on ollut vuosia tutkimuskohteena, tutkimuksen ja vaikuttavuustarkastelun vaikutukset käytännön toimintaan ovat jääneet osaamisesta ja potentiaalista huolimatta verrattain vaatimattomiksi. Sosiaali- ja terveyspalveluiden vaikuttavuutta ei käytännössä hahmoteta vielä kokonaisuutena, vaan eri tutkimus- ja kehittämishankkeet ovat kohdentuneet pääsääntöisesti yksittäisiin rajattuihin teema-alueisiin. Eri toimijat ovat tunnistaneet tarpeen vahvemmalle kansalliselle koordinaatiolle sekä laadukkaalle vaikuttavuustiedon tuottamiselle ja hyötykäyttöön saattamiselle.

Pelastustoimen ja sosiaali- ja terveyspalveluiden vaikuttavuustyössä on tunnistettavissa samankaltaisuuksia mutta myös eroja. Pelastustoimen vaikuttavuutta tulisi yhtä kaikki arvioida mahdollisuuksien mukaan osana hyvinvointialueen kokonaisvaikuttavuutta sosiaali- ja terveyspalveluiden rinnalla. Pelastustoimen ja sosiaali- ja terveyspalveluiden vaikuttavuustyötä voidaan tiettyyn rajaan saakka yhteismitallistaa ja toimintaan soveltaa osittain samoja mittareita. Mittarit tulee valita kuitenkin tavoitteiden perusteella. On myös hyvä huomioida, että sosiaali- ja terveystoimessa vaikuttavuutta tarkastellaan yleensä hyvinvointikysymyksenä, jolloin arvioinnissa

korostuvat usein yksilöiden kokemukset. Vaikuttamista yksittäisen henkilön turvallisuuteen tai hyvinvointiin esimerkiksi onnistuneen turvallisuusviestinnän tai pelastustoiminnan avulla voi olla vaikea todentaa, joten pelastusalalla vaikuttavuustarkastelua kannattanee tehdä pääsääntöisesti väestötasolla. Esimerkiksi turvallisuuskasvatuksen merkitystä turvallisuuspääoman lisääntymisessä voitaisiin lähestyä väestötasolla arvioimalla esimerkiksi, miten kansalaisten turvallisuusosaamista lisäämällä voidaan vaikuttaa koko yhteiskunnan turvallisuuskulttuuriin. Lisäksi pelastusala voi oppia ja omaksua hyviä käytäntöjä hyvinvointialueen muusta vaikuttavuustyöstä – ja vastaavasti jakaa omia käytäntöjään sosiaali- ja terveystalveluissa hyödynnettäväksi.

Ammatillisen koulutuksen parissa tehtyä vaikuttavuustyötä

Opetus- ja kulttuuriministeriön hallinnonalan ammatillisessa koulutuksessa vaikuttavuusmittarit ovat käytössä ainakin valtionosuuksien laskennassa, missä mittareina käytetään opiskelijoiden työllistymistä tai sijoittumista korkeakouluopintoihin, opiskelijapalautetta ja työelämäpalautetta. Näiden kriteerien perusteella rahoitusta kohdistetaan vuonna 2025 vielä 10 prosenttia koko määrärahasta (n. 200 MEUR), mutta tarkoitus on kaksinkertaistaa tämä osuus rahoituksesta vuonna 2026. Työllistymisen ja jatko-opintoihin sijoittumisen tiedot saadaan Tilastokeskuksen tuottamasta henkilöperustaisesta aineistosta.

Valtakunnallisesti opiskelijoilta kysytään palautetta opintojen alkua- ja päätösvaiheissa. Työelämäpalautteissa pyydetään työpaikkakoulutukseen osallistuneiden opiskelijoiden työnantajia arvioimaan koulutuksenjärjestäjän toimintaa. Rahoituksen määräytymisestä näiden kriteerien perusteella on säädetty opetus- ja kulttuuriministeriön asetuksessa ammatillisen koulutuksen rahoituksen laskentaperusteista. Rahoituksen määräytymiseen tarvittavat vaikuttavuustiedot tulostuvat raportteihin koulutuksenjärjestäjäkohtaisesti, jolloin resurssit voidaan jakaa järjestäjien saaman pistemäärän perusteella kussakin osiossa.

Palautteiden lisäksi koulutuksen valtakunnallisen vaikuttavuustarkastelun kriteereiksi ja mittareiksi on käytetty tai ainakin kaavailtu muun muassa hakijamääriä, läpäisyprosentteja, keskeyttämiä ja arvosanoja. Lisäksi on noussut esiin ajatus, että kansallisen tulorekisterin avulla voitaisiin tarkastella vaikkapa koulutuksen vaikutusta valmistuneiden tuloihin. Rahoituksessa tällaisia kriteerejä ei kuitenkaan käytetä eikä myöskään ainakaan toistaiseksi ole suunniteltu käytettävän.

Pelastusalan koulutuksessa voi hyödyntää Opetushallituksessa jo tehtyä vaikuttavuustyötä ja sitä varten kehitettyjä mittaristoja soveltuvien osien. Lisäksi pelastusalan ja opetushallinnon toimijat voivat jakaa hyviä käytäntöjä ja oppia toinen toisiltaan niin ilmiölähtöisestä, osallistavasta ja vaikuttavuusperustaisesta ajattelusta kuin käytännön vaikuttavuusarvioinnistakin.

4.3 Pelastusalan vaikuttavuuden ja sen mittaamisen nykytila³

Mistä puhumme, kun puhumme pelastusalan vaikuttavuudesta ja sen arvioinnista?

Hankkeen kyselyn, työpajojen, verkkopaneelin ja muiden keskustelujen perusteella vaikuttavuutta on määritelty ja määritellään pelastusalaalla esimerkiksi seuraavasti:

- *Vaikuttavuus on sitä, että tehdään oikeita asioita oikealla tavalla.*
- *Vaikuttavalla toiminnalla saadaan aikaan sitä mitä tavoitellaan.*
- *Vaikuttavuus tarkoittaa, että suoriudutaan annetuista tehtävistä sekä vastataan lainsäädännössä määritettyihin toimialan velvoitteisiin, alan strategiaan tavoitteisiin ja suorituskyvaatimuksiin kustannustehokkaasti.*
- *Vaikuttavuus on toiminnasta koituvaa taloudellista, sosiaalista ja yhteiskunnallista hyötyä.*

Pelastusalan vaikuttavuus nähdään pääsääntöisesti toiminnan, työn, tekemisen tai palveluntuotannon vaikuttavuudeksi: tavoitteena on toimia ja suorittaa annetut tehtävät niin, että vaikuttavuustavoitteet voidaan saavuttaa mahdollisimman tehokkaasti. Kun pelastusala suoriutuu tehtävistään kustannustehokkaasti, toiminta saa aikaan tavoiteltuja vaikutuksia ja vahvistaa palveluille asetettujen vaikuttavuustavoitteiden saavuttamista. Näin pelastustoimen voidaan nähdä tuottavan vaikuttavia palveluja.

Pelastusalan vaikuttavuudelle ei ole tunnistettavissa yhtä, laajasti jaettua yhtenäistä määritelmää, mutta ainakin hankkeeseen osallistuneiden joukossa sen sisältämistä elementeistä ja luonteesta ollaan melko yksimielisiä. Määritelmässä näkyvät pelastustoimen kannalta olennaiset toimintaympäristön ilmiöt, asiakas- ja sidosryhmätarpeet, yhteistyötahot, toimintaa määrittävät säädökset ja ohjeet sekä toiminnalle määritellyt tavoitteet. Usein toistuvat myös ajatukset kustannustehokkuudesta ja toiminnan tuottamasta yhteiskunnallisesta hyödystä.

Vaikuttavuuden mittaaminen ja arviointi koetaan pelastusalaalla haasteelliseksi. Vaikuttavuuden todentamiseen usein liitettyjen syy-seuraussuhteiden tunnistaminen tai interventioita hyödyntävien mittausasetelmien hyödyntäminen nähdään etenkin pelastustoiminnan, varautumisen ja väestönsuojelun osalta hankalaksi. Pelastustoiminnassa, varautumisessa ja väestönsuojelussa toteuman arviointi perustuu pitkälti suoritteiden ja tehtävistä suoriutumisen tarkasteluun, kun taas onnettomuuksien ehkäisyn puolella ainakin avauksia myös vertailevaan, erilaisten tai eri aikavälillä toteutettujen interventioiden vaikutuksia arvioivaan tarkasteluun on jonkin verran tehtykin. Syy-seuraussuhteiden todentaminen nähdään kuitenkin myös onnettomuuksien ehkäisytöiden vaikuttavuusarvioinnissa haastavaksi: lähes aina on vaikea erottaa yksiselitteisesti, mikä vaikuttaa mihinkin tai millaisia ovat tilanteissa vaikuttavat muut, pelastusalan toiminnan ulkopuoliset ilmiöt.

Vaikka vaikuttavuuden todentamisessa tunnistetaan haasteita, asiasta tarkemmin keskusteltaessa huomataan pian, että sitä itse asiassa tehdään jo monin tavoin niin pelastusalan arjessa kuin

³ Raporttiin sisältyy lainauksia hankkeen kyselyn avovastauksista sekä työpaja- ja asiantuntijakeskusteluista. Sitaatteja on joiltain osin tiivistetty ja/tai muokattu yleiskielisiksi, ja ne on erotettu muusta tekstistä sisennyksillä ja kursivilla.

erikseen toteutettavissa säännöllisissä arvioinneissa. Hankkeen työpajakeskusteluissa pelastusalan vaikuttavuuden mittaamista ja arviointia määriteltiin muun muassa seuraavasti:

- *Vaikuttavuusarviointi on toiminnan tuottamien vaikutusten ja niiden muodostamien ketjujen tunnistamista: siihen vastaamista, miten päästään toivottuihin tuloksiin.*
- *Vaikuttavuuden mittaaminen on tuotosten vertaamista asetettuihin tavoitteisiin.*
- *Vaikuttavuuden arviointi on palvelutuotannon monipuolista mittaamista suhteessa vaatimukseen (kuten säädökset, palvelutasopäätökset ja suorituskyvyt).*
- *Vaikuttavuuden mittaaminen on aikaan saatujen vaikutusten tarkastelua yhteiskunnallisesti, laajasti ja pitkällä aikavälillä.*
- *Vaikuttavuuden arvioinnilla halutaan vastata siihen, käytetäänkö julkisia varoja oikein ja tarkoituksenmukaisesti. Panos-tuotos -tarkastelu on tärkeää, mutta [yksin] se ei kerro vaikuttavuudesta.*
- *Vaikuttavuuden arviointi on muutakin kuin talouden tarkastelua: mukana oltava myös aikaansaatujen laadullisten vaikutusten vertaamista asetettuihin tavoitteisiin.*
- *Vaikuttavuudesta ja vaikutuksista puhutaan sekaisin, ja molemmilla käsitteillä on oma paikkansa. Pitkän tähtäimen päämääriä, vaikuttavuutta, ei saavuta ilman konkreettisia tuloksia ja vaikutuksia.*

Yksinkertaisimmillaan kyse on siitä, että tarkastellaan toiminnan tuloksia ja verrataan niitä asetettuihin tavoitteisiin sekä säädösperusteisista velvoitteista suoriutumiseen ja toimintaympäristön tarpeisiin. Vaikuttavuuden nähdään löytyvän vaikutusketjuja tunnistamalla ja erittelemällä, jolloin etsitään vastauksia siihen, millaisin toimenpitein toivottuihin tuloksiin päästään ja millaisia konkreettisia muutoksista tai vaikutuksista muodostuvia ketjuja on mahdollista tunnistaa. Lisäksi mittaamisessa nähdään tärkeäksi tunnistaa mahdollisia syy-seuraussuhteita pelastusalan toiminnan ja tapahtuneiden muutosten välillä. Olennaista on tarkastella myös, millaisista vaikutuksista syntyy pidemmällä aikavälillä toivottu yhteiskunnallinen vaikuttavuus. Käytännössä kyse on mikrotason tapahtumien analysoinnista ja niistä laajempien ketjujen ja toimenpiteiden yhdistelmien tai vaikutusten summien tunnistamisesta. Kustannusvaikuttavuutta tarkastellessa huomiota kiinnitetään siihen, millaista hyötyä tai arvoa saaduilla resursseilla saadaan aidosti aikaiseksi.

Vaikuttavuuden mittaaminen vaatii toimialan toimenpiteiden pilkkomista syy-seuraussuhteisiin. Tämä vaatii paljon työtä ja seurantatutkimusta. Pelastustoimen osa-alueet ovat toimenpiteiltään ja interventioiltaan erilaisia.

Esimerkiksi turvallisuusviestinnällä ei ole helposti mitattavia tai havaittavia konkreettisia vaikutuksia, mutta jos se vaikuttaa pitkällä aikavälillä kansalaisten turvallisuuskäyttäytymiseen tai turvallisuudentunteeseen, on sillä vaikuttavuutta.

Pelastusala ja sen organisaatioita linjaavat nykyiset vaikuttavuustavoitteet

Pelastustoimen vaikuttavuustavoitteiden yhteen kokoaminen sekä vaikuttavuusindikaattorien ja -työkalujen kehittäminen on sisäministeriössä aktiivista sekä kokonaisuutena että pelastustoimen osalta pelastusosastolla. Lisäksi vaikuttavuusarviointia kehitetään pelastusalan organisaatioissa osana perustoimintaa sekä erilaisissa yksittäisissä kehittämishankkeissa ja -ohjelmissa.

Hankkeen kyselyn perusteella pelastuslaitoksilla on omaksuttu vaikuttavuusarvioinnin pohjaksi pääsääntöisesti lainsäädännössä sekä strategisissa asiakirjoissa ja talousarvioissa määritellyjä tavoitteita. Joitain palveluita varten on laadittu omia vaikuttavuustavoitteita. Tavoitteiden pohjana ovat etenkin alan säädösperusta, hyvinvointialueiden ja pelastustoimen strategiset tavoitteet, suorituskykyvaatimukset, sisäasiainhallinnon toivottu tulevaisuus 2035 (sisäministeriö 2023c), Onnettomuuksien ehkäisyn toimintaohjelmassa määritellyt tavoitteet (Lepistö & Heliskoski 2019; Lepistö 2025), Pelastustoimen viestinnän linjaukset 2024–2026 (sisäministeriö 2024c), Aluehallintoviraston ja sisäministeriön arviot pelastustoimen tilasta, taloudesta ja tavoitteiden saavuttamisesta sekä toimintaa ohjaavien tahojen yksittäiset toimenpide-ehdotukset. Myös organisaatioissa laaditut omavalvontamallit sekä riski- ja toimintaympäristöanalyysit sekä kartoitetut asiakas- ja sidosryhmätarpeet toimivat vaikuttavuustavoitteiden määrittelyn apuna.

Vaikuttavuustavoitteita on sisällytetty palvelutasopäätöksen palvelukohtaisiin tavoitteisiin ja päätöksiin sekä keskeisimmiltä osin hyvinvointialueen strategiaan.

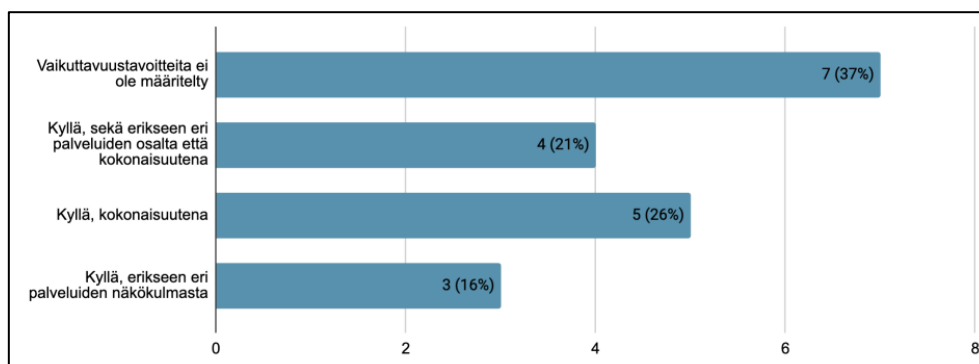
Vaikuttavuustavoitteita/-tarpeita on johdettu etenkin riskianalysistä (sis. toimintaympäristöanalyysi), asiakas-/sidosryhmätarpeista, pelastustoimen lainsäädännöstä sekä pelastustoimen valtakunnallisista tavoitteista.

Selkeitä yhteiskunnallisia vaikuttavuustavoitteita on määritelty toimialalle: tulipalojen puolittaminen ja kansalaisten turvallisuuden tunteen lisääminen.

Osa pelastusalan edustajista kertoo organisaatiossaan panostettavan etenkin tavoitteiden riskiperusteiseen määrittelyyn, jolloin tavoitteiden asettamisessa tärkeiksi tulevat alueelliset ja valtakunnalliset riskianalysit, onnettomuuskehityksen seuranta, toimintaympäristön nykytilan, riskitekijöiden ja tulevaisuudennäkymien analysointi sekä valvontavälien seuranta. Näin tavoitteiden laadinnassa pyritään ennakoimaan tulevaa ja kohdentamaan palveluja riskien ja tarpeiden perusteella. Lisäksi nähdään, että tavoitteiden määrittelyn ja niihin perustuvan toiminnan suunnittelun on oltava läpinäkyvää, totuudenmukaista ja tarkkaa.

Vaikuttavuustavoitteita on määritelty pelastuslaitoksilla joko erikseen yksittäisten palveluiden näkökulmasta, toiminnasta kokonaisuutena tai sekä että. Kuitenkin yli kolmannes hankkeen kyselyyn vastanneista ilmoittaa, ettei vaikuttavuustavoitteita ole organisaatiossa erikseen määritelty. Pelastuslaitosten vaikuttavuustavoitteiden määrittelyä kuvataan kuviossa 6.

Onko organisaatiossanne määritelty vaikuttavuustavoitteita?

Kuvio 6. Vaikuttavuustavoitteiden määrittely pelastuslaitoksilla (N=19).

Vaikuttavuustavoitteiden määrittely eroaa siis pelastuslaitoksittain. Yhtäältä on organisaatioita, joissa varsinaisia vaikuttavuustavoitteita ei ole erikseen määritelty, vaan toimintaa peilataan kansallisiin tavoitteisiin. Toista ääripäätä edustaa puolestaan organisaatio, jossa on tunnistettu noin 270 seurattavaa vastuualuekohtaista tavoitemittaria. Muutamasta avovastauksesta käy ilmi, että vaikka erikseen määriteltyjä vaikuttavuustavoitteita ei välttämättä tunnisteta, palvelutasopäätöksiin on määritelty tavoitteita, jotka voisivat olla tulkittavissa vaikuttavuustavoitteiksi.

Yhteistä kyselyyn vastanneille on, että vaikuttavuustavoitteet perustuvat lainsäädäntöön, pelastuslaitoksen, hyvinvointialueen ja/tai pelastustoimen yhteisiin strategisiin tavoitteisiin, riskianalyysiin, yhteistoimintasuunnitelmiin, omavalvontaohjelmiin, toimintaympäristöanalyysiin, asiakas- ja sidosryhmätarpeisiin sekä kansallisiin toimintaohjelmiin. Koko toimintaa ohjaavaksi vaikuttavuustavoitteeksi kiteytyy pelastuslaitoksen palveluiden toteutus niin, että se vastaa alueen onnettomuusuhkia ja -riskejä sekä asiakkaiden palvelutarpeita yhdenvertaisesti ja tasalaatuisesti. Tavoitteeksi tunnistetaan muun muassa *ylläpitää pelastustoimen välitöntä kykyä toimia suunnitellusti, asiakaslähtöisesti ja laadukkaasti kaikissa turvallisuustilanteissa, uudistaa palveluita ja parantaa niiden vaikuttavuutta asiakastarpeiden pohjalta*. Laadukkaalla johtamisella, monimuotoisella yhteistyöllä ja avoimella vuorovaikutuksella pyritään *rakentamaan yhteisöllistä organisaatiokulttuuria sekä vahvistamaan yhteiskunnan turvallisuutta ja hyvinvointia*. Lisäksi tavoitteeksi nähdään toiminnan ja palvelujen vaikuttavuuden, laadun, kustannustehokkuuden ja ympäristöystävällisyyden kehittäminen. Onnettomuuksia pyritään vähentämään ja niiden vaikutuksia pienentämään tehokkaalla pelastus- ja ensihoitotoiminnalla, ja lain mukainen turvallisuustaso pyritään varmistamaan laadukkaalla valvontatyöllä. Erityistä huomioita kiinnitetään henkilöstöresursseihin ja toimintavalmiuteen liittyviin laatutekijöihin.

Vaikuttavuustavoitteet ilmaistaan yleisimmin palvelutasopäätöksessä ja joiltain osin myös palvelukohtaisissa ohjeissa. Kirjausten katsotaan olevan kuitenkin yleensä melko yleisluontoisia.

Pelastustoimen valtakunnalliset strategiset tavoitteet ohjaavat palvelutasopäätöstä, mutta vaikuttavuus ei niissä painotu. Palvelutasopäätöstä ohjaa erityisesti toimintaympäristön analyysi sekä siihen liittyvä riskianalyysi.

Palveluiden vaikuttavuus on asetettu tavoitteeksi palvelutasopäätöksessä yleisluontoisesti pelastustoimen strategisten tavoitteiden pohjalta. Konkreettisia, palvelukohtaisia ja mitattavia vaikuttavuustavoitteita ei ole määritelty juurikaan.

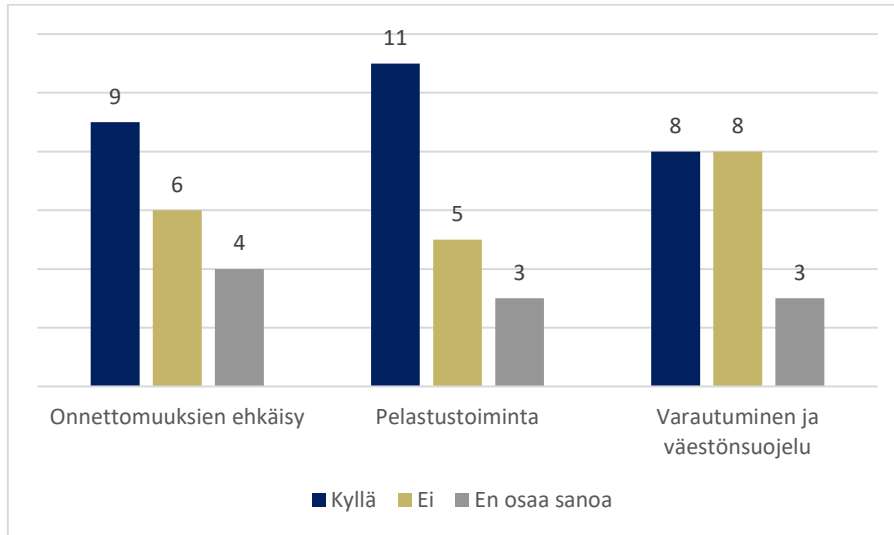
Pelastusalan nykyiset vaikuttavuuden arvioinnin menetelmät ja mittarit

Vaikuttavuuden arviointi on pelastusalan organisaatioissa vielä jokseenkin jäsentymätöntä. Palvelutasopäätöksen toteumaa seurataan muun muassa omavalvonnan avulla, mutta systemaattisuudessa tunnistetaan puutteita. Systemaattisimmin pelastustoimen palveluista arvioidaan pelastustoimintaa: 11 vastaajaa (n. 58 % kyselyyn vastanneista) ilmoittaa organisaationsa tarkastelun olevan systemaattista pelastustoiminnan palveluita tarkasteltaessa. Onnettomuuksien ehkäisytyötä kertoo arvioivansa systemaattisesti yhdeksän vastaajaa (n. 47 % kyselyyn vastanneista). Varautumista ja väestönsuojelua arvioidaan puolestaan systemaattisesti kahdeksalla pelastuslaitoksella (n. 42 % vastanneista). (Kuvio 7.) Onnettomuuksien ehkäisytyössä vaikuttavuuden systemaattinen arviointi koetaan haastavaksi etenkin syy-seuraussuhteiden todentamisen

hankaluuden takia. Kaksi ilmoittaa erikseen avovastauksissa systemaattisen vaikuttavuustarkastelun olevan työn alla mutta tulevan jatkossa osaksi pelastuslaitoksen omavalvontaa ja tiedolla johtamista. Yksi vastaaja kertoo erikseen toivovansa kansallista mittaristoa vaikuttavuuden arviointiin ja uskoisi tämän tukevan mittaamisen systematisoimistakin.

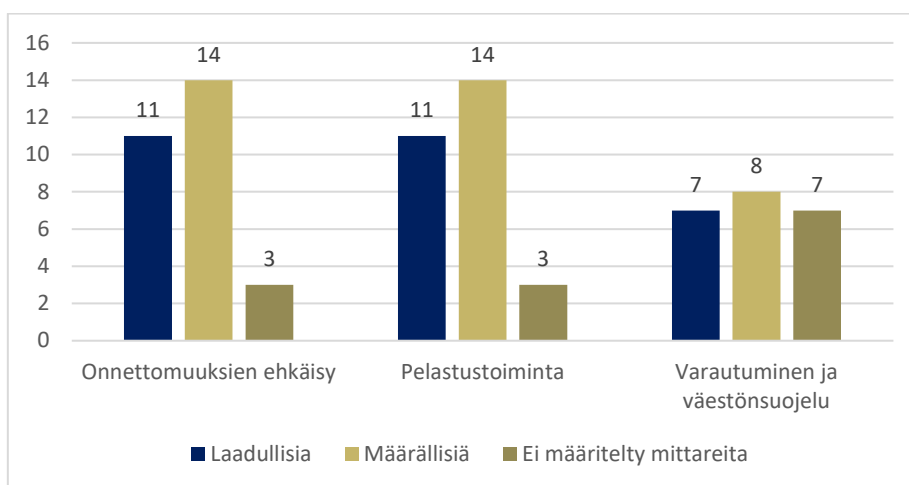
Arvioidaanko vaikuttavuutta organisaatiossanne systemaattisesti?

Kuvio 7. Vaikuttavuuden arvioinnin systemaattisuus pelastuslaitoksilla (N=19).

Kyselyn perusteella suurin osa pelastuslaitoksista arvioi vaikuttavuuttaan määrällisten indikaattorien perusteella kaikkien palvelujen osalta. Kuitenkin myös laadullista tarkastelua tehdään suhteellisen kattavasti etenkin onnettomuuksien ehkäisyssä ja pelastustoiminnassa (molemmissa 11 pelastuslaitosta, n. 65 % vastanneista). Huomionarvoista on, että varautumisen ja väestönsuojelun osalta noin 41 prosenttia vastanneista (7 vastaajaa) ilmoittaa, ettei organisaatiossa ole käytössä minkäänlaisia mittareita niiden vaikuttavuuden arviointiin. (Kuvio 8.)

Millaisia mittareita käytätte vaikuttavuuden todentamiseen?

Kuvio 8: Vaikuttavuuden todentamisen määrälliset ja laadulliset mittarit pelastuslaitoksilla (N=17).

Osa kyselyyn osallistuneista ilmoittaa organisaationsa arvioivan onnettomuuksien ehkäisyn vaikuttavuutta osana omavalvontaa, kun taas toisilla tämä on vasta suunnitteilla. Palontutkinnan ja valvontatyön tuloksia seurataan jossain määrin, ja mittareina mainitaan esimerkiksi onnettomuuskehityksen seuranta ja onnettomuuksien kohdentuminen. Myös asiakaspalautte mainintaan yhtenä onnettomuuksien ehkäisytyn vaikuttavuuden mittareista. Toinen puolestaan toteaa, että organisaatiossa seurataan kuukausitasolla valittuja toteumatietoja ja tarkastellaan niitä suhteessa asetettuihin määrällisiin tavoitteisiin mutta toimintaympäristön ja riskianalyysin perusteella johdettuihin tarpeisiin perustuva vaikuttavuusseuranta voisi olla systemaattisempaa. Lisäksi organisaatioissa seurataan henkilöstön koulutusta ja työhyvinvointia, laatujärjestelmiin sisältyviä indikaattoreita sekä hallinnon säästö- ja tuottavuustoimenpiteiden vaikutuksia lakisääteisten palveluiden toteutumiseen. Kyselyssä mainitut pelastuslaitosten onnettomuuksien ehkäisytyn vaikuttavuuden mittaamismenetelmät ja mittarit on listattu taulukkoon 6.

TAULUKKO 6. Onnettomuuksien ehkäisytyn vaikuttavuuden mittaamismenetelmät ja mittarit pelastuslaitoksilla.

ONNETTOMUUKSIEN EHKÄISYTYN VAIKUTTAVUUDEN MITTAAMISMENETELMIÄ JA MITTAREITA PELASTUSLAITOKSILLA	
Laadulliset	Määrälliset
Asiakas- ja sidosryhmäpalautteet, turvallisuuskoulutuspalautteet, aluehallintoviraston palautteet, asukaskyselyt	Pelastustoiminnan suoritteet ja toimenpiteet (lukumäärä ja kattavuus)
Ympäristön seuranta (onnettomuuskehitys)	Onnettomuus- ja vahinkomäärien kehitys
Työn vaikutukset suhteessa tarpeisiin ja tavoitteisiin	Turvallisuusviestinnän suoritteet (koulutukset, ohjaus, neuvonta, mediaviestintä)
Organisaation sisäisten toimintatapojen arviointi (hyvä hallinto, henkilöstön kehittäminen, prosessien noudattaminen)	Palvelukohtaukset
Omavalvontaraportit	Valvontakäynnit (määrä ja valvontavälit)
Henkilöstön osaaminen, henkilöstökoulutukset	
Turvallisuusviestinnän laatupisteytykset	
Palveluviiveet	
Laatujärjestelmän sisältämät mittarit	

Pelastustoiminnan osalta yleisimmiksi mittareiksi nousevat toimintavalmiusaikojen seuranta ja onnettomuusvahinkojen määrät suhteessa pelastettuihin. Muutama kyselyyn vastannut ilmoittaa taustaorganisaationsa käyttävän mittarina henkilöstön riittävyyttä valmiudessa. Yksi vastaaja mainitsee pelastustoiminnan vaikuttavuustarkastelun kohdentuvan etenkin palontutkinnan ja vaaratilanteiden analysointiin. Henkilöstön hyvinvointia, osaamista ja kouluttautumista seurataan

puolestaan muun muassa toimintaympäristö- ja riskianalyysistä johdettujen paloasemien toimintakykytarpeiden perusteella: tähän liitetään muun muassa henkilöstön osaaminen ja kyky toimia paloaseman toimintaympäristön tai keskitettyjen erityisvalmiuksien mukaisissa onnettomuustilanteissa. Kyvykkyyden toteutumista arvioidaan sekä ennakoivasti että toteumien perusteella. Erilaisten osaamisenhallinnan ja laatujärjestelmien avulla seurataan keskeisiä kyvykkyyksiä, niiden ylläpitoa ja koulutuksiin osallistumista sekä osaamisen kokonaisvaltaista hallintaa vaikuttavuustavoitteisiin peilaten. Henkilöstön työtyytyväisyyttä seurataan kyselyjen ja kehityskeskustelujen avulla, ja yksi henkilöstön osaamisen ja hyvinvoinnin mittari on myös päivittäisen työn seuraaminen. Kyselyssä mainitut pelastustoiminnan vaikuttavuuden mittaamismenetelmät ja mittarit on listattu taulukkoon 7.

TAULUKKO 7. Pelastustoiminnan vaikuttavuuden mittaamismenetelmät ja mittarit pelastuslaitoksilla.

PELASTUSTOIMINNAN VAIKUTTAVUUDEN MITTAAMISMENETELMIÄ JA MITTAREITA PELASTUSLAITOKSILLA	
Laadulliset	Määrälliset
Henkilöstön osaaminen (mm. osaamisen kartoitusmalli OKA) ja koulutustaso, työssä jaksaminen ja hyvinvointi, suorituskykyvaatimukset	Resurssien riittävyys, tarkoituksenmukaisuus ja tehokas käyttö
Resurssien riittävyys ja laatu	Suoritteet (esim. tehtävämäärät)
Asiakas- ja sidosryhmäpalautteet ja kyselyt	Toimintavalmius/toimintavalmiusajat
Omavalvontaraportit	Suorituskykyvaatimukset
Päivittäisen työn seuraaminen, tehtävistä suoriutuminen	Onnettomuus- ja vahinkomäärien kehitys

Pelastustoiminnan vaikuttavuuden mittaamismenetelmiin liittyvistä haasteista keskusteltiin aktiivisesti myös hankkeen työpajoissa. Suorituskykyjen, henkilöstöresurssien ja toimintavalmiusaikojen sekä muiden Pelastustoimen resurssi ja onnettomuustilasto Prontoon tallennettujen tietojen mittaaminen nähdään suhteellisen helpoksi, mutta toiminnan vaikuttavuuden kokonaisvaltainen arviointi niiden perusteella koetaan haasteelliseksi. Yhteisesti nähdään, että pelkkä toteumatietojen laskeminen ei riitä, vaan aina tulisi pohtia, johtaako kyseinen määrä suoritteita myös tavoitteiden mukaisiin tuloksiin. Pelastustoiminnan vaikuttavuusarvioinnin haasteeksi nähdään myös, että pelastusyksiköiden todellinen suorituskyky vaihtelee paljon, jolloin pelkkä tavoiteajan saavuttaminen ei välttämättä kerro kokonaisvaikuttavuudesta. Lisäksi haasteelliseksi koetaan pelastustoiminnan taloudellisen arvon määrittäminen ylipäätään: voidaanko esimerkiksi säästetyn ihmishengen hintaa tai arvoa määrittellä yksiselitteisesti?

Lopulta erityisen haastavaksi etenkin pelastustoiminnan vaikuttavuuden todentamisessa nähdään se, että resursseja kohdentuu runsaasti suunnitelmien laadintaan, joiden arviointiin ei kuitenkaan ole tunnustettu yhteisiä kriteerejä. Pelastustoimea velvoittava lainsäädäntö toteaa monessa kohdin, että organisaatioiden on laadittava erilaisia suunnitelmia, mutta niiltä vaadittavan sisällön tai arvioinnin kriteerien kuvaaminen jää lakiteksteissä usein yleisluontoiseksi. Ilman selkeitä kriteerejä ja

päteviä mittareita päivittäisvalmiuden tai niitä koskevien suunnitelmien vaikuttavuuden todentaminen koetaan hankalaksi, jolloin myös niiden laadintaan käytetyn työajan perusteleva voi tuntua haastavalta.

Tähän kiteytyy yksi vaikuttavuuden mittaamisen ongelmista: Miten todeta se, että onnettomuus ei ole tapahtunut? Miten todetaan, että se on juuri pelastustoimen suunnittelutyön ansiota? Läheltä piti -tilanteista voidaan toki tehdä jotain johtopäätöksiä, jos ne analysoidaan kunnolla, mutta kuinka moni tapaus tulee tietoon tai otetaan syvälliseen analyysiin kuten laajaan palontutkintaan? Vaikuttavuuden osoittaminen vaatisi juurisyille menemistä myös tällaisissa onnistumisissa, joissa onnettomuustilanne ei ole eskaloitunut.

Toisaalta todetaan, että myös suunnitelmille voidaan määritellä asiakirjoina vaikuttavuustavoitteita, vaikka itse tapahtuma, jota varten se on laadittu, ei toteutuisikaan. Tällöin voidaan tarkastella muun muassa, lisääntyykö tai säilyykö suunnitelman laatijoiden osaaminen tai valmius toimia tilanteissa suunnitelman johdosta. Koska toiveena yleensä on, ettei esimerkiksi onnettomuuksia varten laadittuja suunnitelmia koskaan tarvitsisi toteuttaa käytännössä, suunnitelmia voidaan arvioida lähinnä yleisten kriteerien kautta. Tällöin tarkasteluun voidaan ottaa esimerkiksi suunnitelmien laadinnan systemaattisuus tai suunnitelmien rakenne ja laatu, sisällöllinen asiantuntemus tai yhteys säädöksiin ja tavoitteisiin. Tueksi toivottaisiin kuitenkin kansallisesti yhtenäistä kriteeristöä.

Pelastustoimeen liittyy paljon varautumista ja sen turvaamiseksi tarvitaan suunnitelmia. Moni niistä perustuu lakisääteisiin vaatimuksiin. Meiltä kuitenkin puuttuu yhteinen käsitys siitä, millainen on hyvä ja riittävä suunnitelma ja miten sitä voidaan arvioida.

Lopulta pelastustoiminnan vaikuttavuuden arvioinnissa pohdintaa aiheuttaa myös pelastusalaalla kerätyn tiedon tarkoituksenmukaisuus: kerätäänkö tietoa sopivasti ja onko kerätty tieto tarpeellista? Mitä pelastusalan ulkopuolista tietoa tulisi kerätä, jotta voitaisiin saada tietoa pelastustoiminnan vaikuttavuudesta osana sen koko toimintaympäristöä? Osataanko esimerkiksi Pelastustoimen resurssi- ja onnettomuustilasto Prontoon kerättyä tietoa analysoida ja hyödyntää tarkoituksenmukaisesti pelastustoiminnan kehittämiseksi ja suuntaamiseksi?

Ei voida olettaa, että nykyisellä tiedolla voidaan saada vaikuttavuutta osoitettua, jos dataa ei ole kerätty sitä tarkoitusta varten. Pelastustoimen vaikuttavuuden mittaamisessa pitäisi ottaa huomioon paitsi pelastustoimessa mitattavat asiat, myös yhteiskunnassa tapahtuneet muutokset tarkasteluvälillä.

Väestönsuojelun ja varautumisen vaikuttavuustarkastelun menetelminä kyselyvastauksissa nousevat esiin erityisesti suunnitelmien ajantasaisuuden ja tason tarkastelu, henkilöstön osaamisen arviointi sekä koulutus- ja asiakaspalautteet. Myös hankkeen työpajoissa nousi esiin, että väestönsuojelutyön vaikuttavuutta voidaan arvioida jälkikäteen suhteellisen yksinkertaisilla menetelmillä ainakin suunnittelun, kehittämisen ja koulutusten osalta, minkä lisäksi joissain organisaatioissa todettiin tarkastellun esimerkiksi toisten kanssa tehtävää yhteistyötä, henkilöstön varautumisen tasoa sekä tilojen ja muiden edellytysten varmistamista poikkeusoloja varten. Varautumisen ja väestönsuojelun vaikuttavuusarvioinnissa olennaiseksi nähdään aikaan saatujen vaikutusten taloudellinen ja yhteiskunnallinen tarkastelu: Mitä varautumiseen panostettu euro tuottaa pidemmällä aikajänteellä

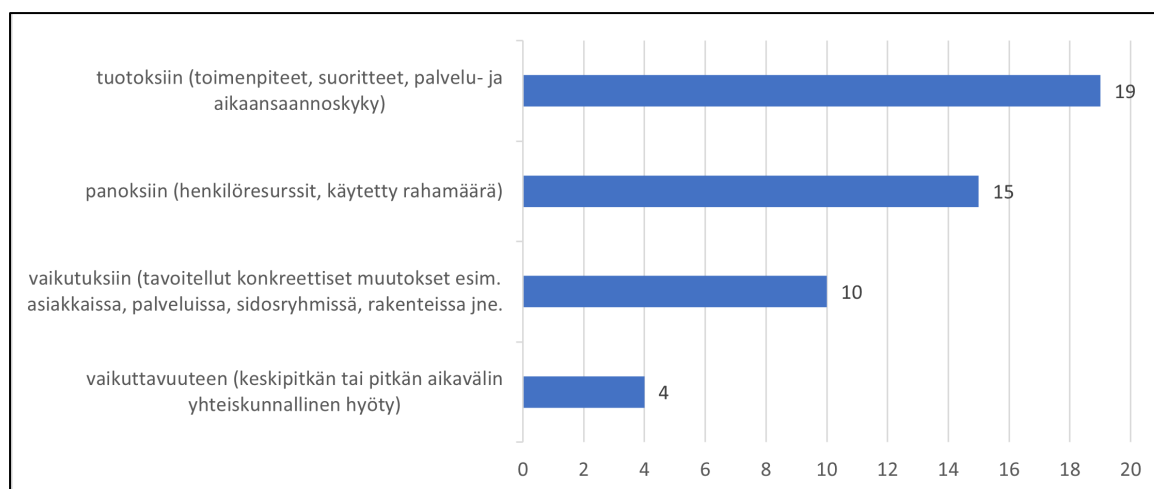
ja mikä on esimerkiksi säästetyin ihmiselämän arvo? Tai millaista arvoa annetaan lisääntyneelle yhteiskunnalliselle vakaudelle tai kansalaisten turvallisuudentunteen vahvistamiselle? Kyselyssä mainitut varautumisen ja väestönsuojelun vaikuttavuusmittarit on listattu taulukkoon 8.

TAULUKKO 8. Varautumisen ja väestönsuojelun vaikuttavuuden mittaamismenetelmät ja mittarit pelastuslaitoksilla.

VARAUTUMISEN JA VÄESTÖNSUOJELUN VAIKUTTAVUUDEN MITTAAMISMENETELMIÄ JA MITTAREITA PELASTUSLAITOKSILLA	
Laadulliset	Määrälliset
Koulutus-, sidosryhmä- ja asiakaspalautteet	Henkilöstökoulutuksiin osallistumiset
Varautumis- ja väestönsuojelusuunnitelmien laatu ja ajantasaisuus	Varautumiseen ja väestönsuojeluun liittyvät suunnitelmat (määrä, ajantasaisuus)
Henkilöstön osaaminen	Väestöhälyttimien kuuluvuus
Yhteistyö muiden organisaatioiden kanssa	Toteutuneet harjoitukset ja työmäärät
	Poikkeusoloja varten varatut tilat ja muut tilat

Vaikutusketjun (esim. Aistrich 2014; Heliskoski 2020) mukaisesti tarkasteltuna kyselyyn osallistuneista pelastuslaitoksista jokainen ilmoittaa tarkastelevansa arvioinnissaan toimintansa tuotoksia. Vastanneista 79 prosenttia (15) ilmoittaa mittaavansa panoksia, jolloin toimintaa arvioidaan muun muassa käytettyjen henkilö- ja taloudellisten resurssien perusteella. Toimintansa vaikutuksia kertoo tarkastelevansa noin puolet kyselyyn vastanneista (10) ja yhteiskunnallista vaikuttavuutta noin viidennes vastanneista (4). (Kuvio 9.)

Mihin toiminnan tai palveluiden toteuman arviointi ja/tai mittaaminen kohdentuu organisaatiossanne?

Kuvio 9. Toiminnan tai palveluiden toteuman arvioinnin kohdentuminen vaikutusketjun osa-alueille pelastuslaitoksilla (N=19).

Lopulta yksi vastaajista mainitsee vielä erikseen, että hänen edustamassaan organisaatiossa palveluntuotantoa tarkastellaan vaikutusketjumallin mukaisesti: Toimintaa ohjaavat strategiset tavoitteet, joiden alle on listattu yksityiskohtaisempia vaikutustavoitteita. Tavoitteiden saavuttamista arvioidaan tavoitekohtaisesti toteumaa ja tuloksia seuraamalla sekä suhteessa organisaation ja alan strategiaan tavoitteisiin. Työ on kuitenkin vastaajan mukaan vasta alussa, ja kehittämistarpeita löytyy.

Pelastuslaitoksella on määritelty palvelutasomittarit (pääsääntöisesti määrällisiä), joilla mitataan erityisesti palveluiden saatavuutta. Laatua mitataan mm. asiakaspalautekyselyiden sekä henkilöstön osaamisen todentamisen kautta (tässä vielä kehitettävää). Vaikuttavuuteen pyritään pääsemään käsiksi sen kautta, mitä asioita on tehty isojen tavoitteiden alla, jotta on saatu aikaan tavoiteltua muutosta. Vaikuttavuuden todentamisessa on vielä työmaata edessä.

Hankkeen eri aineistojen perusteella pelastusalalla toiminnan mittaaminen ja arviointi kohdentuu pääsääntöisesti panoksiin ja tuotoksiin, kuten suoritteiden laskentaan ja henkilöresurssien tai talouslukujen seurantaan. Palveluiden toteumaa arvioidaan erikseen eri palveluiden näkökulmasta mutta myös organisaation toiminnasta kokonaisuutena sekä suhteessa toiminnasta syntyneisiin kustannuksiin. Lakisäateisten ja muiden palvelutasopäätöksessä päätettyjen palveluiden toteutumista arvioidaan sekä ennakoivasti että toteumiin perustuen pääsääntöisesti määrällisin indikaattorein, mutta jossain määrin seurataan myös, kuinka hyvin palvelut kohdentuvat toimintaympäristö- ja riskianalysistä johdettujen vaikuttamistarpeiden mukaisesti ja saadaanko niillä aikaan tavoitteiden mukaisia vaikutuksia.

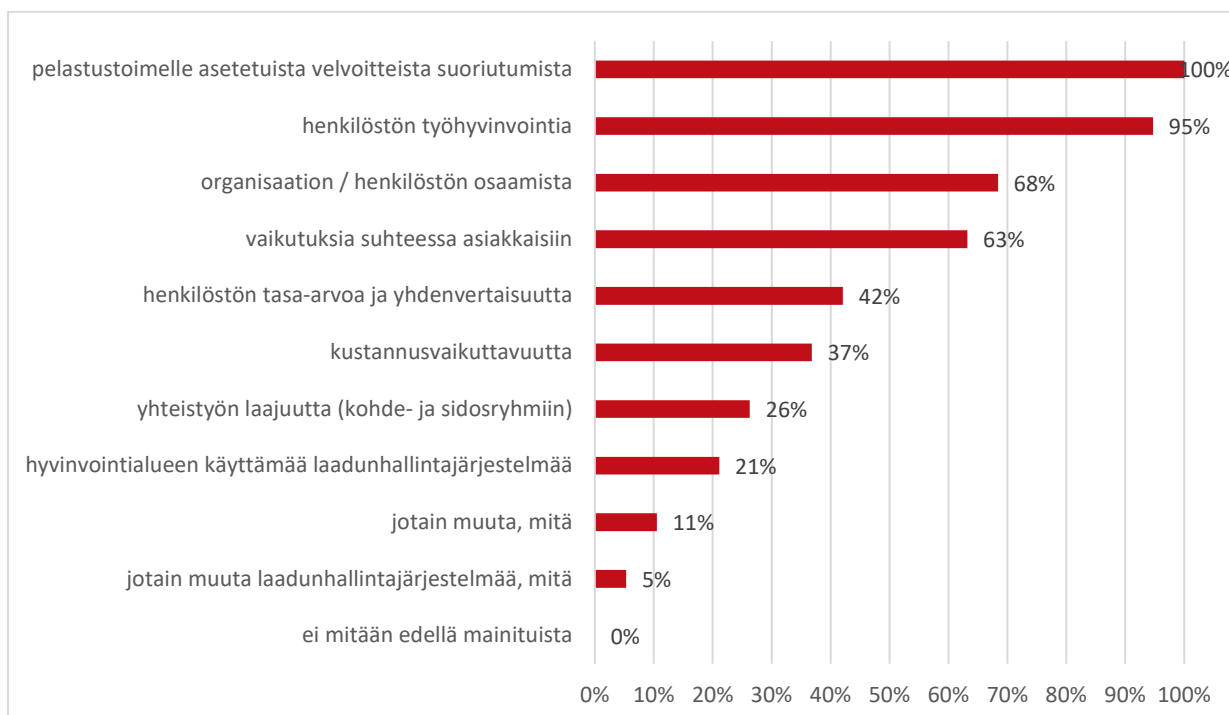
Vaikka arvioinnissa ainakin pyritään entistä enemmän myös ennakoivaan tarkasteluun, toimintaa tarkastellaan siis pääsääntöisesti toteutettujen toimenpiteiden ja panostettujen resurssien tasolla, jolloin ei päästä välttämättä käsiksi pitkäkestoisempaan yhteiskunnalliseen vaikuttavuuteen. Toisinaan koetaan myös hankalaksi erotella, mikä osuus kokonaisvaikuttavuudesta liittyy mihinkin palvelukokonaisuuteen.

Muun muassa tehtävämääriä ja toimintavalmiusaikojen toteumaa seurataan ja arvioidaan säännöllisesti. Pelastustoiminnan taloudellisia ja inhimillisiä vaikutuksia pyritään arvioimaan pelastetun omaisuuden ja henkilöiden muodossa. Joskus on kuitenkin hankalaa määritellä, mikä osuus kokonaisvaikuttavuudesta on onnettomuuksien ehkäisyn palveluilla ja mikä pelastustoiminnalla, esim. tulipaloissa.

Kyselyssä tiedusteltiin vielä monivalintakysymyksellä tarkemmin mittaamisen kohdentumista eri indikaattorien muodostamaan tietoon. Vastausten jakaumaa kuvataan kuviossa 10.

Seuraatteko toimintanne arvioinnissa (voitte valita useita vaihtoehtoja):

Kuvio 10. Toiminnan arvioinnin seuranta eri indikaattorien valossa Suomen pelastuslaitoksilla (N=19).

Jokainen vastaaja (19) kertoo tarkastelevansa toimintaansa suhteessa pelastustoimelle asetettuihin velvoitteisiin ja säädösperustaan. Henkilöstön työhyvinvointia seurataan esimerkiksi alueellisten ja kansallisten kyselyjen avulla lähes jokaisen kyselyyn vastanneen organisaatiossa (18), ja myös organisaation ja henkilöstön osaamista suhteessa vaatimuksiin seurataan lähes 70 prosentissa kyselyyn osallistuneista pelastuslaitoksista (13). Toiminnan vaikutuksia asiakkaisiin kertoo seuraavansa 63 prosenttia vastanneista (12). Hiukan alle puolet vastanneista mainitsee arvioivansa henkilöstön tasa-arvon ja yhdenvertaisuuden toteutumista (8), ja kustannusvaikuttavuutta seurataan reilussa kolmasosassa (7) kyselyyn osallistuneista organisaatioista. Yhteistyön laajuutta seuraa noin neljäsosa vastanneista (5), ja noin viidennes (4) hyödyntää seurannassa hyvinvointialueensa laadunhallintajärjestelmää. Yksi vastaajista kertoo seuraavansa joidenkin palveluiden eri osa-alueiden työllistävyyttä henkilötyökuukausien avulla, toinen taas turvallisuus- ja tietosuojapoikkeamia. Yksi mainitsee SHQS-laadunhallintajärjestelmän standardin olevan organisaatiossa koekäytössä.

Vastauksissa nousee esiin myös toiminnan tarkastelu suhteessa talouteen. Kyselyyn osallistuneiden taustaorganisaatioissa talouslukuja ja tuloksia seurataan systemaattisesti, ja tuloksista raportoidaan säännöllisesti hyvinvointialueille. Toteumaan perustuvia mittareita ovat pääsääntöisesti talousluvut, onnettomuuksien ehkäisytyön suoritteet ja niiden vaatimat kustannukset sekä pelastustoiminnassa ja ensihoidossa toimintavalmius- ja tavoitettavuusajat suhteessa käytettyihin resursseihin. Lisäksi tarkastellaan tehtäville osallistuneiden sopimuspalokuntien määriä, henkilötyövuosia, ylitoita ja sairauspoissaoloja. Yksi vastaaja kertoo taustaorganisaatiossaan tarkasteltavan lisäksi mahdollisia puutteita valmiudessa, poikkeamia suunnitellusta sekä työtaturmia. Muutama mainitsee, että kustannusvaikutuksia ja -vaikuttavuutta pyritään seuraamaan, mutta siihen toivottaisiin lisävälineitä.

Omaevalvontasuunnitelmissa määritellyt mittarit ja omaevalvontaraportit sekä ohjaaville viranomaisille ja päätöksentekijöille vuosittain toimitettavat raportit toimivat pelastuslaitoksilla myös vaikuttavuustyön välineinä. Moni kertoo hyödyntävänsä asiakas- ja sidosryhmäpalautteita, ja yksi mainitsee lisäksi saavutettavuuspalautteet.

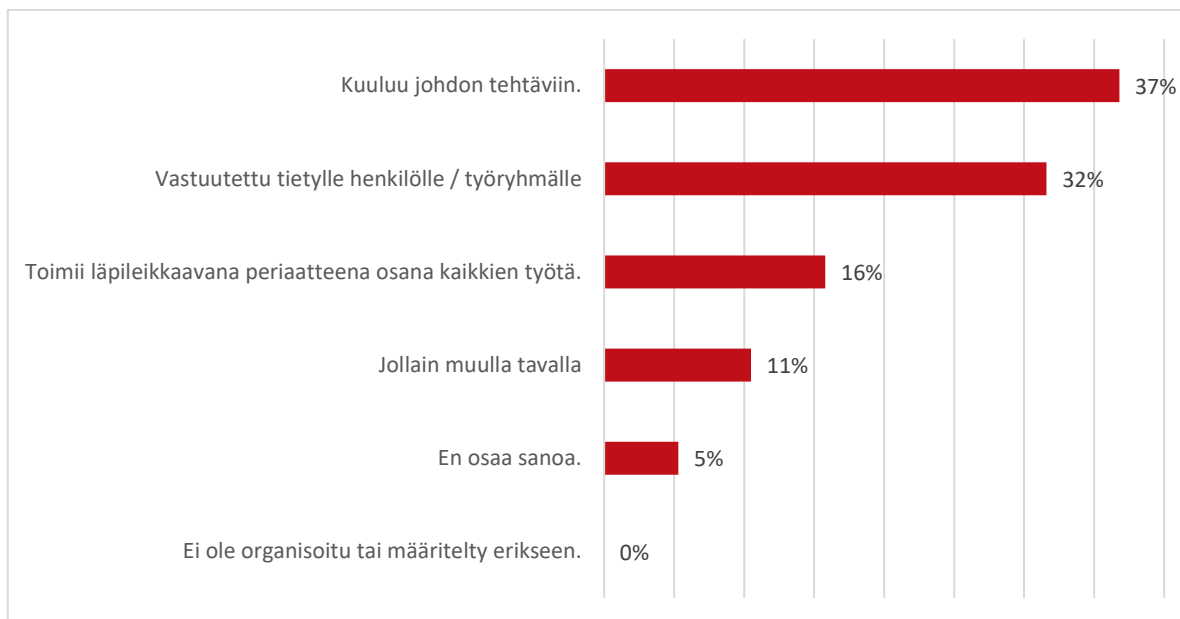
Luotettavien mittaamistapojen ja laadukkaiden mittarien kehittämistä toivotaan laajasti. Erityisesti siihen nähdään potentiaalia onnettomuuksien ehkäisytyössä, sillä esimerkiksi onnettomuuksien ehkäisyn toimintaohjelmatyö on tuonut ilmiöpohjaisen vaikuttavuustyön teemaa näkyväksi ja osallistanut yhteiseen tekemiseen laajoja ryhmiä niin alan sisällä kuin ulkopuolella.

Pelastustoiminnassa vaikuttavuusarviointiin on niin ikään tunnistettu joitain yhtenäisiä ja toimivia toimintatapoja, jotka perustuvat pääsääntöisesti lakisääteisiin raportointivelvoitteisiin. Vähiten yhteisesti tunnistettuja sopivia mittareita ja samalla eniten kehittämistarpeita vaikuttavuuden arviointiin tunnistetaan pelastustoimen palveluista varautumisessa ja väestönsuojelussa.

Lakisääteisiä palveluja poikkileikkaavien toimintojen vaikuttavuutta tarkastellaan pelastuslaitoksilla ainakin viestinnän, strategian toteutumisen, TKI-toiminnan sekä organisaatioiden yleishallinnon ja johtamisen osalta. Viestinnän vaikuttavuutta mitataan esimerkiksi tavoittavuuden, toimenpiteiden ja resursoinnin perusteella. Laadullisesti viestinnän vaikuttavuutta tarkastellaan etenkin sisäisen viestinnän osalta sekä analysoimalla sosiaalisen median viestinnän aikaan saamia reaktioita. Viestinnän vaikuttavuuden arvioinnissa hyödynnetään eri laatujärjestelmien sisältämiä mittareita, ja ainakin yhdessä organisaatiossa tarkastellaan myös konsernitasolla teetetävien turvallisuustutkimusten tuloksia. Strategian toteutumista seurataan tarkastelemalla palvelutuotannon resursointia, henkilöstökyselyjen tuloksia, Aluehallintoviraston kanssa käytyjä keskusteluja, hyvinvointialueiden erilaisia sidosryhmä- ja asiakaskyselyjä sekä laatujärjestelmien mittaristoja. Organisaation omaa tutkimus- ja kehittämistoimintaa seurataan ja arvioidaan sisäisesti esimerkiksi laatujärjestelmän avulla. ICT-palveluiden vaikuttavuutta toivottaisiin voitavan seurata jatkossa tehokkaammin, mutta sitä ei vielä ainakaan kovin laajasti tai systemaattisesti tehdä muutoin kuin yksittäisillä sisäisillä kyselyillä tai laatujärjestelmiin sisältyvillä mittareilla. Jollain aikavälillä pelastustoimen palveluihin kehitettävien ICT-työkalujen (kuten chatbotit ja sähköiset ilmoitusjärjestelmät) toivotaan tuovan välineitä myös itse palveluiden vaikuttavuuden todentamiseen.

Vaikuttavuuden arvioinnin organisoinnissa on vaihtelua pelastuslaitosten välillä. Yli kolmanneksella kyselyyn osallistuneista pelastuslaitoksista arviointi kuuluu johdon tehtäviin (7 vastaajaa). Kuuden vastaajan organisaatiossa (32 % kyselyyn vastanneista) vaikuttavuustyön vastuu on osoitettu tietyille henkilöille tai työryhmälle, kuten keskijohdon päälliköille, esihenkilöille, suunnittelijoille ja kehittäjille, vastualueiden ohjausryhmille, TKI-palveluille tai omaevalvontaa tekeville. Noin kuudesosa vastanneista (3) kertoo vaikuttavuuden arvioinnin olevan osa kaikkien työtä. Joissain organisaatioissa TKI-osasto seuraa keskitetysti pelastustoimen palvelutuotantoa, mihin sisältyvät myös ennakoiva ja toteumiin perustuva palvelukyvyyn ja palveluiden säädöstenmukaisuuden arviointi. TKI-palveluiden tehtäviin saattavat kuulua myös toimintaympäristö- ja riskianalyytit, onnettomuuskehityksen ja palvelutarpeen seuranta sekä niihin liittyvien johtopäätösten tekeminen ja vaikuttamistarpeiden laatiminen. Yksi toteaa vielä, että *vastuut on osittain määritelty ja osittain toimitaan tilanteen mukaan*. Yhdellä kyselyyn osallistuneista organisaatioista arviointi toteutuu puolestaan *osana lakisääteistä omaevalvontatyötä*. (Kuvio 11.)

Miten palveluiden toteuman arviointi on organisoitu/vastuutettu pelastuslaitoksella?

Kuvio 11. Vaikuttavuustyön organisointi pelastuslaitoksilla (N=19).

Pelastusalan koulutuksen⁴ vaikuttavuustarkastelun kriteereinä käytetään soveltuvin osin vastaavia tunnuslukuja ja mittareita kuin Opetushallitus käyttää valtakunnallisessa tarkastelussaan⁵ (ks. myös tämän raportin luku 4.2, *Ammatillisen koulutuksen parissa tehtyä vaikuttavuustyötä*). On kuitenkin hyvä huomioida, että vaikka Pelastusopisto tuottaa sekä ammatillisen tason että ammattikorkeakoulutasoista opetusta ja oppilaitoksesta valmistutaan niiden mukaisiin tutkintoihin, pelastusalan koulutus pohjaa erilliseen lainsäädäntöönsä (laki Pelastusopistosta [607/2006] ja laki Poliisiammattikorkeakoulusta (1164/2013)) ja sitä ohjataan sisäministeriöstä. Näin esimerkiksi Pelastusopisto arvioi koulutuksensa vaikuttavuutta pääsääntöisesti oppilaitoksen omien palaute- ja muiden kyselyjen avulla. Opiskelijoiden palautekyselyissä tarkastellaan opiskelijoiden näkemyksiä liittyen tutkintotavoitteiden saavuttamiseen ja opetuksen toteutustapoihin, ja palautetta kerätään sekä jokaiselta opintojaksolta että opintojen loppuvaiheessa koko tutkinnosta. Työelämäpalautteissa tarkastellaan puolestaan koulutuksen tuottaman osaamisen ja työelämän osaamisvaatimusten vastaavuutta sekä valmistuneilta opiskelijoilta että työnantajilta kolme vuotta valmistumisen jälkeen. Tutkintokoulutuksen lisäksi Pelastusopisto vastaa sopimushenkilöstön koulutusjärjestelmästä, opetussuunnitelmien valmistelusta, ylläpidosta ja kehittämisestä, vastaavien koulutusten koulutuksesta, kouluttajarekisterin ylläpidosta sekä opetusmateriaalin tuottamisesta, joita

⁴ Pelastusalan koulutusta tuottavat Suomessa Kuopiossa sijaitseva valtakunnallinen Pelastusopisto ja Helsingin pelastuskoulu. Pelastusopistossa voi suorittaa pelastajan ammatillisen tutkinnon tai valmistua hätäkeskuspäivystäjäksi tai pelastusalan alipäällystö- tai AMK-päällystötutkintoon. Pelastuskoulu tuottaa Pelastusopiston opetussuunnitelman mukaista ammatillista koulutusta, mikä valmistaa pelastajan tutkintoon.

⁵ Ammatillisen koulutuksen vaikuttavuutta tarkastellaan valtakunnallisesti kokonaisuutena etenkin rahoitusperusteita määriteltäessä ja rahoitusta kohdennettaessa. Valtakunnallisessa tarkastelussa vaikuttavuusindikaattoreina käytettävät valmistumisaika, työelämään sijoittuminen ja arvosanat toimivat myös valtionosuusrahoituksen perusteina.

Pelastusopisto arvioi niin ikään pääsääntöisesti oppilaitoksen omien kyselyjen avulla. Tulossopimuksessa vaikuttavuustarkastelun mittareita ovat tutkintokoulutuksen osalta tutkintopalautteet, työelämäpalautteet, suoritettujen tutkintojen määrä, hakijamäärät sekä läpäisyprosentit. Työllistymiseen liittyviä tietoja Pelastusopisto ei saa Tilastokeskukselta.

Eri oppilaitoksissa vaikutuksia ja vaikuttavuutta onkin lähestytty eri tavoin, lähtien kunkin oppilaitoksen omistakin tavoitteista, asiakastarpeista ja toimintaympäristöstä. Yhtä kaikki pelastusalan koulutuksessa vaikutusten ja vaikuttavuuden mittaaminen koetaan tärkeäksi, jotta koulutusta voitaisiin toteuttaa, kehittää, suunnata ja kohdentaa yhä paremmin vastaamaan niin toimintaympäristön tarpeisiin kuin yhteisiin vaikuttavuustavoitteisiin. Siihen tunnustetaan kuitenkin tarvittavan lisää resursseja, osaamista ja laajaa yhteistä tekemistä eri verkostoissa.

Arviointiin tarvittava pitkäjänteinen työ korostuu pelastusalan valtakunnallisessa TKI-toiminnassa, sillä tutkimus- ja kehittämistyön vaikutukset ilmenevät yleensä viiveellä. Lisäksi TKI-toiminnan vaikuttavuusarviointi nähtäisiin tärkeäksi sitoa toiminnasta aiheutuviin kustannuksiin. Toistaiseksi pelastusalan TKI-toiminnan valtakunnallisen tason vaikuttavuusmittareina ovat olleet yleensä hankkeille erikseen tuotetut tai rahoittajan määrittelemät kriteerit ja mittarit: kokonaisvaltainen ja yhteinen pelastusalan TKI-vaikuttavuustyön malli puuttuu. (Sisäministeriö 2022a; 2022b.)

Pelastusalan vaikuttavuustietopohja ja järjestelmät tiedon hallintaan

Pelastuslaitosten valtakunnalliset raportointivelvoitteet ovat lisääntyneet: tällä hetkellä systemaattista ja kokonaisvaltaista raportointia edellyttävät Aluehallintovirasto ja sisäministeriö, minkä lisäksi pelastuslaitosten tulee tehdä sisäistä omavalvontaa sekä arvioida palvelutasoaan osa-alueittain. Pelastusallalla onkin jo pitkään kerätty monipuolista toimintaa koskevaa tietoa, ja toiminnan kehittyessä tietopohja on laajentunut. Eri toimijat osallistuvat paitsi yhteiseen työhön tavoitteiden saavuttamiseksi, myös työtä koskevan tiedon tuotantoon ja raportointiin eri järjestelmiin. Työ on pitkälti manuaalista ja tieto sijaitsee hajallaan eri tietokannoissa. Näin myös tiedon yhteensovittaminen ja koordinointi on osoittautunut haasteelliseksi.

Myös *Suorituskykyhankkeen* loppuraportissa todetaan, että pelastustoimella on käytettävissään paljon erilaista tietoa toiminnan ohjauksen ja kehittämisen tueksi, ja esimerkiksi Pelastustoimen resurssi- ja onnettomuustilasto Prontoon on kerätty erilaista tehtäviin ja kustannuksiin liittyvää tietoa, jota on hyödynnetty monin tavoin. Prontoon liittyy kuitenkin haaste tietojen yhteensopimattomuudesta, mikä vaikuttaa käytettävän datan luotettavuuteen ja vertailtavuuteen. Tietojen kattavuudessa on puutteita, eikä sen aineistoihin sisälly tietoja esimerkiksi pelastusalan järjestöjen toiminnasta. (Esim. Mankkinen, Haake, Soininen & Nykyri 2022.)⁶ Myös uusimmassa

⁶ Suorituskykyhankkeessa pelastustoimen alueellisen vertailun vähimmäistietosisällöksi määriteltiin saatavuus, laatu, vaikuttavuus, kustannukset ja tuottavuus. Itsearviointien ja kansallisten ohjaajatahojen suorittamien arviointien lisäksi tarvittavaksi tietoperustaksi nähtiin valvontasuunnitelmat, joiden toteumaa oli tarkoitus arvioida suhteessa pelastuslain vaatimuksiin. Lisäksi katsottiin tarvittavan arviointitietoa suoritteista, resursseista, tuloksista ja laadusta sekä asiakaskokemuksesta. Tavoitteeksi määriteltiin, että tunnistettujen suorituskykyvaatimusten mukaisia ja tehtävissä toteutuneita kyvykkyyksiä tulisi jatkossa kyetä seuraamaan ja arvioimaan systemaattisesti osana nykyisiä käytössä olevia tietojärjestelmiä. (Mankkinen, Haake, Soininen & Nykyri 2022.) Edellä mainitut tietoaaineistot nousevat esiin myös tässä selvityksessä pohdittaessa vaikuttavuusarvioinnin pohjaksi tarvittavaa tietoa.

Aluehallintoviraston valtakunnallisessa asiantuntija-arviossa huomautetaan, että Prontoon kirjaamisessa on puutteita ja vastuissa epäselvyyksiä (Leinonen 2024). Tiedon keruu on pitkälti käsityötä, mikä vaatii resursseja ja sisältää aina mahdollisuuden inhimillisille virheille. Lisäksi pelastuslaitosten omien palotarkastusohjelmien sekä Prontoon välillä on eroja muun muassa toimenpiteiden ja kohdeluokitteluiden määrittelyssä.

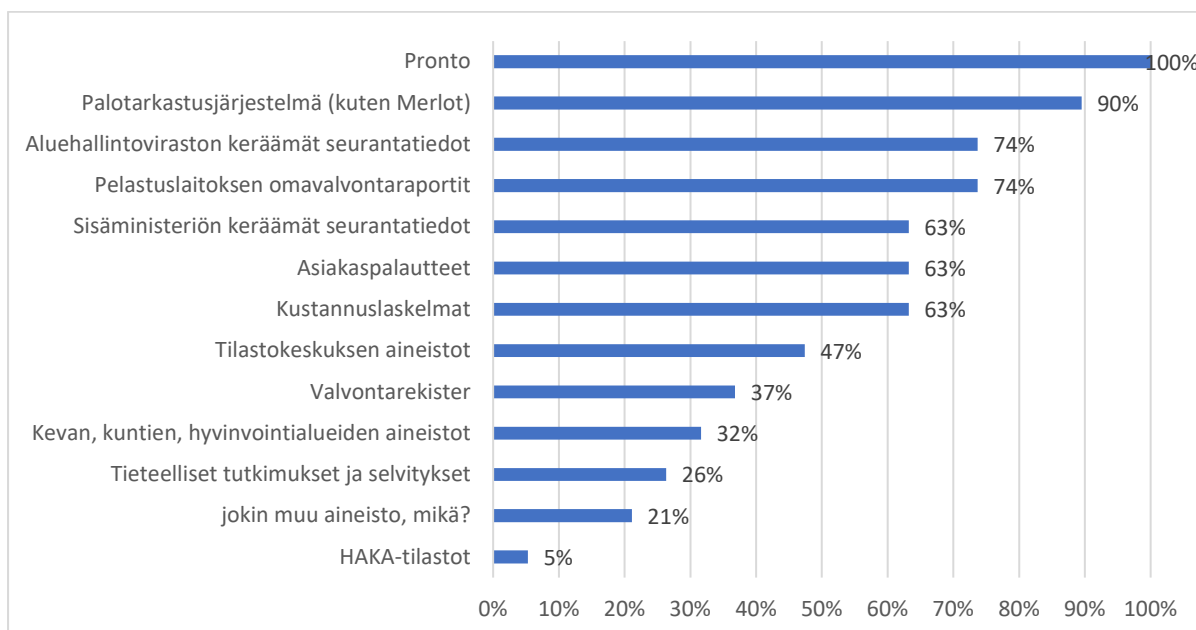
Arviointi- ja seurantatietoa kerätään myös eri tavoin eri pelastustoimen alueilla. Tieto ei aina ole vertailtavissa eri laitosten kesken, mikä vaikeuttaa kokonais kuvan muodostamista ja näin myös tavoitteiden asettamista ja ohjausta. Vaikka esimerkiksi *Suorituskykyhankkeessa* pelastustoimen tietoperustaa päivitettiin tuottamalla monipuolista tietoa ja toimintamalleja esimerkiksi pelastustoimen toimintaympäristöanalyysin ja asiakasymmärryksen rakentamisen sekä kustannuslaskennan yhdenmukaistamiseksi (Erholtz & Mannila 2022), joiltain alueilta saattavat yhä puuttua esimerkiksi talouteen tai henkilöstöresursseihin liittyvät tiedot joko osittain tai kokonaan. (Esim. Hätininen & Määttä 2022; Leinonen 2024; Mankkinen, Haake, Soininen & Nykyri 2022, 12.) Järjestelmät, joihin tietoa pelastusalan toiminnasta kerätään ja joilla niitä hallinnoidaan, ovat niin ikään moninaiset, eikä esimerkiksi hyvinvointialueiden omien HR-, asiakaspalautte- tai taloudenhallintajärjestelmien tuottamaa tietoa välttämättä pystytä sellaisenaan siirtämään kansallisiin järjestelmiin. Onnettomuuksien ehkäisyn Merlot-raportointijärjestelmästä on alueilla käytössä eri versioita, ja myös raportoinnin käytännöt vaihtelevat alueittain.

Myös Laine (2017) toteaa pelastustoimen kustannus-vaikuttavuusanalyysin mahdollisuuksia tarkastelleessa tutkimuksessaan, että etenkin käytössä olevien tietojärjestelmien erot keruu- ja kirjaamistavoissa aiheuttavat palveluiden vaikuttavuuden mittaamiseen epävarmuutta. Tueksi hän toivoisi muun muassa tietojärjestelmien kehittämistä sekä tiedonkeruun vahvempaa kansallista koordinaointia. Lisäksi hän huomauttaa, että tilastoinnissa viimeisten vuosikymmenten aikana tapahtuneet muutokset aiheuttavat haasteita lukujen trendipohjaiselle tarkastelulle.

Tämän hankkeen kyselytulokset tukevatkin jo aiemmin laajasti havaittua haastetta pelastusalan toimintaa koskevien raportoitavien tietojen runsaudesta ja hajautumisesta eri järjestelmiin (kuviot 12, 13 ja 14). Koska tiedon sijainti hajallaan eri järjestelmissä ja yhteisen käsitteistön puute vaikeuttavat tietojen hyödyntämistä, yhtenäisen ja luotettavan tietopohjan kehittäminen on ollut pelastusalan tavoitteena jo vuosien ajan.

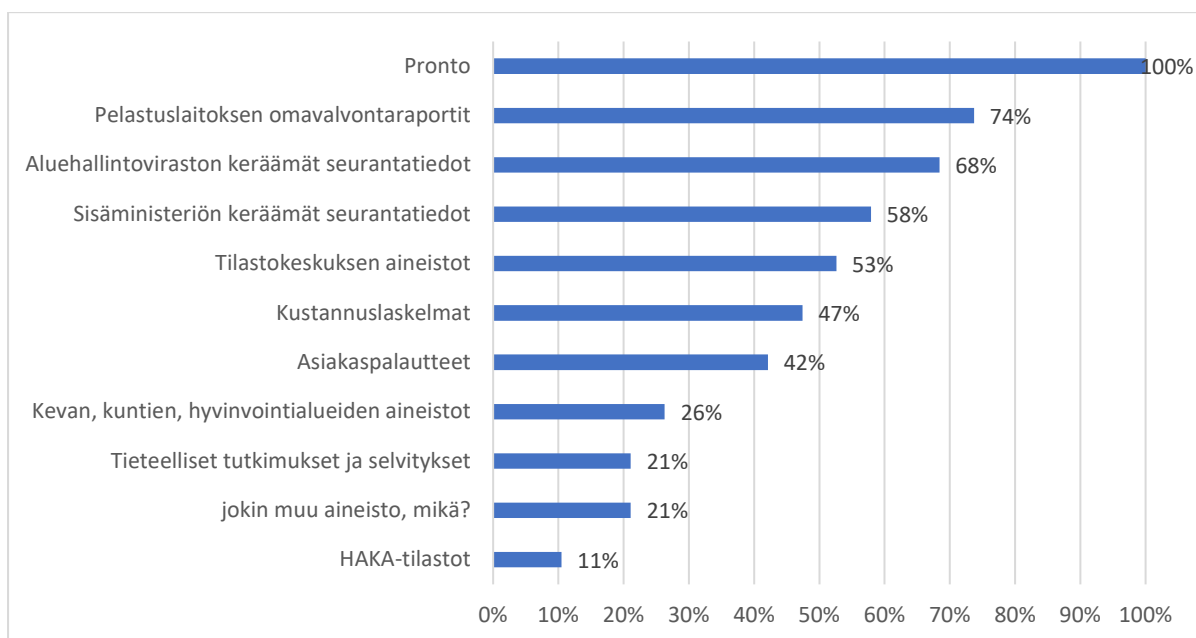

Mitä tietoaaineistoja hyödynnätte vaikuttavuustyössänne? Onnettomuuksien ehkäisy

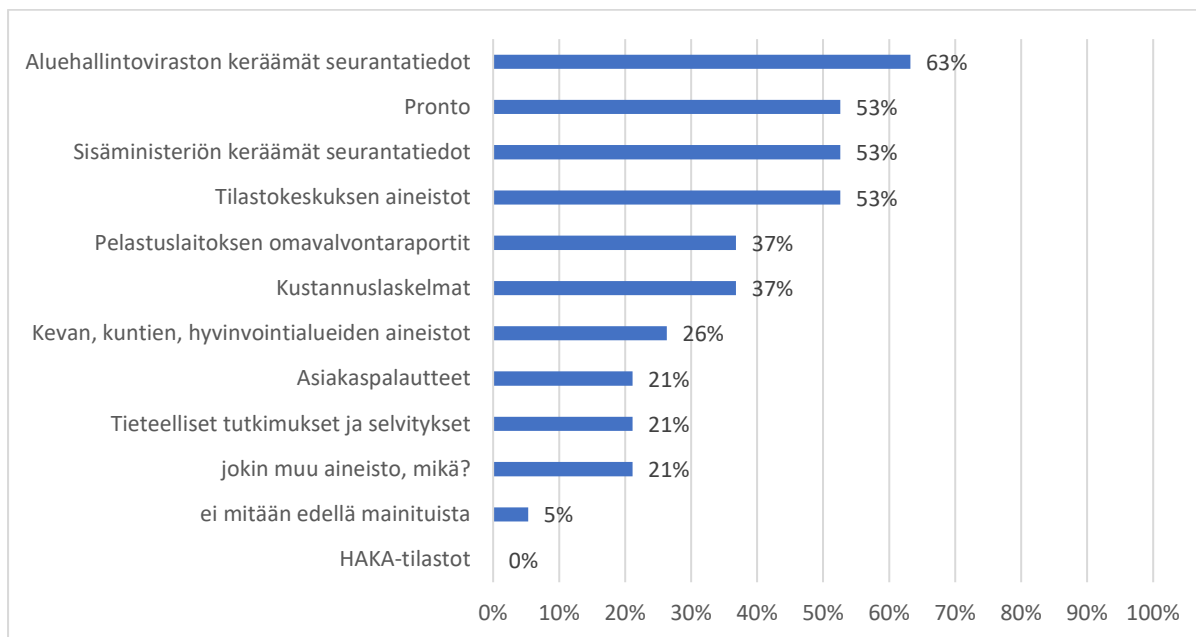
Kuvio 12. Pelastustoimen onnettomuuksien ehkäisytönnön vaikuttavuustiedon monet lähteet (N=19).

Mitä tietoaaineistoja hyödynnätte vaikuttavuustyössänne? Pelastustoiminta

Kuvio 13. Pelastustoiminnan vaikuttavuustiedon monet lähteet (N=19).

Mitä tietoaaineistoja hyödynnätte vaikuttavuustyössänne? Varautuminen ja väestönsuojelu

Kuvio 14. Varautumisen ja väestönsuojelun vaikuttavuustyön monet lähteet (N=19).

Vaikuttavuustiedon raportointi ja hyödyntäminen pelastusalan työssä

Pelkkä data ja sopivakaan mittaristo eivät tee autuaaksi: lopulta tärkeintä onnistumisessa on, miten kerättyä tietoa hyödynnetään toiminnan kehittämisessä ja suuntaamisessa, päätöksenteossa ja käytännön työn valinnoissa. Vaikuttavuustyössä ei ole tarpeen kerätä tietoa tiedon vuoksi, vaan olennaista on tunnistaa tieto, mitä voidaan hyödyntää toiminnan tavoiteperustaisessa suuntaamisessa ja kehittämisessä. Palvelujen järjestäjien ja tuottajien vastuulla onkin huolehtia toiminnan organisoinnista niin, että esimerkiksi suorituskykyvaatimusten ja kriteerien mukaisen tehtävistä suoriutumisen saavuttamista voidaan arvioida, päätöksiä tehdä ja toimintaa suunnata tietoperusteisesti. Vaikuttavuustiedon avulla tulee voida tehdä johtopäätöksiä toimintaympäristön ja asiakkaiden tarpeiden kannalta olennaisen toiminnan vaikutuksista ja vaikuttavuudesta suhteessa määriteltäviin tavoitteisiin. Johtopäätösten perusteella toimintaa voidaan priorisoida, suunnata ja kehittää edelleen.

Useimmat kyselyyn vastanneista kertovat organisaationsa tunnistavan ne tiedot, joiden pohjalta palveluita voidaan kehittää. Lisäksi valtaosa näkee, että palveluita kehitetään kerättyjen tietojen perusteella. Useimmat vastanneista toteavat myös, että organisaation johtaminen ja vaikuttavuustyö perustuvat ajantasaiseen tietoon toimintaympäristöstä.

Määrällisiä toteumatietoja käsitellään pääosin Excelissä. Yhden vastaajan edustamassa organisaatiossa PowerBI-järjestelmää ollaan ottamassa käyttöön pelastustoimen palveluiden ja toteumien raportointiin yhteistyössä hyvinvointialueen keskitetyn tietojohdamisen yksikön kanssa, mutta rajalliset resurssit ovat hidastaneet työn käynnistymistä.

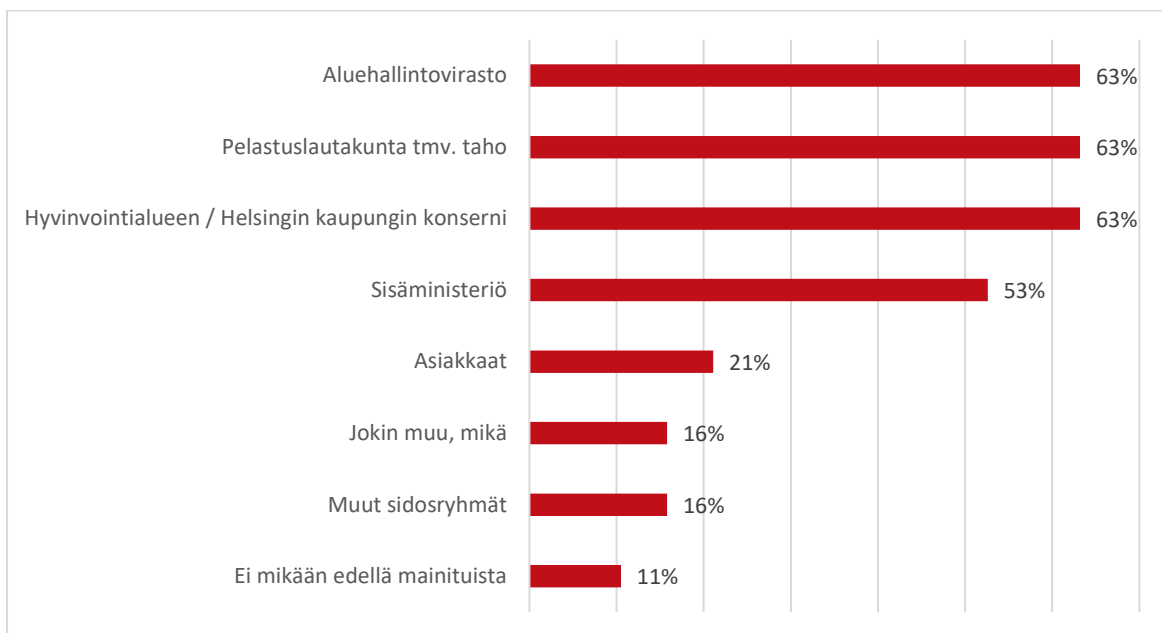

Pelastuslaitosten hyödyntämiä järjestelmiä vaikuttavuustiedon käsittelyssä

1. Power BI
2. Excel
3. MapInfo
4. QGIS
5. Hyvinvointialueen raportointijärjestelmät (keskeisimpinä Tableau, Power BI)

Vaikuttavuusarvioinnin tuloksista raportoinnin tavat, tasot ja systemaattisuus vaihtelevat alueittain. Lakisääteisen ja palvelutasopäätöksen mukaisen palvelutuotannon tuloksista raportoidaan useissa organisaatioissa systemaattisesti, toisissa painottuen lähinnä toteumiin mutta joissain myös ennakoivasti. Kyselyyn vastanneista 63 prosenttia (12) kertoo organisaationsa raportoivan vaikuttavuusarvioinnin tuloksista Aluehallintovirastolle ja omalle taustaorganisaatiolleen, ja 53 prosenttia vastanneista (10) ilmoittaa raportoivansa tulokset sisäministeriölle. Asiakkaille tuloksista kertoo raportoivansa noin viidennes kyselyyn vastanneista (4) ja sidosryhmille vastaavasti kuudesosa vastanneista (3). Toteumasta ja toimintaan liittyvistä haasteista raportoidaan hyvinvointialueille yleensä kuukausittain, minkä lisäksi toteutetaan sisällöltään kattavampia osavuosisraportteja sekä vuosittaisia toimintakertomuksia. Yhteiskunnallisen vaikuttavuuden huomioiminen raportoinnissa vaihtelee alueittain, ja vastanneista yksi ilmoittaa erikseen organisaationsa pyrkineen arvioimaan toiminnan yhteiskunnallista vaikuttavuutta ainakin sisäministeriön ja Aluehallintoviraston vuosittaisten tietopyyntöjen yhteydessä. (Kuvio 15.)

Mille tahoille raportoitte vaikuttavuusarviointinne tuloksista?

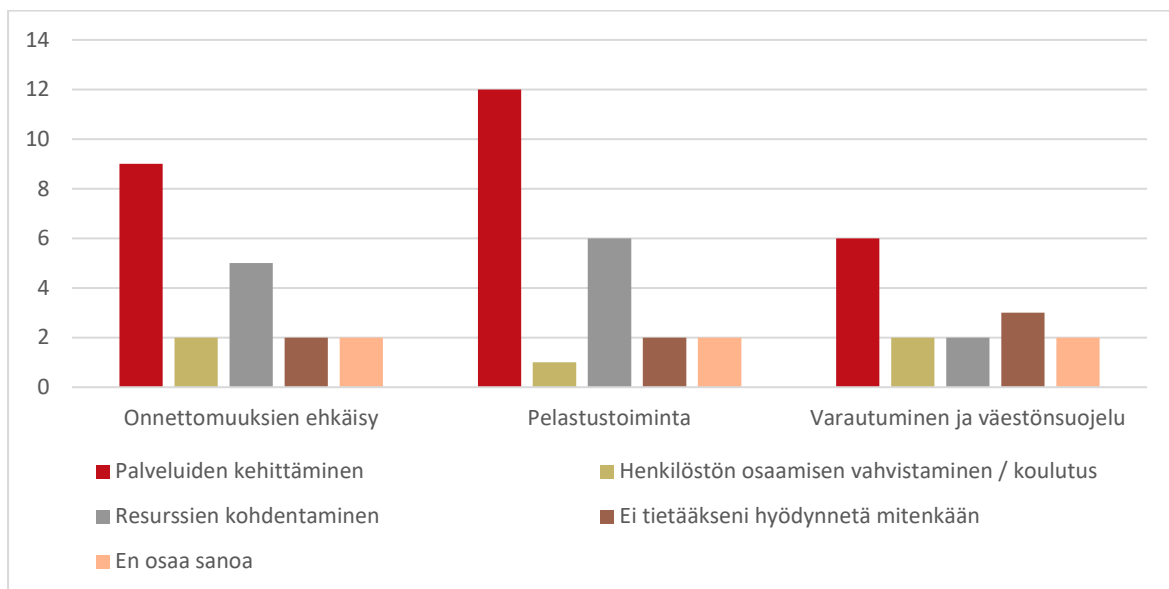
Kuvio 15. Vaikuttavuusarvioinnin tuloksista raportointi ja viestintä pelastuslaitoksilla (N=19).

Lisäksi hankkeen keskusteluissa nousee esiin mahdollisuus vaikuttavuustiedon hyödyntämiseen alan veto- ja pitovoiman kehittämisessä sekä ylipäättään toimintaedellytysten vahvistamisessa. Tähän nähdään tarvittavan monikanavaista ja näkyvää yhteiskunnallista viestintää eri kohderyhmille. Kyselyn perusteella vaikuttavuuden tuloksista viestitään systemaattisesti hyvinvointialueille, sisäministeriölle ja Aluehallintovirastolle, minkä lisäksi osa vastanneista kertoo viestivänsä vaikuttavuudestaan kuntien asukkaille tai pelastuslaitoksen sidosryhmille. Organisaatioiden sisäisessä viestinnässä palvelutuotannon toteutumiseen linkittyvät onnistumiset ja haasteet ovat säännöllisesti esillä henkilöstöinfoissa, minkä lisäksi mittaamisen ja arvioinnin toteumia sekä vaikuttamistarpeita saatetaan nostaa ajoittain esiin esimerkiksi sosiaalisessa mediassa ja tiedotusvälineissä. Joissain organisaatioissa tuotetaan myös kuukausittaisia hyvinvointialuetasoisia raportteja, joissa tarkastelu kohdentuu kokonaistuottavuuteen.

Hankkeen kyselyn perusteella pelastuslaitokset hyödyntävät vaikuttavuustietoa erilaisin tavoin. Vastaukset (N=18) painottuvat palveluiden kehittämiseen: puolet vastanneista kertoo hyödyntävänsä tietoja onnettomuuksien ehkäisyn palveluiden kehittämisessä, kaksi kolmasosaa pelastustoiminnan kehittämisessä ja yksi kolmasosa varautumisen ja väestönsuojelun kehittämisessä. Toiseksi eniten tietoja kerrotaan hyödynnettävän resurssien kohdentamisessa, ja vahvimmin tämä näkyy pelastustoiminnassa ja onnettomuuksien ehkäisytyössä. Sen sijaan väestönsuojelun ja varautumisen kohdalla näin kertoo tekevänsä ainoastaan 11 prosenttia vastaajista. Alle kolmannes vastanneista ilmoittaa, että ei osaa sanoa tai ei tiedä tietoja hyödynnettävän tällä hetkellä organisaatioissa millään tavalla. (Kuvio 16.)

Miten vaikuttavuustietoja hyödynnetään organisaationne toiminnan kehittämisessä?

Kuvio 16. Vaikuttavuustiedon hyödyntäminen toiminnan kehittämisessä pelastuslaitoksilla (N=18).

Pelastuslaitoksen vaikuttavuustarkastelun yhteys hyvinvointialueiden sosiaali- ja terveystalveluiden tai hyvinvointialueiden konsernitason vaikuttavuustarkasteluun vaikuttaa kyselyn perusteella ainakin toistaiseksi vielä suhteellisen ohuehkolta. Yli puolet vastaa, että pelastuslaitoksen vaikuttavuusarvioinnin tuloksia ei tarkastella suhteessa hyvinvointialueen tai kaupungin vaikuttavuusarvioinnin tuloksiin. Vain yksittäisillä pelastuslaitoksilla tuloksia tarkastellaan suhteessa joko konsernitason tuloksiin kokonaisuutena tai sosiaali- ja terveystalveluiden tuloksiin erikseen – kahdessa organisaatiossa myös suhteessa niistä molempiin.

Vaikuttavuustyön dokumentointi, arviointi ja kehittäminen pelastusalalla

Muun muassa *Suorituskykyhankkeessa* on aiemmin huomattu, että pelastusalalla olisi tarvetta paitsi koko pelastustoiminnan kattavalle vaikuttavuuden ja laadun arvioinnille, myös itse arviointityön kehittämiselle. Hankkeen loppuraportin mukaan esimerkiksi pelastuslaitosten itsearvioinnin perusteella vuonna 2022 heikoimmin toteutuva pelastustoiminnan suorituskyky oli vaikuttavuuden ja toiminnan laadun arviointi. Suorituskykyhankkeessa nähtiin, että tunnuslukutyypisten tietojen ja olennaisten mittareiden s nn llinen arviointi olisi tärkeää niin valtakunnallisella kuin alueellisella tasolla, ja jotta tietoja pystyttäisiin hyödyntämän johtamisessa, toiminnassa ja ohjaamisessa tehokkaasti, tarvittaisiin systemaattista [mittariston] laadun tarkastelua, uusien tiedonkeruun menetelmien kehittämistä, yhtenäistä tietopohjaa sekä tiedon laadukkuuden, yhdenmukaisuuden ja luotettavuuden varmistamista. (Mankkinen, Haake, Soininen & Nykyri 2022.)

Tämän hankkeen havainnot tukevat edellä mainittua: kyselyyn vastanneista kolme toteaa, ettei vaikuttavuustyön laatua ja vaikuttavuutta arvioida organisaatiossa mitenk n. Muutama mainitsee, että työ on vasta alussa mutta vaikuttavuustyötä pyrit n jatkossa kehittämän. Esimerkiksi omavalvonta n hd n jatkossa mahdollisuudeksi tukea organisaatioita vaikuttavuustyön kehittämisessä, kuten tarkoituksenmukaisten laadullisten ja m r llisten mittarien m r ittelyss .

Arvioidaan seurannan s nn llisyytt  sekä seurantatiedon oikeellisuutta ja soveltuvuutta tietojohtamiseen ja palvelutuotannon ohjaamiseen.

Tässä ollaan varmaan vielä kehitysvaiheessa, mutta keskitetyt arviointimallit, kuten omavalvonta, tuovat asiaan johdonmukaisuutta ja läpinäkyvyyttä. Vaikuttavuuden arviointia ei kattavasti tehdä, mutta pyrkimys on tuoda vaikuttavuus mukaan tietojohtamiseen.

On tarpeen tunnistaa, että kerättävä tieto on aina jollakin tavalla sidoksissa aikaan. T n n n olemme varmoja siitä, mitä tietoa haluamme kerätä. Huomenna havaitsemme, että jokin tieto ei (enää) palvele sitä tarkoitusta, johon olemme sitä ajatelleet. Meidän tulee tehdä vielä paljon työtä sen eteen, että osaamme arvioida kriittisesti kerättävän tiedon arvoa nyt ja tulevaisuudessa. Suunnittelu- ja ohjauksj rjestelm ss  meillä on keinoja tähän arviointityöhön. Kun asiantuntijat m r rittelev t, mikä on palvelun haluttu taso, tulee samalla pohtia myös mittareita, joiden avulla palvelun tasoa tarkastellaan.

Hankkeessa käytyjen keskustelujen ja kyselyvastausten perusteella voidaan todeta, että paitsi pelastusalan vaikuttavuudesta, my sk n sen tekemästä vaikuttavuustyöstä ei koeta viestittävän

tarpeeksi. Yhtä kaikki teemaan liittyvät puheenvuorot ovat viime aikoina lisääntyneet myös julkisuudessa: sosiaalisen median alustoilla esimerkiksi pelastusjohtajat ovat tuoneet esiin alalla tehtyä vaikuttavuustyötä, minkä lisäksi muun muassa sisäministeriö ja Pelastusopisto ovat osallistuneet vaikuttavuuskeskusteluun. Niin ikään tämän hankkeen toteuttama viestintä pelastusalan vaikuttavuustyön merkityksestä on saanut aikaan positiivisia reaktioita sekä alan sisällä että ulkopuolella. Alan vaikuttavuustyö koetaan tärkeäksi, ja siitä toivottaisiin viestittävän yhä laajasti niin alan sisäisesti kuin eri sidos- ja kohderyhmille.

4.4 Pelastusalan vaikuttavuustyön tulevaisuus

Hankkeen tulevaisuusorientoituneissa työpajoissa ja verkkopaneelissa keskityttiin pelastusalan vaikuttavuustyön haasteisiin ja mahdollisuuksiin. Kyselyssä kysyttiin kehittämistarpeita ja toiveita, ja verkkopaneelin kolmannella kierroksella osallistujat ideoivat mahdollisia tulevia, pelastusalalle tarpeellisia ja muuttuvassa toimintaympäristössä tarpeen mukaan päivittyviä vaikuttavuusmittareita.

Hankkeen keskustelut ja selvityksen tulokset tukevat ajatusta siitä, että pelastusalalla on vahva halu kehittyä ja orientoitua tulevaan. Alan vahvuudeksi nähdään verkostot ja yhteinen tekeminen. Kehittämistyö nojaa kuitenkin pitkälti yksittäisiin, erillisrahoitteisiin hankkeisiin, jolloin hankkeiden tuotokset uhkaavat jäädä laajasti hyödyntämättä. Totutuista toimintamalleista irti päästäminen ei ole myöskään välttämättä aina helppoa, ja jatkuvien talous- ja muiden paineiden alla kehittäminen uhkaa jäädä paitsioon. Kehittämistoimintaan toivotaan systemaattisuutta ja kansallista koordinaatiota. Tarve myös uudelleenlaistamiseen, systemaattiseen vaikuttavuusarviointiin ja vaikuttavuustiedolla johtamiseen perustuvalla kulttuurille on tunnistettu ja tunnustettu.

Vaikuttavuus- ja mittarointityö on ollut harmillisen rikkonaista puuhastelua vailla pitkän aikavälin tavoitetta ja toteutusta. Hallitusohjelman tavoite tulipalojen puolittamisesta 2030 mennessä on selkeä ja valtakunnallinen, mutta jos ei ymmärretä nykyiseen määrän syitä, ei selkeitäkään tavoitteita voida edistää.

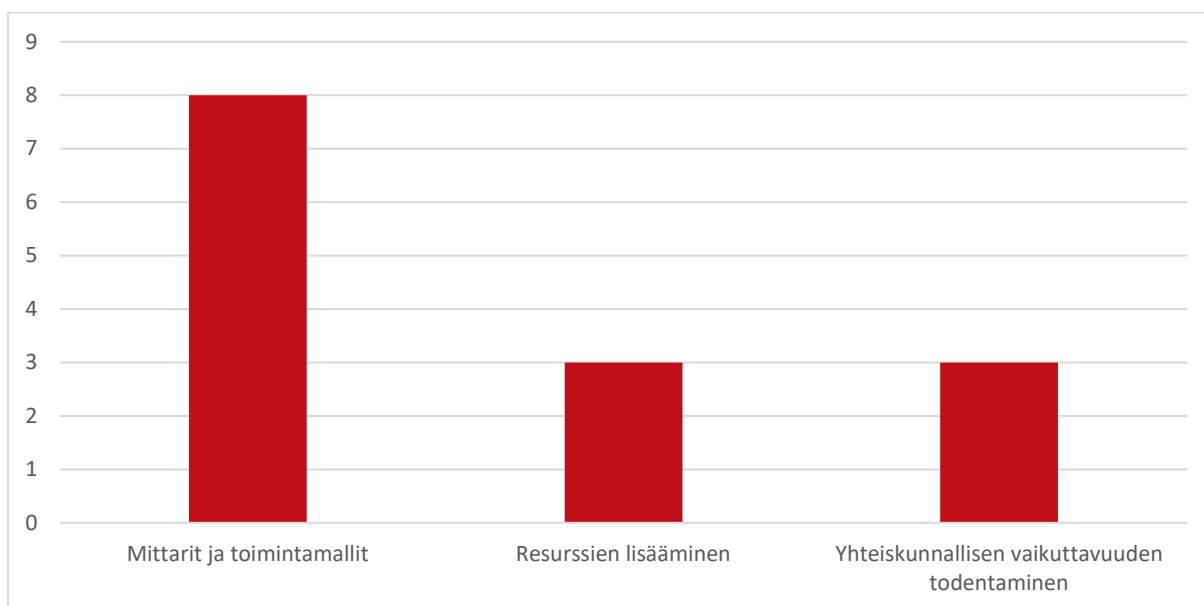
Pelastusalan vaikuttavuustyölle tunnistettuja kehittämistarpeita

Vaikuttavuustyö nähdään pelastusalalla tärkeäksi sekä kansallisella että alueellisella tasolla. Valtakunnallisesti toivotaan muodostettavan laajempaa näkökulmaa paitsi pelastusalan vaikuttavuudesta kokonaisuutena, myös osana yhteiskunnan kokonaisturvallisuutta sekä suhteessa muiden turvallisuusviranomaisten vaikuttavuuteen. Valtakunnallinen tarkastelu nähdään tärkeäksi muun muassa tiedon luotettavuuden ja vertailtavuuden takia. Kuitenkin koska resurssit ja suorituskyvyt vaihtelevat alueittain, myös vaikuttavuutta tulee hankkeen tulosten perusteella jatkossakin tarkastella myös suhteessa alueellisiin riskeihin ja toimintaympäristöjen muutoksiin.

Valtaosa kyselyyn vastanneista näkee tärkeimpänä oman organisaation vaikuttavuustyön kehittämiskohteena mittareiden ja toimintamallien kehittämisen. Kyselyvastauksissa toistuvia mainintoja ovat *luotettavat mittarit, oikeat työkalut ja mittariston parantaminen*. Myös resursoinnin varmistaminen ja osaamisen lisääminen etenkin yhteiskunnallisen vaikuttavuuden todentamiseen nähdään organisaatiotasolla tärkeiksi vaikuttavuustyön kehittämiskohteiksi. (Kuvio 17.)

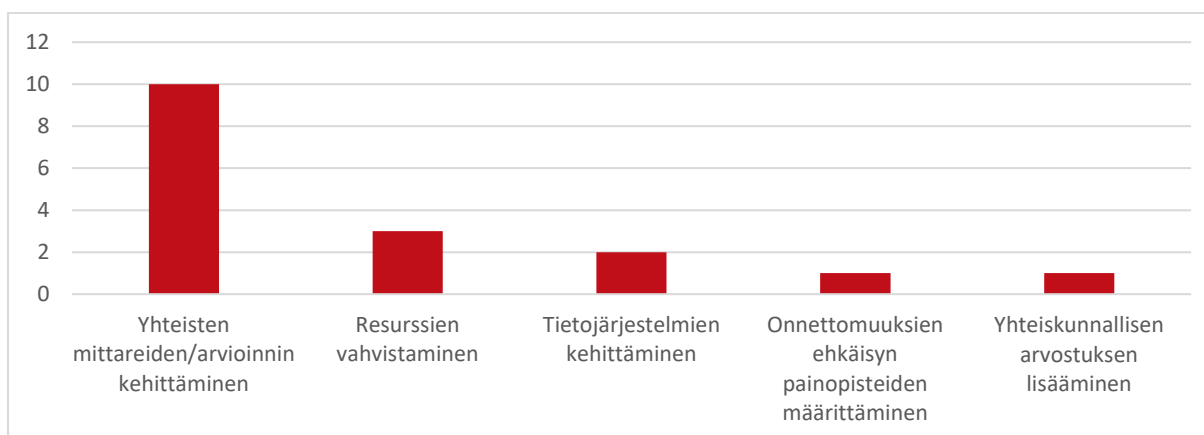
Tärkein/akuutein kehittämiskohte oman organisaationne palveluiden vaikuttavuuden mittaamisessa ja arvioinnissa

Kuvio 17. Oman organisaation vaikuttavuustyöstä tunnistetut tärkeimmät kehittämiskohteet pelastuslaitoksilla (N=16).

Valtakunnallisesti tärkeänä kehittämiskohteena nostetaan useimmin esiin selkeiden ja luotettavien, yhteisten mittareiden ja arviointikriteerien tuottaminen koko pelastustoimea yhdistävien arviointikohteiden tueksi. Lisäksi tärkeiksi nähdään resurssien riittävyyden varmistaminen, onnettomuuksien ehkäisytöiden arvioinnin painopisteiden määrittäminen sekä vaikuttavuustiedon hyödyntäminen alan yhteiskunnallisen arvostuksen lisäämisessä ja palveluiden tuoman arvon esiin nostamisessa. Valtakunnalliselle tasolle toivotaan yhteistä, toimivaa tietojärjestelmää, joka mahdollistaisi tietojen systemaattisen ja luotettavan seurannan, raportoinnin ja vertailun. (Kuvio 18.)

Tärkein/akuutein kehittämiskohte pelastustoimen palveluiden vaikuttavuuden mittaamisessa ja arvioinnissa valtakunnallisesti

Kuvio 18. Valtakunnallisesta pelastusalan vaikuttavuustyöstä tunnistetut akuuteimmat kehittämiskohteet pelastuslaitoksilla (N=14).

Sisäministeriöltä toivottaisiin vahvempaa panostusta ja tukea vaikuttavuustyön kansalliseen kehittämiseen. Ohjauksen vahvistamisen uskottaisiin lisäävän arvioinnin luotettavuutta ja parantavan tietojen vertailtavuutta.

Ohjauksen tulisi tulla keskitetysti ohjaavalta ministeriöltä, jolloin vaikuttavuuden arviointi olisi valtakunnallisesti vertailukelpoista.

Vaikuttavuuden arvioinnin kehittäminen on tällä hetkellä hyvinvointialueiden / pelastuslaitosten vastuulla. Tämä vaikeuttaa eri alueiden tulosten vertailua ja todellisen vaikuttavuuden arviointia. Ministeriön tulee ottaa kopia tästä valtakunnallisesti ja laatia tarvittavat ohjeistukset.

Kansallisesti on määriteltävä vaikuttavuudelle yhteneväiset, vertailukelpoiset mittarit. Nyt veloitetaan seuraamaan palveluiden saatavuutta, laatua ja vaikuttavuutta, mutta tähän ei ole yhtenäistä tapaa tai edes valtakunnallista näkemystä, mitä laadulla ja vaikuttavuudella tarkoitetaan ja kuinka sitä tulisi arvioida. Ei haittaa, vaikka ei olisi yhtä tyhjentävää mittaria tai jos kaikki vaikuttavuuden osa-alueet eivät tule katetuksi. Tulisi kuitenkin olla valikoima mittauskohteita, jotka nähdään relevanteiksi ja joita kaikki seuraavat.

Tähän tarvitaan pelastustoimen yhteinen arviointikehys. Valtakunnalliset tavoitteet ja konkreettiset mittarit puuttuvat. Niitä asetettaessa pitäisi tunnistaa asiat, joihin pelastustoimi pystyy todellisuudessa vaikuttamaan. On turhaa asettaa liian laajoja tavoitteita, jos niihin pääseminen ei ole pelkästään pelastustoimen työn varassa ja niihin vaikuttavat monet muutkin tekijät.

Rahoituksen kehittäminen vaikuttavuustyötä tukevaksi nähdään tärkeäksi. Moni näkee, että pelastustoimen rahoituksen tulisi jatkossa määräytyä selkeämmin niin, että se kannustaisi vaikuttavuuden lisäämiseen. Toisaalta vaikuttavuuteen perustuvan rahoituksen toteutus nähdään haasteelliseksi, koska vaikuttavuus todentuu usein vasta vuosien kuluttua toiminnasta. Näin ollen vastakkaisiakin näkemyksiä nousee esiin: *Vähän huonosti onnistuisi. En siis kannata, ehkä joku pieni prosentti voisi rahoituksesta perustua tähän. Pelastuslaitoksen valmiudessa olevat kustannukset ovat aika hyvin selvillä, kun onnettomuuskehitys ei muutu vuosittain yleensä merkittävästi.*

Vaikuttavuustyön resurssien lisääminen nähdään tärkeäksi etenkin uuteen toimintakulttuuriin siirryttäessä ja otettaessa käyttöön uusia toimintamalleja. Lisäresursseja peräänkuulutetaan sekä toiminnoille kohdennettuna että kansallisesti esimerkiksi tutkijoiden ja sosiaali- ja terveystoimen vaikuttavuusasiantuntijoiden kanssa tehtävään yhteistyöhön. Toisaalta osa näkee myös, ettei avainsana välttämättä ole niinkään resurssien lisääminen vaan niiden tehokas kohdentaminen.

Vaikuttavuuden mittaamisen käytäntöjen kehittäminen edellyttää lyhytaikaisesti lisää voimavaroja. On kuitenkin vaikea nähdä, että pitkällä aikavälillä vaikuttavuuden huomioon ottaminen vaatisi voimavaroja jollakin tavalla nykyistä toimintatapaa enempiä, päinvastoin.

Vaikuttavuuden mittaaminen vaatii jonkin verran resurssia. Alkuvaiheessa enemmän, tulevaisuudessa se on jo toivottavasti arkipäivää ja tekoälyn/ohjelmistojen myötä huomattavasti kevyempää.

Riippuu siitä, millaiset alustat saadaan käyttöön ja miten tietoa kerätään. Kun moni asia saadaan automatisoitua, siihen ei välttämättä hirveästi tarvitse lisäresurssia. Ehkä paremminkin uuden oppimista.

Resursseja ei välttämättä tarvita lisää, vaan ne pitäisi kohdistaa oikein. Vaikuttavuutta pohditaan ja mittaamista yritetään lähes kaikissa laitoksissa jollain tasolla, mutta jos kaikki puuhastelevat yksin, tehdään turhaa ja päällekkäistä työtä. Resurssien kansallinen koordinaatio, osatehtävien jakaminen ja tulosten jakaminen jokaisen laitoksen käyttöön pitäisi olla selviö. Työhön pitäisi ottaa voimavarojen mukaan myös kaikkein pienimmät laitokset ja varmistaa, että kehitettävien mittarien ja työkalujen käyttö eivät vaadi liian suurta paikallista resurssia/koulutusta/osaamista.

Kyselyyn osallistuneilla pelastuslaitoksilla tunnustetaan ylipäätään tarvetta vahvempaan yhteiseen tiedolla johtamisen kulttuuriin. Tavoitetilaksi nähdään, että vaikuttavuustyössäkin valtakunnallinen tiedonkeruu olisi koordinoitua ja sitä tukisivat yhteiset tiedon analysointirakenteet ja toimintamallit. Eri toimijoiden sitoutuminen tuottamaan ja raportoimaan tietoja systemaattisesti ja ohjeiden mukaisesti nähtäisiin tärkeäksi. (Vrt. myös Mankkinen, Haake, Soininen & Nykyri 2022.)

Hyvinvointialueilla sosiaali- ja terveydenhuollon palveluiden arviointityössä on huomattu, että sosiaali- ja terveystoimen vaikuttavuustyöhön tarvittaisiin kattava kansallinen tietopohja, johon toimijat olisivat sitoutuneita ja jonka käytöstä tulisi päivittäistä työtä eri organisaatioissa. Tietopohjatyössä olennaiseksi on nähty paitsi uusien järjestelmien ja tietopohjan luominen, myös olemassa olevan datan jalostaminen tilannekuvaa kirkastavaksi ja vaikuttavuustyötä tukevaksi. (Vrt. Aejmelaesus, Pitkänen & Matinheikki 2023.) Myös tähän hankkeeseen osallistuneet nostavat esiin, että tehokkaan pelastusalan tiedon keräämisen ja hallinnoinnin edellytyksenä on yhteinen tietoperusta, joka kokoaisi valtakunnalliset tiedot yhdenmukaisesti eri alueilta. Kattavaa ja ajantasaista tietopohjaa sekä toimivaa kansallista tiedonhallintajärjestelmää nähdään tarvittavan paitsi toteuman luotettavaan arviointiin ja vertailuun, myös toimintaympäristön seurantaan ja ennakkointiin sekä tulosten hyödyntämiseen toiminnassa. Lisäksi hankkeeseen osallistuneet näkevät tärkeäksi, että *tietopohja ei ole mikään kiveen hakattu monoliitti* vaan sen tulisi muuttua ketterästi toimintaympäristön ja tietotarpeiden muuttuessa.

Luotettavaan ja yhteismitalliseen yhteiskunnallisen vaikuttavuuden mittaamiseen on vielä matkaa, koska pelastustoimen tietojärjestelmät eivät sitä oikein tue.

Hankkeeseen osallistuneiden mielestä pelastustoimen vaikuttavuustiedon tulisi mahdollistaa entistä luotettavampi vertailu alueiden kesken myös siksi, että vertailemalla voidaan tunnistaa parhaita käytäntöjä ja jakaa hyviä oppeja organisaatioiden kesken. Vertailun luotettavuus paranee sitä mukaa kun käytettävissä oleva aineisto lisääntyy, joten sitoutuminen yhteiseen tiedontuotantoon on onnistumisessa olennaista. Lisäksi nähdään, että läpinäkyvä ja reilu raportointi sekä tämän pohjalta tapahtuva, myös alueiden erityispiirteitä huomioiva vertailu kannustaa organisaatioita uusien toimintamallien omaksumiseen ja edistämiseen sekä tukee lopulta myös toimintamallien yhdenmukaistamista valtakunnallisesti.

Keskusteluissa nousee esiin myös tarve vaikuttavuuteen liittyvälle tutkimukselle ja koulutukselle. Tutkimuksissa toivottaisiin voitavan tarkastella vaikutuksia, vaikuttavuutta, tehokkuutta tai kustannusvaikuttavuutta niin mikro-, meso- kuin makrotasolla. Tärkeäksi nähdään tutkimusten

monimenetelmäisyys ja selkeä tutkimuksen tavoitteiden tunnistaminen, sopivien menetelmien löytäminen sekä poikkileikkaus- ja pitkittäistutkimusten hyödyntäminen. Tutkimuksilta toivotaan sekä yksittäisten toimenpiteiden vaikuttavuuden tarkastelua että metatietoa vaikuttavuustarkastelusta ja sen hyödyistä, minkä lisäksi nähtäisiin tärkeäksi mieltää jo ennen tutkimuksen aloittamista, miten tulokset lopulta viedään käytäntöön. (Rekola 2024.) Esimerkiksi kansalaisten riskikäyttäytymiseen ja turvallisuusasenteisiin vaikuttamiseen liittyvien tutkimusten nähtäisiin vaativan määrällisten indikaattorien rinnalle myös laadullista tarkastelua.

Useissa etenkin onnettomuuksien ehkäisytyön vaikutuksia tarkastelleissa aiemmissakin tutkimuksissa ja selvityksissä on päädytty siihen, että pelastusalan vaikuttavuuden tutkimukseen tarvittaisiin monipuolisia aineistoja ja menetelmiä yhdistävää tarkastelua. Esimerkiksi turvallisuusasenteiden selvittäminen syvähaastatteluilla nähtäisiin tervetulleeksi. Joissain tutkimuksissa toimivat tarkat ja kontrolloidut koeasetelmat, kyselyt tai muutoin strukturoidut tutkimusasetelmat, toisissa taas syväluotaavat keskustelut, haastattelut ja/tai havainnointimenetelmät – ja joissain tapauksissa niiden yhdistelmät. Keskeistä olisi löytää menetelmät ja aineistot sekä systemaattiset prosessit, jotka soveltuvat vastaamaan juuri kyseisen asetelman tiedonintresseihin. (Esim. Lepistö & Heliskoski 2019; Mäki-Opas 2019; Rekola 2019.)

Hankkeen keskusteluissa ideoina tulevaisuuden tutkimusteemoiksi nousevat esiin muun muassa turvallisuusasenteisiin vaikuttaminen, asiakasymmärryksen ja -osallisuuden merkitys työn vaikuttavuuden lisäämisessä, vaikuttavuuden ja vaikuttavuustyön näkyminen palvelutasopäätöksissä sekä yksittäisten, tietyillä toimintamalleilla toteutettujen palveluiden vaikutusten vertaileva arviointi.

Pelastustoimi tarvitsee vaikuttavuustutkimusta. Tutkimukset auttavat ymmärtämään työn vaikuttavuutta, merkityksellisyyttä ja laadukkuutta sekä hahmottamaan toimintojen kohdentamista.

Vaikuttavuudessa olennaista on konkreettisten muutosten tavoittelemisen, joten sen arviointiin tarvitaan sekä yksinkertaisia mittareita organisaatioille hyödynnettäväksi että tieteellistä tutkimusta yhdessä yliopistojen ja Pelastusopiston kanssa kokonaiskuvan kirkastamiseksi ja ajattelun syventämiseksi. Tarvitaan monen tason selvityksiä ja tutkimustoimintaa sekä laajaa yhteistyötä oppilaitosten kanssa.

Jatkuvasti on koulutauduttava ja kehitettävä osaamista, eri tasoilla ja tahoilla.

Yksittäisinä kehittämiskohteina hankkeen keskusteluissa ja kyselyssä nousevat esiin vielä kustannusvaikuttavuuden arvioinnin kehittäminen, valvontatyön vaikuttavuuden todentaminen, vaikuttavuuden ja vaikuttavuusarvioinnin sisällyttäminen vahvemmin ja konkreettisemmin palvelutasopäätöksiin sekä vaikuttavuusarvioinnin saaminen kokonaisvaltaisesti osaksi omavalvontaa ja tiedolla johtamista. Yksi vastanneista toivoisi mahdollisuutta arvioida pelastustoimen roolia asumisen turvallisuuden parantamisessa sekä ensihoitopalvelujen vaikutuksia osana hyvinvointialueen kokonaisvaikuttavuutta, mistä hän toivoisi lisävälineitä myös ensihoidon ja pelastustoimen synergiaetujen tarkasteluun. Muutama mainitsee myös tarpeen manuaalisen työn vähentämiselle ja arviointityön automatisoinnille, jotta arvioinnissa voitaisiin minimoida subjektiivisten tekijöiden vaikutukset.

Asiakas keskiöön -hankkeen tutkijat toteavat, että pelastusalalla olisi tarvetta siirtyä pelkkien suoritteiden mittaamisen sijaan vahvemmin ilmiölähtöiseen ja eteenpäin katsovaan analysointiin (Puolitaival, Kippo & Koivisto 2021, 7). Myös *Pelastustoimen onnettomuuksien ehkäisyn toimintaohjelma* painottaa ihmiskeskeisyyttä ja ilmiölähtöisyyttä sekä ohjaa pelastuslaitoksia siirtämään huomionsa vaikuttavuustarkastelussa suoritteista sisältöön (Lepistö ja Heliskoski 2019; Lepistö 2025). Samat havainnot toistuvat tämänkin hankkeen tuloksissa: vaikuttavuuden kokonaisvaltaiseen tarkasteluun nähtäisiin tarvittavan sekä toteumatietoja että nykyhetken toimintaympäristöanalyysiin ja tulevaisuusorientaatioon perustuvaa ennakoivaa arviointia. Skenaariotyöskentelyn uskottaisiin voivan tarjota erilaisia pelastusalalle vaihtoehtoisia tulevaisuuskuvia, niihin linkittyviä erilaisia vaikuttavuustavoitteita ja -mittareita sekä tunnistettuja toimenpiteitä tavoitteiden saavuttamiseksi. Lisäksi tulevaisuustyöskentelyn nähtäisiin antavan pelastusalalle parempia valmiuksia tuleviin asiakas- ja toimintaympäristötarpeisiin vastaamiseen.

Suoritteiden mittaamista tarvitaan todentamaan palvelun tasoa ja tehokkuutta, mutta se ei saa estää eteenpäin katsovaa vaikuttavuustarkastelua ja palvelumuotoilua tämän perusteella. Nopeasti saapuvan paloauton vaikuttavuutta tulipalon sammuttamiseen ei tarvitse enää perustella, mutta suoritteiden mittaaminen harvoin kertoo toiminnan kokonaisuuden vaikuttavuudesta. Matka vaikuttavuuteen pitäisi aloittaa tiekartan piirtämisestä ja päämäärän määrittelystä. Näin reittikin olisi helpompi valita ainakin summittaisesti oikeaan suuntaan, vaikka matkaa tai nopeutta ei vielä osattaisikaan tarkasti mitata.

Tärkeintä on tunnistaa tulevaisuuden uhat ja riskit sekä varautua entistä paremmin niihin. Onnettomuuksien ehkäisyn henkilöresursssia tulisi kasvattaa. Tulevaisuuden ennustamista tulee kehittää ja yhteisesti luoda skenaariomalleja tulevaisuudesta, joita päivitetään säännöllisesti.

Hankkeeseen osallistuneet näkevät myös, että pelastusalan vaikuttavuuden mittaamisessa ja arvioinnissa tulisi olla rohkeampi ja toteuttaa pysyvien ja yhtenäisten toimintamallien rinnalla myös ketteriä kokeiluja. Oppiminen ja erehtyminen nähtäisiin mahdollisuudeksi löytää uusia toimivia ratkaisuja. Pitkäjänteinen yhteinen kehittämistyö toimintamallien yhdenmukaistamiseksi nähdään tärkeäksi, mutta sen rinnalle toivottaisiin esimerkiksi testilaboratorioiden ja nopean testaamisen menettelymallien hyödyntämistä yhteistyössä korkeakoulujen ja tutkimuslaitosten kanssa.

Ketteriä kokeiluja tarvitaan, mutta tarvitaan myös pitkäjänteistä kehittämistyötä, jossa kiivetään tikapuita askel askeleelta ylös, eikä aina uudestaan maasta ensimmäiselle askelmalle. Vastuu ketterien kokeilujen koordinaatiosta ja tulosten keräämisestä pitää olla jollakin.

Toiveissa olisi myös vaikuttavuusarviointia tukevan kansallisen toimintaympäristöanalyysin systemaattinen tuottaminen. Sama havainto on tehty aiemmin myös muun muassa *Suorituskykyhankkeessa* (ks. Mankkinen, Haake, Soininen & Nykyri 2022). Uudistetussa pelastustoimen toimintavalmiuden suunnitteluohjeen luonnoksessa todetaan niin ikään pelastustoiminnan palvelutarpeen arvioinnin taustalla olevan toimintaympäristöanalyysin ja sen osana olevan riskianalyysin avulla hankitut tiedot (sisäministeriö 2024d). Pelastusalan yhteisenä tavoitteena on vahvempi tiedolla johtaminen kaikessa toiminnassa, minkä hankkeeseen osallistuneetkin katsovan olevan edellytyksenä myös tehokkaalle vaikuttavuustyölle.

Vaikuttavuutta tulisi tarkastella aina suhteessa paitsi asetettuihin tavoitteisiin, myös niihin, joita varten palveluita tuotetaan. Hankkeen keskusteluissa nouseekin esiin ajatus, että tehokas pelastusalan vaikuttavuustyö tarvitsisi jatkossa systemaattisuutta ja yhdenmukaisuutta myös kokonaisvaltaiseen asiakastiedon keräämiseen ja analysointiin. Tarve asiakaslähtöisen toiminnan kehittämiseksi on laajasti tunnustettu, mikä taas edellyttäisi kattavaa tietoa väestöstä ja sen kehityksestä sekä asiakkailta ja sidosryhmiltä säännöllisesti kerättyä palautetta. Alueiden omien asiakas- ja sidosryhmäkyselyjen avulla saatavan tiedon lisäksi valtakunnallinen ja säännöllinen väestötiedon keruu ja analyysi mahdollistaisivat myös esimerkiksi väestöryhmien asenteissa, turvallisuuspääomassa ja palvelutarpeissa tapahtuvien laajempien muutosten seurannan sekä niihin reagoinnin tarpeiden mukaisesti. (Ks. esim. Kopra 2022; Mankkinen, Haake, Soininen & Nykyri 2022).

Myös *Suorituskykyhankkeessa* tunnustettiin tarve lisätä palveluiden vaikuttavuutta asiakaslähtöisyyden avulla, mihin liittyvät esimerkiksi tarpeet kehittää asiakaspalvelua helpoksi ja sujuvaksi, saada lisää tietoa asiakkaista sekä mitata toiminnan vaikuttavuutta säännöllisesti ja valtakunnallisesti (Kopra 2022; Mankkinen, Haake, Soininen & Nykyri 2022). Kuten Erholtz ja Mannila (2022, 62) toteavat, ”asiakaslähtöisyydessä kysymys ei ole ainoastaan asiakkaiden oikeuksien tai mielihalujen toteuttamisesta, vaan sillä on merkittävä rooli myös työllä saavutettavan vaikuttavuuden kannalta.” Asiakkaiden ja sidosryhmien asiantunteva ja asianmukainen kohtaaminen lisää toiminnan vaikuttavuutta, minkä lisäksi asiakas- ja sidosryhmäymmärryksen avulla palveluita voidaan kohdentaa vaikuttavasti.

Mukaan vaikuttavuustyöhön kaivataan laajaa joukkoa alan eri toimijoita. Hankkeen keskusteluihin osallistuneet uskovat, että kun osaamista olisi kerrytetty ja työkaluja vaikuttavuustyön tueksi tuotettu, voitaisiin perustaa vaikuttavuustiimi, jossa olisivat edustettuina eri organisaatiot ohjaavista ministeriöistä alan oppilaitoksiin, valvovaan viranomaiseen sekä pelastuslaitoksiin, sopimispalokuntiin ja järjestöihin.

Pelastustoimen pitäisi päästä pois paikallisesta näpertelystä ja perustaa tällaisia(kin) kokonaisuuksia varten kansallinen instituutio.

Jos vaikuttavuus ja sen mittaaminen nostettaisiin valtakunnalliseksi teemaksi, varmaan yhteinen tahtotila siitä kehittyisi. Tulisiko vaikuttavuutta kehittää valtakunnallisen toimintaohjelman puitteissa? Ehkä sillä tavalla olisi mahdollista myös yhtenäistää kovasti sirpaloitunutta kehittämistoimintaa.

Paitsi pelastusalan sisäisiä toimijoita laajasti yhteen kokoava tarkastelu, myös eri kohde- ja sidosryhmiä osallistava ja yhteiskehittämiseen perustuva kulttuuri toivotettaisiin tervetulleeksi pelastusalan vaikuttavuustyöhön. Pelastusalalla on aiemminkin eri yhteyksissä tunnustettu tarve avoimeen keskustelukulttuuriin kannustamiseen ja luottamuksen vahvistamiseen osallistujien välillä. Esimerkiksi pelastustoimen ja siviilivalmiuden TKI-toiminnan strategiset linjaukset vuosille 2022–2026 ohjaavat kohti vaikuttavaa toimintaa yhdessä – mahdollisimman laajasti eri ryhmiä paitsi alan sisällä, myös sen ulkopuolella osallistaen (sisäministeriö 2022a; 2022b). Eri ryhmien toivotaan osallistuvan paitsi palveluiden suunnitteluun, myös niitä koskevien vaikuttavuustavoitteiden määrittelyyn ja vaikuttavuuden arviointiin. Tavoitteiden määrittely ja toteuman arviointi osallistavasti nähdään kuitenkin haastavaksi.

Palveluita tehdään asiakkaille, joten heidän tulisi päästä osalliseksi palveluiden suunnittelusta. Tavoitteiden asettaminen onkin sitten jo monimutkainen asia.

Valtakunnallisella tasolla tavoitteet asetetaan hallitusohjelmassa, joka muodostuu poliittisen päätöksenteon avulla. Paikallisen tason tavoitteiden tulisi muodostua vastaavalla tavalla aluevaltuustojen käsittelyn seurauksena.

Asiakkaiden ja sidosryhmien osallistaminen luo uusia näkökulmia tavoitteiden muotoiluun. Asiakkaiden osallistaminen palveluiden suunnitteluun parantaa ymmärrystä asiakkaiden tarpeista ja kokemuksista palveluiden käyttäjinä (erityisesti onnettomuuksien ennaltaehkäisyyn sekä varautumisen palveluissa). Sidosryhmien osallistaminen parantaa kokonaisvaltaista käsitystä turvallisuuden ylläpitämisen tarpeista.

Lopulta vaikuttavuustieto nähdään tärkeäksi paitsi toiminnan kehittämisen ja suuntaamisen, myös alan olemassaolon oikeutuksen ja päätöksentekoon vaikuttamisen näkökulmasta. Näin ollen määriteltyjen raportointivelvoitteiden ohella vaikuttavuusarvioinnin tuloksista nähtäisiin tärkeäksi viestiä laajasti ja näkyvästi. Alan tuottamia yhteiskunnallisia hyötyjä voitaisiin hankkeeseen osallistuneiden mielestä osoittaa esimerkiksi toiminnasta aiheutuneilla kustannussäästöillä, minkä tosin huomautetaan todentuvan usein vasta pidemmällä aikajänteellä. Yhteisesti nähdään, että pelastusalan työn vaikuttavuudesta ei viestitä vielä tarpeeksi, mutta tämä tulisi ottaa yhdeksi tulevaisuuden tärkeistä tavoitteista.

Kansalaisten tulisi ymmärtää, ketkä tulevat auttamaan myös poikkeusoloissa ja normaaliaikojen häiriötilanteissa. Puolustusta vahvistetaan riskien kasvaessa, ja pelastustoimeen ja sen koulutukseen pitää satsata samassa suhteessa.

Näkemykset tulevista osaamis- ja kyvykkyystarpeista pelastusalan vaikuttavuustyössä

Julkissektorin säästöpainneiden keskellä organisaatioiden on oikeutettava olemassaolonsa ja perusteltava resurssitarpeensa yhä uudelleen. Tarve panostaa vahvempaan tiedolla johtamiseen ja toimintaan sekä toimintojen jatkuvaan arviointiin on pelastusalallakin todellinen ja pelastusalan vaikuttavuuden mittaaminen tulee lisääntymään tulevaisuudessa. Siinä onnistumiseen pelastusala tarvitsee kuitenkin uudenlaisia kyvykkyyksiä, uusia työkaluja ja toimintatapoja, valtakunnallista yhteistyötä sekä kokeilukulttuuria, rohkeutta ja ketteryyttä.

Ajatus siitä, että jatkossa pelastustoimessa tarvitaan lisää osaamista ja sitoutumista vaikuttavuusperusteiseen johtamiseen ja työskentelyyn, on hankkeeseen osallistuneiden keskuudessa jaettu. Hankkeeseen osallistuneet näkevät, että pelastuslalle tarvittaisiin osaamista toiminnan kannalta olennaisten ilmiöiden tunnistamiseen, niitä koskevien vaikuttavuustavoitteiden määrittelyyn, sopivien mittareiden valintaan, tulosten raportointiin, analysointiin ja tulkintaan sekä vaikuttavuustietojen hyödyntämiseen toiminnan kehittämisessä.

Tässä ajassa organisaatioilta vaaditaan myös kykyä ennakoida, varautua erilaisiin tilanteisiin ja kehittää toimintaansa tulevaisuuteen orientoituen. Ennakoimalla organisaatiot voivat ottaa vastuuta tuleviin kehityskulkuihin vaikuttamisesta sekä valita oman tulevaisuutensa ja tavat sen saavuttamiseen (Kylmäkoski 2021). Ennakointikyvykkyys ja tulevaisuusymmärrys lisäävät resilienssiä sekä kykyä toimia joustavasti erilaisissa tulevaisuuksissa, ja etenkin turvallisuusallalla ennakoitukyvykkyuden tarve korostuu ja erilaisiin uhkiin varautuminen kuuluu jo lakisääteisiinkin tehtäviin. Strateginen ennakointi on tulevaisuuteen vaikuttavien tekijöiden tunnistamista,

vaihtoehtoisten tulevaisuuden kehityskulkujen kartoittamista ja toimenpiteiden määrittelyä toivottuun tulevaisuuteen pääsemiseksi. Tulevaisuus on seurausta niistä konkreettisista valinnoista, joita tänään tehdään, ja koska vaikuttavuudessakin on lopulta kyse toivotusta muutoksesta, sen vahvistamisessa tarvitaan kykyä nähdä tulevaan.

Hankkeen keskusteluihin ja kyselyyn osallistujat näkevätkin, että pelastusalan tulisi siirtyä entistä enemmän *peräpeiliin katsovasta mittaamisesta* kohti ennakoivaa ja uusia teknologisia mahdollisuuksia hyödyntävää arviointia. Alalla nähtäisiin tarvittavan lisää tulevaisuusorientoitunutta analyysiosaamista sekä ennakkoluulotonta suhtautumista uusiin toimintamalleihin. Pelastustoimen näkökulmasta erityisen merkittäväksi tulevaisuutta määrittäväksi muutosilmiöksi nähdään väestön ikääntyminen, joka lisää tehtävämääriä ja tehtävien hankaluuskertoimia.

Pelastustoimessa yritettiin 15 vuotta sitten yrittää peilata tulevaisuuteen ja pohtia, millaisia tarpeita pelastustoimella tulevaisuudessa olisi. Tämä kuihtui kokoon, eikä oikeastaan ole yritettykään tehdä tätä suunnittelua. Yritykset peilaavat tulevaisuuteen säännöllisesti. [Toisin kuin julkishallinnon] yritysten on pakko pohtia, miten ne tulevaisuudessa tulevat markkinoilla pärjäämään.

Taaksepäin katsova mittaaminen tuo mukanaan vääristymiä, joita ei usein havaita ja oteta huomioon, kuten yhteiskunnan, turvatekniikan ja autokannan kehityksen. Tulevaisuudentutkimuksen menetelmiä, kuten toivottavan tulevaisuuden kuvittelua, tulisi käyttää enemmän ja pysähtyä välillä miettimään, mihin halutaan olla menossa eikä aina tuijotella vain peräpeiliin. Näin herättäisiin paremmin siihen, mitä tietoa tarvittaisiin lisää.

Vaikuttavuuden tehokas arviointi edellyttää myös systeemistä ajattelua ja ymmärrystä siitä, miten asiat vaikuttavat monimutkaisissa systeemeissä. Lisäksi erilaisten skenaarioiden, trendien, heikkojen signaalien ja villien korttien seasta on kyettävä tunnistamaan ne, jotka edellyttävät toimenpiteitä pelastusalalta. Tulevaisuustyöskentelyn ydintä onkin sen tunnistaminen, minkä tarvitsee muuttua, ja avaintaidoksi tulee niiden muutosta vaativien tekijöiden ja ilmiöiden tunnistaminen, joihin omalla toiminnalla voi vaikuttaa. On pystyttävä tunnistamaan se, mihin pystytään vaikuttamaan omalla toiminnalla, mihin taas yhteistyössä toisten kanssa – ja mitkä ovat vaikuttavuustavoitteiden näkökulmasta niitä ryhmiä, joiden kanssa vaikuttavuutta voidaan edistää mahdollisimman tehokkaasti ja resurssiviisaasti. Tulevaisuusorientoituneessa ja käyttäjälähtöisessä vaikuttavuuden tarkastelussa on lopulta myös kyse siitä, että tulevaisuus tehdään yhdessä eri yhteistyökumppaneita ja palvelujen loppukäyttäjiä osallistaen. Ihmisten aktiivisen toimijuuden vahvistamisen nähdään parantavan lopulta koko yhteiskunnan turvallisuuden kokemusta. (Esim. Lepistö 2019; ks. myös Kylmäkoski & Raino 2021; Unkari-Virtanen 2024.)

Yksi merkittävistä tulevaisuuden pelastusalan osaamistarpeista liittyy asiakasymmärryksen vahvistamiseen. *Asiakas keskiön* -hankkeen tutkijoiden tavoin pelastusalan palvelu voidaan määritellä asiakkaalle arvoa tuottavaksi kokonaisuudeksi, jota kuvataan sanoilla ”kokemus”, ”luottamus” ja ”turvallisuus” ja johon nähdään yleensä liittyvän jonkinlaista vuorovaikutusta palveluntarjoajan ja asiakkaan välillä. Asiakkuudenhallinnan tavoitteeksi nähdään asiakkaisiin liittyvän ymmärryksen lisääminen, asiakkaiden muuttuviin odotuksiin vastaaminen ja joissain määrin myös niihin liittyvän kehityksen ennustaminen. Vuorovaikutusosaamisen ja viestintäkanavien

kehittäminen on jatkuvasti tärkeämpää. Lopulta palvelun laatukin määrittyy asiakkaan odotusten ja kokemusten perusteella. (Puolitaival, Kippo & Koivisto 2021, 11.)

Tiedolla johtamisen ja tutkimusosaamisen tarpeet tulevat niin ikään lisääntymään sekä pelastusalan palvelutuotannossa että sen arvioinnissa ja kehittämisessä. Näin myös yhteistyö tutkimusta tuottavien oppilaitosten ja muiden tahojen kanssa tulee yhdeksi pelastusalan tulevaisuuden vaikuttavuustyön avaintaidoista.

Ideoita pelastusalan vaikuttavuustavoitteiksi ja -mittareiksi

Hankkeeseen osallistuneet näkevät, että pelastusalan vaikuttavuustyö tarvitsee alueiden tarpeisiin soveltuvien luotettavien arviointimenetelmien ja mittareiden lisäksi uusia, valtakunnallisesti yhtenäisiä ja ajassa eläviä vaikuttavuustyön toimintamalleja, tavoitteita ja mittareita. Lisäksi kaiken pelastusalan vaikuttavuustyön taustalle nähdään tarvittavan hyvää (tiedolla) johtamista, tiedonhallintaa sekä laajaa verkostoyhteistyötä ja näkyvää viestintää (vrt. myös Erholtz & Mannila 2022, 40). Yhteistyö muiden ohjelmien kanssa ja vahvempi kansainvälinen benchmarkkaus sekä työpajat yhdessä asiakkaiden ja sidosryhmien kanssa toivotettaisiin tervetulleiksi.

Hankkeen keskusteluissa onnettomuuksien ehkäisyn tärkeimmäksi yhteiseksi vaikuttavuustavoitteeksi nähdään tulipalojen ja onnettomuuksien vähentäminen. Sama tavoite näkyy myös muun muassa Onnettomuuksien ehkäisyn toimintaohjelmassa (Lepistö 2025, luonnos) sekä pääministeri Orpon hallitusohjelmassa (Valtioneuvosto 2023).

Hallitusohjelman tavoite tulipalojen puolittamisesta on erinomainen esimerkki konkreettisesta tavoitteen asettelusta. Tällaisen olemassa olevan poliittisen tahtotilan toteutumiseksi jollakin tavalla osoitetaan myös tarvittavia voimavaroja. Toimialan tehtävä on selvittää ne taustatekijät, joita ilmiöön liittyy. Niiden avulla tulee selvittää puutteet suorituskyvyissä ja keinot suorituskykyjen vahvistamiseksi. Samalla tavalla voidaan tarkastella myös muita toimialan valtakunnallisia tavoitteita.

Onnettomuuksien ehkäisyn toimintaohjelmassa pelastusalan yhteiseksi tavoitteeksi määritelty tulipalojen määrän puolittaminen vuoteen 2030 mennessä voisikin toimia konkreettisena, aikaan sidottuna ja suhteellisen helposti käyttöön otettavana valtakunnallisena tavoitteena, jota jokainen pelastuslaitos ja muut alan organisaatiot voisivat käyttää toimintansa arvioinnissa. Sen lisäksi mahdollisina onnettomuuksien ehkäisyn tulevana valtakunnallisina vaikuttavuustavoitteina hankkeessa nousevat esiin seuraavat: 1) ihmisten turvallisuustietoisuuden ja -osaamisen lisääminen, 2) myönteisten asenteiden edistäminen turvallisuutta kohtaan sekä 3) turvallisuudentunteen, yhteiskuntarauhan ja luottamuksen vahvistaminen. Lisäksi alueille sovitetuiksi, yhtä kaikki yhteiseksi vaikuttavuustavoitteiksi ehdotetaan ainakin *palotarkastuksilla havaittujen TOP3 -puutteiden perusteella määritettyjä konkreettisia tavoitteita niiden korjaamiseksi.*

Yhtenä onnettomuuksien ehkäisytyön vaikuttavuusmittarina nähtäisiin voitavan käyttää palotarkastuksilla havaittujen puutteiden korjausprosentteja. Toiseksi konkreettiseksi onnettomuuksien ehkäisytyön vaikuttavuusmittariksi ehdotetaan yksittäisten, tietyille alueille tai ryhmille kohdennettujen mediakampanjoiden jälkeinen onnettomuuskehitys kyseisellä alueella tai kohderyhmien parissa. Hankkeeseen osallistuneet muistuttavat myös, että onnettomuuksien

ehkäisyn vaikuttavuusmittareita laadittaessa on tärkeä huomioida yhteistyön merkitys: turvallisuutta vahvistetaan yhteistyössä eri toimijoiden kanssa, ja myös yksilöiden vastuu heidän omasta turvallisuudestaan lisääntyy. Näin ollen mittareita määriteltäessä tulisi muistaa myös muun muassa kansalaisten omatoimisen varautumisen ja taloyhtiöiden rooli onnettomuuksien ehkäisytyössä.

Muina onnettomuuksien ehkäisyn mahdollisina vaikuttavuusmittareina nousevat esiin 1) arvioivat valvontamenetelmät, 2) turvallisuusviestinnässä ja -koulutuksessa tavoitetut ihmiset, 3) turvallisuusviestinnän tai neuvonnan vaikutukset asiakkaiden käyttäytymiseen, asenteisiin sekä turvallisuustietoihin ja -taitoihin sekä 4) neuvonnan tai valvontatoiminnan avulla ehkäistyt onnettomuudet.

Pelastustoiminnan, varautumisen ja väestönsuojelun valtakunnallisiksi vaikuttavuustavoitteiksi ehdotetaan muun muassa ihmishenkien pelastamista, omaisuuden turvaamista, yhteiskunnallisten resurssien säästämistä, poikkeustilanteista toipumisajan lyhentämistä ja tehtävistä suoriutumista mahdollisimman kustannustehokkaasti. Yhdeksi konkreettiseksi pelastustoiminnan ja varautumisen vaikuttavuusmittariksi esitetään onnettomuus- ja häiriötilanteista toipumiseen menevää aikaa. Väestönsuojelun osalta nähtäisiin tarvetta etenkin valmiuden ja varautumissuunnitelmien vaikuttavuuden arvioinnin työkaluille. Lisäksi pelastustoiminnan mittareita laadittaessa nähtäisiin tärkeäksi miettiä aina konkreettisesti myös toiminnan kustannuksia: säästääkö esimerkiksi jo lähes raunioiksi palaneen talon sammuttaminen yhteiskunnan resursseja – vai kenties päinvastoin?

Pelastustoiminnan, varautumisen ja väestönsuojelun vaikuttavuutta todentaviksi mittareiksi ehdotetaan lisäksi valmiuden ylläpitoon käytettyjen panosten ja tuotosten välisen suhteen tarkastelua suhteessa onnettomuuksissa menetettyihin omaisuuksiin ja ihmishenkiin. Kuinka hälytykseen tai valmiuteen käytetty resurssi suhteutuu esimerkiksi onnettomuuksissa menetettyihin ihmishenkiin tai omaisuuseriin? Esimerkkinä toimivasta tarkastelusta nostetaan esiin Suomen Pelastusalan Keskusjärjestö SPEKin kartoitukset sopimuspalokuntatoiminnan taloudellisista hyödyistä (ks. esim. SPEK 2023), ja saman tyyppistä laskentaa ehdotetaan sovellettavaksi pelastustoimeen kokonaisuudessaan. Etenkin vesipelastussukellusvalmiuden yhteydessä katsottaisiin tarkoituksenmukaiseksi arvioida ihmishengen rahallista arvoa ja näin todentaa pelastustoiminnan työn aiheuttamia taloudellisia säästöjä. Yleisesti pelastusalalla nähdään tarvittavan sekä euromääräisiä että toimintaan ja toimintaympäristöön liittyviä mittareita.

Euromääräiset mittarit ovat hyödyllisiä kansallisella tasolla, mutta kaipaavat lisäksi toiminnan ja laadun mittareita.

Kustannusvaikuttavuuden mittaamiseen tulisi panostaa.

Euromittarin vastinparina on aina jokin toimintaa kuvaava mittari. Pelkät euromittarit eivät kerro mitään, vaan tarvitaan tieto myös siitä, mitä euroilla on saatu aikaan. Toisaalta pelkät toiminnan mittarit ilman euroja kertovat vain, mitä saataisiin aikaan, jos raha ei olisi rajoittava.

Pelastusalan organisaatioiden arjessaan jo hyödyntämien tiedonkeruun menetelmien ja mittaristojen jalostaminen vaikuttavuustavoitteiden toteuman tarkasteluun nähtäisiin järkeväksi. Organisaatioiden omien HR- ja taloustietojen yhdistäminen esimerkiksi valtakunnallisten asiakaspalautejärjestelmien ja onnettomuuskehityksen seurantatyökalujen tuottamaan tietoon uskottaisiin edistävän valtakunnallista vaikuttavuusarviointia konkreettisesti. Organisaatioiden

omien järjestelmien sisältämien tietojen yhdistämisessä valtakunnalliseen tietopohjaan tunnistetaan kuitenkin myös haasteita: tietoaineistot eivät välttämättä ole sellaisinaan yhteensovitettavissa sen paremmin muodon kuin sisältöjenkään näkökulmasta.

Vaikuttavuutta voidaan pelastustoimessa mitata, jos halutaan. Toki se vaatii vähän jumppaamista vielä, ennen kuin Kivijalka-hanke ja sen jatkohankkeet saadaan maaliin. Pelastustoimella on jo tällä hetkellä valtavasti dataa tarjolla esimerkiksi Pronto-järjestelmässä. Se kun yhdistetään vielä pelastuslaitosten HR-järjestelmien kanssa, saadaan ulos paljon tietoa, jolla voidaan arvioida entistä helpommin esimerkiksi pelastustoiminnan kustannusvaikuttavuutta suojeltuun omaisuuteen tai ihmishenkien pelastamiseen liittyen.

Vaikuttavuustyössä toivottaisiin hyödynnettävän tehokkaammin myös erilaisia valmiita mittaristoja ja mittaripankkeja. Esimerkiksi Tilastokeskus ja sosiaali- ja terveysalan toimijat ovat kehittäneet omia mittareitaan, joita voidaan soveltuvin osin hyödyntää muillakin toimialoilla. Sosiaali- ja terveyspalveluissa laajasti käytössä olevaa asiakaskokemuksen mittaamiseen kehitettyä NPS-mittaria on sovitettu myös pelastusalan asiakaskokemuksen mittaamisen välineeksi, ja esimerkiksi sosiaali- ja terveyspalveluissa käytettävää RAI-mittaristoa (Terveyden ja hyvinvoinnin laitos 2024), PYLL-indeksiä (Terveyden ja hyvinvoinnin laitos 2017) tai PROM-mittareita (esim. Tiirinki & Jonsson 2020) voidaan soveltuvin osin hyödyntää pelastusalallakin. Oppia mittareiden laadintaan katsottaisiin tarkoituksenmukaiseksi hakea myös Suomen rajojen ulkopuolelta, ja etenkin varautumiseen ja väestönsuojeluun liittyviä (kustannus)vaikuttavuusarvioinnin työkaluja onkin jo löydetty (esim. World Bank Group 2021). Lopulta maailmassa nähdään olevan valtava määrä tietoa, jota voitaisiin mahdollisesti hyödyntää myös pelastusalan vaikuttavuustyössä. Näin ollen olennaista on erottaa, mikä tieto on toiminnan ja sen arvioinnin kannalta relevanttia ja toisaalta tunnistaa ja tunnustaa myös se, minkä hankkimiseen alalla on ylipäättään resursseja.

Tuloksissa toistuu myös näkemys, että pelastusalan vaikuttavuuden kokonaisvaltaiseen tarkasteluun tarvittaisiin pelkkien toteumatietojen sijaan erilaisia laadullisia ja määrällisiä tulos-, prosessi- ja vaikuttavuusmittareita⁷. Mittarien valinnassa laadun ja selkeyden nähdään korvaavan määrän: olennaista ei ole valita mahdollisimman suurta määrää erilaisia mittareita vaan löytää toiminnan kannalta olennaiset ja luotettavat mittarit sekä keskittyä niihin. Lisäksi tärkeäksi nähdään jo olemassa olevien mittarien ja niiden tuottaman datan hyödyntäminen. Mittarit nähdään tärkeiksi määrittää tavoitteiden perusteella, ei päinvastoin. Mittarien tulisi myös elää ajassa ja mukautua tarpeiden, tavoitteiden ja toimintaympäristön muutosten mukana.

Tulevaisuutta on kovin vaikea objektiivisesti mitata. Voidaan mitata ainoastaan menneitä tapahtumia ja arvioida toiminnan laatua saatujen mittaustulosten perusteella. Mittarien pitää olla yksinkertaisia, että pystytään tekemään

⁷ Prosessimittareihin kuuluvat esimerkiksi tuotokset ja panokset, kun taas tulosmittareilla tarkastellaan aikaan saatuja muutoksia ja vaikutuksia. Vaikuttavuusmittarit keskittyvät yhteiskunnalliseen vaikuttavuuteen ja usein pidemmällä aikajänteellä todentuviin tavoiteluihin yhteiskunnallisiin ja ihmisten hyvinvointia lisääviin muutoksiin.

objektiivisiä arvioita palvelun tilasta. Toisaalta meillä ei selkeitä laadullisia tavoitteita yleisesti esitettynä, joten laadullinen arviointi ei ole mahdollista.

Liiallinen mittarien määrä kääntyy helposti itseään vastaan. Mittareiden tulee olla sellaisia, joita käytetään huolellisesti ja sääntillisesti, jotta mittaaminen on luotettavaa. Jos mittareita on liikaa tai liian monimutkaisia, ei niitä pitkässä juoksussa jakseta käyttää siten, että tulos olisi luotettava.

Mittareiden määrä ei kuvaa vaikuttavuudesta saatavaa kuvaa. Päinvastoin se kertoo siitä, että emme tiedä, millä tavalla jonkin asian vaikuttavuutta tulisi mitata. On kuitenkin selvää, että jos ei tiedetä parasta mittaria, silloin on kokeiltava erilaisia vaihtoehtoja ja väliaikaisten mittareiden määrä kasvaa. Tämä johtaa myös siihen, että mittaamiseen käytettävien työkalujen on oltava joustavia ja uusia mittareita on kyettävä perustamaan ketterällä tavalla.

Pelastustoimessa ei ole vielä monia hyviä mittareita ja arviointi perustuu peräpeiliin katsomiseen. Tulisi panostaa sen tarkasteluun, miten maailma muuttuu. Esim. ilmastonmuutoksen vaikutukset, ilmiölähtöisyys, muutosten monitorointi: onko meillä taitoa analysoida kyseistä tietoa, lukea ja sovittaa sitä pelastustoimeen?

Lopulta mahdollisiksi tuleviksi pelastusalan kokonaisvaikuttavuuden mittaamistavoiksi ja mittareiksi ehdotetaan hankkeen keskusteluissa ja kyselyssä muun muassa seuraavia:

- laadulliset haastattelututkimukset ja selvitykset
- onnettomuuskehityksen ja onnettomuuksiin johtaneiden syiden arviointi
- pelastettujen ihmishenkien tai säästettyjen elinvuosien määrä
- kansalaisten pelastusviranomaista kohtaan kokema luottamus ja turvallisuudentunne
- asiakkaiden kokemukset saadusta palvelusta / asiakastyytyväisyys
- pelastusalan yhteiskunnalle tuottamat taloudelliset säästöt (ml. sopimuspalokuntatoiminta).

Arvioinnin tapojen ja mittareiden nähdään tarpeelliseksi muuttua toimintaympäristön muutosten mukana. Ajantasaiseen vaikuttavuusarviointiin ja mittareiden valintaan peräänkuulutetaan muun muassa tulevaisuusorientoitunutta tarkastelua ja rohkeutta. Jatkossa teknologian kehityksen ja muun muassa tekoälyn nähdään tarjoavan vaikuttavuustyöhön uusia mahdollisuuksia: ne voivat tehostaa esimerkiksi datan analysointia ja tarjota uusia tapoja arvioida vaikuttavuutta tarkemmin ja monipuolisemmin. Toisaalta digitalisaation hyödyntämisen varoitetaan myös kääntyvän helposti itseisarvoiseksi. Lisäksi nähdään, että esimerkiksi koneoppimista tai algoritmipohjaista analytiikkaa hyödyntävien mittareiden käyttöön olisi niin ikään hyvä laatia kansallinen strategia tai toimintamalli.

Mittaamiseen on käytettävä parhaiten tarkoitukseen sopivia työkaluja. Ei ole tarpeen sitoutua käyttämään jotakin työkalua tai menetelmää, jota ei ole saatavilla tai joka tarpeettomasti jäykistää toimintaa.

[Digitalisaatiota hyödyntävistä] mittareista on varmasti hyötyä joissain tapauksissa. Ensinnäkin tarvitaan kuitenkin tietoa siitä, mihin kysymyksen mittaamisella pyritään vastaamaan, jolloin voidaan arvioida soveltuva työkalua.

Ehkä enemmänkin tarvitaan koulutusta siitä, mitä kaikkia digitaalisia ratkaisuja on olemassa ja mihin niitä voidaan tosiasiallisesti hyödyntää.

Tulevaisuuden näkökulmasta lähes kaikki kerätty tieto on arvokasta, varsinkin jos sitä on samassa muodossa pitkältä ajalta. Tekoälypohjainen analysointi voi yhdistää toisiinsa tekijöitä, joiden yhteyksiä ihminen ei huomaa. Pelastustoimen yksiköiden liikkeistä syntyvä paikkatieto on esimerkki sellaisesta big datasta, jota analysoimalla voitaisiin tehdä hyvinkin vaikuttavia päätöksiä asemaverkon, työvuorosuunnittelun ja mm. dynaamisen resursoinnin tueksi. Tällä tiedolla voitaisiin myös osoittaa satunnaisuuden vaikutusta esim. palotuhojen jäädessä pieniksi harjoituksesta palaamassa olleen yksikön nopean vasteajan takia.

Yhteisten mittareiden tulisi myös mahdollistaa valtakunnallinen vertailu luotettavasti. Tähänkin toivotaan apua esimerkiksi manuaalisen työn vähentämisestä ja koneoppimista hyödyntävien mittareiden kehittämisestä ja käyttöönotosta.

Mitä enemmän tiedonkeruuta tehdään käsin tai se sisältää vakioimattomia vaiheita, sitä epäluotettavampaa tiedosta tulee. Pitäisi päästä pois maakuntatasolta mahdollisimman suureen mittakaavaan, joka toisi paitsi vertailtavuutta, myös tilastollista varmuutta lukumäärien kasvaessa.

Lisäksi nähdään, että valtakunnallinen ja kansainvälinen yhteistyö ja tiedonvaihto voivat auttaa kehittämään parempia toimintamalleja ja mittareita. Joka tapauksessa nähdään, että liikkeelle on lähdettävä, konkreettisin ja tarpeen mukaan pieninkin askelin.

Vaikuttavuuden mittaamisen ei tarvitse olla vaikeaa tai monimutkaista. Mittaamisessa on hyvä lähteä liikkeelle konkreettisesti, askel kerrallaan.

5 Yhteenveto, johtopäätökset ja suunnitelma tulevaan

5.1 Selvityksen päätulokset ja johtopäätökset

Hankeeseen osallistuneet asiantuntijat ovat yhtä mieltä siitä, että vaikuttavuuden tarkastelu on pelastusalalla tärkeää. Toimintaympäristö ja julkishallinnon taloudellinen tilanne vaativat hyvinvointialueilta ja turvallisuustoimijoilta vaikuttavimpien toimien tunnistamista sekä toimintojen priorisointia ja tehostamista. Pelastusalallakin nähdään tarvittavan yhä vahvempaa vaikuttavuusjohtamista sekä kykyä todentaa, mitata ja tehdä työn vaikuttavuutta näkyväksi eri palveluiden ja toimintojen näkökulmasta.

Pelastusalan vaikuttavuudella tarkoitetaan yksinkertaisimmillaan sen toiminnan aikaan saamaa hyötyä asiakkaille ja yhteiskunnalle. Käytännössä se voi näkyä esimerkiksi pelastettujen ihmishenkien, vältettyjen loukkaantumisten ja säästetyn omaisuuden määränä tai pelastustoimen kykyä varautua sekä toimia tehokkaasti hätätilanteissa. Onnettomuuksien ehkäisyssä vaikuttavuus näkyy esimerkiksi siinä, miten pelastusala pystyy työllään vaikuttamaan ihmisten asenteisiin ja käyttäytymiseen niin, että turvallisuus lisääntyy ja onnettomuudet sekä vahingot vähenevät.

Hankeeseen osallistuneet määrittelevät pelastusalan vaikuttavuuden sen työn tai toiminnan avulla aikaan saaduksi yhteiskunnalliseksi vaikuttavuudeksi. Tähän pyritään toimimalla niin, että olemassa olevilla resursseilla suoriuduttaisiin mahdollisimman tehokkaasti määrätyistä velvoitteista, tuettaisiin strategisten (vaikuttavuus)tavoitteiden saavuttamista, vastattaisiin toimintaympäristön tarpeisiin ja lisättäisiin näin yhteiskunnan kokonaisturvallisuutta yhdessä muiden kanssa. Toimintatavat pyritään sovittamaan mahdollisimman tehokkaasti määriteltyihin vaikuttavuustavoitteisiin, ja toteuman arviointiin käytetään erilaisia vaikuttavuusmittareita. Vaikuttavuuden mittaaminen ja arviointi nähdään tärkeäksi niin toiminnan kehittämisen ja suuntaamisen, alan yhteiskunnallisen arvon näkyväksi tekemisen, arvostuksen lisäämisen kuin alan olemassaolon oikeutuksen näkökulmasta.

Yksinkertaisimmillaan pelastusalan vaikuttavuuden arvioinnissa nähdään olevan kyse siitä, että tarkastellaan toiminnan tuloksia ja verrataan niitä asetettuihin tavoitteisiin. Vaikuttavuuden nähdään löytyvän vaikutusketjuja tunnistamalla ja erittelemällä, jolloin etsitään vastauksia siihen, millaisin toimenpitein toivottuihin tuloksiin päästään ja millaisia konkreettisia muutoksista tai vaikutuksista muodostuvia ketjuja prosessista on mahdollista tunnistaa. Lisäksi mittaamisessa nähtäisiin tärkeäksi tunnistaa mahdollisia syy-seuraussuhteita pelastusalan toiminnan ja tapahtuneiden muutosten välillä sekä sen erottamista, millaisista vaikutuksista syntyy pidemmällä aikavälillä toivottu yhteiskunnallinen vaikuttavuus. Kustannusvaikuttavuutta tarkastellessa huomiota kiinnitetään siihen, millaista hyötyä tai arvoa saaduilla resursseilla saadaan aidosti aikaiseksi.

Palvelutuotannon toteumaa tarkastellaan pelastusalalla jo melko monipuolisesti niin määrällisten kuin laadullisten indikaattorien avulla. Työn vaikuttavuuden mittaamisen ja todentamisen tavat eroavat pelastusalalla kuitenkin niin palveluittain kuin organisaatioittain. Myös vaikuttavuustyön organisoinnissa on organisaatiokohtaisia eroja. Joka tapauksessa pelastuslaitoksilla ja muissa pelastusalan organisaatioissa tarkastellaan niin toiminnan panoksia, tuotoksia, vaikutuksia kuin vaikuttavuutta. Yleisimmin tarkastelu kohdistuu tuotoksiin, kuten toimenpiteisiin, suoritteisiin ja palvelukykyyn. Panoksista tarkastellaan henkilöresursseja ja käytettyjä euroja, ja vaikutusten osalta pyritään saamaan tietoa yksittäisten toimenpiteiden aiheuttamista konkreettisista ja mitattavista

muutoksista esimerkiksi onnettomuusmäärissä, turvallisuusasenteissa tai luottamuksessa. Erityisen haasteelliseksi nähdään toiminnan pitkäaikaisen yhteiskunnallisen vaikuttavuuden todentaminen, sillä esimerkiksi pelkät omaa toimintaa kuvaavat mittarit eivät yhteiskunnallisen vaikuttavuuden tarkastelussa riitä. Tämä tukee muun muassa Heliskosken ja Lepistön (2019) esittämää ajatusta siitä, että toiminnan vaikutukset voidaan usein havaita parin vuoden aikajänteellä ja ylempien tason vaikuttavuustavoitteet yleensä aikaisintaan noin viiden vuoden aikajänteellä. Lisäksi hankkeen keskustelut tukevat Rekolankin (2019) aiempaa ehdotusta siitä, että pelastusalalla voitaisiin ”alkaa rakentaa kokonaisvaltaisempaa vaikuttavuuden arvioinnin viitekehystä, sillä siinä missä yksittäinen mittari ei kykene osoittamaan toimintamme vaikuttavuutta, kehityksen suuntaa tai trendiä osoittava mittareiden kokoelma voisi tähän pystyä.”

Pelastusalalla vaikuttavuustyö painottuu joka tapauksessa edelleen suoritteiden laskemiseen, vaikka toisaalta myös esimerkiksi asiakasymmärryksen lisäämiseen tähtäävien, asiakaskokemuksen mittaamiseen keskittyvien toimintamallien ja mittaristojen valtakunnallinen kehittämistyö onkin viime aikoina lisääntynyt ja lisääntyy edelleen.

Vaikuttavuuden seurannassa olennaiseksi nähdään toiminnalle asetetut vaikuttavuustavoitteet, eli se, mihin toimenpiteillä pyritään. Hankkeeseen osallistuneet näkevät, että pelastusalan vaikuttavuuden tarkasteluun tulee laatia sekä valtakunnallisia vaikuttavuustavoitteita (ja niille sopivia mittareita) että alueilla sovellettavia vaikuttavuustavoitteita (ja vastaavasti niille sopivia mittareita). Lisäksi vaikuttavuustavoitteita ja -mittareita voidaan laatia sekä organisaation tai toimialan työlle kokonaisuutena että erikseen eri palveluille. Huomionarvoista on kuitenkin, että noin kolmasosa hankkeen kyselyyn vastanneista pelastuslaitoksista ilmoittaa, että organisaatiossa ei ole määritelty vaikuttavuustavoitteita. Vaikuttavuustavoitteita ei välttämättä katsotakaan tarpeelliseksi määritellä organisaatioissa erikseen, sillä sellaisiksi on omaksuttu alan strategisissa asiakirjoissa jo määritellyt, lakisääteisiin tehtäviin liittyvät sekä toimintaympäristö- ja riskianalyyysien pohjalta laaditut tavoitteet. Yhtä kaikki hankkeen tulokset tukevat niin ikään jo aiemmin (esim. Leinonen 2024) esitettyä ajatusta siitä, että pelastusalan vaikuttavuuden arviointia kehittäessä tarkasteluun kannattaisi ottaa sekä valtakunnallinen että alueellinen, alueen tai organisaation omat vaikuttavuustavoitteet sisältävä taso.

Vaikuttavuustavoitteiden määrittelyssä olennaiseksi nähdään niiden ilmiöiden löytäminen, joihin toiminnalla pyritään vaikuttamaan – tai joihin ylipäätään voidaan vaikuttaa. Lisäksi tärkeäksi nähdään eri ryhmien odotusten ja tarpeiden tunnistaminen. Tunnistetut vaikuttavuustavoitteet voidaan edelleen jakaa vaikutustavoitteiksi, joilla tarkoitetaan lyhyemmän aikavälin muutoksia esimerkiksi ihmisten asenteissa ja käyttäytymisessä. Lopulta on tärkeä löytää ne konkreettiset toimenpiteet, joilla valittuja tavoitteita voidaan edistää. Lisäksi tulee tunnistaa systeemisessä kokonaisuudessa vaikuttavat tärkeät toimijat, joilla voi olla tai on vaikutusta tavoitteiden saavuttamiseen (joko niitä edistävästi tai estävästi).

Pelastusalan vaikuttavuustavoitteita on määritelty ja mittareita niiden toteutumien arviointiin ideoitu niin organisaatiossa kuin eri toimintaohjelmien ja strategia-asiakirjojen laadinnan yhteydessä. Tietoa pelastustoimen palvelujen tilasta ja taloudesta kerätään systemaattisesti sekä alueellisesti että valtakunnallisesti, ja erillisissä tutkimus- ja kehittämishankkeissa on tarkasteltu ilmiötä eri näkökulmista. Tietojen keruu on kattavaa ja monipuolista, mutta tieto on osittain sirpaleista ja sijaitsee hajanaisesti eri järjestelmissä, minkä katsotaan heikentävän tietojen luotettavuutta ja valtakunnallista vertailua. Lisäksi nähdään, että tietoja tulisi myös osata ja haluta hyödyntää

tehokkaammin päätöksenteossa sekä resurssien suuntaamisessa ja toiminnan kehittämisessä. Tiedolla johtamista peräänkuulutetaan, ja sen kehittämiseen toivotaan edelleen paitsi yksittäisiä kehittämishankkeita ja -toimenpiteitä, myös kansallista panostamista ja valtakunnallista yhteistyötä.

Parempaan vaikuttavuuteen tähtäviä toimenpiteitä ja hankkeita toteutetaan pelastusalalla runsaasti, yhteistyössä eri ryhmien kanssa. Kehittäminen nojaa kuitenkin pitkälti erillisrahoitteisiin ja yksittäisiin hankkeisiin, jolloin kehitetyt toiminnot uhkaavat unohtua hankkeiden päätyttyä ja hankkeiden välinen koordinaatio tulee haasteelliseksi.

Ajankohtaisiksi vaikuttavuustyön kehittämishaasteiksi nähdään paitsi alueiden oman vaikuttavuustyön parantaminen, myös valtakunnallisesti yhteisten toimintatapojen, kriteerien ja mittareiden määrittäminen sekä kansallisen koordinaation ja ohjauksen vahvistaminen. Lisäksi toivotaan yhdenmukaisen tiedonkeruun ja hallinnoinnin mahdollistavan tietopohjan ja -järjestelmän kehittämistä ja käyttöönottoa. Hankkeeseen osallistuneet näkevät, että yhteinen tietovaranto ja tiedonhallintajärjestelmä edistäisivät sekä tiedon yhdenmukaista ja luotettavaa keruuta että sen tehokasta käyttöä. Paljon odotuksia asetetaan myös koneoppimiselle ja tekoälyn hyödyntämiselle: uudenlaiset algoritmeihin perustuvat mittaamismenetelmät toivotettaisiin pelastusalan vaikuttavuustyöhön tervetulleiksi.

Organisaatioissa tärkeimpinä vaikuttavuustyön kehittämiskohteina nousevat esiin arviointiosaamisen ja toimintamallien kehittäminen, resursointi sekä yhteiskunnallisen vaikuttavuuden todentaminen. Valtakunnallisesti pelastusalan arviointiin kaivattaisiin systemaattisuutta ja yhdenmukaisuutta, yhteistä tavoitteiden määrittelyä sekä luotettavia, palveluiden toteumaa ja sen yhteyttä ympäröivään maailmaan ja sen muutoksiin pidemmällä aikavälillä tarkastelevia yhteisiä mittareita. Valtakunnallisten tietojärjestelmien kehittäminen ja käyttöönotto sekä vaikuttavuustyöhön resursointi ja sitoutuminen nähdään onnistumisessa tärkeiksi. Sisäministeriöltä toivotaan vahvempaa vaikuttavuustyön ohjausta, kuten yhteisen arviointikehyksen rakentamista, kriteerien ja mittarien määrittelyä sekä toimintamallin käyttöönottoa, seurantaa ja kehittämistä yhdessä pelastusalan organisaatioiden kanssa. Alueet tarvitsevat vaikuttavuustyössä onnistumiseen paitsi alueille sovitettuja, myös valtakunnallisesti yhdenmukaisia arvioinnin tapoja ja toimintamalleja, mikä hyödyttää lopulta myös ohjaavaa ministeriötä tehtävässään.

Ennen kaikkea pelastusala toivoo organisaatioille hyödynnettäväksi laadukkaita mittareita, joiden avulla työn vaikuttavuus voitaisiin todentaa konkreettisesti, luotettavasti ja uskottavasti. Lisäksi toivotaan vaikuttavuuden arvioinnin tehokkaampaa sitomista toimintaympäristön riskien kehitykseen ja muuhun turvallisuuden kannalta olennaiseen yhteiskunnalliseen kehitykseen. Hankkeen keskusteluihin osallistuneet kokevat tarvetta siirtyä taaksepäin katsovasta, määrällisestä toteuman arvioinnista kohti ilmiölähtöistä, asiakastarpeisiin tehokkaammin vastaavaa ennakoivaa arviointia. Toisaalta hankkeeseen osallistuneet tunnistavat myös, että tulevaisuutta ei sellaisenaan voi mitata tai ennustaa vaan käytännössä ainoa luotettava tapa mitata työn onnistumista on tarkastella toteumaa. Toteuman suhteuttamista ennakoivasti toimintaympäristön muutosilmiöihin kuitenkin toivotaan, sillä sen uskottaisiin tukevan tavoitteiden määrittämisessä ja auttavan ymmärtämään, millaisia kyvykkyyksiä ja toimenpiteitä tavoitteiden toteutuminen alalta vaatii nyt ja tulevaisuudessa. Hankkeeseen osallistuneet näkevätkin, että suunnittelun ja työn fokuksen tulisi jatkossa olla entistä vahvemmin tulevaisuudessa ja yhteisten tavoitteiden asettamisessa.

Hankkeen perusteella pelastusalalla ollaan sitoutuneita vaikuttavuustyöhön ja sitä halutaan kehittää. Resurssi-, aika- ja osaamiskysymykset kuitenkin haastavat arjessa toimijoita, joten vaikuttavuusarvioinnin toteutukseen ja tulosten hyödyntämiseen kaivattaisiin tukea, resursseja, aikaa ja koulutusta. Jollain aikavälillä tavoitteena olisi saada vaikuttavuus mukaan kaikkeen alan ohjaukseen ja yhteensovittaa myös säädöksiä ja rahoitusta paremmin vaikuttavuustyön tarpeisiin. Lisäksi hankkeeseen osallistuneet näkevät, että vaikuttavuusnäkökulma tulisi saada mukaan entistä vahvemmin alan koulutukseen ja tutkimukseen, minkä lisäksi tulisi edistää yhteistyötä alan ulkopuolisten tutkimusta tuottavien tahojen kanssa. Vaikuttavuustyöstä kaivataan tukea myös pelastusalan yhteiskunnallisen arvon osoittamiseen ja alan arvostuksen lisäämiseen.

Jatkossa pelastusalalla nähtäisiin tarvittavan myös vahvempaa kustannusvaikuttavuustarkastelua, sillä niukat julkiset resurssit sekä hyvinvointialueuudistuksen tavoitteet ja vaikuttavuusperusteinen ohjaus sitä edellyttävät. Myös pelastustoimen investointien tarkoituksenmukainen ohjaus edellyttäisi pohjaksi laadukasta ja luotettavaa vaikuttavuustietoa. Aiemmin esimerkiksi *Suorituskykyhanke* onkin jo tarttunut toimialan kustannuksiin ja henkilöstöön liittyvän tietoperustan kehittämiseen, jolloin syntyi paitsi lisää tietoa hyödynnettäväksi, myös avauksia pelastustoimen talouden ja henkilöstöasioiden tehokkaampaan mittaamiseen jatkossa. (Hätinen & Määttä 2022; ks. myös Mankkinen, Haake, Soininen & Nykyri 2022.)

Hyvinvointialueuudistus luo kasvavia odotuksia ja veloitteita vaikuttavuustyölle, mutta samalla sen nähdään tuovan mukanaan uusia mahdollisuuksia toimijoiden yhteistyöhön, osaamisen lisäämiseen ja voimavarojen yhdistämiseen sekä jossain määrin myös toimintatapojen ja mittareiden yhteensovittamiseen. Hankkeeseen osallistuneet näkevät, että hyvinvointialueiden sosiaali- ja terveystalouden vaikuttavuustyöstä voitaisiin ottaa oppia pelastusalalle ja päinvastoin. Lisäksi oppia voitaisiin hakea muilta toimialoilta ja sektoreilta, aina valtion virastoista kolmannen sektorin toimijoihin. (Vrt. Puolitaival, Kippo & Koivisto 2021, 27.)

Systemaattinen arviointiin perustuva toimintakulttuuri tuntuisi yhtä kaikki olevan pelastustoimessa vielä alussa, minkä lisäksi kokonaisvaltaiseen tiedolla johtamiseen tarvittava yhteinen tietoperusta ja toimintaa koordinoiva taho puuttuu. Lopulta pelastusalalla nähdään, että systemaattiseen arviointiin perustuva vaikuttavuustyön kehittäminen tulisi aloittaa pian, sillä vain tietoperustainen toiminta mahdollistaa tehokkaan ohjauksen ja toiminnan kehittämisen. Toimenpiteiden vaikutusten seuraaminen edellyttää, että niitä pystytään mittaamaan luotettavasti, mikä edellyttää sitoutumista yhteiseen tekemiseen ja sovittuihin toimintatapoihin. Kuten esimerkiksi Aejmelaeus, Pitkänen ja Matinheikkikin (2023) ovat todenneet, ”ilman vaikuttavuustietoa ei pystytä tunnistamaan ja valitsemaan tekoja tai varmistamaan niiden seurauksista. --- Tarvitaan entistä enemmän tietoa, joka ohjaa tekoja.” Koska pelastusalan nykytila ja tulevaisuus tehdään yhdessä sekä pelastusalan toimijoiden että eri sidos- ja kohderyhmien kanssa, yhteiseen keskusteluun pelastusalan vaikuttavista palveluista ja vaikuttavuuden arvioinnista nähtäisiin tärkeäksi saada alusta alkaen sekä pelastusalan avaintoimijoita että näkökulmia muilta toimialoilta tuovia yhteistyökumppaneita.

Yhteenveto: Hankkeessa tunnistetut keskeiset kehittämistarpeet

- osaamisen lisääminen a) vaikuttavuuden arviointiin b) ennakointiin c) asiakas- ja sidosryhmäymmärryksen lisäämiseen d) yhteiskunnallisen vaikuttavuuden todentamiseen
- vaikuttavuuden ja vaikuttavuustyöhön liittyvien määritelmien yhdenmukaistaminen
- tärkeimpien pelastusalan valtakunnallisten vaikuttavuustavoitteiden määrittäminen
- valtakunnallisten mittaamismenetelmien ja mittareiden määrittäminen, raportoinnin yhdenmukaistaminen
- organisaatioiden omien, alueiden riski- ja toimintaympäristöanalyysihin perustuvien luotettavien ja laadukkaiden mittaristojen tuottaminen
- vaikuttavuustietopohjan ja tiedonhallintajärjestelmien kehittäminen ja käyttöönotto
- asiakkaiden ja sidosryhmien osallistaminen palveluiden suunnitteluun, toteutukseen ja arviointiin sekä vaikuttavuustyön kehittämiseen
- valtakunnallisen vaikuttavuustyön ohjauksen ja tuen vahvistaminen, rahoituksen ja lainsäädännön kehittäminen
- vaikuttavuustyön yhteensovittaminen ja yhteistyö tavoitteiden asettamisessa, toimenpiteiden linjaamisessa sekä tulosten arvioinnissa yhteiskunnan muiden turvallisuustoimijoiden sekä sosiaali- ja terveystoimen kanssa
- näkyvä, yhtenäinen ja monikanavainen viestintä alan vaikuttavuudesta ja vaikuttavuustyöstä
- koko pelastusalan sitoutuminen ilmiölähtöiseen, tieto- ja vaikuttavuusperustaiseen johtamiseen ja toimintaan.

5.2 Hankkeen toimenpidesuosituksset

Nykytila-analyysin perusteella hanke suosittelee pelastusalalle seuraavaa:

01

Vahvistetaan yhteistä ymmärrystä vaikuttavuudesta ja sen arvioinnin merkityksestä. Käynnistetään vaikuttavuusperustaisen johtamis-, toiminta- ja ohjausmallin juurruttaminen alalle ja sen organisaatioihin.

02

Määritellään yhteisesti hyväksytyt valtakunnalliset vaikuttavuustavoitteet
a) pelastusalalle kokonaisuutena
b) erikseen kullekin pelastustoimen lakisääteiselle palvelulle
c) palveluja poikkileikkaaville toiminnoille, kuten johtaminen, henkilöstön kehittäminen, tutkimus ja kehittäminen sekä viestintä. Huomioidaan tavoitteiden määrittelyssä hyvinvointialueiden yhteiset sekä sosiaali- ja terveystoimeen ja muille turvallisuusviranomaisille mahdollisesti määritellyt vaikuttavuustavoitteet.

03

Tuotetaan valtakunnallinen arviointikehikko: laaditaan yhtenäiset kriteerit, menetelmät ja tarkoituksenmukaiset, laadukkaat, luotettavat ja vertailun mahdollistavat mittaritot tärkeimpien tavoitteiden toteuman seuraamiseksi.

04

Kehitetään tiedolla johtamista vaikuttavuustyötä tukevaksi. Rakennetaan kansallisesti johdettu ja koordinoitu tietopohja sekä toimivat järjestelmät tietojen keräämiseen, hyödyntämiseen ja hallinnointiin. Kartoitetaan ja hyödynnetään tietopohjan rakentamisessa olemassa olevia vaikuttavuustyöhön soveltuvia alan sisäisiä ja ulkoisia tietolähteitä tarkoituksenmukaisesti.

05

Tuetaan organisaatioita alueiden tarpeisiin perustuvan arviointimallin (ml. tavoitteet, toimenpiteet ja mittarit) luomisessa ja käyttöönotossa. Tarjotaan koulutusta ja materiaalia sekä kannustetaan vaikuttavuusperustaiseen johtamiseen ja toimintaan.

06

Lisätään asiakas- ja sidosryhmäymmärrystä osallistamalla tärkeitä ryhmiä palveluiden suunnitteluun ja kehittämiseen valtakunnallisesti. Tuetaan organisaatioita asiakas- ja sidosryhmäymmärryksen vahvistamisessa alueilla.

07

Päivitetään tavoitteita ja mittaamismenetelmiä toimintaympäristön muutosten mukana. Osallistetaan kohde- ja sidosryhmiä vaikuttavuustyön kehittämiseen. Hyödynnetään digitalisaatiota tarkoituksenmukaisesti asiakasymmärryksen vahvistamisessa ja vaikuttavuusarvioinnin kehittämisessä. Tehdään ketteriä kokeiluja ja opitaan niistä. Pyritään automatisoimaan vaikuttavuuden arviointia mahdollisuuksien mukaan.

08

Jaetaan hyviä vaikuttavuustyön käytäntöjä organisaatioiden kesken. Tunnistetaan tärkeitä yhteistyökumppaneita ja jaetaan oppeja myös toimi- ja hallinnonalojen välillä.

09

Yhteensovitetaan pelastusalan vaikuttavuuden arviointia sosiaali- ja terveyspalveluiden sekä muiden turvallisuustoimijoiden vaikuttavuuden arviointiin mahdollisuuksien mukaan. Työssä huomioidaan mahdolliset toimialakohtaiset erot niin toimintaympäristöissä, tavoitteissa kuin toiminnoissa ja tavoitteissa.

10

Lisätään vaikuttavuuteen ja sen arviointiin liittyvää tutkimusta ja selvityksiä alan sisällä sekä yhteistyössä esimerkiksi korkeakoulujen ja tutkimuslaitosten kanssa. Tuetaan organisaatioita alueiden omien selvitysten suunnittelussa ja toteutuksessa.

11

Sisällytetään vaikuttavuusajattelua vahvemmin alan tutkinto- ja täydennyskoulutukseen.

12

Viestitään pelastusalan vaikuttavuusarvioinnin tuloksista ja vaikuttavuustyöstä tehokkaasti, saavutettavasti ja monikanavaisesti.

Konkreettisesti organisaatioiden vaikuttavuustyö kannattaa aloittaa selkeällä prosessilla, jossa sekä johto että muu organisaatio on sitoutunut vaikuttavuustyöhön ja sen kehittämiseen. Liikkeelle voi lähteä pieninkin askelin.

1. Yhteiskunnallisten muutostarpeiden ja niiden ilmiöiden tunnistaminen, joihin omalla toiminnalla voidaan ja halutaan vaikuttaa: Millaisia muutostarpeita pelastusalaan liittyvien ilmiöiden parista on tunnistettavissa? Mihin tärkeisiin yhteiskunnan ilmiöihin pelastusalan toiminnalla voidaan ja tulee vaikuttaa? Mitkä alan ulkopuoliset tahot ja ilmiöt vaikuttavat pelastusalan tavoitteiden saavuttamiseen?
2. Vaikuttavuustavoitteiden asettaminen: Mitä toiminnalla halutaan saavuttaa? Tavoitteet voivat liittyä esimerkiksi ihmishenkien pelastamiseen, onnettomuuksien vähentämiseen tai palveluiden laadun ja asiakaskokemuksen parantamiseen. Selkeät ja konkreettiset tavoitteet omaksutaan helpommin, jolloin niiden avulla voidaan päästä myös toivottuihin toimenpiteisiin ja tuloksiin. Pidempikestoiset ja kokonaisvaltaiset vaikuttavuustavoitteet kannattaa pilkkoa lyhyemmän aikavälin vaikutus-/tai muutostavoitteiksi, joiden toteumaa on helpompi seurata säännöllisesti ja konkreettisesti.
3. Tavoitteiden saavuttamiseen tarvittavien toimenpiteiden määrittely: Millaisin konkreettisin askelin voidaan edistää vaikutus- ja vaikuttavuustavoitteiden saavuttamista? Millaisia ketjuja toimenpiteiden ja eri tason tavoitteiden välillä voidaan tunnistaa?
4. Vaikuttavuusmittareiden valinta: Kun tavoitteet ja niitä edistävät toimenpiteet on määriteltä, valitaan niiden toteuman seurantaan sopivat mittarit. Mittareiden tulee pohjautua organisaation strategisiin tavoitteisiin sekä olla konkreettisia, aikaan sidottuja ja käytännöllisiä.
5. Tietojen kerääminen ja analysointi: Esimerkiksi asiakaskyselyt, suorituskykymittaukset ja taloudelliset analyysit ovat kaikki tärkeitä tiedonlähteitä. Olemassa olevia tietoaineistoja kannattaa jalostaa vaikuttavuustyön tarpeisiin mahdollisuuksien mukaan. On tärkeää luoda järjestelmä, joka mahdollistaa tiedonkeruun systemaattisesti ja luotettavasti.
6. Toiminnan suuntaaminen ja kehittäminen: Analyysin perusteella voidaan tehdä päätöksiä toiminnan kehittämiseksi. Tämä voi tarkoittaa esimerkiksi resurssien uudelleen kohdentamista, kouluttamista tai toimintatapojen muuttamista.
7. Jatkuva seuranta ja raportointi: Tehokas vaikuttavuuden arviointi ei ole kertaluontoinen toimenpide vaan vaatii jatkuvaa seurantaa. Organisaation järjestelmien ja prosessien tulisi mahdollistaa vaikuttavuuden seuraaminen reaaliajassa. Säännöllinen raportointi sekä sisäisesti että ulkoisesti auttaa pitämään koko organisaation ja sidosryhmät tietoisina toiminnan tuloksista.
8. Kannusteiden luominen ja tarjoaminen: Vaikuttavuustyön tunnistaminen ja tunnustaminen julkisesti voi sitouttaa osallistumaan. Lisäksi onnistuneilla esimerkeillä voi tukea ja kannustaa muita vaikuttavuustyön toteutukseen.

5.3 Kohti vaikuttavuusperustaista kulttuuria

Esiselvityshankkeen perusteella pelastusalan vaikuttavuuden todentaminen edellyttää yhteisiä tavoitteita sekä mittaamisen ja arvioinnin kautta saatua käsitystä omista palveluista ja tuotoksista. Lisäksi tarvitaan kokonaiskäsitystä siitä, miten palvelut saavat aikaiseksi toivottua muutosta ja pitkän aikavälin yhteiskunnallista hyötyä. Prosessissa seurataan omien tuotosten ja tekemisen lisäksi sitä, millaisia vaikutuksia toiminta saa aikaan kohteessaan, kuten asiakasryhmissä, paikallisyhteisössä tai onnettomuusmäärissä. Pelastustoimessa vaikuttavuutta on tarpeen tarkastella niin lakisääteisten palvelujen kuin niitä poikkeileikkaavien toimintojen näkökulmasta sekä erikseen myös pelastusalaista kokonaisuutena. Lisäksi alan vaikuttavuutta tulee tarkastella yhteydessä hyvinvointialueisiin, sosiaali- ja terveystalouteen ja muihin turvallisuusviranomaisiin.

Lopulta pelastusalan vaikuttavuustavoitteet kuvaavat sitä, mihin halutaan mennä pitkällä aikavälillä. Se, millä tasolla ja tarkkuudella tavoitteita on tarkoituksenmukaista määrittellä ja niiden toteumaa seurata, riippuu tarkastelutasosta. Valtakunnallisella, strategisella tasolla riittänee, jos pystytään määrittelemään muutamia yhteisiä tavoitteita kullekin palvelulle ja löytämään tavoitteiden seuraamiseen sopivat, yhteisesti hyväksytyt mittarit. Alueellisella tasolla mittarit voivat tarvittaessa olla myös yksilöidymiä ja erilaisia.

Kokonaisvaltaisessa pelastusalan vaikuttavuuden tarkastelussa on tärkeä lähteä liikkeelle keskeisten asiakas- ja sidosryhmien turvallisuuteen liittyvien tarpeiden määrittämisestä, toimenpiteistä niiden täyttämiseksi sekä tarpeisiin vastaavien toimenpiteiden vaikuttavuuden ja kustannusvaikuttavuuden arvioinnista. Yksittäisten suoritteiden laskemisen sijaan pelastusalan on hyvä kehittää tietojohtamista suuntaan, jossa palveluiden vaikutuksista kerätään tietoa asiakkailta. Tämä edellyttää pelastusalan toimijoilta tulevaisuusorientoitunutta muotoiluajattelua, asiakaskeskeistä lähestymistapaa ja yhteiskehittämistä eri ryhmien kanssa. Lisäksi vaikuttavuusperustaiseen kulttuuriin siirtyminen vaatii vaikuttavuustiedon keruuta kansallisiin rekistereihin ja tietojen hyödyntämistä toiminnassa ja päätöksenteossa. Vertailtavan tiedon saamiseksi on sovittava kansallisesti yhteisistä vaikuttavuuden mittaamisen tavoista ja kriteereistä. (Vrt. Liimatainen, Torkki, Parkkila, Kokko & Mäki-Opas 2024.)

Pohjimmiltaan pelastusalan vaikuttavuustyössä on kysymys sen tarkastelusta, kuinka hyvin ala pystyy tekemään oikeita asioita mahdollisimman tarkoituksenmukaisilla tavoilla, käyttämään saadut resurssit tarkoituksenmukaisesti ja palvelemaan eri ryhmiä tehokkaasti yhteistyössä yhteiskunnan eri toimijoiden kanssa. Yhteiskunnallinen hyötykin lähtee lopulta liikkeelle yksittäisistä ihmisistä, organisaatioista ja arjen rakenteista, joihin pelastustoimen toimijoiden työllä on merkitystä. Tavoitteiden kannalta tärkeiden toimenpiteiden ja niistä koituvien vaikutusten tunnistamisella, vaikutusketjuja havainnoimalla ja vaikutusten seurantaan sopivia mittareita löytämällä päästään lopulta mittaamaan myös vaikuttavuutta. Vaikuttavuutta todentamalla toimintaa voidaan suunnata niin, että se vastaa tehokkaasti asiakkaiden ja muuttuvan toimintaympäristön tarpeisiin.

Hankkeen perusteella pelastusalan vaikuttavuustyö on edennyt pisimmälle onnettomuuksien ehkäisytyössä. Erityisesti *Onnettomuuksien ehkäisyn toimintaohjelmatyön* käynnistäminen vuonna 2019 ja päivitys vuonna 2025 ovat tuottaneet avauksia vaikuttavuustarkasteluun. Jatkossa olisi hyvä pohtia, tarvitseeko onnettomuuksien ehkäisyn vaikuttavuustarkastelu mahdollisesti ohjelman rinnalle myös muita toimenpiteitä. Lisäksi voidaan pohtia, olisiko pelastusalaalla tarvetta rakentaa samankaltainen toimintaohjelma myös pelastustoiminnan, varautumisen ja väestönsuojelun

ympärille. Vai tuleeko vaikuttavuustarkastelu muiden palvelujen osalta katetuksi tarpeellisessa laajuudessa jo pelastusalan muussa strategiatyössä ja esimerkiksi suorituskykyihin liittyvässä tarkastelussa ja kehittämisessä?

Pelastusalalla voidaan katsoa olevan hyvät lähtökohdat vaikuttavuustyön kehittämiseen. Jatkossa yhteiset mittarit ja tulosten avoin vertailu mahdollistavat vaikuttavien toimintamallien tunnistamisen ja vahvistamisen entistä tehokkaammin. Lisäksi pelastusalalla jatkuvasti vahvistuva asiakaskeksisyysajattelu tukee vaikuttavuusajattelua ja sen arviointityötä. (Vrt. esim. Kopra 2022; Puolitaival, Kippo & Koivisto 2021, 26–27.) Osallistamalla keskusteluun eri ryhmiä voidaan edesauttaa sitoutumista systemaattiseen vaikuttavuuden johtamiseen ja hankkeen aikana jaettujen toimintamallien sekä myöhemmin mahdollisesti kehitettävien työkalujen hyödyntämiseen. Vaikuttavuuden lisäämisessä on tärkeää, että kaikissa vaiheissa turvataan laaja osallisuus – inhimillisesti, ammatillisesti ja luotettavasti, yhdessä.

Yhteiset vaikuttavuustavoitteet suuntaavat toimintaa, mikä edellyttää yhteistä ymmärrystä ja sitoutumista sovittuihin tavoitteisiin ja toimintamalleihin. Pelastusalan yhteinen ymmärrys vaikuttavuudesta lisääntyy keskustelulla ja yhteistyöllä. Lisäksi esimerkiksi Suomen Palopäällystöliitto ry:n Pelastusalan sanasto -hankkeen tuloksista saataneen jatkossa tukea myös pelastusalan yhteiseen vaikuttavuustyöhön.

Koska tiedonkeruu on hajautettu tällä hetkellä valtakunnallisesti eri alueille ja organisaatioihin, joita määrittävät osittain myös erilaiset toimintaperiaatteet ja strategiat, valtakunnallisesti vertailukelpoisen vaikuttavuustiedon saaminen on vaikeaa. Käynnissä olevat pelastusalan tietojärjestelmähankkeet vastaavat jatkossa hankkeen keskusteluissa esiin nousseisiin tietoperustaan ja tiedonhallintajärjestelmiin liittyviin tarpeisiin. *Onnettomuuksien ehkäisyn tietojärjestelmän* ensimmäinen versio julkaistaan vuoden 2026 alkupuolella ja Pelastustoimen kansallisen *Kivijalka*-tietojärjestelmän ensimmäinen versio puolestaan vuoden 2026 loppuun mennessä. Tavoitteena on, että jatkossa *Kivijalka* kokoaisi pelastusalaan koskevan olennaisen tietoaineiston yhteen paikkaan ja näin mahdollistaisi pelastustoimen onnettomuus- ja tehtävätietojen sekä eri resurssitietojen (kuten henkilöt, materiaalit ja toimitilat) perustietojen kansallisen ja kokonaisvaltaisen hallinnoinnin ja hyödyntämisen. Tällä hetkellä tietojärjestelmien kehittämisestä toivottaisiin tukea esimerkiksi neuvontatyön seurannan yhdenmukaistamiseen, ja samalla tavoin järjestelmien voidaan odottaa tukevan jatkossa kaikkea vaikuttavuustiedon keräämistä ja hyödyntämistä. Myös alueilla ja organisaatioissa toteutettavat yksittäiset vaikuttavuuteen liittyvät hankkeet tukevat jatkossa yhteistä vaikuttavuustyötä ja sen kehittämistä.

Järjestelmien kehittämistyössä on tärkeä määritellä, mitä tietoja syötetään jatkossa kansallisiin järjestelmiin erikseen ja mitkä syntyvät toiminnan myötä mahdollisesti automaattisesti. Pelastusalan omien tietojen lisäksi vaikuttavuuden todentamiseen tarvitaan monenlaista dataa myös toimintaympäristöstä ja muilta toimialoilta. Lisäksi on huomioitava, että osa toiminnan ja vaikuttavuustyön kannalta mahdollisesti hyödyllisestä tiedosta on ainakin toistaiseksi vielä niin arvokasta, ettei sen hyödyntäminen ole resurssien puitteissa käytännössä mahdollista. Myös ulkopuolisen vaikuttavuustutkimuksen hyödyntäminen nähtäisiin tärkeäksi vaikuttavuustarkastelun tehostamisessa, mutta myös siihen liittyy sekä resurssi- että osaamishaasteita.

Teknologinen kehitys tuo pelastusalalle jatkuvasti uusia mahdollisuuksia, joita voidaan hyödyntää myös vaikuttavuustarkastelussa. Esimerkiksi paikkatietojen vahvempaa hyödyntämistä

peräänkuulutetaan, ja sitä tukevaa alan järjestelmää toivottaisiin jossain vaiheessa vaikuttavuustyönkin tueksi. Tulevaisuudessa pelastusalan vaikuttavuustyötä tehostanevat niin ikään esimerkiksi koneoppiminen, algoritmipohjainen vaikutusten arviointi ja ennakoiva analytiikka, joiden kehitykselle myös hankkeen keskusteluihin osallistuneet asettavat paljon odotuksia. Tulevaisuudessa raportointiakin voidaan todennäköisesti monilta osin automatisoida, mikä tehostaa vaikuttavuustyötä ja lisää tietojen luotettavuutta. Myös esimerkiksi *Suorituskykyhankkeessa* ja muissa alan tai lähialojen hankkeissa kerättyä tietopohjaa kannattaa edelleen kehittää ja yhdistää palvelemaan tehokkaasti myös alan vaikuttavuuden arviointia (ks. Mankkinen, Haake, Soininen & Nykyri 2022, 26). Pelastustoimen toimintaympäristön ennakoivaan analysointiin ollaan kehittämässä toimintamallia Pelastusopiston, kumppanuusverkoston ja sisäministeriön yhteistyönä, ja jatkossa systemaattinen toimintamalli, joka ottaa entistä paremmin huomioon myös ennakoinnin ja ympäristössä vaikuttavat muutosilmiöt, tukee varmasti monin tavoin myös vaikuttavuustyötä.

Pelastusalalla halu kehittää vaikuttavuutta ja sen arviointia on yhteinen. Tarve kulttuurinmurrokselle on tunnistettu, ja matka kohti uudenlaista osallistavampaa ja systemaattiseen arviointiin ja kehittämiseen sekä tiedolla johtamiseen perustuvaa pelastusalaa on hyvässä vauhdissa. Lisäksi tarvitaan johdon vahvaa sitoutumista dataan perustuvaan tietojohdamiseen ja vaikuttavuustiedon hyödyntämiseen sekä luotettavia vaikuttavuuslukuja, joita kannattaa seurata. Vaikuttavuuden tarkastelun tulee olla myös tulosperustaista, jotta onnistumisista voidaan palkita ja resursseja kohdentaa jatkossa entistäkin tarkoituksenmukaisemmin. Lopulta vaikuttavuuden tarkastelun tulisi olla organisaatioiden kaikki tasot poikkileikkaavaa, strategisesti johdettua sekä realistista, innostavaa, helposti hahmotettavaa ja yhteiseen tekemiseen kannustavaa.

Vaikuttavuustyössä orientaatio on tulevaisuudessa, koska työn tavoitteena on saada aikaan tavoitteiden mukaisia, toivottuja muutoksia. Myös vaikuttavuuden mittaamisen ja arvioinnin tulee suuntautua tulevaisuuteen ja tarpeen mukaan muuttua toimintaympäristön mukana. Hankkeen tulokset tukevatkin ajatusta siitä, että pelastusalallakin vaikuttavuustavoitteita, mittareita ja toimintamalleja on tarpeellista tarkastella ja päivittää systemaattisesti.

Kansallisen tason tehtävänä on tukea alueita vaikuttavuustyössä sekä tunnistaa ne asiat, joita voidaan ja joita kannattaa linjata ja ohjata valtakunnallisesti, mikä edellyttää laajaa, alan toimijat yhteen kokoavaa yhteistyötä. Organisaatiokohtaisesti vaikuttavuutta voidaan mitata kansallisesti linjattuihin yhteisiin vaikuttavuustavoitteisiin peilaten mutta räätälöiden osittain myös organisaation omiin tarpeisiin. Alueiden ja organisaatioiden on tärkeää myös tunnistaa omat vahvuutensa ja kehityskohteensa ja asettaa mittarit sen mukaisesti, mikä auttaa kehittämään työtä ja tehostamaan toiminnan vaikuttavuutta valitussa ympäristössä. (Ks. myös esim. Leinonen 2024.)

Yksittäisellä pelastuslaitoksella vaikuttavuustyössä voidaan lähteä liikkeelle hyvinkin yksinkertaisista asioista, kuten tarkastelemalla turvallisuuskampanjoiden aikaan saamia reaktioita yleisöjen parissa. Ja vaikka aluksi kerättäisiinkin pelkkiä suoritustietoja, olennaista on osallistaa mukaan asiakkaita ja sidosryhmiä. Myös kustannustietoja tarvitaan, ja niitä onkin jo löydettävissä eri tietolähteistä. Lopulta kaikki tieto tulisi saada koordinoitusti yhtäläiseksi kaikki organisaation toiminnot ja palvelut läpileikkaavaan tarkasteluun. Lisäksi tarkastelussa tulee huomioida pelastusalan työhön ja sen tuloksiin vaikuttavat muut avaintoimijat ja -ilmiöt, joiden kanssa kokonaisvaikuttavuutta tulee edistää tehokkaasti yhteistyössä. Tähän tarvitaan jälleen kansallista kehittämistä ja yhteistä työtä.

Yksittäinen pelastusalan ammattilainen voi vahvistaa vaikuttavuusajattelua omassa työssään monin tavoin. Vaikuttavuuteen ja sen arviointiin perustuvaa ajattelua voi lisätä pohtimalla, miksi vaikuttavuus on tärkeää ja miten oma työ vaikuttaa alan kokonaisvaikuttavuuteen. Lisäksi antamalla säännöllistä palautetta ja raportoimalla havaitsemistaan ongelmista ja kehityskohteista voi tukea vaikuttavuustyötä organisaatiossa ja koko alalla. Osallistumalla organisaation tai toimialan kehitysprojekteihin ja koulutuksiin, jotka keskittyvät vaikuttavuuden parantamiseen, voi olla konkreettisesti mukana yhteisessä tekemisessä. Lopulta alan vaikuttavuutta tukevat myös kunkin oman työn reflektointi, jatkuva oppiminen sekä entistä parempien toimintatapojen etsiminen.

Alan vaikuttavuudesta viestiminen on sekä kansallisen tason että jokaisen organisaation ja alan ammattilaisen yhteinen tehtävä. Esimerkiksi tilastotietojen jakaminen avoimesti ja monikanavaisesti pelastustoimen työstä ja suoritetuista tehtävistä tekee työn tuloksia ja vaikuttavuutta näkyväksi. Jatkossa yhteinen pelastustoimi.fi -sivusto voisi mahdollisesti niin ikään palvella pelastusalaan yhteisessä viestinnässä ja alan näkyvyyden vahvistamisessa.

Lopulta on myös hyvä muistaa, että data tai mittarit itsessään eivät tee autuaaksi, vaan olennaista on ymmärtää vaikuttavuustyön merkitys ja omaksua kokonaisvaltainen vaikuttavuusajattelu tekemisen pohjaksi. Kuten *Onnettomuuksien ehkäisyn toimintaohjelma* on pyrkinyt ”muuttamaan ajattelua vaikuttavuuslähtöiseksi ja ihmiskeskeisempään suuntaan” ja sitä kautta synnyttää ”merkityksellisempää yhteiskunnallista toimintaa”, myös muun pelastusalan toiminnan kehittämisen tulisi perustua samoihin lähtökohtiin. Pelastusalan vaikuttavuustyössä tarvitaan yhä enemmän strategisten tavoitteiden, systeemisten pelastusalaan linkittyvien ilmiöiden, toimintaympäristön muutosten sekä asiakas- ja sidosryhmätarpeiden kannalta merkityksellistä tietoa eri lähteistä. Tehokkaan tiedon tuotannon ja hyödyntämisen edellytyksenä on yhteinen sitoutuminen, vahva yhteistyö sekä niin pelastusalan sisäisen kuin ulkoisen osaamisen hyödyntäminen.

Paljon hyvää on jo tehty ja vaikuttavuuskeskustelu vilkastunut. Nyt tarvitaan yhteistä tahtoa, tekemistä ja sitoutumista systemaattiseen tieto- ja vaikuttavuusperusteiseen ohjaukseen, johtamiseen ja toimintaan.

5.4 Suunnitelma pelastusalan vaikuttavuustyön toimeenpanohankkeeksi

Pelastustoimen vaikuttavuus -hanke on ottanut yhden askeleen kohti entistä vaikuttavampaa pelastustoimea. Se on tuonut vaikuttavuuden mittaamiseen liittyvää tietoa alan kehittämiseen ja luonut pohjaa uudelle, osallistavalle ja tehokkaalle pelastustoimen arviointikulttuurille. Nykytilan selvityksen perusteella hankkeessa laadittiin suunnitelma yhteisten vaikuttavuustavoitteiden määrittelemiseksi, konkreettisten toimenpiteiden linjaamiseksi sekä yhteisen vaikuttavuusmittariston kehittämiseksi ja käyttöön ottamiseksi. Suunnitelman toimeenpanoon haetaan mahdollisesti erillinen kehittämishanke ja rahoitus. Jollain aikavälillä pelastusalan palveluiden vaikuttavuuden arviointi olisi tärkeä saada osaksi alan kaikkea työtä.

Esiselvityshankkeen perusteella mahdollisen jatkohankkeen tulisi löytää vastauksia muun muassa seuraaviin kysymyksiin:

1. Millainen on yhdenmukainen, toimiva ja yhteisesti hyväksytty määritelmä pelastustoimen ja/tai pelastusalan vaikuttavuudelle ja sen mittaamiselle?
2. Millaisia ovat 3–5 tärkeintä, yhteisesti sovittua ja hyvinvointialueiden, turvallisuusviranomaisten ja pelastusalan toimintaa tukevaa vaikuttavuustavoitetta tai -kriteeriä a) pelastustoimelle ja/tai pelastusosalalle kokonaisuutena, b) pelastustoimen eri palveluluokille ja c) pelastustoimen palveluja poikkileikkaaville toiminnoille (kuten viestintä, HR, johtaminen)?
3. Millaisilla toimintamalleilla ja mittareilla voidaan tukea luotettavaa ja laadukasta vaikuttavuuden mittaamista valtakunnallisesti ja alueilla? Mitä olemassa olevia tietoa vaikuttavuustyössä voidaan hyödyntää pelastusalan sisältä ja ulkopuolelta?
4. Millaista tietoperustaa ja tiedonhallintajärjestelmää pelastusalan tehokas vaikuttavuustyö edellyttää?
5. Millaiset yhteistyötahot ja ilmiöt ovat avainasemassa pelastusalan vaikuttavuustyössä, ja miten yhteistyötä avaintahojen kanssa voidaan edistää tehokkaasti?

Jatkohankkeen suunnittelussa tulee huomioida ne keskeiset tekijät, jotka asettavat reunaehdoja tai vaatimuksia sekä jatkohankkeen toteutukselle että tulevalle vaikuttavuustyölle. Huomioitaviksi tulevat siis esimerkiksi lainsäädännön ja pelastustoimen ohjauksen asettamat velvoitteet ja vastuut, resurssit sekä pelastusalan yhtymäpinnat muihin yhteiskunnan toimijoihin. On tärkeää, että jatkohanke rakennetaan realistiselle pohjalle, jotta se voi tukea pelastusala ja edistää yhteiskunnan kokonaisturvallisuutta konkreettisesti ja tehokkaasti.

Tämän raportin liitteessä 5 esitetään esiselvityshankkeen perusteella laadittu ehdotus sille, miten jatkohanke voisi konkreettiseksi edetä. Ehdotuksen ei ole tarkoitus rajoittaa jatkohankkeen suunnittelua tai toteutusta vaan antaa toimijoille ideoita ja eväitä jatkotyöstämiseen.

Esiselvityshankkeen perusteella potentiaalisia tapoja edistää tietoperustaista vaikuttavuustyötä pelastusosalalla voisivat tulevaisuudessa olla esimerkiksi vaikutusketjuajattelun mukainen systeeminen analyysi, tulevaisuustyöskentely, yhteissuunnittelu ja kehittäminen, tutkimusten vahvempi hyödyntäminen sekä eri toimijoiden benchmarkkaus niin alan sisällä kuin ulkopuolella. Toimintatapojen määrittely ja tarkempi kehittäminen jäävät kuitenkin mahdollisen jatkohankkeen tehtäviksi.

Jatkohanke-ehdotuksessa esitellään myös ajatuksia tulevan hankkeen yhteistyöverkostoksi, sillä eri ryhmien osallistaminen ja yhteinen tekeminen nähdään edellytyksenä jatkokehittämisen onnistumiselle. Alalla vaikuttaisi olevan laajasti tarvetta osallistavalle työskentelytavalle, jossa kaikki keskeiset sidosryhmät (alueelliset toimijat, asiakkaat, sidosryhmät) osallistuvat vaikuttavuustyön suunnitteluun ja kehittämiseen. Eri toimijoiden roolien ja työnjaon määrittely jää kuitenkin niin ikään mahdollisessa jatkohankkeessa toteutettavaksi.

6 Selostus tiedonhankintaprosessista ja laatuseloste

Pelastustoimen palveluiden vaikuttavuuden mittaaminen osana hyvinvointialueita - esiselvityshankkeen tarkoituksena on ollut kartoittaa ja kuvailla pelastustoimen vaikuttavuustyön nykyisiä menetelmiä ja mittareita sekä alan ja sen verkostojen näkemyksiä pelastustoimen vaikuttavuuden käsitteestä, vaikuttavuustyön nykytilasta ja kehittämistarpeista. Aineistoja kerättiin monimenetelmäisesti, jotta pystyttäisiin varmistamaan hankkeen tiedon intressien ja tulevan kehittämistyön näkökulmasta tarpeeksi kattavan tiedon saaminen. Pidempikestoisena vaikuttavuustavoitteena on ollut ottaa pelastustoimessa yksi askel eteenpäin vaikuttavuustietoon pohjaavan toimintakulttuurin omaksumisessa.

Hanke toteutettiin Pelastusopistolla tiiviissä yhteistyössä sisäministeriön kanssa ajalla 1.5.2024–28.2.2025. Ohjausryhmänä toimi sisäministeriön pelastusosaston johtoryhmä ja hankkeen kokoaikaisena projektipäällikkönä Pelastusopiston tutkija Aino Harinen. Hankkeeseen osallistui myös Pelastusopiston tutkija Dan Sundblom. Sisäministeriön puolesta hankkeen vastuuhenkilönä toimi johtava asiantuntija Jaana Määttä. Lisäksi hankkeeseen kutsuttiin mukaan laaja joukko pelastusalan ja sen yhteistyökumppanien asiantuntijoita.

Hankkeen metodologia perustui pragmatismiin ja ote oli sekä laadullinen että määrällinen. Tavoitteena oli tehdä tulkintoja tarkasteltavan kohteen sisältä käsin sekä saada ymmärrystä ilmiöstä ja toimijoiden siihen liittämistä merkityksistä. Tarkoitus on ollut tuottaa käytännössä hyödynnettävää tietoa kysymällä asiasta heiltä, jotka ovat sen kanssa tekemisissä arjessaan. Näin hankkeeseen valittiin pääsääntöisesti laadullinen ote, koska tavoitteena on ollut tarkastella nykyajan elämää kontekstissaan ja siinä elävien käsityksiä sekä syventää ymmärrystä tarkasteltavasta ilmiöstä prosessin edetessä kerros kerrokselta.

Hankkeessa tuotettiin katsaus nykytilasta tulevan kehittämisen pohjaksi. Mahdollisissa tulevilla kehittämishankkeissa tartutaan työhön yhteisten toimintamallien ja mittarien kehittämiseksi ja käyttöön ottamiseksi eri sidosryhmien ja verkostojen kanssa. Jatkossa asiakasnäkökulman omaksumisen tärkeys korostuu entisestään ja kaikessa vaikuttavuustyössä on pohdittava, kenen vuoksi työtä tehdään – ja miten sitä voisi tehdä heidän näkökulmastaan entistäkin paremmin. Myös vaikuttavuuden arviointia tulisi jatkossa tehdä ja kehittää vahvemmin yhdessä palveluja käyttävien sekä eri yhteistyötahojen kanssa.

Tässä hankkeessa huomattiin myös, että pelastusala tarvitsee vaikuttavuustyön kehittämisen tueksi vahvempaa yhteistä näkemystä käsitteistä ja niiden merkityksistä. Hankkeessa käytiinkin aktiivisesti myös käsitteiden pohdintaa, sillä yhtenä tavoitteena oli vahvistaa jaettava ymmärrystä vaikuttavuuden ja sen mittaamisen käsitteistä. Kuten *Suorituskykyhankkeessa*, myös tässä hankkeessa tavoitteena on ollut täsmentää käsitteitä paitsi siksi, että pystytään etenemään kehittämistyössä, myös siitä syystä, että samalla voidaan vahvistaa yhteistä keskustelua ja merkityksellistämistä toimivan viestinnän ja vuorovaikutuksen avulla (vrt. Mankkinen, Haake, Soininen & Nykyri 2022.)

Arvioitaessa selvitysten uskottavuutta kiinnitetään yleensä huomiota muun muassa kattavuuteen, pätevytyteen, johdonmukaisuuteen, yleistettävyyteen, toistettavuuteen ja luotettavuuteen. Kattavuutta arvioitaessa tarkastellaan yleensä muun muassa, onko mukaan saatu tarpeeksi informanteja selvittävän ilmiön kannalta. Laadullisessa selvityksessä osallistujien suurta määrää

oleellisempaa olisi varmistaa, että informantit tietäisivät kohteena olevasta ilmiöstä mahdollisimman paljon tai että heillä olisi siitä kokemusta (Tuomi & Sarajärvi 2009, 85). Osallistujia valittaessa olisi myös suositeltavaa, että heillä olisi suhteellisen samanlainen kokemusmaailma ja että he olisivat kiinnostuneita myös itse selvityksestä (Eskola & Suoranta 2014, 66). Tässä selvityksessä keskusteluihin kutsuttiin alalla ja sidosryhmissä vaikuttavuustyötä tehneet tai tekevät sekä siitä kiinnostuneet, millä pyrittiin saamaan tietoa selvitetävästä ilmiöstä arjessa. Osallistujat on kutsuttu tarkoituksenmukaiseksi katsottujen tahojen parista soveltaen ns. harkinnanvaraista otantaa (Eskola & Suoranta 2014, 18) – kuitenkin sulkematta pois mahdollisuutta osallistua hankkeen avoimiin työpajoihin, seminaareihin ja verkkopaneeliin keneltäkään niistä mahdollisesti kiinnostuneelta.

Selvityksille ja tutkimuksille yleensä asetetaan myös toistettavuuden kriteeri. Tämä soveltuu sellaisenaan lähinnä positivistisen maailmankuvan ihanteiden mukaisesti tehdyn tieteellisen tutkimuksen arviointiin. Monimenetelmäinen kartoitus tai selvitys ei koskaan ole sellaisenaan toistettavissa eikä voida olettaa, että esimerkiksi kahdesta laadullisesta selvityksestä olisi saatavissa tismalleen samoja tuloksia. Toteutusta arvioitaessa kysymykset liittyvätkin lopulta lähinnä tulkintojen uskottavuuden arvioimiseen: analyysissa käytetyt luokittelu- ja tulkintasäännöt tulee esittää niin yksiselitteisesti kuin mahdollista. Periaatteena tulee olla, että toinen tekijä voisi niitä soveltamalla tehdä ainakin lähestulkoon samat tulkinnat aineistosta.

Selvityksen luotettavuutta voidaan lisätä myös tarkalla raportoinnilla. Tällöin käytetyt menetelmät, ennako-oletukset ja tehdyt tulkinnat raportoidaan niin tarkasti kuin mahdollista. (Eskola & Suoranta 2014, 231–232). Lukijan tulee pystyä seuraamaan tekijän päättelyä, sillä tulosten arvioinnissa ratkaisevaa on se, miten hyvin ilmiötä kartoittava onnistuu tulkitsemaan osallistujien vastauksia kulttuuristen merkitysmaailmojen valossa (Hirsjärvi, Remes & Sajavaara 1997, 207, 214–215; Taylor 2001). Esimerkiksi aineistolainauksien avulla lukijalle voidaan antaa myös mahdollisuus tarkistaa ja joko riitauttaa tai hyväksyä selvityksen tekijän tulkinta. (Eskola & Suoranta 2014, 211, 216–217, 218.) Myös tässä raportissa on mukana otteita keskusteluista. Lainaukset eivät ole sanatarkkoja, vaan esimerkiksi murteelliset ilmaukset on poistettu ja kieltä tiivistetty sekä muokattu yleiskieliseksi. Tällä pyrittiin paitsi selkeyteen myös siihen, että otteita ei pystyittäisi kohdistamaan tiettyjen henkilöiden lausumiksi.

Keskusteluaineisto on aina konteksti- ja tilannesidonnaista, joten tulosten yleistämisessä ei pidä liioitella ja selvityksen tekijän tulee olla tietoinen menetelmän rajoitteista. Myöskään puhtaasti aineistolähtöinen ja kaikista teoreettisista esioletuksista tai selvityksen tekijän ennako-oletuksista vapaa selvitys tai kartoitus ei ole edes mahdollista. Luotettavuuden kannalta onkin olennaista, että tekijä tiedostaa ennakoajatuksensa ja raportoi ne avoimesti. Selvityksen tekijä on mukana sekä selvitetävän ilmiön kehystämisessä että keskusteluihin ja kyselyyn valittavien teemojen valinnassa ja tilanteiden dialogissa edeten aina aineiston analyysiin, tulkintaan ja raportointiin. Selvityksen toteuttajasta tulee myös prosessin aikana ikään kuin oman kapean alueensa asiantuntija. Tämä voi lisätä tulkintojen laatua mutta myös sokaista aineiston edessä. (Vrt. Hirsjärvi & Hurme 2014, 11–12, 18.)

Laadullista selvitystä arvioitaessa tulee tarkastella myös aineiston luokittelun ja raportoinnin johdonmukaisuutta. Prosessi on kuvattava tarpeeksi yksityiskohtaisesti niin, että lukija voi arvioida sitä laaja-alaisesti. Laadullisen selvityksen luotettavuutta parantavat lisäksi esimerkiksi kollegoiden suorittama arviointi ja osallistujien sekä muiden lukijoiden kuuleminen, kerätyt palautteet ja selvityksen julkisuus (Tuomi & Sarajärvi 2009, 140–143). Tässä selvityksessä toteutui myös

hypoteesittomuus: tekijöillä ei ollut aloitusvaiheessa ennakko-olettamuksia selvityksen kohteesta tai tuloksista (Eskola & Suoranta 2014).

Tähän selvitystyöhän sisältyi myös kehittämistutkimuksen piirteitä. Kehittämistutkimuksen luotettavuutta arvioitaessa tarkastelu kohdistuu yleensä seuraaviin asioihin: uskottavuus, siirrettävyys, vahvistettavuus, dokumentoinnin perusteellisuus ja luotettavuus sekä olosuhteiden huomiointi. Teorioiden tulisi olla siirrettävissä aitoihin olosuhteisiin ja kehittämisen olla systemaattista, syklistä ja yhteisöllistä sekä sisältää kehittämistä autenttisisissa olosuhteissa. Lisäksi kehittämisestä tulee syntyä käytettävissä olevia tuloksia. (Ks. Perna 2017.) Tässä selvityksessä keskustelut käytiin pääsääntöisesti Teamsissa, siis useimpien osallistujien arkeen autenttisesti nivoutuvissa tiloissa, joten asetelma voidaan katsoa tarkoituksenmukaiseksi. Myös käytetyt menetelmät ja valitut teoreettiset lähtökohdat soveltuvat kysymyksenasetteluihin: laadulliset menetelmät yhdistettyinä vaikuttavuuden teoretisointeihin muodostavat selvitykselle toimivan viitekehyksen.

Tarkasteltavaksi asettuu myös selvityksen pätevyys: tarkasteltiinko sitä mitä piti ja käytettiinkö valideja käsitteitä? (Hirsjärvi & Hurme 2014, 185–187, 189.) Tämä pyrittiin varmistamaan tutustumalla kattavasti aiempaan pelastus- ja lähialojen vaikuttavuustutkimukseen, perehtymällä käsitteisiin eri näkökulmista ja käymällä monipuolisia keskusteluja asiaa tuntevien kanssa niin pelastusalan sisällä kuin ulkopuolella jo ennen varsinaisen selvitystyön alkamista.

Tekijän tulee pohtia myös selvitykseen liittyviä eettisiä kysymyksiä. Erityisesti tämä korostuu selvitettäessä kiistanalaisia tai eri syistä joko osallistuneissa ja/tai lukijoissa tunteita herättäviä ilmiöitä. Tässä selvityksessä osallistujille luvattiin anonymiteetti, joten myös tuloksia julkistettaessa henkilöllisyyden paljastumista tuli välttää niin pitkälti kuin mahdollista. Riski on tässä huomioitu ja tekijät ovat myös punninneet tulosten julkaisemisen mahdollisia seurauksia jokaisessa tulosten julkistamisvaiheessa. (Vrt. Eskola & Suoranta 2014.)

Selvitysten tuloksia on aina luettava myös kriittisesti. Tässä tapauksessa laadullisista aineistoista tehdyt tulkinnat perustuvat moninkertaiseen aineiston lähilukuun ja huolelliseen analyysiin, joten lopulta saavutettua dataa voidaan pitää luotettavana ja prosessia läpinäkyvänä. Ajatusta tukevat myös niin prosessin aikana kuin sen jälkeen käydyt keskustelut. Toisaalta on hyvä muistaa, että tähän selvitykseen osallistuneet ovat kaikki lähteneet mukaan omaehtoisesti, joten heidän voidaan jo lähtökohtaisesti olettaa olevan keskimääräistä kiinnostuneempia vaikuttavuustyön teemoista.

Selvityksen toteutuksessa ei tarvinnut käynnistää erillisiä tutkimuslupaprosesseja, koska kyse ei ollut varsinaisesta tutkimuksesta vaan pelastustoimea ohjaavan ministeriön johdolla toteutetusta esiselvityksestä. Osallistavan tiedonkeruun menetelmissä kyse oli taas yksittäisten henkilöiden vapaaehtoisesta osallistumisesta keskusteluihin ja yhteiskehittämiseen: keskusteluissa esitettyjä näkemyksiä ei tuotu esiin taustaorganisaation kantoina vaan jokainen edusti tapaamisissa itseään ja omaa asiantuntemustaan. Henkilötietoja kerättiin hankehallinnoijan ja rahoittajan vaatimusten mukaisesti mutta ainoastaan hankeviestintää ja käytännön järjestelyjä varten (liitteet 4a ja 4b). Kaikki tiedot säilytettiin Pelastusopistolla tietoturvallisesti ja ne tuhotaan välittömästi hankkeen päätyttyä.

Lopulta voidaan todeta, että jos selvityksen avulla saadaan aikaan keskustelua ja odotettuja tuloksia ja toiminta on ollut kaikkien osallistujien kannalta hyväksyttävää, voidaan selvitystä pitää oikeutettuna (vrt. Lehtonen 2012, 209–210). Tässä hankkeessa mukana olleissa organisaatioissa on

herätetty keskustelua vaikuttavuustyöstä ja lisätty siihen liittyvää yhteistä ymmärrystä ja tietämystä erilaisista mahdollisuuksista sen tehostamiseksi. Lisäksi osallistuneet pelastustoimen toimijat ovat saaneet hankkeeseen ja keskusteluihin osallistuneilta sidosryhmiltä oppia oman vaikuttavuustyönsä kehittämiseen. Myös viestintä pelastusalan vaikuttavuudesta ja vaikuttavuustyöstä on lisääntynyt hankkeen aikana, minkä lisäksi vaikuttavuustyön parissa tehtävän yhteistyön voi olettaa olevan jatkossa osallistuneiden kesken entistäkin mutkattomampaa. Tähän tarvitaan kuitenkin innostuneita ja asiasta kiinnostuneita ihmisiä, aikaa – ja jonkin verran rahaakin.

Lähteet

- Aejmelaeus, R., Pitkänen L. & Matinheikki J. 2023. *Tiedosta tekoihin – Hyvinvointialueiden tiedolla ohjaaminen ja vaikuttavuus*. Valtiovarainministeriön Kustannusvaikuttavuuden osaamiskeskus -hankkeen loppuraportti. Valtiovarainministeriön julkaisuja 2023:63. Saatavilla verkosta: https://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/165203/VM_2023_63.pdf?sequence=1&isAllowed=y, luettu 10.1.2025.
- Aistrich, M. 2014. *Is it worth trying to measure impact?* Sitran blogi, saatavilla verkosta: <https://www.sitra.fi/en/articles/it-worth-trying-measure-impact/>, luettu 10.1.2025.
- Alasuutari, P. 2005. *Laadullinen tutkimus*. Tampere: Vastapaino.
- Erholtz, S. & Mannila, T. 2022. *Onnettomuuksien ehkäisyn suorituskyky suhteessa suorituskykyvaatimukseen: Pelastustoimen ja siviilivalmiuden suorituskyky ja suunnitteluperusteet -hankkeen työpaketin 7 loppuraportti*. Sisäministeriön julkaisuja 2022:11. Saatavilla verkosta: https://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/163820/SM_2022_11.pdf?sequence=1&isAllowed=y, luettu 10.1.2025.
- Eskola, J. & Suoranta, J. 2014. *Johdatus laadulliseen tutkimukseen*. 10. painos. Tampere: Vastapaino.
- Finlex, sähköinen säädöskokoelma. 2024. Verkkosivusto: <https://www.finlex.fi/fi/>
- Sisäministeriön asetus hyvinvointialueen seuranta- ja arviointivelvollisuudesta sekä aluehallintoviraston asiantuntija-arviosta 21.12.2022/1213
 - Laki pelastustoimen järjestämisestä 613/2021
 - Pelastuslaki 379/2011
- Harinen, A. 2018. *Kyllä me täällä sitä tiedottajaa kaivattaisiin*. Pelastuslaitosten ulkoisen viestinnän tila ja näkemyksiä sen roolista tulevaisuuden pelastustoimessa. Pelastuslaitosten viestintäkäytännöt -hankkeen loppuraportti. Kuopio: Pelastusopisto. Saatavilla verkosta: http://info.smedu.fi/kirjasto/Sarja_B/B2_2018.pdf, luettu 10.1.2025.
- Harinen, A. 2020 (toim.). *Käyttäjien näköistä, toiminnallista ja pelillistä turvallisuuskasvatusta alakoululaisille. Kohti tuloksellisempaa turvallisuusviestintää -hankkeen yhteenvetoraportti*. Pelastusopiston julkaisu. Saatavilla verkosta: http://info.smedu.fi/kirjasto/Sarja_B/B3_2020.pdf, luettu 16.10.2024.
- Heliskoski, J. 2020. *Vaikuttavuus esiin -hanke vaikuttavuuden arvioinnin kentällä*. Teoksessa N. Forsström, J. Pulkkinen & T. Ruottinen (toim.) *Vaikuttavuus esiin. Työn vaikutukset ja niiden mittaaminen järjestöissä*. Ensi- ja turvakotien liitto. 52–57. Saatavilla verkosta: https://issuu.com/ensijaturvakotienliitto/docs/vaikuttavuus_esiin_tyon_ vaikutukset_ ja_ niiden_mitt, luettu 10.1.2025.
- Heliskoski J., Humala H., Kopola R., Tonteri A., Tykkyläinen S. 2018. *Vaikuttavuuden askelmerkit*. Työkaluja ja esimerkkejä palveluntuottajille. Sitran selvityksiä 130.
- Hirsjärvi, S. & Hurme, H. 2014. *Tutkimushaastattelu. Teemahaastattelun teoria ja käytäntö*. Helsinki: Yliopistopaino.
- Hirsjärvi, S., Remes, P. & Sajavaara, P. 1997. *Tutki ja kirjoita*. Helsinki: Tammi.
- Huuskonen, H. 2017. *Pelastustoimen indikaattorit*. Pelastusopiston julkaisuja, B-sarja, 6/2017. Saatavilla verkosta: http://info.smedu.fi/kirjasto/Sarja_B/B6_2017.pdf, luettu 18.8.2024.
- Häkkinen, S. 2010. *Pelastustoimen turvallisuusviestinnän mitattavuus*. Helsinki: Suomen Palopäällystöliitto.

- Hätinen, E. & Määttä J. 2022. Ennakoiva talous- ja henkilöstösuunnittelu – pelastustoimen suorituskyvyn perusta. Sisäministeriön julkaisuja 2022:13. Saatavilla verkosta: https://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/163822/SM_2022_13.pdf?sequence=4&isAllowed=y, luettu 15.1.2025.
- Johander, E., Turunen, T., Garandau, C. F. & Salmivalli C. 2021. *Different Approaches to Address Bullying in KiVa Schools: Adherence to Guidelines, Strategies Implemented, and Outcomes Obtained*. *Prev Sci* 22, 299–310. Saatavilla verkosta: <https://doi.org/10.1007/s111>, luettu 10.1.2025.
- Jussila E., Uusijärvi I. & Vuorinen M. 2025. *Palokuntatoiminta ja vaikuttavuustieto alueellisen yhteistyön uudistajana. Selvitys palokuntatoiminnan hyödyntämisen mahdollisuuksista hyvinvointialueilla*. SPEK Puheenvuoroja 14. Helsinki: Suomen Pelastusalan Keskusjärjestö SPEK (tulossa).
- Kettunen, P. 2017. *Vaikuttavuuden arviointi sosiaali- ja terveydenhuollon palveluissa*. Turun kaupunki. Kaupunkitutkimusohjelma. Tutkimusraportteja 2/2017.
- Kippo, S., Koivisto, K. & Puolitaival, M. 2021. *Satakunnan pelastuslaitoksen asiantuntijat asiakaslähtöisyyden ja palvelutuotannon vaikuttavuuden alkulähteellä. Haastattelututkimus*. Sisäministeriön julkaisuja.
- Kokko, P. 2022. Arvoperustainen terveydenhuollon ilmiö sosiaali- ja terveydenhuollossa: Kohti vaikuttavampaa julkishallintoa? Väitöskirja, Tampereen yliopisto. Saatavilla verkosta: <https://trepo.tuni.fi/bitstream/handle/10024/142713/978-952-03-2568-8.pdf?sequence=2&isAllowed=y>, luettu 10.8.2024.
- Kopra, P. 2022. Asiakkuustyö ja asiakasymmärrys pelastustoimessa. Sisäministeriön julkaisuja 2022:8. Saatavilla verkosta: <https://julkaisut.valtioneuvosto.fi/handle/10024/163812>, luettu 15.1.2025.
- Korpela, S., & Nordquist, H. 2023a. Impacts of Post Critical Incident Seminar on emergency service personnel: The critical incident-related experiences and psychological state. *Scandinavian Journal of Psychology*, 10.1111/sjop.12967. Saatavilla verkosta: <https://doi.org/10.1111/sjop.12967>, luettu 10.1.2025.
- Korpela, S., & Nordquist, H. 2023b. Depression, Anxiety, and Traumatic Stress Symptoms among Emergency Service Workers in Finland after a Post-Critical Incident Seminar—A Pilot Study. *Psych*, 5(1), 53–59. Saatavilla verkosta: <https://doi.org/10.3390/psych5010006>, luettu 10.1.2025. Kuntoutussäätiö, 2024. Artsi-opas. Saatavilla Kuntoutussäätiön verkkosivustolla: [Tavoitteet ja vaikutukset – Artsi-opas](#), luettu 12.11.2024.
- Kylmäkoski, M. 2021. Ennakointia oppimassa. Teoksessa M. Kylmäkoski & P. Raino (toim.) *Delfoilla tulevaisuuteen*. Helsinki: Humanistinen ammattikorkeakoulu. 7–8.
- Kylmäkoski, M. & Raino, P. (toim.). 2022. *Delfoilla tulevaisuuteen*. Helsinki: Humanistinen ammattikorkeakoulu.
- Laine, T. 2017. Yhteiskuntataloudellisten arviointimenetelmien soveltuvuus pelastustoimen palvelujen optimoinnissa. Tampere: Tampereen yliopisto. Saatavilla verkosta: https://trepo.tuni.fi/bitstream/handle/10024/101954/yhteiskuntataloudellisten%20arviointimenetelmien%20soveltuvuus_2017.pdf?sequence=1, luettu 10.1.2025.
- Laaksonen, J. (2002). *Pelastustoimen ennaltaehkäisyn vaikuttavuus*. Helsinki: Sisäasiainministeriö.
- Lehkonen, H. 2012. Leirikouluprojekti – perusopetuksen yläkoulun toimintakulttuurin kehittäminen oppilaiden omaehtoista yrittäjyyttä tukevaksi. Teoksessa E. Lindfors (toim.) *Kohti turvallisempaa oppilaitosta! Oppilaitosten turvallisuuden ja turvallisuuskasvatuksen tutkimus- ja kehittämishaasteita*. Tampere: Tampereen yliopisto, Kasvatustieteiden yksikkö. 204–215.

- Leinonen, M. 2024. *Pelastustoimen valtakunnallinen asiantuntija-arvio 2023*. Aluehallintovirastojen julkaisuja 266/2024. Saatavilla verkosta: <https://avi.fi/documents/25266232/194607658/Julkaisu-266+Pelastustoimen+valtakunnallinen+asiantuntija-arvio+2023.pdf/a2ee3a49-306a-ef9a-4438-b72c345c4b45/Julkaisu-266+Pelastustoimen+valtakunnallinen+asiantuntija-arvio+2023.pdf?t=1730797638353>, luettu 10.1.2025.
- Lepistö, J. 2019. *Onnettomuuksien ehkäisyn toimintaohjelma: kohti välittävämpää ja merkityksellisempää turvallisuustyötä*. Blogikirjoitus 15.8.2019, saatavilla verkosta: <https://intermin.fi/ajankohtaista/blogi/-/blogs/onnettomuuksien-ehkaisyn-toimintaohjelma-kohti-valittavampaa-ja-merkityksellisempaa-turvallisuustyota>, luettu 7.11.2024.
- Lepistö, J. & Heliskoski, J. 2019. *Turvallinen ja onnettomuuksista vapaa arki 2025*. Pelastustoimen toimintaohjelma onnettomuuksien ehkäisemiseksi. Helsinki: Sisäministeriö. Saatavilla verkosta: <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-324-304-0>, luettu 7.11.2024.
- Lepistö, J. 2025. *Turvallinen ja onnettomuuksista vapaa elämä 2030*. Onnettomuuksien ehkäisyn toimintaohjelman päivitys. Sisäministeriön julkaisuja 2025/1.
- Liimatainen, S.; Torkki, P., Parkkila, A.-K., Kokko P. & Mäki-Opas, T. 2024. *Terveystuollon vaikuttavuuden mittaaminen terveyshyötyjen näkökulmasta*. Duodecim, 140(11), 927–932. Saatavilla verkosta: <https://www.duodecimlehti.fi/duo18211/undefined>, luettu 22.1.2025.
- Mankkinen, T., Haake N., Soininen J. & Nykyri M. (toim.) 2022. *Pelastustoimen ja siviilivalmiuden suorituskyky ja suunnitteluperusteet -hanke: Yhteenvetoraportti*. Sisäministeriön julkaisuja 2022:5. Saatavilla verkosta: <https://julkaisut.valtioneuvosto.fi/handle/10024/163818>, luettu 10.12.2024.
- Mulari, H. & Lehtikangas, A. 2016. "Tee ilmeitä ja poseerauksia!". Kanssatutkijuu ja visuaaliset menetelmät. Teoksessa H. Mulari (toim.) *Solmukohtia. Näkökulmia lasten mediakulttuurien tutkimusmenetelmiin ja mediakasvatukseen*. Helsinki: Nuorisotutkimusseura. 79–101.
- Mustajoki, A. 2005. *Tutkimuksen vaikuttavuus: mitä se on ja voidaanko sitä mitata?* Tieteessä tapahtuu 23/7. Saatavilla verkosta: <https://journal.fi/tt/article/view/58648>, luettu 10.1.2025.
- Mäki-Opas, T. 2019. *Vaikuttavuustutkimuksen haasteet ja mahdollisuudet*. Esitys Kohti tuloksellisempaa turvallisuusviestintää, Mobitovi -hankkeen päätösseminaarissa 16.12.2019, ei julkaistu.
- Mäkipää, E. & Aalto-Kallio M. 2022. Johdanto. Teoksessa *Muutosten tiet kietoutuvat yhteen*. Helsinki: SOSTE Suomen sosiaali ja terveys ry. Saatavilla verkosta: <https://www.soste.fi/wp-content/uploads/2022/09/SOSTE-julkaisu-2-2022-Muutosten-tiet-kietoutuvat-yhteen.pdf>, luettu 14.1.2025.
- Naumanen, P., Ketola, J., Puustinen, A., Tervo, V-P., Virtanen, T. & Kokki, E. 2019. *Malli pelastustoimen mittariksi*. Pelastusopiston julkaisuja, B-sarja 3/2019. Saatavilla verkosta: http://info.smedu.fi/kirjasto/Sarja_B/B3_2019.pdf, luettu 10.1.2025.
- Paronen, E., Mäki-Opas T. ja Lammintakanen, J. 2022. Vaikuttavuuden arviointi ja johtaminen julkisissa palveluissa. Teoksessa A. Jäntti, A.-A. Kork, K. Kurkela, U. Leponiemi, H. Paananen, L.-M. Sinervo & S. Tuurnas (toim.) *Hallinnon tutkimuksen tulevaisuus*, 175–196. Saatavilla verkosta: <https://vastapaino.fi/media/f/6032>. Luettu 10.12.2024.
- Pedak, M., Mankkinen, T. & Kolttola, E. 2016. *Turvallisuuskampanjoiden vaikuttavuuden arviointi*. Suomen pelastusalan keskusjärjestö SPEK ry.
- Pelastusopisto 2022. *Pelastusopiston strategia 2023–2026*. Kuopio: Pelastusopisto. Saatavilla verkosta: [strategia-pelastusopisto-8-12-2022](https://pelastusopisto.fi/strategia-pelastusopisto-8-12-2022), luettu 10.1.2025.

- Pernaa, J. 2017. *Kehittämistutkimus*. Kurssimateriaali, Helsingin yliopisto. Saatavilla verkosta: <https://www.slideshare.net/johannespernaa/kehittamistutkimus-2017>, luettu 11.1.2019.
- Puolitaival, M., Kippo, S. & Koivisto, K. 2021. *Asiakas keskiöön -hanke, loppuraportti*. Sisäministeriön julkaisu.
- Puolitaival, M., Somerkoski, B., Lindfors E. & Laakkonen E. 2024. *Safety competence promotion in secondary education – A case of the Finnish NouHätä! Programme*. Heliyon 10 (8). Saatavilla verkosta: <https://doi.org/10.1016/j.heliyon.2024.e28099>, luettu 10.1.2025.
- Pyykkö, M. 2016. Vaikuttavuusinvestoinnit yritysten kehittämisessä. Powerpoint-esitys, Sitra. Saatavilla verkosta: <https://kalenteri.maaseutu.fi/wp-content/uploads/events/3739/37110931cea09824fac9de087595bb0c.pdf>, luettu 10.1.2025.
- Rekola, H. 2019. *Näkökulmia pelastuslaitosten turvallisuusviestinnän vaikuttavuuden arviointiin*. Kohti tuloksellisempaa turvallisuusviestintää -hankkeen osajulkaisu 4/2019. Kuopio: Pelastusopisto. Saatavilla verkosta http://info.smedu.fi/kirjasto/Sarja_B/B6_2019.pdf, luettu 10.1.2025.
- Rekola, H. 2024. *Miten vaikuttavuutta tutkitaan? Esimerkkejä hyvinvointitutkimuksesta*. Esitys Pelastustoimen tutkimus- ja kehittämispäivillä 06/2024. Julkaisematon.
- Rekola, H., Itkonen, P. & Saine-Kottonen, A. 2017. Helsingiläisten yläkoululaisten turvallisuusosaamisesta ja turvallisuusviestinnän vaikuttavuuden mittaamisesta. Teoksessa E. Kokki (toim.) *Pelastustoimen tutkijatapaaminen 2017 – laajennetut tiivistelmät*. Pelastusopiston julkaisu, D-Sarja 05/2017, 9–10. Saatavilla verkosta: http://info.smedu.fi/kirjasto/Sarja_D/D5_2017.pdf, viitattu 10.12.2024.
- Rikkilä, S., Sundblom, D., Mäki-Opas, T., Somerkoski, B., Ahonen, T. & Puustinen, A. (2024). Vaikuttaaks tää? Kampanjan vaikuttavuuden arvioinnin menetelmät pelastusalalla – tapaus NouHätä! Pelastus- ja turvallisuustutkimuksen vuosikirja 2024. Pelastusopiston julkaisu. 23–45. Saatavilla verkosta: http://info.smedu.fi/kirjasto/Vuosikirjat/Vuosikirja_2024.pdf, luettu 10.1.2025.
- Sisäministeriö 2022a. *Pelastustoimen ja siviilivalmiuden TKI-toiminnan strategiset linjaukset vuosille 2022–2066*. Pelastustoimen ja siviilivalmiuden TKI-työryhmän raportin luonnos, ei julkaistu.
- Sisäministeriö 2022b. *Pelastustoimen ja siviilivalmiuden TKI-toiminnan toimintasuunnitelma*. Pelastustoimen ja siviilivalmiuden TKI-työryhmän raportin luonnos, ei julkaistu.
- Sisäministeriö 2023a. Sisäministeriön hallinnonalan konsernistrategia 2023 – 2026. Saatavilla verkosta: <https://intermin.fi/documents/1410869/15717330/SM-konsernistrategia-2023-2031-FI.pdf/01953fd3-2f76-6a55-0f89-bd399c4f4dd1/SM-konsernistrategia-2023-2031-FI.pdf?t=1705499653363>, luettu 15.11.2024.
- Sisäministeriö 2023b. Pelastustoimen valtakunnalliset strategiset tavoitteet vuosille 2023–2026. Saatavilla verkosta: <https://intermin.fi/pelastustoimi/pelastustoimen-strategia>, luettu 10.1.2025.
- Sisäministeriö 2023c. Suomi maailman turvallisimpana maana 2035: polkuja sisäasiainhallinnon toivottuun tulevaisuuteen. Helsinki: Sisäministeriö. Saatavilla verkosta: <https://intermin.fi/documents/1410869/3724304/SM-skenaarioraportti-2023.pdf/4b39b73a-e1c5-87f0-d9b6-4058f42aa4d1/SM-skenaarioraportti-2023.pdf>, luettu 10.12.2024.
- Sisäministeriö 2024a. *Hyvinvointialueiden tulee turvata pelastustoimen lakisääteinen palvelutaso*. Tiedote 15.1.2024. Saatavilla verkosta: [Hyvinvointialueiden tulee turvata pelastustoimen lakisääteinen palvelutaso - Sisäministeriö](https://www.sisministerio.fi/tyo-ja-asiat/hyvinvointialueiden-tulee-turvata-pelastustoimen-lakisaaiteinen-palvelutaso), luettu 10.1.2025.
- Sisäministeriö 2024b. *Sentimentti-tietotyökalu*, esittely sisäministeriön verkkosivulla: [Sentimentti-tietotyökalu - Sisäministeriö](https://www.sisministerio.fi/tyo-ja-asiat/sentimentti-tietotyokalu), luettu 10.1.2025.

- Sisäministeriö 2024c. *Pelastustoimen viestinnän linjaukset 2024–2026*. Saatavilla verkosta: [Pelastustoimen viestinnän linjaukset | Pelastustoimi](#), luettu 10.1.2025.
- Sisäministeriö 2024d. *Pelastustoimen toimintavalmiuden suunnitteluohje, luonnos*. Saatavilla verkosta: https://api.hankeikkuna.fi/asiakirjat/6795125c-3fd0-465d-919e-72b68b3210b4/21983038-06ca-4b87-a821-af8ab524ae15/LAUSUNTOPYYNTO_20240822055710.pdf, luettu 7.1.2025.
- Somerkoski, B. & Kärki, T. & Lindfors, E. 2019. Learning Outcomes: Safety Education for Comprehensive School Pupils. In *European Journal of Social and Behavioural Sciences*, vol. XXVI, 3009–3020. Saatavilla verkosta: doi:10.15405/ejsbs.262, luettu 10.1.2025.
- Sosiaali- ja terveysministeriö, valtiovarainministeriö. 2023. Tieto hyvinvointialueiden palvelujen vaikuttavuudesta tukee alueiden ohjausta. Tiedote 21.6.2023. Saatavilla verkosta: [Tieto hyvinvointialueiden palvelujen vaikuttavuudesta tukee alueiden ohjausta - Valtiovarainministeriö](#), luettu 10.1.2025.
- Sundblom, D. 2024. *Nouhätä? Nuorten turvallisuuskoulutuksen vaikuttavuus*. Esitys Pelastustoimen TK-päivillä 5.6.2024. Saatavilla verkosta: https://www.pelastusopisto.fi/wp-content/uploads/NouHata-esitys-PTK-paivat-05062024_v3.pdf, luettu 15.1.2025.
- Suomen Pelastusalan Keskusjärjestö SPEK ry. 2023. *Palokuntatoiminnan taloudellinen ja sosiaalinen arvo arvioidaan*. Tiedote 13.4.2023. Saatavilla verkosta: <https://www.spek.fi/palokuntatoiminnan-taloudellinen-ja-sosiaalinen-arvo-arvioidaan/>, luettu 10.1.2025.
- Taylor, S. 2001. Evaluating and Applying Discourse Analytic Research. Teoksessa M. Wetherell, S. Taylor & S. J. Yates. *Discourse as Data. A Guide for Analysis*. London: Sage.
- Terveyden ja hyvinvoinnin laitos 2017. *Terveytemme.fi*-verkkosivusto, kuolleisuuserot. Saatavilla verkosta: https://www.terveytemme.fi/kuolleisuuserot/1996-2014/notes/e_pyll-kaikki.htm, luettu 16.1.2025.
- Terveyden ja hyvinvoinnin laitos. 2024. *RAI-välineistö*. Esittely THL:n verkkosivustolla: [RAI-välineistö - THL](#), luettu 10.12.2024.
- Tiirinki, H. & Jonsson, P. M. 2020. Geneerinen elämänlaadun mittari kansallisissa laaturekistereissä. *Lääkärilehti* 20/2020, 1232–1234. Saatavilla verkosta: <https://www.laakarilehti.fi/tyossa/geneerinen-elaman-laadun-mittari-kansallisissa-laaturekistereissa?public=5b2cc89ec0b768e891bdbab780ab2349>, luettu 16.1.2025.
- Tiirinki, H., Koivisto, J. & Liukko, J. 2018. *Ilmiölähtöisyys auttaa ymmärtämään, ennakoimaan ja ratkomaan ilkeitä ongelmia*. Terveyden ja hyvinvoinnin laitos, blogi. Saatavilla verkosta: <https://blogi.thl.fi/ilmiolahtoisuus-auttaa-ymmartamaan-ennakoimaan-ja-ratkomaan-ilkeita-ongelmia/>, luettu 22.1.2025.
- Torkki & Mäki-Opas (toim.) 2021. *Vaikuttavuuden vuosikymmentä rakentamassa*. Kansallinen sosiaali- ja terveydenhuollon vaikuttavuuskeskus -selvitys. Saatavilla verkosta: <https://erepo.uef.fi/bitstream/handle/123456789/29288/16778477411724510037.pdf?sequence=2&isAllowed=y>, luettu 10.1.2025.
- Tuomi, J. & Sarajärvi, A. 2009. *Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi*. 6. uudistettu laitos. Helsinki: Tammi.
- Turun yliopisto, verkkosivu: <https://www.utu.fi/fi/yliopisto/kasvatustieteiden-tiedekunta/opettajankoulutuslaitos/yhteystiedot/rauma>, luettu 10.1.2025.
- Unkari-Virtanen, L. (toim.) 2024. *Tulevaisuuden kudelmia*. Ennakointikyvykkyyden kehittäminen Metropoliassa. Metropolia ammattikorkeakoulun julkaisuja 2024.
- Valtioneuvosto 2023. *Vahva ja välittävä Suomi*. Pääministeri Petteri Orpon hallitusohjelma 20.6.2023. Saatavilla verkosta:

<https://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/165042/Paaministeri-Petteri-Orpon-hallituksen-ohjelma-20062023.pdf?sequence=1&isAllowed=y>, luettu 18.8.2024.

Warda, L., Tenenbein, M. & Moffat, M. 1999. House fire injury prevention update. Part II. A review of the effectiveness of preventive interventions. In *Injury Prevention* 1999:5, 217–225.

World Bank Group 2021. Economics for Disaster Prevention and Preparedness in Europe. Julkaistu 4/2021, saatavilla verkosta: [Economics for Disaster Prevention and Preparedness in Europe](#). Luettu 16.1.2025.

Liitteet

1. Kyselylomake
2. Työpajasuunnitelmat
 - a) Pelastusalan viestinnän vaikuttavuus -hybridityöpajan suunnitelma
 - b) Onnettomuuksien ehkäisytyön vaikuttavuus sekä Pelastustoiminnan, varautumisen ja väestönsuojelun vaikuttavuus -etätyöpajojen suunnitelma
3. Verkkopaneeli
 - a) Tiedote paneelin käynnistymisestä
 - b) Osallistumisohjeet ja väittämät (3 kierrosta)
4. Hankkeen tietosuojaselosteet
 - a) Tietosuojaseloste selvitykseen osallistuville
 - b) Tietosuojaseloste hankkeen tilaisuuksiin osallistuville
5. Ehdotus esiselvityshanketta seuraavan mahdollisen jatkohankkeen etenemiseksi

Pelastustoimen palveluiden vaikuttavuuden mittaaminen osana hyvinvointialueita -hanke

Kysely hyvinvointialueiden pelastuslaitoksille

Tämän kyselyn tavoitteena on kartoittaa pelastuslaitoksilla käytössä olevat vaikuttavuuden arviointi- ja mittaamismenetelmät sekä mahdolliset mittaristot. Lisäksi tarkoitus on kartoittaa pelastuslaitosten näkemyksiä vaikuttavuuden mittaamiseen liittyvistä kehittämishaasteista.

Vaikutusketjuajattelua mukailien vaikuttavuudella tarkoitetaan tässä organisaation toiminnan aikaan saamaa, keskipitkällä tai pitkällä aikavälillä todentuvaa yhteiskunnallista hyötyä.

Tarkastelu kohdentuu pelastustoimen lakisääteisiin ydinpalveluihin, jotka jaetaan kyselyssä:

1. onnettomuuksien ehkäisyyn

(turvallisuusviestintä ja -koulutus, neuvonta, ohjaus, palontutkinta, valvonta ja vahinkojen torjunta)

2. pelastustoimintaan

3. varautumiseen ja väestönsuojeluun.

Palveluja poikkileikkaavat toiminnot, kuten johtaminen, strateginen viestintä, yleis- ja henkilöstöhallinto, ICT ja TKI-toiminta on (kyselyn kahta viimeistä kysymystä lukuun ottamatta) rajattu tarkastelun ulkopuolelle.

PELASTUSOPISTO

Sisäministeriö
Inrikesministeriet

1. Kohdentuuko toiminnan tai palveluiden toteuman arviointi/mittaaminen organisaatiossanne (voitte valita useita vaihtoehtoja):

- panoksiin (henkilöresurssit, käytetty rahamäärä)
- tuotoksiin (toimenpiteet, suoritteet, palvelu- ja aikaansaannoskyky)
- vaikutuksiin (tavoitellut konkreettiset muutokset esim. asiakkaisissa, palveluissa, sidosryhmissä, rakenteissa jne.
- vaikuttavuuteen (keskipitkän tai pitkän aikavälin yhteiskunnallinen hyöty)
- ei mihinkään edellä mainituista
- en osaa sanoa

2. Miten palveluiden toteuman arviointi on organisoitu tai vastuutettu pelastuslaitoksellanne?

- Vastuutettu tietylle henkilölle / työryhmälle, jos niin kenelle tai mille? _____
- Toimii läpileikkaavana periaatteena, on osa kaikkien työtä.
- Kuuluu johdon tehtäviin.
- Ei ole organisoitu tai määritelty erikseen.
- Jollain muulla tavalla, miten? _____
- En osaa sanoa.

3. Seuraatteko toimintanne arvioinnissa (voitte valita useita vaihtoehtoja):

- pelastustoimelle asetetuista velvoitteista suoriutumista (esim. palvelukyky, toimintavalmiusajat, saavutettavuus jne.)
- kustannusvaikuttavuutta (toiminnalla aikaan saadut vaikutukset suhteessa käytettyihin resursseihin)
- vaikutuksia suhteessa asiakkaisiin (esim. asiakaspalaute, muutos asiakkaiden asenteissa jne.)
- organisaation / henkilöstön osaamista suhteessa vaatimuksiin (esim. suorituskykyvaatimukset)
- yhteistyön laajuutta (esim. suhteessa eri kohde- ja sidosryhmiin)
- henkilöstön työhyvinvointia
- henkilöstön tasa-arvoa ja yhdenvertaisuutta
- hyvinvointialueen käyttämää laadunhallintajärjestelmää
- jotain muuta laadunhallintajärjestelmää, mitä _____
- jotain muuta, mitä _____
- ei mitään edellä mainituista

4. Halutessanne voitte tarkentaa vastaustanne tässä (esim. millä tasolla arviointia tehdään, millaisia mittareita käytetään jne.):

5. Valitkaa seuraaviin väitteisiin parhaiten näkemystänne vastaava arvio (asteikolla 1=täysin eri mieltä - 2=jokseenkin eri mieltä - 3=ei samaa eikä eri mieltä - 4=jokseenkin samaa mieltä - 5=täysin samaa mieltä)

	1	2	3	4	5
Organisaatiomme kykenee kehittämään palveluitaan keräämiensä tietojen perusteella.	☐	☐	☐	☐	☐
Organisaatiomme johtaminen perustuu ajantasaiseen tietoon.	☐	☐	☐	☐	☐
Käyttämämme vaikuttavuuden mittaamismenetelmiä ja mittarit ovat luotettavia.	☐	☐	☐	☐	☐
Meillä on riittävästi resursseja vaikuttavuusperustaiseen palveluiden kehittämiseen	☐	☐	☐	☐	☐
Tarkastelemme palveluiden toteumaa ja vaikutuksia suhteessa toimintaympäristöön (esim. alueen riskiluokat, uhkaskenaariot, julkisen talouden tila, yhteiskunnalliset muutosilmiöt, kansalaisten käsitykset turvallisuudesta, asiakastarpeet jne.).	☐	☐	☐	☐	☐
Tarkastelemme vaikuttavuutta erikseen eri palvelujen osalta.	☐	☐	☐	☐	☐
Tarkastelemme organisaatiomme vaikuttavuutta kokonaisuutena (mukaan luettuina eri palvelut ja poikkileikkaavat toiminnot)	☐	☐	☐	☐	☐
Organisaatiomme kykenee tunnistamaan tiedot, joiden pohjalta palveluita voidaan kehittää.	☐	☐	☐	☐	☐
Organisaatiomme kykenee muuttamaan toiminnan painopisteitä toimintaympäristöstä kerättyjen tietojen perusteella.	☐	☐	☐	☐	☐
Tarkastelemme toimintaamme aikaansaamia tuloksia suhteessa käytettyihin resursseihin.	☐	☐	☐	☐	☐

6. Onko organisaatiossanne määritelty vaikuttavuustavoitteita?

Kyllä, erikseen eri palveluiden näkökulmasta

- Kyllä, kokonaisuutena
- Kyllä, sekä erikseen eri palveluiden osalta että kokonaisuutena
- Vaikuttavuustavoitteita ei ole määritelty

7. Jos organisaatiossanne on määritelty vaikuttavuustavoitteita, mitkä ne ovat ja mihin ne perustuvat (esim. pelastustoimen strategiset tavoitteet, toimintaympäristöanalyysi, lainsäädäntö)? Missä asiakirjassa pelastuslaitoksenne vaikuttavuustavoitteet on mahdollisesti määritelty?

1000 merkkiä jäljellä

8. Mitä tietoaineistoja hyödynnätte vaikuttavuustyössänne? Onnettomuuksien ehkäisyn yhteydessä:

- Pronto
 - Tilastokeskuksen aineistot
 - sisäministeriön keräämät seurantatiedot
 - aluehallintoviraston keräämät seurantatiedot
 - HAKA-tilastot
 - palotarkastusjärjestelmä (kuten Merlot)
 - valvontarekisteri
 - Kevan, kuntien, hyvinvointialueiden tmv. tuottamat aineistot
 - kustannuslaskelmat
 - tieteelliset tutkimukset ja selvitykset
 - asiakaspalautteet
 - pelastuslaitoksen oma valvontaraportit
 - jokin muu aineisto, mikä?
-
- ei mitään edellä mainituista

9. Mitä tietoaineistoja hyödynnätte vaikuttavuustyössänne? Pelastustoiminnan yhteydessä:

- Pronto
 - Tilastokeskuksen aineistot
 - sisäministeriön keräämät seurantatiedot
 - aluehallintoviraston keräämät seurantatiedot
 - HAKA-tilastot
 - Kevan, kuntien, hyvinvointialueiden tmv. tuottamat aineistot
 - kustannuslaskelmat
 - tieteelliset tutkimukset ja selvitykset
 - asiakaspalautteet
 - pelastuslaitoksen omaevalvontaraportit
 - jokin muu aineisto, mikä?
-
- ei mitään edellä mainituista

10. Mitä tietoaineistoja hyödynnätte vaikuttavuustyössänne? Varautumisen ja väestönsuojelun yhteydessä:

- Pronto
 - Tilastokeskuksen aineistot
 - sisäministeriön keräämät seurantatiedot
 - aluehallintoviraston keräämät seurantatiedot
 - HAKA-tilastot
 - Kevan, kuntien, hyvinvointialueiden tmv. tuottamat aineistot
 - kustannuslaskelmat
 - tieteelliset tutkimukset ja selvitykset
 - asiakaspalautteet
 - pelastuslaitoksen omaevalvontaraportit
 - jokin muu aineisto, mikä?
-
- ei mitään edellä mainituista

11. Millaisia mittareita käytätte vaikuttavuuden todentamiseen?

Onnettomuuksien ehkäisyn osalta:

Laadullisia, mitä

Määrällisiä, mitä

Tähän ei ole määritelty vaikuttavuusmittareita.

12. Millaisia mittareita käytätte vaikuttavuuden todentamiseen?

Pelastustoiminnan osalta:

Laadullisia, mitä

Määrällisiä, mitä

Tähän ei ole määritelty vaikuttavuusmittareita.

13. Millaisia mittareita käytätte vaikuttavuuden todentamiseen?

Varautumisen ja väestönsuojelun osalta:

Laadullisia, mitä

Määrällisiä, mitä

Tähän ei ole määritelty vaikuttavuusmittareita.

14. Arvioidaanko vaikuttavuutta organisaatiossanne systemaattisesti?

Onnettomuuksien ehkäisyn osalta:

Kyllä

Ei

En osaa sanoa

15. Voitte halutessanne tarkentaa vastaustanne tässä. Onnettomuuksien ehkäisyn osalta:

16. Arvioidaanko vaikuttavuutta organisaatiossanne systemaattisesti?

Pelastustoiminnan osalta:

- Kyllä
- Ei
- En osaa sanoa

17. Voitte halutessanne tarkentaa vastaustanne tässä. Pelastustoiminnan osalta:

18. Arvioidaanko vaikuttavuutta organisaatiossanne systemaattisesti?

Varautumisen ja väestönsuojelun osalta:

- Kyllä
- Ei
- En osaa sanoa

19. Voitte halutessanne tarkentaa vastaustanne tässä.

Varautumisen ja väestönsuojelun osalta:

20. Mille taholle raportoitte vaikuttavuusarviointinne tuloksista? Voitte valita useamman vaihtoehdon.

- Hyvinvointialueen / Helsingin kaupungin konserni
- Pelastuslautakunta tmv. taho
- Sisäministeriö
- Aluehallintovirasto
- Asiakkaat
- Muut sidosryhmät
- Jokin muu, mikä _____
- Ei mikään edellä mainituista
- En osaa sanoa

21. Mille tahoille ja kuinka usein viestitte arvioinnin tuloksista?

5000 merkkiä jäljellä

22. Millaisella järjestelmällä käsittelette vaikuttavuusarvioinnin tuloksia (esim. PowerBI, excel)?

23. Arvioidaanko organisaatiossanne vaikuttavuustyön laatua ja vaikuttavuutta? Jos, niin miten ja millaisin mittarein?

2000 merkkiä jäljellä

24. Tarkastellaanko pelastuslaitoksenne vaikuttavuusarvioinnin tuloksia suhteessa hyvinvointialueen (Helsingissä kaupungin) sosiaali- ja terveystalvveluista saatuihin tuloksiin? Valitkaa parhaiten tilannettanne kuvaava vaihtoehto.

- Kyllä, pelastuslaitos tarkastelee tuloksia yhdessä SoTe-palveluiden kanssa.
- Kyllä, tuloksia tarkastellaan hyvinvointialueen / Helsingin kaupungin konsernitasolla.
- Kyllä, tuloksia tarkastellaan sekä pelastuslaitoksen ja SoTe-palveluiden yhteistyössä että hyvinvointialueen / Helsingin kaupungin konsernitasolla.
- Tuloksia ei tarkastella suhteessa konsernin SoTe-palveluiden tuloksiin.
- En osaa sanoa.

25. Miten vaikuttavuustietoja hyödynnetään toiminnan kehittämisessä?

Onnettomuuksien ehkäisyn osalta:

Pelastustoiminnan osalta:

Varautumisen ja väestönsuojelun osalta:

Tuloksia ei tietääkseni hyödynnetä mitenkään toiminnan kehittämisessä.

En osaa sanoa.

26. Mainitkaa mielestänne tärkein / akuutein kehittämiskohde:

Oman organisaationne palveluiden vaikuttavuuden mittaamisessa ja arvioinnissa?

2000 merkkiä jäljellä

**27. Mainitkaa mielestänne tärkein / akuutein kehittämiskohde:
Pelastustoimen palveluiden vaikuttavuuden mittaamisessa ja arvioinnissa
valtakunnallisesti?**

2000 merkkiä jäljellä

**28. Tarkastellaanko vaikuttavuutta organisaatiossanne erikseen erilaisten,
lakisääteisiä palveluja poikkileikkaavien seuraavien toimintojen osalta (voitte valita
useampia vaihtoehtoja):**

Organisaation kokonaisviestintä, miten:

Johtaminen, miten:

Yleishallinto, miten:

Henkilöstön osaaminen ja kehittäminen, miten:

TKI (tutkimus, kehittäminen, innovaatiot), miten:

ICT-palvelut, miten:

Jokin muu, mikä ja miten?

Ei mikään edellä mainituista

29. Jos haluatte vielä tarkentaa vastauksianne tai muutoin nostaa esiin jonkin, vielä mainitsematta jääneen huomionne palveluiden vaikuttavuuden mittaamiseen liittyen, voitte tehdä sen tässä:

8000 merkkiä jäljellä

Pelastustoimen vaikuttavuus -esiselvityshanke

Työpaja viestinnän vaikuttavuuden mittaamisesta ja arvioinnista, 12.9.2024

1 Työpajan idea ja tavoitteet

Pelastustoimen vaikuttavuuden tarkastelun ja mittaamisen osallistavat työpajat ovat osa Pelastustoimen vaikuttavuus -hankkeen tiedonkeruuta. Teemakohtaiset työpajat toteutetaan erikseen 1) viestinnän, 2) onnettomuuksien ehkäisyn sekä 3) pelastustoiminnan, varautumisen ja väestönsuojelun asiantuntijoille. Niihin kutsutaan laajasti pelastusalan ja yhteistyötahojen asiantuntijoita jakamaan kokemuksia ja näkemyksiä pelastusalan vaikuttavuudesta, vaikuttavuustavoitteista ja niiden toteutumisen mittaamisesta. Lisäksi pohditaan hyvinvointialueiden pelastustoimen vaikuttavuuden mittaamisen kehityshaasteita ja -mahdollisuuksia.

Työpajojen orientaatio on tulevaisuudessa ja alan vaikuttavuuden lisäämisessä sen arviointiin panostamalla. Työpajat perustuvat osallistamiseen ja strategiseen, ihmislähtöiseen ja asiakaskekeiseen muotoiluajatteluun: vaikuttavuutta ja sen mittaamista lähestytään asiakkaiden odotusten ja tarpeiden pohjalta.

Työpajoihin osallistuville lähetetään ennen työpajaa ennakkotehtävä, jonka avulla saadaan niin ikään tärkeää tietoa olemassa olevista käytännöistä ja niihin liittyvistä ajatuksista. Ennakkomateriaalit sisältävät tehtävän lisäksi myös muuta aineistoa, jotka orientoivat osallistujia teemaan ja näin auttavat työpajan onnistumista.

Esiselvitykseen kuuluvan tiedonkeruun lisäksi työpajojen tavoitteena on yhteisen ymmärryksen vahvistaminen vaikuttavuudesta ilmiönä sekä välineiden antaminen käytäntöjen ja mittarien yhteiselle kehittämiselle. Työpajakeskusteluissa kollektiivisille kokemuksille rakennetaan työpajakeskusteluissa merkityksiä tekemällä niitä todeksi ja näkyviksi. Yhteinen ymmärrys vahvistuu ja uusia ideoita syntyy, kun ilmiöstä käydään keskustelua laajassa yhteistyöverkostossa, toisilta oppien ja näkemyksiä dialogisesti jakaen. (Sensemaking-ajattelusta esim. Weick 1995.)

Viestinnän vaikuttavuus -työpajan tavoitteet tiivistettynä:

- Kartoittaa osallistujien käsityksiä viestinnän roolista pelastusalan vaikuttavuuden vahvistamisessa: Miten viestinnällä voidaan lisätä alan vaikuttavuutta? Millaisia ovat alan viestinnän vaikuttavuustavoitteet?
- Kartoittaa organisaatioiden nykyisiä viestinnän arviointi- ja mittaamismenetelmiä.
- Vahvistaa yhteistä ymmärrystä pelastusalan viestinnän vaikuttavuudesta ilmiönä.
- Pohtia tarpeita viestinnän mittaamisen kehittämiseksi: mitä askelia pelastusalalla tulisi ottaa viestinnän vaikuttavuuden lisäämiseksi ja tehokkaaksi todentamiseksi tulevaisuudessa?
- Luoda pohjaa systemaattiseen vaikuttavuusarviointiin ja kehittämiseen perustuvalla pelastusalan toimintakulttuurille.

2 Työpajan toteutus

Työpajan fokus on nykyisten arviointikäytäntöjen kartoittamisessa ja yhteisen viestinnän vaikuttavuuteen liittyvän ymmärryksen vahvistamisessa. Työpaja tuottaa kuitenkin avauksia myös siihen, miten viestinnän vaikuttavuuden arviointia tulisi kehittää tulevia haasteita varten.

2.1 Valmistelut

- Työpajaan kutsutaan laajasti pelastusalan ja sen yhteistyökumppanien viestinnän asiantuntijoita. Työpajat ovat avoimia kaikille kiinnostuneille, ja kutsu niihin julkaistaan ilmoittautumislinkkeineen hankkeen kanavissa ja sosiaalisessa mediassa.
- Työpajan tavoitteet kiteytetään ja määritetään selkeästi: tavoitteena on vahvistaa yhteistä ymmärrystä viestinnän vaikuttavuudesta ja pelastusalan viestinnän vaikuttavuustavoitteista, kartoittaa ja arvioida nykyisiä viestinnän vaikuttavuuden mittaamiskäytäntöjä suhteessa tavoitteisiin sekä kehittää suosituksia viestinnän vaikuttavuuden mittaamisen kehittämiseksi.
- Osallistujille toimitetaan tehtävä, jossa heitä pyydetään kartoittamaan ennakkoon taustaorganisaatiossaan käytössä olevia viestinnän arviointimittareita ja -menetelmiä sekä mahdollisesti viestinnälle määriteltyjä vaikuttavuustavoitteita.
- Osallistujille toimitetaan ennakkomateriaalia, joka orientoi teemaan ja edesauttaa työpajan onnistumista. Osallistujia kehoitetaan tutustumaan materiaaliin huolellisesti ennen työpajaa ja arvioimaan oman organisaationsa nykyistä viestinnän vaikuttavuustarkastelua ja käytössä olevia arviointimenetelmiä suhteessa materiaaliin. Erityisesti pyydetään pohtimaan teemaa pelastusalan asiakkaan näkökulmasta sekä peilaamaan nykykäytäntöjen sopivuutta suhteessa pelastusalan viestinnän linjauksiin ja niissä määriteltyihin tavoitteisiin sekä toimintaympäristöön, asiakastarpeisiin ja niissä tapahtuviin jatkuviin muutoksiin.

2.2 Työpajan rakenne (165 min)

Johdanto ja työpajan tavoitteiden esittely (15 min)

Esitellään työpajan tavoitteet ja aikataulu ja toivotaan osallistujat tervetulleiksi. Fasilitaattori kertoo lyhyesti, millaista osaamista mukana on (ei aikaa kaikkien omalle esittäytymiselle).

Lyhyt alustus viestinnän mittaamisesta.

Osa 1: Pelastusalan viestinnän vaikuttavuustavoitteet (15 min)

Lyhyt alustus pelastusalan viestinnän yhteisesti määritellyistä valtakunnallisista tavoitteista. Keskustelua niiden toimivuudesta: Ovatko tavoitteet sellaisia, joiden toteutumista voidaan mitata? Havaintoja niiden omaksumisesta toimialalla: Ovatko osallistujien taustaorganisaatiot ottaneet yhteiset viestinnän tavoitteet toimintansa ja viestintänsä ohjenuoriksi? Onko niiden toteutumiseen määritelty mittareita? Tai onko pelastusalalla määritelty viestinnälle mahdollisesti myös muita vaikuttavuustavoitteita? Jos on, missä yhteydessä ja millaisia?

Osa 2: Nykyisten mittaamiskäytäntöjen kartoittaminen ja arviointi (45 min)

SWOT-analyysi nykykäytännöistä (20 min.):

Osallistujat jaetaan pienryhmiin (5 hlöä/ryhmä, livenä 3 ja etänä 2 ryhmää). Osallistujat kertovat toisilleen ennakkotehtävässään kartoittamistaan oman organisaationsa viestinnän mittaamis- ja arviointimenetelmistä. Ryhmä tekee nopean SWOT-analyysin organisaatioiden nykyisistä viestinnän vaikuttavuuden tarkastelu- ja mittaamiskäytännöistä (suhteessa aiemmassa osiossa esiin nousseisiin vaikuttavuustavoitteisiin) ja vie pohdintansa tulokset yhteiseen Padlettiin. Alusta on kaikille osallistujille yhteinen, ja se on jaettu nelikentäksi (vahvuudet, heikkoudet, uhkat ja mahdollisuudet). Kunkin ryhmän tunnistamat vahvuudet, heikkoudet, uhkat ja mahdollisuudet tuodaan alustalle erillisillä lappusilla.

Tulosten esittely ja yhteenveto (25 min):

Ryhmät (5 ryhmää) esittelevät SWOT-analyysinsa tulokset lyhyesti (5 minuuttia/ryhmä, sis. keskustelun).

Tauko (15 min)

Osa 3: Kehittämistarpeiden tunnistaminen ja uusien mittarien ideointi (60 min)

Toimintaympäristön muutokset, tarpeet viestinnän vaikuttavuuden arviointikäytäntöjen kehittämiseksi (35 min.):

Osallistujat jatkavat työskentelyä samoissa ryhmissä. Tätä edeltää fasilitaattorin lyhyt alustus pelastusalan toimintaympäristöön liittyvistä olennaisista tekijöistä (PESTEL-analyysi) sekä yhteiskunnassa vaikuttavista muutosilmiöistä (megatrendit). Ryhmien tehtävänä on pohtia, millaisia kehitystarpeita jatkuvasti muuttuva toimintaympäristö tuo mukanaan viestinnän vaikuttavuuden tarkasteluun ja menetelmien kehittämiseen. Tarvitaanko uudenlaista lähestymiskulmaa, uusia mittareita, uutta osaamista? Jos, niin millaista? Ryhmä tekee yhteenveton keskustelusta ja tuo pohdintansa tulokset yhteiseen Padlettiin. Alusta on kaikille osallistujille yhteinen, ja jokainen pienryhmä tuo oman pohdintansa tulokset alustalle erillisillä lappusilla.

Tulosten esittely ja yhteenveto (25 min):

Ryhmät esittelevät keskustelujensa tulokset lyhyesti (5 min./ryhmä, sis. keskustelun)

Osa 4: Yhteenveto ja jatkotoimenpiteet (15 min)

Kootaan yhteen työpajan keskeiset löydökset ja opit. Keskustellaan siitä, miten löydöksiä voidaan hyödyntää nykyisten viestinnän vaikuttavuuden arviointikäytäntöjen parantamisessa ja tulevaisuuden suunnittelussa. Sovitaan mahdollisista jatkotoimenpiteistä.

Dokumentointi: Työpajakeskustelut ja niiden kirjalliset tuotokset tallennetaan Teamsiin, ja työpajan keskustelut litteroidaan pääpiirteittäin (teematasolla). Lopuksi työpajasta kootaan yhteenvetoraportti, joka jaetaan osallistujille. Tulokset analysoidaan ja raportoidaan yhdessä hankkeen muiden osatutkimusten tulosten kanssa hankkeen lopussa.

Työpajan sisältö ja aikataulu (165 min) tiivistettynä

1. Johdanto ja tavoitteiden esittely (15 min)
2. Käsitusten kartoittaminen ja yhteisen ymmärryksen vahvistaminen: Mistä puhumme kun puhumme pelastusalan viestinnän vaikuttavuudesta? Millaisia ovat pelastusalan viestinnän vaikuttavuustavoitteet? Ovatko ne mitattavissa? (15 min)
3. Nykyisten mittaamiskäytäntöjen kartoittaminen ja arviointi (45 min):
SWOT-analyysi (20 min), tulosten esittely ja yhteenveto (25 min)
4. Tauko (15 min)
5. Kehittämistarpeiden tunnistaminen ja uusien mittarien ideointi (60 min):
Viestinnän vaikuttavuuden mittaamiseen liittyvien kehitystarpeiden tunnistaminen toimintaympäristöanalyysin ja megatrendien valossa (35 min), tuotosten esittely (25 min)
6. Yhteenveto ja jatkotoimenpiteet (15 min)

3 Aikataulu

Viestinnän vaikuttavuuden työpaja järjestetään livetoteutuksena Helsingissä sisäasiainhallinnon viestintäpäivien yhteydessä torstaina 12.9.2024 yhteistyössä sisäministeriön viestinnän kanssa. Samassa yhteydessä järjestetään myös sisäministeriön koordinoiman pelastusalan avoimen viestintäverkoston¹ kokous. Toteuttamalla työpaja ko. verkoston kokouksen yhteydessä voidaan varmistaa mahdollisimman kattava pelastusalan organisaatioiden viestinnän asiantuntijoiden osallistuminen hankkeen keskusteluihin ja yhteiseen kehittämiseen.

Työpajan hybriditoteutus noudattelee soveltuvin osin samaa kaavaa ja aikataulua kuin kahden muun hankkeen työpajan etätoteutus. Työskentelyssä ja tuotosten dokumentoinnissa hyödynnetään etätyöpajojen tapaan Padletia.

Alustava ohjelma (muutokset mahdollisia)

13.15–13.30	Tervetuloa! Johdatusta teemaan ja työpajan tavoitteet.
13.30–13.45	Keskustelua: Mitä tarkoitamme, kun puhumme pelastusalan viestinnän vaikuttavuudesta? Käsitusten kartoittamista ja yhteisen ymmärryksen vahvistamista.
13.45–14.30	Pienryhmätyöskentelyä: Viestinnän vaikuttavuuden nykyiset arviointikäytännöt pelastusalan organisaatioissa. SWOT-analyysi ja hyvien käytäntöjen jakamista.
14.30–14.45	Kahvitauko
14.45–15.45	Tulevaisuustyöskentely: Mitä toimintaympäristön muutos edellyttää alan viestinnän vaikuttavuuden mittaamiselta? Millaista uutta osaamista tarvitaan? Tarvitaanko uudenlaisia mittareita?
15.45–16.00	Yhteenveto ja jatkoaskelet

¹ Pelastusalan organisaatiot (pelastuslaitokset/hyvinvointialueet, pelastusalan järjestöt, Hätäkeskuslaitos, Aluehallintovirasto, sisäministeriö sekä Pelastusopisto) ovat nimenneet kyseiseen pelastusalan avoimeen viestintäverkostoon edustuksensa, minkä lisäksi verkoston kokouksiin voidaan kutsua osallistujiksi/kuultaviksi eri alojen ja organisaatioiden asiantuntijoita tarpeen mukaan. Pelastusalan viestinnän tutkimuksen puolesta verkostoon on kutsuttu pysyväksi asiantuntijajäseneksi Pelastusopiston tutkija Aino Harinen.

4 Menetelmistä

4.1 SWOT-analyysi

Nykytilan analyysin kautta osallistajat arvioivat pelastusalan vaikuttavuuteen ja sen mittaamiseen organisaatioissa tällä hetkellä liittyviä vahvuuksia, heikkouksia, mahdollisuuksia ja uhkia. Tämä analyysi voi tuoda esille keskeisiä tekijöitä, joita tulee huomioida vaikuttavuuden mittaamisessa ja auttaa näin alan toimijoita vahvistamaan osaamistaan myös tulevia tarpeita varten.

4.2 Tulevaisuustyöskentely

Tulevaisuustyöskentely auttaa prosessiin osallistujia hahmottamaan ja valmistautumaan erilaisiin tulevaisuuskuviin. Näin se auttaa pohtimaan kehitystarpeita, joita pelastusalan vaikuttavuuden mittaamiseen ja arviointiin liittyy.

Työpajojen tulevaisuustyöskentely pohjaa:

1. Toimintaympäristöanalyysiin, jota jäsennetään PESTEL-viitekehyksen avulla jakamalla toimintaympäristön muutosajurit ja trendit poliittisiin, ekologisiin, sosiaalisiin, teknisiin, luontoon liittyviin ja lainsäädännöllisiin tekijöihin. Lisäksi esitellään Sitran määrittelemät yhteiskunnalliset megatrendit, jotka toimivat niin ikään viitekehyksenä työpajan keskusteluille.
2. SWOT-analyysiin pelastusalan vaikuttavuuden mittaamisen ja arvioinnin nykytilasta.
3. Analyysiin nykyisistä (ja mahdollisesti tulevista) asiakastarpeista.

Erilaisten ennakointiin liittyvien stimuloivien menetelmien käyttö voi edistää luovaa ajattelua ja uusien ideoiden syntymistä tulevaa varten. Yksi esimerkki tällaisista ovat Sitran laatimat megatrendikortit, jotka kuvaavat yhteiskunnallisten laajojen kehityskulkujen taustalla vaikuttavia muutoksia (ks. esim. Dufva 2023). Niiden avulla voi venyttää ajattelua, ideoida uutta ja visioida, mitä tulevaisuus voisi olla. Työpajoihin osallistajat voivatkin megatrendien avulla pohtia, mitä toimintaympäristön nopea muutos edellyttää pelastusalan viestinnän vaikuttavuuden mittaamiselta nyt – ja erityisesti tulevaisuudessa. Kortteja hyödynnetään työpajassa soveltuvin osin (aikataulun sallimissa raameissa) esimerkiksi nostamalla alkukeskustelussa pakasta kolme korttia, lukemalla ne ääneen ja valokuvaamalla ne Teamsin chat-kenttään niin, että ne ovat näkyvillä koko työpajan ajan.

5 Hybridityöpajan onnistumisen varmistaminen

Osallistava työpaja voidaan toteuttaa onnistuneesti myös hybridinä. Tämä edellyttää kuitenkin useiden asioiden erillistä huomioimista.

Ennen työpajaa:

- Valmistelut ja materiaalit: Osallistujille lähetetään ennakkomateriaali ja työpajan aikataulu viimeistään puolitoista viikkoa ennen työpajaa. Lisäksi varmistetaan, että kaikilla on tarvittavat työkalut ja materiaalit (esim. TEAMS, Padlet, mahdollisuus lukea PDF-tiedostoja työpajan aikana).
- Tekninen testaus: Halukkaille työpajaan osallistujille voidaan järjestää lyhyt tekninen testaus ennen työpajaa sen varmistamiseksi, että kaikki osaavat käyttää tarvittavia työkaluja.

Työpajan aikana:

- Tervetuliaissanoihin panostaminen, osallistujien kiittäminen ja jokaisen osallistumisen tärkeyden painottaminen, vuorovaikutukseen liittyvien ohjeistusten antaminen.
- Työpajan alusta loppuun saakka viestintään ja keskusteluun kannustaminen sekä osallistaminen.
- Selkeiden ohjeiden antaminen työskentelyyn.
- Aikataulujen kommunikointi selkeästi, annetuissa aikaraameissa pysyminen, sopiva tauottaminen.
- Osallistujien jako pienryhmiin sujuvasti.
- Teknisen tuen saatavuus tarvittaessa koko työpajan ajan. Lisäohjeiden antaminen mahdollisissa teknisissä ongelmissa toimimiseen.
- Monipuolisten menetelmien käyttö ja etenkin digitaalisten työkalujen (Teams, Padlet) hyödyntäminen tarkoituksenmukaisesti.
- Sen varmistaminen, että jokainen saa halutessaan äänensä kuuluviin. Interaktiivisten menetelmien käyttö. Omalla esimerkillä viestintään kannustaminen. Iloinen ja aktiivinen fiilis alusta loppuun.
- Tuotosten dokumentointi ja keskustelujen tallentaminen.

Työpajan jälkeen:

- Osallistujien kiittäminen.
- Työpajan kirjallisten tuotosten ja tallenteen jakaminen. Yhteenvedoraportin laatiminen ja toimittaminen osallistujille.
- Sovituista jatkoaskelista muistuttaminen ja sovitusta kiinni pitäminen.

Lähteet

Kylmäkoski, M. & Rainó, P. (toim.). 2021. *Delfoilla tulevaisuuteen*. Humanistinen ammattikorkeakoulu.

Weick, K. 1995. *Sensemaking in organizations*. University of Michigan.

Dufva, M. & Rekola, S. 2023. *Megatrendit 2023. Ymmärrystä yllätysten aikaan*. Sitra.

Pelastustoimen vaikuttavuus -esiselvityshanke

Etätyöpajat, syksy 2024, suunnitelma

1 Työpajojen idea ja tavoitteet

Pelastustoimen vaikuttavuuden tarkastelun ja mittaamisen osallistavat työpajat ovat osa Pelastustoimen vaikuttavuus -hankkeen tiedonkeruuta. Teemakohtaiset etätyöpajat toteutetaan erikseen 1) onnettomuuksien ehkäisyyn sekä 2) pelastustoiminnan, varautumisen ja väestönsuojelun asiantuntijoille. Niihin kutsutaan laajasti pelastusalan ja yhteistyötahojen asiantuntijoita jakamaan kokemuksia ja näkemyksiä pelastusalan vaikuttavuudesta, vaikuttavuustavoitteista ja niiden toteutumisen mittaamisesta. Lisäksi pohditaan hyvinvointialueiden pelastustoimen vaikuttavuuden mittaamisen kehityshaasteita ja -mahdollisuuksia.

Työpajojen orientaatio on tulevaisuudessa ja alan vaikuttavuuden lisäämisessä sen arviointiin panostamalla. Työpajat perustuvat osallistamiseen ja strategiseen, ihmislähtöiseen ja asiakaskeskeiseen muotoiluajatteluun: vaikuttavuutta ja sen mittaamista lähestytään toimintaympäristöanalyysin, ajassamme vallitsevien megatrendien sekä pelastusalan asiakkaiden odotusten ja tarpeiden pohjalta. Työpajoihin osallistuville lähetetään ennen työpajaa ennakotehtävä, jonka avulla saadaan työskentelyn pohjalle tärkeää tietoa olemassa olevista käytännöistä ja niihin liittyvistä ajatuksista. Ennakkomateriaalit sisältävät tehtävän lisäksi myös muuta aineistoa, jotka orientoivat osallistujia teemaan ja näin auttavat työpajan onnistumista.

Työpajoja edeltävä ja niiden aikainen, nykyisten vaikuttavuuden mittaamiskäytäntöjen kartoittaminen ja arviointi tuottavat tietoa siitä, miten vaikuttavuus ja alan tärkeimmät vaikuttavuustavoitteet ymmärretään / määritellään sekä millaisia menetelmiä ja mittareita palveluiden vaikuttavuuden arvioinnissa käytetään. Nykytila-analyysin pohjalta työpajoissa pohditaan, miten vaikuttavuuden mittaamista ja arviointia tulisi jatkossa kehittää, että pystyttäisiin vastaamaan entistäkin paremmin muuttuvan toimintaympäristön ja asiakkaiden tarpeisiin.

Vaikuttavuuden arvioinnin nykytilaa ja kehittämistarpeita kartoitetaan työpajojen lisäksi hankkeen muissa osiossa asiantuntijakeskusteluilla sekä hyvinvointialueiden pelastustoimelle suunnattavalla kyselyllä ja ymmärrystä edelleen syventävällä verkkopohjaisella Delfoi-paneelilla (Delfoista ks. esim. Kylmäkoski & Rainó 2021). Lisäksi tehdään kevyt kirjallisuuskatsaus jo julkaistuista tutkimuksista sekä selvityksistä ja hankeraporteista pelastusalan vaikuttavuuteen liittyen ja benchmarkataan muita toimijoita. Vaikuttavuudesta keskustellaan ja siihen liittyvää tietoa kerätään ja syvennetään myös hankkeen ja yhteistyökumppanien kohtaamisissa, alan tapahtumissa ja sosiaalisessa mediassa.

Esiselvitykseen kuuluvan tiedonkeruun lisäksi työpajojen tavoitteena on yhteisen ymmärryksen vahvistaminen pelastusalan palveluiden vaikuttavuudesta ilmiönä sekä alan tärkeimmistä vaikuttavuustavoitteista. Lisäksi tarkoitus on tuottaa avauksia arviointikäytäntöjen ja vaikuttavuusmittarien yhteiselle kehittämiselle. Työpajakeskusteluissa kollektiivisille kokemuksille rakennetaan merkityksiä tekemällä niitä todeksi ja näkyviksi. Yhteinen ymmärrys vahvistuu ja uusia ideoita syntyy, kun ilmiöstä käydään keskustelua laajassa yhteistyöverkostossa, toisilta oppien ja näkemyksiä dialogisesti jakaen. (Sensemaking-ajattelusta esim. Weick 1995.)

Työpajojen tavoitteet tiivistettynä:

- Kartoittaa osallistujien käsityksiä pelastusalan vaikuttavuudesta: Mitä vaikuttavuus tarkoittaa eri palvelujen näkökulmasta? Millaisia ovat palvelujen vaikuttavuustavoitteet?
- Kartoittaa ja arvioida organisaatioiden nykyisiä vaikuttavuuden mittaamismenetelmiä.
- Vahvistaa yhteistä ymmärrystä pelastusalan palvelujen vaikuttavuudesta ilmiönä.
- Pohtia tarpeita mittaamisen kehittämiseksi: mitä askelia pelastusalalla tulisi ottaa vaikuttavuuden lisäämiseksi ja tehokkaaksi todentamiseksi tulevaisuudessa?
- Luoda pohjaa systemaattiseen vaikuttavuusarviointiin ja kehittämiseen perustuvalla pelastusalan toimintakulttuurille.

2 Työpajan toteutus

Työpajan fokus on nykyisten käytäntöjen kartoittamisessa ja yhteisen vaikuttavuuteen liittyvän ymmärryksen vahvistamisessa. Työpaja tuottaa kuitenkin avauksia myös siihen, miten vaikuttavuuden arviointia ja mittaamismenetelmiä tulisi kehittää tulevia haasteita varten.

2.1 Valmistelut

- a) Työpajoihin kutsutaan asiantuntijoita laajasti niin pelastusalalta kuin sidosryhmien joukosta. Työpajat ovat avoimia kaikille kiinnostuneille, ja kutsu niihin julkaistaan ilmoittautumislinkkeineen hankkeen kanavissa ja sosiaalisessa mediassa.
- b) Työpajojen tavoitteet kiteytetään ja määritetään selkeästi: tavoitteena on vahvistaa yhteistä ymmärrystä vaikuttavuudesta ja vaikuttavuustavoitteista, kartoittaa ja arvioida nykyisiä vaikuttavuuden mittaamiskäytäntöjä suhteessa tavoitteisiin sekä kehittää suosituksia vaikuttavuuden mittaamisen kehittämiseksi.
- c) Osallistujille toimitetaan tehtävä, jossa heitä pyydetään kartoittamaan ennakkoon taustaorganisaatiossaan käytössä olevia vaikuttavuusmittareita ja arviointimenetelmiä sekä mahdollisesti määriteltyjä vaikuttavuustavoitteita.
- d) Osallistujille toimitetaan linkki valtakunnallisen vaikuttavuuskeskuksen verkkosivustolle sekä lyhyt videotallenne¹ vaikuttavuutta ilmiönä tarkastelevasta asiantuntija-alustuksesta. Osallistujia kehoitetaan tutustumaan materiaaliin huolellisesti ennen työpajaa ja arvioimaan oman organisaationsa nykyistä vaikuttavuustarkastelua ja käytössä olevia menetelmiä suhteessa materiaaliin. Erityisesti pyydetään pohtimaan teemaa pelastusalan asiakkaan näkökulmasta sekä peilaamaan nykykäytäntöjen sopivuutta suhteessa pelastusalan tunnistettuihin vaikuttavuustavoitteisiin sekä toimintaympäristöön ja sen jatkuviin muutoksiin (esim. megatrendit, lainsäädäntö, tilanne, asiakastarpeet jne.).

¹ Vaikuttavuusylilääkäri Suvi Liimataisen alustus lähestyy vaikuttavuutta ilmiönä ja sen mittaamista hyvinvointialueiden sote-palveluissa. Alustuksesta on tehty tallenne (noin 15 min.), ja linkki tallenteeseen lähetetään kaikille osallistujille ennakkomateriaalin mukana.

2.2 Työpajan rakenne (180 min)

Johdanto ja työpajan tavoitteiden esittely (15 min)

Esitellään työpajan tavoitteet ja aikataulu ja toivotaan osallistujat tervetulleiksi. Fasilitaattori kertoo lyhyesti, millaista osaamista mukana on (ei aikaa kaikkien omalle esittäytymiselle).

Osa 1: Käsitusten kartoittaminen ja yhteisen ymmärryksen vahvistaminen (45 min)

Ryhmäkeskustelut (20 min.):

Osallistujat jaetaan pienryhmiin (6–8 henkilöä/ryhmä). Jokainen ryhmä keskustelee siitä, mitä vaikuttavuus tarkoittaa osallistujien näkökulmasta ja miten se heidän mielestään ilmenee eri pelastustoimen palveluissa. Millaisia (toimialalla yhteisesti ja/tai omassa organisaatiossa määriteltyjä) vaikuttavuustavoitteita osallistujat tunnistavat? Mitkä koetaan niistä tärkeimmiksi (jokainen ryhmä valitsee 5 tärkeintä).

Työskentelyalustana hyödynnetään Padletia. Alusta on kaikille osallistujille yhteinen, ja jokainen pienryhmä tuo oman pohdintansa tulokset alustan teemakohtaisiin osioihin erillisillä lappusilla.

Keskustelun herättelijöinä käytetään esimerkiksi seuraavia kysymyksiä: Mitä tarkoittaa vaikuttavuus pelastusalan palveluissa? Millaisia ovat palveluihin liittyvät vaikuttavuustavoitteet? Miten vaikuttavuutta mitataan? Mitkä tekijät vaikuttavat eniten vaikuttavuuteen?

Yhteinen keskustelu ja yhteenvedot (25 min):

Ryhmät (5 ryhmää) esittelevät keskustelujensa tulokset lyhyesti (4 min./ryhmä). Käydään yhteinen keskustelu (5 min.).

Osa 2: Nykyisten mittaamiskäytäntöjen kartoittaminen ja arviointi (45 min)

SWOT-analyysi nykykäytännöistä (20 min.):

Osallistujat jatkavat työskentelyä samoissa ryhmissä. Osallistujat kertovat toisilleen ennakkotehtävässään kartoittamistaan oman organisaationsa mittaamis- ja arviointimenetelmistä. Tämän jälkeen ryhmä tekee nopean SWOT-analyysin organisaatioiden nykyisistä vaikuttavuuden tarkastelu- ja mittaamiskäytännöistä (suhteessa aiemmassa osiossa esiin nousseisiin vaikuttavuustavoitteisiin) ja vie pohdintansa tulokset yhteiseen Padlettiin. Alusta on kaikille osallistujille yhteinen, ja kukin ryhmä tuo ajatuksensa sinne erillisillä lappusilla.

Tulosten esittely ja yhteenvedot (25 min):

Ryhmät esittelevät SWOT-analyysinsa tulokset lyhyesti (4 minuuttia/ryhmä). Keskustellaan yhteisistä havainnoista ja tunnistetaan keskeiset haasteet ja mahdollisuudet (5 min.).

Tauko (15 min)

Osa 3: Kehittämistarpeiden tunnistaminen (45 min)

Toimintaympäristön muutokset, tarpeet vaikuttavuuden arviointikäytäntöjen kehittämiseksi (20 min.):

Osallistujat jatkavat työskentelyä samoissa ryhmissä. Tehtävänä on pohtia, millaisia kehitystarpeita jatkuvasti muuttuva toimintaympäristö tuo mukanaan vaikuttavuuden tarkasteluun ja menetelmien kehittämiseen. Tarvitaanko uudenlaista lähestymiskulmaa, uusia mittareita, uutta osaamista? Jos, niin millaista? Ryhmä tekee yhteenvetoon keskustelusta ja tuo pohdintansa tulokset yhteiseen Padlettiin. Alusta on kaikille osallistujille yhteinen, ja jokainen pienryhmä tuo oman pohdintansa tulokset alustalle erillisillä lappusilla.

Tulosten esittely ja yhteenveto (25 min):

Ryhmät esittelevät keskustelujensa tulokset lyhyesti (4 min./ryhmä). Keskustellaan havainnoista yhteisesti (5 min.).

Osa 4: Yhteenveto ja jatkotoimenpiteet (15 min)

Kootaan yhteen työpajan keskeiset löydökset ja opit. Keskustellaan siitä, miten löydöksiä voidaan hyödyntää nykykäytäntöjen parantamisessa ja tulevaisuuden suunnittelussa. Sovitaan mahdollisista jatkotoimenpiteistä.

Dokumentointi: Työpajakeskustelut ja työpajojen kirjalliset tuotokset tallennetaan Teamsiin, ja työpajan keskustelut litteroidaan pääpiirteittäin (teematasolla). Lopuksi työpajasta kootaan yhteenvetoraportti, joka jaetaan osallistujille. Tulokset analysoidaan ja raportoidaan yhdessä hankkeen muiden osatutkimusten tulosten kanssa hankkeen lopussa.

Työpajan sisältö ja aikataulu (180 min) tiivistettynä

1. Johdanto ja tavoitteiden esittely (15 min)
2. Käsitusten kartoittaminen ja yhteisen ymmärryksen vahvistaminen (45 min):
Ryhmäkeskustelut (20 min), yhteinen keskustelu ja yhteenvetot (25 min)
3. Nykyisten mittaamiskäytäntöjen kartoittaminen ja arviointi (45 min):
SWOT-analyysi (20 min), tulosten esittely ja yhteenveto (25 min)
4. Tauko (15 min)
5. Kehittämistarpeiden tunnistaminen (45 min):
Vaikuttavuuden mittaamiseen liittyvien kehitystarpeiden tunnistaminen toimintaympäristöanalyysin ja megatrendien valossa (20 min), tuotosten esittely (25 min)
6. Yhteenveto ja jatkotoimenpiteet (15 min)

3 Työpajojen aikataulu

- **Onnettomuuksien ehkäisy** ma 7.10. klo 9–12 (Teams)
- **Pelastustoiminta ja varautuminen + väestönsuojelu** ma 21.10. klo 9–12 (Teams)

4 Menetelmistä

4.1 SWOT-analyysi

Nykytilan analyysin kautta osallistajat arvioivat pelastusalan vaikuttavuuteen ja sen mittaamiseen organisaatioissa tällä hetkellä liittyviä vahvuuksia, heikkouksia, mahdollisuuksia ja uhkia. Tämä analyysi voi tuoda esille keskeisiä tekijöitä, joita tulee huomioida vaikuttavuuden mittaamisessa ja auttaa näin alan toimijoita vahvistamaan osaamistaan myös tulevia tarpeita varten.

4.2 Tulevaisuustyöskentely

Tulevaisuustyöskentely auttaa prosessiin osallistujia hahmottamaan ja valmistautumaan erilaisiin tulevaisuuskuviin. Näin se auttaa pohtimaan kehitystarpeita, joita pelastusalan vaikuttavuuden mittaamiseen ja arviointiin liittyy.

Työpajojen tulevaisuustyöskentely pohjaa:

1. Toimintaympäristöanalyysiin, jota jäsennetään PESTEL-viitekehyksen avulla jakamalla toimintaympäristön muutosajurit ja trendit poliittisiin, ekologisiin, sosiaalisiin, teknisiin, luontoon liittyviin ja lainsäädännöllisiin tekijöihin. Lisäksi esitellään Sitran määrittelemät yhteiskunnalliset megatrendit, jotka toimivat niin ikään viitekehyksenä työpajan keskusteluille.
2. SWOT-analyysiin pelastusalan vaikuttavuuden mittaamisen ja arvioinnin nykytilasta.
3. Analyysiin nykyisistä (ja mahdollisesti tulevista) asiakastarpeista.

Erilaisten ennakkointiin liittyvien stimuloivien menetelmien käyttö voi edistää luovaa ajattelua ja uusien ideoiden syntymistä tulevaa varten. Yksi esimerkki tällaisista ovat Sitran laatimat megatrendikortit, jotka kuvaavat yhteiskunnallisten laajojen kehityskulkujen taustalla vaikuttavia muutoksia (ks. esim. Dufva 2023). Niiden avulla voi venyttää ajattelua, ideoida uutta ja visioida, mitä tulevaisuus voisi olla. Työpajoihin osallistajat voivatkin megatrendien avulla pohtia, mitä toimintaympäristön nopea muutos edellyttää pelastusalan vaikuttavuuden mittaamiselta nyt – ja erityisesti tulevaisuudessa. Kortteja hyödynnetään työpajassa soveltuvin osin (aikataulun sallimissa raameissa) esimerkiksi nostamalla alkukeskustelussa pakasta kolme korttia, lukemalla ne ääneen ja valokuvaamalla ne Teamsin chat-kenttään niin, että ne ovat näkyvillä koko työpajan ajan.

5 Etätyöpajan onnistumisen varmistaminen

Osallistava työpaja voidaan toteuttaa onnistuneesti etänäkin. Tämä edellyttää kuitenkin useiden asioiden erillistä huomioimista.

Ennen työpajaa:

- Valmistelut ja materiaalit: Osallistujille lähetetään ennakkomateriaali ja työpajan aikataulu viimeistään puolitoista viikkoa ennen työpajaa. Lisäksi varmistetaan, että kaikilla on tarvittavat työkalut ja materiaalit (esim. TEAMS, Padlet, mahdollisuus lukea PDF-tiedostoja työpajan aikana).
- Tekninen testaus: Halukkaille työpajaan osallistujille järjestetään lyhyt tekninen testaus ennen työpajaa sen varmistamiseksi, että kaikki osaavat käyttää tarvittavia työkaluja.

Työpajan aikana:

- Tervetuliaissanoihin panostaminen, osallistujien kiittäminen ja jokaisen osallistumisen tärkeyden painottaminen, vuorovaikutukseen liittyvien ohjeistusten antaminen.
- Työpajan alusta loppuun saakka viestintään ja keskusteluun kannustaminen sekä osallistaminen.
- Selkeiden ohjeiden antaminen työskentelyyn.
- Aikataulujen kommunikointi selkeästi, annetuissa aikaraameissa pysyminen, sopiva tauottaminen.
- Osallistujien jako pienryhmiin sujuvasti.
- Teknisen tuen saatavuus tarvittaessa koko työpajan ajan. Lisäohjeiden antaminen mahdollisissa teknisissä ongelmissa toimimiseen.
- Monipuolisten menetelmien käyttö ja etenkin digitaalisten työkalujen (Teams, Padlet) hyödyntäminen tarkoituksenmukaisesti.
- Sen varmistaminen, että jokainen saa halutessaan äänensä kuuluviin. Interaktiivisten menetelmien käyttö. Omalla esimerkillä viestintään kannustaminen. Iloinen ja aktiivinen fiilis alusta loppuun.
- Tuotosten dokumentointi ja keskustelujen tallentaminen.

Työpajan jälkeen:

- Osallistujien kiittäminen.
- Työpajan kirjallisten tuotosten ja tallenteen jakaminen. Yhteenvetoraportin laatiminen ja toimittaminen osallistujille.
- Sovituista jatkoaskelista muistuttaminen ja sovitusta kiinni pitäminen.

Lähteet

Kylmäkoski, M. & Rainó, P. (toim.). 2021. *Delfoilla tulevaisuuteen*. Humanistinen ammattikorkeakoulu.
Weick, K. 1995. *Sensemaking in organizations*. University of Michigan.
Dufva, M. & Rekola, S. 2023. *Megatrendit 2023. Ymmärrystä yllätysten aikaan*. Sitra.

31.10.2024

Tervetuloa mukaan Pelastustoimen vaikuttavuus -hankkeen avoimeen verkkopaneeliin!

Pelastusopiston ja sisäministeriön yhteisen *Pelastustoimen palvelujen vaikuttavuuden mittaaminen osana hyvinvointialueita* -esiselvityshankkeen kaikille pelastusalan vaikuttavuustyöstä kiinnostuneille avoin verkkopaneeli käynnistyy 18.11.2024. Lämpimästi tervetuloa mukaan!

Delfoi-paneelin tavoitteena on syventää alan yhteistä ymmärrystä vaikuttavuudesta ja sen mittaamiseen liittyvistä näkökohdista, haasteista ja mahdollisuuksista. Mahdollisimman laajan keskustelun varmistamiseksi paneeliin toivotaan mukaan laajaa joukkoa asiantuntijoita niin pelastusalalta kuin sen sidos- ja kohderyhmien parista.

Paneeli toteutetaan ajalla 18.11.–20.12.2024. Paneeli sisältää kolme kierrosta, kukin omalla Padlet-alustallaan. Linkit alustoille julkaistaan [hankkeen verkkosivulla](#) ja some-kanavissa kierros kerrallaan. Tulokset raportoidaan helmikuussa 2025.

Paneeli etenee seuraavan aikataulun mukaan:

1. **Ensimmäinen kierros avoinna 18.11–29.11.2024** (vaikuttavuuden käsite ja sen mittaamisen nykytila pelastusalalla) > **linkki julkaistaan 18.11.2024.**
2. **Toinen kierros avoinna 2.–13.12.2024** (pelastusalan vaikuttavuuden mittaamisen tulevaisuusnäkyymiä) > **linkki julkaistaan 30.11.2024.**
3. **Kolmas kierros avoinna 16.–20.12.2024** (valtakunnallisten vaikuttavuustavoitteiden ja mittareiden täsmentämistä) > **linkki julkaistaan 14.12.2024.**
4. **Tulosten raportointi 28.2.2025 mennessä.**

Olemme paneelissa kiinnostuneita paitsi alan nykyisistä vaikuttavuuden mittaamiskäytännöistä, myös tulevaisuuden visioista ja mahdollisista uusista valtakunnallisista mittareista. Lisäksi tavoitteena on vahvistaa yhteistä ymmärrystä vaikuttavuudesta ja sen arvioinnista sekä luoda pohjaa systemaattiseen vaikuttavuusjohtamiseen perustuvalla arvioivalle toimintakulttuurille. Tarkemmat osallistumisohjeet löytyvät kullekin kierrokselle Padlet-alustalta.

Asiantuntijapaneeli toteutetaan anonymisti ja siinä noudatetaan turvallisemman tilan periaatteita. Hankkeen kaikki tulokset käsitellään ja raportoidaan anonymisti hankkeen julkaisuissa ja muussa viestinnässä. Aineisto säilytetään Pelastusopistolla hankkeen ajan tietoturvaselkeästi ja tuhoaan tulosten julkaisemisen jälkeen.

Hankkeen osallistavan tiedonkeruun eli työpajojen ja paneelin toteutukseen liittyvistä havainnoista valmistuu vuoden 2025 aikana strategisen muotoilun tutkimuksellinen YAMK-kehittämishanke LAB-ammattikorkeakouluun, jonka toteuttaa hankkeen projektipäällikkö Aino Harinen. Myös ko. kehittämishankkeessa aineistoja käsitellään anonymisti ja aineisto tuhoaan työn valmistuttua.

Hankkeen tietosuojaseloste: [Tietosuojaseloste Pelastustoimenvaikuttavuus](#)

Lisätietoja: tutkija Aino Harinen, Pelastusopisto, p. 050 343 8004, aino.harinen[at]pelastusopisto.fi.

Verkkopaneeli, 1. kierros: Pelastustoimen palveluiden vaikuttavuuden mittaaminen 2024

Arvioidaan pelastustoimen vaikuttavuuden mittaamisen nykytilaa. Ota kantaa väittämiin!

Ohjeita tähän osioon

Osio sisältää 10 väittämää, joihin toivomme teiltä perusteltuja kannanottoja ja huomioita. Kaikki näkemykset ovat arvokkaita niin Pelastustoimen vaikuttavuus -hankkeelle kuin alan kehittämislle, joten lämmin kiitos jokaisesta!

1. Lue läpi sivun väittämät koskien pelastustoimen palveluiden vaikuttavuuden mittaamisen nykytilaa. Väittämät on laadittu Pelastustoimen vaikuttavuus - esiselvityshankkeen kirjallisuuskatsauksen, kyselyyn saatujen vastausten sekä työpajoissa ja asiantuntijakeskusteluissa esiin nousseiden huomioiden perusteella.
2. Ota kantaa väittämiin: Oletko samaa vai eri mieltä? Muista perustella vastauksesi. Voit ottaa kantaa lisäämällä ajatuksesi väittämän alle omana kommenttina tai osoittaa kannatuksesi myös peukuttamalla (joko ylös- tai alaspäin). Voit ottaa kantaa vain osaan väittämistä tai mielellään toki niihin kaikkiin.
3. Tutustu muiden osallistujien kommentteihin ja ota kantaa myös niihin.
4. Voit valintasi mukaan kommentoida väittämiä joko keskittyen omaan asiantuntija-alueeseesi tai tarkastella pelastustoimea kokonaisuutena.

Väittämä 1. Pelastustoimessa on jaettu ymmärrys vaikutuksen ja vaikuttavuuden käsitteiden sisällöistä ja niiden mittaamisen merkityksestä. Pelastusalalla ymmärretään, miten vaikutusten mittaaminen eroaa vaikuttavuuden tarkastelusta.

Väittämä 2: Pelastustoimen palveluiden vaikuttavuutta on mahdoton mitata.

Väittämä 3. Pelastustoimen vaikuttavuustyön pohjalle on määritelty selkeät valtakunnalliset tavoitteet. Tavoitteet ovat yhteisesti sovittuja ja alan toimijoiden tiedossa.

Väittämä 4. Pelastustoimessa mittaaminen ja arviointi on pitkälti taaksepäin katsovaa: se perustuu lähinnä toteuman tarkasteluun ja suoritteiden laskemiseen.

Väittämä 5. Pelastustoimen johto ja asiantuntijat ovat sitoutuneita palveluiden vaikuttavuuden mittaamiseen ja datan hyödyntämiseen toiminnan kehittämisessä.

Väittämä 6. Pelastustoimessa kerätään paljon turhaakin arviointitietoa vain siksi, koska ohjaava viranomais, laki tai yleinen "mittaamismentaliteetti" sitä edellyttää. Tämä tieto ei sellaisenaan hyödytä vaikuttavuustyötä.

Väittämä 7. Pelastustoimen työhön kuuluu paljon erilaisten suunnitelmien laatimista. Suunnittelutyön vaikuttavuutta ei kuitenkaan pystytä todentamaan luotettavasti ja yhdenmukaisesti.

Väittämä 8. Pelastustoimessa on resursoitu riittävästi vaikuttavuuden mittaamiseen.

Väittämä 9. Voimme luottaa siihen, että pelastustoimessa käytössä olevat vaikuttavuusmittarit ja vaikuttavuuden mittaamisen tavat tuottavat luotettavaa ja vertailukelpoista tietoa vaikuttavuustyön pohjaksi.

Väittämä 10. Pelastusala viestii vaikuttavuudestaan tehokkaasti alan sisällä ja ulkopuolella.

Verkkopaneeli, 2. kierros: Pelastustoimen palveluiden vaikuttavuuden mittaaminen 2035

Visioidaan pelastustoimen vaikuttavuuden mittaamisen tulevaisuutta. Ota kantaa väittämiin!

Ohje tähän osioon

Osio sisältää 12 väittämää, joihin toivomme teiltä perusteltuja kannanottoja ja huomioita. Kaikki näkemykset ovat arvokkaita niin Pelastustoimen vaikuttavuus -hankkeelle kuin alan kehittämislle, joten lämmin kiitos jokaisesta!

1. Lue läpi sivun väittämät koskien pelastustoimen palveluiden vaikuttavuuden mittaamisen tulevaisuusnäkyviä. Väittämät on laadittu Pelastustoimen vaikuttavuus -esiselvityshankkeen kirjallisuuskatsauksen, kyselyyn saatujen vastausten sekä työpajoissa ja asiantuntijakeskusteluissa esiin nousseiden huomioiden perusteella.
2. Ota kantaa väittämiin: Oletko samaa vai eri mieltä? Muista myös perustella vastauksesi. Voit ottaa kantaa lisäämällä ajatuksesi väittämän alle omana kommenttina tai halutessasi osoittaa kannatuksesi myös peukuttamalla (joko ylös- tai alaspäin).
3. Tutustu muiden osallistujien kommentteihin ja ota kantaa myös niihin.
4. Voit valintasi mukaan kommentoida väittämiä joko keskittyen omaan asiantuntija-alueeseesi tai tarkastella pelastustoimea kokonaisuutena.

Väittämä 1. Pelastustoimen palveluiden vaikuttavuuden todentamiseen tarvittaisiin lisää euromääräisiä mittareita.

Väittämä 2. Pelastustoimen rahoituksen tulisi jatkossa määräytyä entistä enemmän toiminnan vaikuttavuuden perusteella.

Väittämä 3. Vaikka mittarit olisivat samoja, tulisi lopulliset tulkinnat vaikuttavuudesta tehdä jatkossa entistäkin vahvemmin organisaatiokohtaisesti (suhteessa esimerkiksi alueellisiin riskeihin).

Väittämä 4. Tärkeintä pelastusalalla olisi tulevien viiden vuoden aikana saada lisää osaamista ja sitoutumista vaikuttavuusperustaiseen johtamiseen ja työskentelyyn.

Väittämä 5. Pelastusalalla tulisi jatkossa osallistaa asiakkaita ja sidosryhmiä palveluiden suunnitteluun ja tavoitteiden asettamiseen huomattavasti nykyistä enemmän.

Väittämä 6. Pelastustoimen palveluiden vaikuttavuuden mittaamisen tueksi tarvittaisiin yksi yhteinen tietopohja ja toimiva järjestelmä tietojen keräämiseen, hallinnointiin ja raportointiin.

Väittämä 7. Palveluiden vaikuttavuuden vertailu alueiden kesken ei vie asioita eteenpäin, joten siihen ei tulisi jatkossa enää kannustaa.

Väittämä 8. Ilman lisäresursseja pelastusalan vaikuttavuuden mittaaminen on tulevaisuudessa mahdotonta.

Väittämä 9. Pelastusalan vaikuttavuuden mittaamisessa ja arvioinnissa tulisi olla rohkeampi ja toteuttaa pysyvien ja yhtenäisten toimintamallien rinnalla myös yksittäisiä ketteriä kokeiluja.

Väittämä 10. Vaikuttavuudesta ei voi saada kattavaa kuvaa ilman osuvaa ja monipuolista laadullisten ja määrällisten mittarien valikoimaa.

Väittämä 11. Pelastusalan vaikuttavuuden mittaamisessa tulisi oppia hyödyntämään digitaalisia ratkaisuja (kuten koneoppimista, big data -analytiikkaa, generatiivista tekoälyä ja algoritmeja) entistä enemmän.

Väittämä 12. Toivoisin, että kymmenen vuoden päästä pelastusalalla olisi päästy taaksepäin katsovasta suoritteiden mittaamisesta tulevaisuusorientoituneeseen, ennakoivaan ja toimintaympäristön muutosilmiöt paremmin huomioivaan vaikuttavuustarkasteluun.

Verkkopaneeli, 3. kierros: Yhteinen määritelmä vaikuttavuudesta ja valtakunnallisia mittareita pelastustoimen palveluiden vaikuttavuuden arviointiin

Jaa ideasi pelastustoimen palveluiden vaikuttavuuden valtakunnallisiksi mittareiksi. Tutustu toisten ideoihin, ota kantaa ja keskustele.

Ohje tähän osioon

Tällä kierroksella toivomme teiltä näkemyksiä pelastusalan vaikuttavuuden käsitteestä, vaikuttavuustavoitteista sekä ideoita sopiviksi mittareiksi, jotka voitaisiin mahdollisesti työstää ja ottaa käyttöön valtakunnallisesti pelastusalan vaikuttavuustyössä. Alustalta löydät osiot a) pelastusalan vaikuttavuuden käsitteen määrittelylle, b) pelastusalan vaikuttavuuden mittaamisen ja arvioinnin määrittelylle, c) onnettomuuksien ehkäisyn vaikuttavuustavoitteille, d) pelastustoiminnan, varautumisen ja väestönsuojelun vaikuttavuustavoitteille sekä e) onnettomuuksien ehkäisyn vaikuttavuusmittareille ja f) pelastustoiminnan, varautumisen ja väestönsuojelun vaikuttavuusmittareille. Lisää näkemyksesi ja ideasi niille varattuihin kohtiin ja ota kantaa muiden kirjoituksiin. Muistathan myös perustella näkemyksesi. Kaikki näkemykset ovat arvokkaita niin Pelastustoimen vaikuttavuus - hankkeelle kuin alan kehittämislle, joten lämmin kiitos jokaisesta!

Vinkki: virittäydy tunnelmaan digitaalisten megatrendikorttien avulla!

Muuttuvassa toimintaympäristössä pelastusalalta tarvitaan yhä tehokkaampaa ennakointia sekä toiminnan vaikuttavuuden arviointia ja kehittämistä tulevaisuusorientaatiolla. Millaisia pelastusalaan vaikuttavia muutosajureita ympäristöstä on löydettävissä? Mitä muutokset edellyttävät pelastusalan vaikuttavuustyöltä, käytetyiltä menetelmiltä ja mittareilta, alan ammattilaisilta ja organisaatioilta? Millaista osaamista tarvitaan nyt - ja millaista tulevaisuudessa?

Sitran digitaalisten megatrendikorttien avulla voit tarkastella ympäristössämme vaikuttavia kehityskulkuja milloin ja missä vain. Kortit tarjoavat inspiroivia näköaloja niihin muutoksiin, joista osa on näkyvissä toimintaympäristössämme jo nyt - ja osa vahvemmin tulevaisuudessa. Virittäydy vaikuttavuustyön ilmiöön, pohdi vaikuttavuustavoitteita ja ideoi sopivia mittareita megatrendien valossa!

Megatrendikortit ja ohjeita niiden hyödyntämiseen löydät täältä: <https://www.sitra.fi/megatrendikortit>

1. Vaikuttavuuden käsite: mistä puhumme, kun puhumme pelastusalan vaikuttavuudesta?
2. Vaikuttavuuden mittaamisen käsite: mitä vaikuttavuuden mittaaminen tarkoittaa pelastusalalla?
3. Onnettomuuksien ehkäisytyn vaikuttavuustavoitteet
4. Pelastustoiminnan, varautumisen ja väestönsuojelun vaikuttavuustavoitteet
5. Sopivat valtakunnalliset mittarit onnettomuuksien ehkäisytyn vaikuttavuuden arviointiin
6. Sopivat valtakunnalliset mittarit pelastustoiminnan, varautumisen ja väestönsuojelun vaikuttavuuden arviointiin

REKISTERÖIDYN INFORMOINTI

Tietosuoja-asetuksen (EU) 2016/679 13 ja 14 artiklan mukaiset tiedot sekä 32 kohdan 1 mukaiset tiedot

Laadittu 7.5.2024

Tehtävä, johon tietoja käsitellään

Tutkimuksen nimi: Pelastustoimen vaikuttavuus -esiselvitys, henkilötietorekisteri tutkimukseen osallistuvista

Tutkimus alkoi 1.5.2024 ja päättyy 30.4.2025.

Rekisterinpitäjä

Pelastusopisto
Postiosoite PL 1122 (Hulkontie 83), 70821 KUOPIO
Puhelin 0295 450 201 (vaihde)
Sähköposti pelastusopisto@pelastusopisto.fi

Tutkimuksen vastuhenkilöt

tutkimusjohtaja, Mimmi Tolvanen
Puhelin 0295 545 3409
Sähköposti etunimi.sukunimi@pelastusopisto.fi

tutkija, Aino Harinen
Puhelin 0295 453 531
Sähköposti etunimi.sukunimi@pelastusopisto.fi

Tietosuojavastaava

Janette Tervonen, juristi
Puhelin 0295 453509
Sähköposti tietosuoja@pelastusopisto.fi

Henkilötietojen käsittelyn tarkoitus ja käsittelyn oikeusperuste

Rekisteriin kerätään tiedot sisäministeriön rahoittamassa ja Pelastusopiston koordinoimassa Pelastustoimen vaikuttavuus -esiselvityshankkeessa toteutettavan selvityksen tiedonkeruuseen osallistuneiden hankkeen kohde- ja sidosryhmien henkilötiedot. Näitä ovat hankkeessa toteutettavan kyselyn vastaanottajat (hyvinvointialueiden valitut asiantuntijat) sekä asiantuntijahaastatteluihin, työpajoihin ja asiantuntijaneeliin kutsuttuina osallistuvat pelastustoimen ja verkostojen asiantuntijat. Rekisteri on samalla yhteystietolista, jonka avulla selvityshankkeen etenemisestä viestitään siihen osallistuville.

Rekisteritietojen käsittely **perustuu rekisteröidyn suostumukseen.**

Rekisterin pitäjä ilmoittaa rekisteröidylle, jos aikoo käsitellä henkilötietoja muuhun tarkoitukseen kuin henkilötiedot alun perin kerättiin.

Henkilötietojen käsittely on tarpeen yleisen edun mukaisessa tutkimuksessa tietosuojalain (1050/2018) 4 §:n 3 momentin perusteella.

Rekisteritietojen käsittelyn oikeusperusta on **yleisen edun mukaisen tehtävän suorittaminen**.

Henkilötietoryhmät

Henkilön nimi, taustaorganisaatio, puhelinnumero, titteli ja sähköposti.

Säännönmukaiset tietolähteet

Henkilöltä itseltään.

Henkilötietojen vastaanottajat tai vastaanottajien ryhmät, joille henkilötietoja luovutetaan

Tiedonkeruuseen osallistuvien henkilötiedot kerätään Pelastusopistolle. Osallistujien henkilötietoja luovutetaan myös selvityshankkeen rahoittajana toimivalle sisäministeriölle. Kerätyt tietoaaineistot (kuten litteroinnit ja muistiinpanot) säilytetään hankkeen ajan Pelastusopistolla tietoturvallisesti ja tuhoetaan tulosten julkaisemisen jälkeen. Hankkeen julkaisuissa selvityksen tulokset raportoidaan anonyymisti.

Henkilötietojen siirtäminen kolmansiin maihin tai kansainvälisille järjestöille

Henkilötietoja ei siirretä kolmansiin maihin eikä kansainvälisille järjestöille.

Henkilötietojen säilytysaika

Viisi vuotta tutkimushankkeen päättymisen jälkeen.

Henkilötietojen suojaamisen periaatteet (32 artiklan mukaiset tiedot)

Pelastusopisto rekisterinpitäjänä käyttää asianmukaisia teknisiä ja organisatorisia toimia henkilötietojen suojaamiseksi luvattomalta tai laittomalta käsittelyltä sekä henkilötietojen vahingoittumiselta tai häviämiseltä.

- Manuaalinen aineisto
 - Henkilötiedot suojataan asiattomalta pääsylvä ja laittomalta käsittelyltä (esim. hävittäminen, muuttaminen tai luovuttaminen). Jokainen käsittelijä voi käsitellä vain niitä henkilötietoja, joita hän tarvitsee työtehtävissään.
 - Asiakirjat säilytetään ulkopuolisilta suojattuina lukitussa tilassa. Asiakirjat tulostetaan vain tarvittaessa ja paperitulosteet tuhoetaan käytön jälkeen.
- Automaattisesti käsiteltävät tiedot
 - Kaikki tietojenkäsittely perustuu käyttöoikeuksiin, jotka riippuvat henkilön roolista ja asemasta organisaatiossa, sekä tarvittaessa erikseen kunkin rekisterin vastuutahon myöntämiin käyttöluviin. Käyttöoikeuksien voimassaolo tarkistetaan päivittäin.

- Tietotekniset järjestelmät ja palvelut on suojattu asiattomalta pääsylvä, niiden toimintakyky on tarvittavassa määrin varmistettu ja niiden elinkaari on hallittu.

Rekisteröidyn oikeudet

Rekisteröidyllä on oikeus omiin tietoihinsa. Rekisteröidyn tulee saada tieto siitä, mitä tietoja hänestä tallennetaan rekistereihin ja kuka käsittelee tietoja. Lisäksi rekisteröity voi tarkistaa omat tietonsa, pyytää tietojensa korjaamista, poistamista tai käsittelyn rajoittamista.

[Lisätietoja ja ohjeet rekisteröidyn oikeuksien käyttämiseen Pelastusopiston verkkosivulla ».](#)

Rekisteröidyn tekemät pyynnöt koskien tietojen tarkastamista, oikaisemista, poistamista, käsittelyn rajoittamista sekä siirtämistä järjestelmästä toiseen ja niihin liittyvät toimenpiteet ovat rekisteröidylle maksuttomia.

Valitusoikeus

Rekisteröidyllä on oikeus valittaa valvontaviranomaiselle, mikäli rekisterin pitäjä kieltäytyy pyynnöstä koskien tietojen tarkastamista, oikaisemista, poistamista ja käsittelyn rajoittamista.

[Valvontaviranomaisen yhteystiedot »](#)

Automatisoidut yksittäispäätökset ja profilointi

Automatisoituja yksittäispäätöksiä ja profilointeja ei tehdä.

Tietoturvaloukkauksesta ilmoittaminen

Rekisterinpitäjä ilmoittaa henkilötietojen tietoturvaloukkauksesta rekisteröidylle, jos loukkaus todennäköisesti aiheuttaa korkean riskin luonnollisten henkilöiden oikeuksille ja vapauksille. Ilmoitus tehdään ilman aiheetonta viivytystä.

REKISTERÖIDYN INFORMOINTI

Tietosuoja-asetuksen (EU) 2016/679 13 ja 14 artiklan mukaiset tiedot

Laadittu 7.5.2024

Rekisterin nimi

Pelastustoimen vaikuttavuus -esiselvityshankkeen henkilötietorekisteri hankkeen tilaisuuksiin osallistujista

Rekisterinpitäjä

Pelastusopisto

Postiosoite PL 1122 (Hulkontie 83), 70821 KUOPIO

Puhelin 0295 450 201 (vaihde)

Sähköposti pelastusopisto@pelastusopisto.fi

Rekisteriasioita hoitava henkilö tai yhteyshenkilö

Suvi Tiirikainen, tutkimuskoordinaattori

Puhelin 0295 453 405

Sähköposti suvi.tiirikainen@pelastusopisto.fi

Aino Harinen, projektipäällikkö

Puhelin 0295 453 531

Sähköposti aino.harinen@pelastusopisto.fi

Tietosuojavastaava

Janette Tervonen

Puhelin 0295 453509

Sähköposti tietosuoja@pelastusopisto.fi

Henkilötietojen käsittelyn tarkoitus ja käsittelyn oikeusperuste

Sisäministeriön rahoittamien ja Pelastusopiston koordinoimien hankkeiden ja tilaisuuksien osallistujatietojen raportointi rahoittajan vaatimaa seurantaa ja raportointia varten. Rekisteri on samalla yhteystietolista, jonka avulla hankkeen tapahtumista ja etenemisestä viestitään yhteistyöhön ja/tai tapahtumiin ilmoittautuneille.

Rekisteritietojen käsittely **perustuu rekisteröidyn suostumukseen.**

Rekisterin pitäjä ilmoittaa rekisteröidylle, jos aikoo käsitellä henkilötietoja muuhun tarkoitukseen kuin henkilötiedot alun perin kerättiin.

Henkilötietoryhmät

Henkilön nimi, työ- tai opiskelupaikka, puhelinnumero, titteli ja sähköposti.

Säännönmukaiset tietolähteet

Henkilöltä itseltään.

Henkilötietojen vastaanottajat tai vastaanottajien ryhmät, joille henkilötietoja luovutetaan

Osallistujatiedot välitetään sisäministeriölle. Osallistujatietoja voidaan hankkeen aikana välittää myös Pelastusopiston aulapalvelulle vierailijakortteja varten, opintotoimistoon majoitustietoja varten ja mahdollisesti hankkeen yhteistyökumppaneille tilaisuuksien järjestämistä varten.

Mikäli tiedot on saatu muualta kuin rekisteröidyltä, tietojen luovutuksesta toimitetaan tieto luovutuksesta rekisteröidylle viimeistään silloin, kun näitä tietoja luovutetaan ensimmäisen kerran.

Henkilötietojen siirtäminen kolmansiin maihin tai kansainvälisille järjestöille

Henkilötietoja ei siirretä kolmansiin maihin eikä kansainvälisille järjestöille.

Henkilötietojen säilytysaika

Viisi vuotta hankkeen päätyttyä.

Rekisteröidyn oikeudet

Rekisteröidyllä on oikeus omiin tietoihinsa. Rekisteröidyn tulee saada tieto siitä, mitä tietoja hänestä tallennetaan rekistereihin ja kuka käsittelee tietoja. Lisäksi rekisteröity voi tarkistaa omat tietonsa, pyytää tietojensa korjaamista, poistamista tai käsittelyn rajoittamista.

[Lisätietoja ja ohjeet rekisteröidyn oikeuksien käyttämiseen Pelastusopiston verkkosivulla ».](#)

Rekisteröidyn tekemät pyynnöt koskien tietojen tarkastamista, oikaisemista, poistamista, käsittelyn rajoittamista sekä siirtämistä järjestelmästä toiseen ja niihin liittyvät toimenpiteet ovat rekisteröidylle maksuttomia.

Valitusoikeus

Rekisteröidyllä on oikeus valittaa valvontaviranomaiselle, mikäli rekisterin pitäjä kieltäytyy pyynnöstä koskien tietojen tarkastamista, oikaisemista, poistamista ja käsittelyn rajoittamista.

[Valvontaviranomaisen yhteystiedot »](#)

Automatisoidut yksittäispäätökset ja profilointi

Automatisoituja yksittäispäätöksiä ja profilointeja ei tehdä.

Tietoturvaloukkauksesta ilmoittaminen

Rekisterinpitäjä ilmoittaa henkilötietojen tietoturvaloukkauksesta rekisteröidylle, jos loukkaus todennäköisesti aiheuttaa korkean riskin luonnollisten henkilöiden oikeuksille ja vapauksille. Ilmoitus tehdään ilman aiheetonta viivytystä.

Tietosuojailmoituksen muuttaminen

Pelastusopisto kehittää toimintaansa ja pidättää itselleen oikeuden päivittää tätä rekisteröidyn informointi selostetta. Muutokset voivat perustua myös lainsäädännön muuttumiseen.

Suosittellemme, että tarkistat tämän selosteen aika ajoin.

Liite 5.

Vaikuttavuustyön kehittämisen jatkohanke: alustava ehdotus laajuudesta, kustannuksista, roolituksista ja aikataulusta

Toteutetun esiselvityksen pohjalta voidaan tunnistaa tarve käynnistää erillinen vaikuttavuustyön kehittämisen toteutushanke, jonka tarkoituksena on kehittää pelastustoimen osaamista ja toimintamalleja vaikuttavuuden mittaamisen ja arvioinnin tueksi. Esiselvityshanke on tuottanut ehdotuksen, jota voi hyödyntää jatkohankkeen tarkemmassa suunnittelussa.

1. Toteutushankkeen laajuus

Toteutushankkeen pääpainon tulee olla:

- **Osaamisen kehittämisessä ja yhteisen ymmärryksen vahvistamisessa**
Jatkohankkeen tavoitteena tulee olla vaikuttavuuden arviointiin liittyvän ymmärryksen ja osaamisen lisääminen pelastustoimen/pelastusalan organisaatioissa. Tämä voi sisältää esimerkiksi koulutuksia, työpajoja ja keskustelua vaikuttavuuden käsitteistä sekä sen mittaamisesta ja arvioinnista. Lisäksi tulee jatkaa keskustelua vaikuttavuuden lisäämisestä yhteisenä tehtävänä ja jokaisen alan ammattilaisen merkityksestä sen edistämisessä.
- **Toimintamallien kehittämisessä**
Jatkohankkeessa on tarpeen luoda yhdenmukaisia ja tehokkaita toimintamalleja, jotka tukevat vaikuttavuuden arviointia ja tiedon hyödyntämistä. Hankkeeseen tulee sisältyä paitsi alueiden tukemista omien mittaamismenetelmiensä kehittämisessä, myös valtakunnallisesti **yhtenäisen, luotettavan mittariston sekä tietopohjan kehittäminen**, jotta vaikuttavuustiedon kerääminen ja vertailtavuus alueiden välillä on tulevaisuudessa mahdollista. Tämä voi tarkoittaa valittujen päämittareiden määrittelyä, tiedonkeruun standardointia ja arviointiprosessien yhtenäistämistä.
- **Pilottihankkeiden toteutuksessa**
Jatkohankkeeseen on tärkeä sisällyttää käytännön testausta ja kehitystyötä valituilla pilottialueilla, jotka ottavat uusia vaikuttavuustyön toimintamalleja käyttöön ja arvioivat niitä.
- **Pelastusalan vaikuttavuuteen linkittyvien avainryhmien tunnistamisessa ja yhteistyön vahvistamisessa**
Pelastusalan vaikuttavuustyössä on tärkeä tunnistaa sen toiminnan tuloksiin linkittyvät ja tavoitteiden saavuttamiseen vaikuttavat yhteistyötahot ja avainryhmät. Jatkohankkeessa on tärkeä vahvistaa vaikuttavuustyötä (tavoitteiden asettaminen, toimenpiteistä linjaaminen, tulosten arviointi) yhdessä etenkin yhteiskunnan muiden turvallisuustoimijoiden sekä hyvinvointialueiden sosiaali- ja terveystalvelujen kanssa.
- **Toimintamallien saattamisessa laajasti organisaatioiden ja ammattilaisten käyttöön kaikilla hyvinvointialueilla.**
Jatkohankkeessa suunnitellut ja yhdessä kehitetyt toimintamallit tulee saattaa laajasti pelastusalan käyttöön. Lisäksi tulee varmistaa niiden elinkaari ja jatkokehittäminen (vastuutahoineen) myös hankkeen päätyttyä.

2. Kustannusarvio ja rahoituksen varmistaminen

Toteutushankkeen kustannukset riippuvat erityisesti seuraavista tekijöistä:

- Materiaalien tuottaminen, tilaisuuksien järjestäminen sekä asiantuntijaresurssien käyttö.
- Pilotointien toteuttaminen ja niistä saatavan palautteen analysointi ja hyödyntäminen jatkotyössä.
- Asiakkaisen ja sidosryhmien osallistaminen
- Hankeviestintä ja -hallinnointi

Rahoitus tulee varmistaa mahdollisimman pian esiselvityshankkeen päätyttyä, jotta toteutushanke voidaan käynnistää ilman viiveitä.

3. Toteutusaikataulu

Toteutushanke voidaan toteuttaa seuraavasti:

- 1. Rahoituksen varmistaminen ja esisuunnittelu (2 kk)**
 - Suunnitelman laatiminen, rahoituksen hakeminen sekä pelastusalan ja verkostojen avainryhmien sitouttaminen hankkeen tavoitteisiin.
- 2. Hankkeen käynnistäminen (4 kk)**
 - Alkuvaiheen viestintä: hankkeesta tiedottaminen monikanavaisesti eri ryhmille
 - Eri tahojen sitouttaminen hankkeen toteutukseen, työsuunnitelman tarkentaminen
 - Toteutuksen aikataulut, tulevista toimenpiteistä ja aikatauluista viestiminen hankkeeseen osallistuville.
- 3. Osaamisen kehittäminen, yhteisen ymmärryksen vahvistaminen, toimintamallien yhteissuunnittelu ja -kehittäminen, pilotoinnit (20 kk)**
 - Osaamisen kehittämiseen keskittyvät koulutukset ja työpajat, tukimateriaalien tuottaminen, uusien toimintamallien ja mittaristojen kehittäminen
 - Uusien toimintamallien ja mittarien testaus pilottialueilla, palautteiden keruu, toimintamallien jatkotyöstäminen palautteiden perusteella.
- 4. Valtakunnallisten mallien lanseeraus, käyttöönotto ja arviointi (9 kk)**
 - Yhdenmukaisten toimintamallien, mittaristojen ja osaamiskonseptien lanseeraus alueille sekä käyttöönotto kaikilla hyvinvointialueilla
 - Toimintamallien arviointi ja palautteiden kerääminen.
- 5. Hankkeen päättäminen, raportointi ja muu loppuvaiheen viestintä (1 kk)**
- 6. Hankehallinnointi, -viestintä ja hankkeen arviointi koko hankkeen ajan (36 kk)**

Huomio toimialan muiden hankkeiden aikatauluista:

Toteutusaikataulun laatimisessa on tärkeää ottaa huomioon pelastustoimessa ja hyvinvointialueilla käynnissä olevien muiden merkittävien hankkeiden aikataulut. Toteutushankkeen suunnitteluvaiheessa tulee tehdä kattava analyysi toisista hankkeista, jotta resursseja voidaan kohdentaa järkevästi ja päällekkäisyyksiltä välttyään.

4. Suositus toteutuksen seurannasta

Toteutushankkeen aikana on tärkeää seurata sen etenemistä ja tehdä tarvittavat korjaukset pilotointien ja koulutusten palautteiden sekä hankkeen itsearvioinnin perusteella. Säännölliset väliarviointit tukevat toimintamallien ja mittaristojen kehittämistä sekä varmistavat hankkeen tavoitteiden saavuttamisen.

PELASTUSOPISTO

ISBN 978-952-7217-87-0 (pdf)

ISSN 2342-9313 (pdf)

B-sarja: Tutkimusraportti 1/2025